سیاحتنامه

عبد الرشید ابراهیم

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

عالم اسلام

F
642
2

ایکنجی جلد

ÖRG

دار الخلافه : « قدر » مطبعه‌سی

۱۳۲۹—۱۳۳۱

12229
A/9264-2

مقدمه

« عالم اسلام » عنوانیله یازدیغمز ساله‌نك برنجی جلدینی متعاقب جلد ثانی نکده نشر اولنه‌جغی قارئین کرامه وعد اولنمش ایدیسه‌ده وقت وزمانیله نشر اولنه‌میوب آنجق بو کره طبع ونشرینه مباشرت اولنمشدر . سبب تأخیر ایسه هیچ بر معذرته مبنی اولمیوب یالکز کندی قصور واهمالاتمزدندر . لله‌الحمدوالمنه بو کره اشبو ایکنجی جلدی‌ده وقت ضایع ایتمه‌یه‌رك آز بر زمان ایچنده موقع انتشاره وضع ایده‌بیله‌جکمزی امید ایده‌رز .

سینغاپور لیمانینه دخول

واپورمز سینغاپور لیمانینه کیرمکده ایکن قارادن اوفاق قایغه بکزر « اجل کشکول » لرینه بینمش بر طاقم چپلاق انسانلر بزه دوغری هجوم ایدرجه‌سنه چالا کوره‌ك کلییورلر. عجبا بونلر نه اوله‌جق؟ یك نظرده بزم استامبولده لیمانه یناشمقده اولان حاجی واپورلرینه هجوم ایدن سیمسارلری دخی خاطرله‌دیرسه‌ده، بولندیغمز واپور یولجیلری میاننده بو کشکوللره التجا ایده‌جك درجه‌ده ضرورته دوچار اولمش بر یولجینك بولنه‌میه‌جغی دخی آشکارایدی.

بو مخلوقات غریبه یالکز عورة غلیظه‌لرینی ستر ایتمش اللرنده بولنان تاخته پارچه‌لریله کشکوللری قوللانه‌رق کوزلرینی واپور اوزرنده بولنان یولجیلره دیکمشلر باقیورلردی.

برده کوزیمه ایلیشدی، واپور یولجیلری پاره چانطه‌لرینی چیقاردیلر هر طرفدن دکزه پاره یاغدیرمیه باشلادیلر. او غریب مخلوقاتده بولندقلری کشکوللردن قورباغالر کبی صویه آتلمایه و پاره‌لری یقالامیه و هر بری کندینه دها اقرب اولان پاره آرقه‌سندن دالارق قعر دریاده پارالری تعقیبه دوکلدیلر، صاغدن صولدن آتلمقده اولان پارالری بر بر یقالایه‌رق بر طرفدن آغزلرینه طولدیرمقده دیکر طرفدن‌ده آخرلری فاره کوزه‌تر کدی کبی، واپور یولجیلرینك حرکتلرینی کمال دقتله انتظارده بولنیورلردی، هر پاره آتلدقجه ایکی اوچی بردن او پاره‌نك تعقیبنه دوکلیورلردی.

بو صورتله اوراده حیات بشردن الیم بر پرده اون بش یکرمی دقیقه‌قدر سیر اولندی. او آراده واپورمزده اسکله‌یه یناشمش بولنیوردی. همان قارایه چیقدم، او ژاپونیه‌ده وچینده بندیکمز انسان چکر آرابه‌لره بنه‌رك شهره کیتدم.

سینغاپوره دخول

سینغاپور مالاقه شبه جزیره‌سنك، دها دوغروسی آسیاقولاغنك تمام اوجنده واقع اوفاق وغایت کوزل برشهر ایمش ، شهرك مدخلی جالب دقت برمنظره‌یی حائز اولمیوب پك عادی شرقه مخصوص برمنظرهٔ طبیعیه کوزه چارپیور: قرمزی پشتمال باغلامش جاوالیلر، اوزون کوملك ایله چبلاق آیاقلی ، ملایولیلر ، اوزون صاچلی چینلیلر اوفاجق اوفاجق ژاپونلر ، اینجه ضعیف قورومش وجودلی هندلیلره تصادف اولنیوردی .

بلده‌نك ابنیه وجاده‌لرینه دقت اولندیغی زمان عادتا آوروپا مملکتلرینی آکدیررکبی اولسه‌ده ، یاری تمیزلك همان هر جهتده کوزه چارپار پیسلکلره تصادف اولنور ، سکنه‌سینك قسم کلیسی اسلام اولدیغی صورمایه حاجت بیله یوقدی .

۱۳۲۷ سنه‌سی ۷ رمضان شریف صباحی ایرکن سینغاپورده ساکن هندلی « عیسی بهائی » برادرلری تجارتخانه‌لرینه نازل اولدم .

(عیسی بهائی برادرلردن آیروجه بحث اولنه‌جغندن، شیمدیلك برشی سویله‌مکه لزوم کورمیورم)

بوراسی نصل تعریف ایده‌یم : مغازه دکل ، مستطیل بر قوریدور ، ایکی طرفی یکدیکرینه متصل اوفاق یازیخانه‌لر باشنده اوتورمش ، کوزه چارپار بیاض البسه وآلتون « توپی » تعبیر ایتدکلری تاقیه‌لر باشلارنده پارلامقده ، غریب بر منظره ایدی .

قاپودن کیرر کیرمز صولده بولنان افندی‌یه سلام ویره‌رك مصافحه ایتدکدنصوکره زبان فارسی ایله بوراسی عیسی بهائی تجارتخانه‌سی اولوب اولمدیغنی صوردم ، هیچ برشی سویله‌میوب یالکز بیوروکز دیه‌رك یر کوستردیلر .

نهایت اوچ دقیقه کچدی ، یوقاری قاتدن بری کله‌رك بکا سلام ویروب ، عربجه : (اهلاً وسهلاً) دینجه، معلوم اولدیکه بوراده بزم آکلاشه‌بیله‌جکمز ذات محترم بو اولاجقمش خوش آمدی واظهار ممنونیت بعدنده ، بزی یوقاری قاته دعوت ایتدیلر .

بوراسی خسته خانه دکل ، دارالعجزه شکلنده بر چوق قاریوله‌لر ، تمیز چارشافلرله اورتولمش بیکارلر یتاغی اولدیغی کورلیوردی .

بزه مهماندارلق ایده‌جك افندینك کیم اولدیغنی صوردم . اسملری فضل حسین اولوب بوراده امامت وظیفه‌سنده بولندیغنی سویله‌دیلر . بوذات نهایت اوتوز یاشلرنده بر کنج اولوب ، فضل ونجابتلری دخی سیمالرنده کورلمکده ایدی .

بنده کندیمی تعریفه لزوم کورمدم. زیرا خانکاندن یازدقلری مکتوبده عیسی بهائیلرك بیوك برادرلری عبدالقادر بزی تعریف ایتمشلر. فضل حسین افندی ایله بر ساعت قدر صحبت ایتدکدن صوکره برادرجه انسیت پیدا ایتدك. هرنصل ایسه ایلك سوز مناسبتی اتحاد اسلامه کلدی؛ دیدم: برادر بزم اهل اسلامه احوال پریشانه دن تخلیص کریبان ایچون چاره اوله رق برشی ملاحظه اولنه بیلورسه، اوده اتحاد اسلامدر.

بنده مخاطبم اولان ذاتك مذهبندن خبرم یوق، ومسلکینی دخی بیلمام یالکز فکرمی بیان ایدییوردم. شوراده افندیء مومی الیه جنابلری بزه بردنبره مذاهبك توحیدینی نصل تصور ایدییورسکز دیمه سی اوزرینه کندیمی توپلایه رق دوشوندم، برآز تأمل ایله دم: باذن الله بوخصوصه عائد فکرمی سزه بالتمام عرض ایده رم، شیمدیلك بن کندیمك بوراده بولندقجه نره ده اقامت ایده بیله جکمی اوکرنسه مده بعدما برآزده شهری بر نظردن کچیرسه م.

افندیء مومی الیه بزه برقاریوله کوسترەرك دیدی: شورا سی سزك ایچون حاضرلنمشدر. کندی خانه کز کیدر.

بنده بوراده بولنیورم. دیکراخوانمزده بوراده بولنه جقلر، خدمتکزه مهیاوحاضر بولنورلر. بن اوراده اشیالرمی یرلشدیردیکم کبی فضل حسین صاحبدن بالاستیذان شهری کزمه یه چیقدم وهر طرفنی جولان ایده رك بلده نك ظاهر منظره سنی کوزدن کچردم: متعدد جامعلر، غایت جسیم مسافرخانه واوتللر، مغازه وتجارتخانه لر ایله مزین وهرطرفنی الکتریق ترامواىلری ایله احاطه ایتمش اولدقجه معمورومنتظم بر بلده اولدیغی کورلدی.

جامعلرده (چاك) ناقوس

بوده دنیاده بنم هیچ کورمدیکم وبیلمدیکم بر شی ایدی. سنغاپوری برنجی دفعه اوله رق جولان ایدوب اوکله وقتنده تصادفا بر جامعه راست کلدم ایسه هر کس نمازه منتظر بولنیوردی. بنده محرابه یقین بر یرده اوتورمشدم، دیرکن: دوم، دوم، چاك اورولمایه باشلاندی. بن عادتا تردد ایتدم، عصرمزده جامعلرده ناقوس بولنه بیله جکنی قطعیاً خاطریمه کتوره مزدم، درحال جامع قپوسنه کیتدم، اورولمقده اولان ناقوسی کوردم. (چوق غریب)

بونلرك ناقوسلری خرستیان ناقوسلری کبی اولمیوب ، « بوده » معبدلرنده مستعمل داوولره بکزر ، فوچی کبی مدور مستطیل بر شیدر ، جامع قپوسی اوکنده بولنور ، اجر وثواب امید ایدنلرده جامعه کلور کلمز بو ناقوسی اورورلر ومأجور اولورلر .

اشته مجوسیتدن قالمش واسلامیتك بر جزئنه عادت یرنده کیرمش وعبادت اوله‌رق بو کونه قدر مقبول ومعتبر . امر غیر مشروع ، نمازدن مقدم هر کیم کیدر برناقوسی اورورسه اجر ومثوبته مستحق اولور . جمعه کونلری ساعت اونبردن اورمایه باشلارلر.

اشته شو حال نظر اعتباره آلنورده ملاحظه اولنورسه ظاهر وآشکاردرکه : هر ملت بر دین ایله ابتدا تدین ایتدکلری زمان عقیدهٔ قدیمه‌لرندن مطلقا بعض شیلری برابر کتورمشلر ، بونلرك امثالی هر مملکتده پك چوقدر حتی دارالخلافده بو کونه قدر مزار قنادیلی ، وجامعلرده مؤذنلرك باغرمه چاغرمه‌لری ، اورتودوقسلر ایله برابر کلمش واسلامیته مال اولمشدر . دکل بو صوك وقتلرده، حتی کعب الاخبار کبی اصحاب کرام طرفندن روایت اولنمش احادیث تدقیق اولنورسه ، بوکبی شیلر پك چوق تشمیم اولنور.

نمازه منتظر اولانلرك قسم اعظمی جاوه‌لیلر بولنیوردی ، بر قاچ چینلی وملاقه‌لی سیماسی‌ده کورلییوردی .

نماز قیلنورکن امام افندی حضرتلرینك شافعی المذهب اولدیغی آکلاشلیوردی .

نماز عقبنده هرکس کیدوب کنج امامك النی اوپدیلر. بنده یانه کیده‌رك بعدالسلام مصافحه ایتدم .

امام کنج اولمقله برابر غایت کوزل خلوق برآدم اولدیغی کورلییوردی. بزه التفات بیوردیلر ، کیم ونره‌لی اولدیغمزی صورتدنصوکره جامع اتصالنده بولنان حجره‌لرینه دعوت ایتدیلر . بزده بوراده امام افندیله عصره قدر صحبت ایتدك، سینغاپور واهالیسنه عائد بعض معلومات آلدم ، واو کیجه‌ده امام افندیده افطاره دخی قالدق .

سینغاپور واهالیسی

« سینغاپور » ایکی کلمه‌دن مرکب ، شهر معناسنده اولان « پور » گجرات لسانیدر . بورون معناسنده اولان «سینغا» یاخود «سه‌نغه» ملایو لساننددر . مالاقه شبه جزیره‌سی بورونده واقع اولدیغی ایچون بورون شهری دنیلمشدر. خط استوایه قریب اولدقلری جهتله هواسی غایت کوزلدر . بوراسی اساساً « جوهه‌ر » امارتنه تابع اوفاجق وخالی بر جزیره ایکن بوندن سکسان بش سنه مقدم « جوهه‌ر » حاکمی طرفندن انکلیزلره

كومور ده‌پوسی اتخاذ اولنمق اوزره احسان اولنمش ویك آز بر زمانده شهر حالنه افراغ اولنه‌رق اعمار اولنوب ، بیوك بر تجارت لیمانی میدانه کلمشدر .

ابتداء امرده انکلیزلر بورالرده بر مسافر کبی بولندقلری حالده ، عاقبت تماميله تسلط ایده‌رك ملاقه‌لیلرك کندیلرینه حاکم وممکلتلرینه مالك اولمشلردر .

سینغاپور هرنه‌قدر بیوك برشهر دکل‌ایسه‌ده اولدقجه کوزل ومعمور برتجارتکاهدر. «سینغاپور» یالکز بر سنغاپوردن عبارت اولوب اطرافنده ناحیه ، قریه نامنه هیچ بر شیلر یوقدر . مع‌مافیه انکلیزلر یالکز شو سنغاپوری الده ایتدکلری کبی مالاقه شبه جزیره‌سنده کائن امارات اسلامیه‌نك کافه‌سنه تسلط ایتمشلر .

« سنغاپور » اهالیسی ، اصل یرلیلری « ملایو » یاخود « مالاقه » لیلر اولوب هپ مسلماندر، برقسمی «جاوا» اهالیسی بونلرك اصللری جاوا جزیره‌لرندن اولوب بالآخره یقین وقتلرده بورالرده توطن ایتمشلردر . بر مقدارده صوماتره‌دن کلمش « آشی » لیلر، عربلر ، هندلیلر ، ایرانیلر ، چینلیلر ، ژاپونلر ، وجزائر بحر هندی اقوامنك هر جنسندن برر نمونه اولدیغی جهتله ینه بوراسی برمسلمان شهریدر دنیلورسه جائز اولور.

سینغاپورده الك بیوك تجارتکاهلر اسلاملرده اولوب، هر نه‌کبی اخراجات وادخالات وار ایسه هپ مسلمانلرده پیاسه‌ده‌دخی اسلاملرك موقعلری یوکسك وبورسه‌ده اولدقجه پارمقلری اوینار آدملریده وار ، بونلرکده الك ایلری کلنلری هیندلیلر وعربلردر .

السید عمر سقاف

و

السید کاف

بونلر هر ایکیسی عرب اولوب بوراده الك بیوك سرمایه‌داراندن ایمشلر. عمر سقاف اساساً عثمانلی تبعه‌سی وجده‌اهالیسندن اولوب، وقتیله‌پدرلری عمجه‌سیله جاوا جزیره‌لرنده سیاحت ایتمشلر وبالآخره سینغاپورده اختیار اقامت ایده‌رك اراضی وبر چوق عقار ایدنمشلر واو زمان الك کوزل یرلری استملاك ایلدکلرندن شیمدی عادتا او اراضی وعقار همان نقوده منقلب اولمشدر : پاموق ، پرنج وبیبر باشلیجه تجارتلرندندر . السید عمر سقافك تجارتندن ماعدا، وبر چوق عقارلرندن ماهیه اوتوز اوچ بیك روبیه وارداتی اولدیغی ینه اوراده بولنان معتبران تجاردن ایشتمشدم .

السید کاف ایسه دها زیاده زنکین اولوب صوماتره وبورنیو جزیره‌لرنده دخی بیوك مساحه‌ده اراضی‌یه مالك ایمش . بو ذات عن اصل سادات حضر موتدن اولوب بالآخره اورالرده اقامتی اختیار ایتمشدر . وبونلردن ماعدا استر حضر موتلی واستر حجازلی سادات کرام وعربلردن معیشتلرینی تأمین ایتمش آدملر واصحاب ثروت کثرتله بولنیورلر .

رمضان شریفك سکزنجی کیجه‌سی ایدی السید عمر سقاف جنابلرینك دولت خانه‌لرنده افطارده بولنیوردم ، یالکز ، اوراده حاضر اولانلر میاننده سادات کرامدن اللی آلتمش قدر ذوات بولنیوردی بعدالافطار بونلره بر نطق ایراد ایده‌رك انتباهه دعوت ایدوب عموم اهل اسلام استقبالی ایچون بر تدارك لزومنی عرض وبیان ایده‌رك ، اولاد رسولك بو کبی اموردە عوامه رهبر اوله‌لری درکار اولدیغنی مفصل صورتده ایضاح ایلدیکدنصوکره ، اتحاد اسلام مسئله‌سندن دخی بحث ایده‌رك وکندیمکده شو مسلکه خدمت آمالیله شیعه‌لر خانه‌سنده مسافر اولدیغمی سویله‌دم .

اکثری دنیا وآخرتك هر ایکیسندن بی‌خبر ، عمرلرنده بو کبی سوزلر قطعیاً قولاقلرینه کیرمه‌مش سادات کرامه ، بوکره بر غریب آغزندن بویله نصیحت آمیز سوزلر ایشتمك عادتا خارقه کبی ایدی . وقتلرك مساعده‌سنه کوره خطبه مختصرجه اولدیسه‌ده ، حاضرین طرفندن استحسان اولندی . بالخاصه صاحب البیت السید عمر سقاف جنابلری کندیلری تکرار اللریمی صیقه‌رق اظهار ممنونیت ایتدیلر. علاوه‌اوله‌رق شونی دخی سویله‌دیلرکه : بز بویله بر خطبه قطعیاً دیکله‌مدك ، آنی اولسه بیله بر تأثیر براقدکز ، هیچ اولمسه سزی خاطرلامق ایچون بر وسیله اوله‌جقدر . تشکر ایده‌رم دیه‌رك تکرار اللریمی صیقدی .

عیسی بهائی برادرلر
و
تجارت خانه‌لری

بوذاتلر کندیلری اصل هندستانده کائن بومبای جوارنده «صوغرت» یاخود صورت بلده‌سی اهالیسندن اولوب ، هندستان تجاران معتبرانی میاننده الك بیوك سرمایه‌داراندن اولدقلرینی خانکانده بولنان ایران تجاران معتبرانندن ایشتمشدم . کندیلری بش برادر

اولوب هر بری مناوبه طریقیله نره‌ده تجارتخانه‌لری وار، اورالرده بولنیورلر. خدمه‌لری دخی اکثری کندی اقربالرندن، هیچ اولمزسه کندی مذهبلرینه منسوب برآدم اولمقله مشروطدر. تجارتخانه‌لری؛ ژاپونیه‌ده: یوقوهاما، قوبا، اواساکی، ناغاساکی بلده‌لرنده اولوب، چینده: شانغای، خانکان، خانکاو، قونتون، نانکین بلده‌لرنده، مالاقه‌نك سنغاپور، پنانغ بلده‌لرنده، هندستانده قالکوته مدراس، قولومبه، بومبای، دهلی، صورت بلده‌لرنده، آفریقاده زنکبیاره قدر تجارت شعبه‌لری اولوب، عدن، حدیده جهتلرنده دخی آدملری واردر.

هیچ شبهه یوقدرکه پك چوق بنم بیلمدیکم شهرلرده دخی تجارت خانه‌لری اوله‌بیلور. بو برادران کرامك هر بری ژاپون، چین، ملایو لسانلرینی سویلر، کوجرات واوردو لسانلرینی هم سویلر هم یازارلر. وبعضلری اولدقجه عربی، فارسیده بیلورلر. شانغایده بولنان کوچوکلری انکلیزجه‌ده اوقوریازارمش. کندیلری غایت متدین ومذهبلرنده صوك درجه‌ده متعصب اولوب، نره‌ده بونلرك تجارت شعبه‌لری اولوبده، اون یکرمی خدمه‌لری بولنورسه، اوراده مطلقا براماملری، حتی بعض یرلرده کندیلرینه مخصوص مسجدلریده وارمش، اوجمله‌دن سنغاپورده دخی کندیلرینه مخصوص مسجدلری وارایدی. بو برادران کرام واخوان عظام «بوهره» اسماعیلیلر میاننده اك معروف اصحاب همت وکرمدندر.

ایشته بن بوکره سنغاپورده بونلرك تجارتخانه‌لرنده مسافر بولنیورم. بکا مهماندار اوله‌رق تعیین ایتدکاری امام افندی ایله ایکی کوندر صحبت ایچون میدان بوله‌میوب شهر داخلنده کزدم، اوچونجی کونی قوناق بایمز اولان عیسی بهائی تجارتخانه‌سنه کله‌رك افندیٔ مومی‌الیه ایله تکرار صحبت ایتدك، امام افندی کوزل عربی وفارسی لسانلری بیلدکدن ماعدا، برده مکمل اولمق اوزره انکلیز لسانی دخی بیلورمش، غایت مهم مسئله‌لر انکلیزجه یازلمش اثرلرده بولندیغنی سویله‌یه‌رك، بزم اصل اسلامده هیچ برشی بولنمادیغنه اظهار تأسف ایتدیلر.

دیدم: نه کبی مسئله‌لره عائد اثرلر آنلرده وار بزده یوق؟

دیدی: پك چوق از، جمله بزم هندستان مسلمانلرنده، هندستان مسلمانلرینه عائد هیچ بر معلومات یوقدر؛ بونلرك ماضیلری نه ایدی، اوله‌جقلری نه‌در؟ هله بز سزك سیبریه‌ده مسلمان اولدیغنی وآنلرك نه‌حالده ونه کبی معاشرتده اولدیغنی هیچ بیلمیوردك. بز هندستانه عائد مسائلی انکلیزلردن آلیورز وهندستان نه‌اولدیغنی دخی انکلیزلرك

آثارنده اوکرنیورز . دها دوغریسی آچیقچه سویله‌یه‌جك اولورسه‌م ، دین ومذهب‌لرمزه عائد معلوماتك دخی بر قسمنی بیلمك ایچون انکلیز آثارینه مراجعته مجبور قالییورز .

— اوت بر درجه‌یه قدر حقکزده‌وار، معمافیه‌بونلر نجه‌او قدراهمیتی حائزدکلدر.

— صبر ایدکز عرض ایده‌جکم، بن‌بوکون پك‌آرزو ایدییورم بزم‌دینی بزم‌رجعمز اولان استانبول نه حالده‌در ؟ بونك رجالی کیملردر ، ونه‌کبی آدملر بودولتی اداره ایدییور ؟ اوتوز سنه ظرفنده سلطان عبدالحمید خانی بردرجه اوکرنمشدك، شیمدی‌ایسه بسبوتون بیکانه قالدق .

صوکره ترکستان وچین مسلمانلرینه عائد معلوماتمز هیچ یوقدر ، ظن ایده‌رم . بز آنلردن بی خبر اولدیغمز کبی آنلرده بزدن تمامیله بی‌خبردر . ودها پك چوق شیلر وارکه : بن بونلره کسب معارفه ایتمك ایچون انکلیزلرك آثارینه مراجعته مجبورم ، وآنلرك اثرلریله‌ده قناعت ایده‌میورم . زیرا اکثری میسیونرلك نقطهٔ نظرندن ترتیب اولنمش بولنیور . کندیمزجه معروف اولان لسانلرده بویله برشی بوله‌میورم . هله بزم کنجلرمز بوخصوصلره کلنجه نه قدر مأیوس اولییورلر .

هیچ اولمزسه بعضاً سزك کبی بر قردشمز کلورده چیقارسه ، دوغریسی بوتون روحمزله ممنون اولییورز ، بوکبی سیاحمزده پك آز بولنیور . اکثر بوطرفه کلنلر دیلانجیلك ایله کلییورلر .

— ظن ایده‌رم بونلر هپ دواسی‌قولای شیلردن اولوب هپ چاره‌سی بزم‌الیمزده، اولدقجه بسیط مسئله‌لردندر . فی‌الحقیقه آتیمز ایچون دوشونمك درکاردر ، اما ماضیمزه کلنجه ، بزم ماضیمز پك معلوم ، علماء اسلام هیچ برعصرده هیچ برجهتمزی اهمال ایتمه‌مشلردر . هندستانه مخصوص معلومات بیکلرجه کتاب ورسائل یازلمشدی . علمامزه عائد اسماء رجال . آوروپانك هیچ برملتنده بزده اولدیغی قدر مبذول دکلدر .

هر کون کرهٔ ارضك اقالیم مختلفه‌سنده موجود اهل ایمانك عددی، لسان حال‌وقال ایله ماضیمزه شهادت ایدرلر . استقبالمزه کلنجه سز امین اولوکز ، بوکون کرهٔ ارضده موجود اوچ دورتیوز ملیون مسلمان بیك اوچیوز سنه‌دنبری موجوددر ، بونلر اویله اعدامزك دوشوندیکی کبی ایکی اوچ عصرده منقرض ومحو اولوب کیتمزلر .

بزم ترکستان مسلمانلری هندستانی پك اعلا بیلورلر ، ترکستان چینی ویدی صو

ولايتلرنده ساكن مسلمانلر هر سنه تيبت و «كشمير» اوزرندن بورويه‌رك كچر، نهايت قرق سكز اللى كونده بومبايه كلورلر، وبر قسميده: مزار شريف، افغانستان، پشاور طريقيله تمام اوچ آيده ينه بومبايه كلورلر، بويوللره مخصوص سويله‌نمش تورکچه شعرلر واردر. مرتب خاطرمده يوقدر، بر ايكى مصراعنى سويليه‌يم، معلومكز اولسون بوشعرلر عوام آغزندن سويله‌نمشدر:

اللهه‌نك «آلاطاو» دن بيوك بولغان طاولرى بار

مزار شريف اوتوب كيتكان چوللرى بار

يدى صودن پشاورغه ياياو باروب

كوركانده قدرتنك چاماسز موللارى بار.

آوغان ديكان پادشاهلق مسلماندر

طاو ايچنده ايلينك بارى قصلغاندر.

پشاوردن هندستانغه چيغوب بارساك

سرنديبدن جنت يصى يصيغاندر

ترجمه‌ده ايتدم.

— ياچوق كوزل: رجا ايده‌رم بنده‌كز بونى يازايم. بونلر هرسنه كلورلرمى؟

— هاى هاى دها پك چوقدر، فقط بن بوقدر ضبطايتمشم ياخود بوقدرخاطرمده قالمشدر. بوندن ماعدا هجرتك ١١٦٣ سنه‌سنه‌قدر سيبريه وقولجه، قشغاردن، هندستانك: كشمير ومدارس بلده‌لرينه قدر تجارت كاروانى كيدوب كلديكى بزجه معلوم ومعروفدر. بوكون شو سزك باشكزده اولان تاقيه اساساً بزدن كلمشدر. بزم البسه‌مز ايله‌سزك كيسوه‌كز ميانده مناسبت تامه واردر، يالكز برفرق وار ايسه اوده اقليم اقتضاسيدر، بزده قالون البسه‌لر اولور، سزده اينجه، اما شكل بردر.

بزم برقصورمز وارايسه كندى موجوديتمزى كنديمزك بيلمه‌مزدر برادر. بالخاصه ديانت ومذاهبه عائد انكليزجه‌دن نه اوكرنمك استرسكز، بن اوراسنى بيله‌ميورم. بزم اهل اسلام قدر يكديكرينى يقيندن طانور وبالمشاهده كسب معارفه ايدر بر ملت تصور

ایده‌م . هرسنه یوز بیکلرجه مسلمان برکون ایچنده میدان عرفاتده رو برو کلور ومعانقه ومصافحه ایده‌بیلورلر ، معارفه ایچون بوندن دها بیوك بر وسیله اوله‌من .

بز بوصورتله مصاحبه‌ده ایکن بری کله‌رك دیدی : نماز وقتی مسجده کیده‌لم ؛ امام افندی همان یرندن صیچره‌دی وبکا خطاب ایده‌رك دیدی : مساعده‌کزله کیده‌یم نمازی قیلور همان خدمتکزه کلورم . بنده دیدم : برابر کیده‌لم . امام افندی بر آز تردد کوستردیسه‌ده بن اصرار ایدنجه بیورك کیده‌لم دیدیلر ، برابرجه مسجده کیتدك .

سنی شیعه‌یه اقتداء ایده‌بیلورمی ؟

بن بومسئله‌یی قطعیاً خاطرمه بیله کتورمه‌دم ، بونلرك شیعه اولدقلرینی دخی مسجده وارمه‌دن خاطرلایه‌مدم ، جامعه کلدك . هرکس آبدست قیلیوردی ، آنجاق او زمان بونلری کورنجه بردنبره خاطرله‌دم اما ، شیمدی جامعدن چیقوب کیتمکده مناسب دکل چار ناچار آرتق نمازی بونلر ایله برابر قیله‌جغم ، بنده بونلرك آبدستلرینی نمازلرینی بر خاطرمدن کچیردم ، آیاغه مسح مسئله‌سی بر آز ذهنمی اشغال ایتدیسه‌ده ، قرائت متواتره ایله مثبت بر مسئله اولدیغی جهتله همان قبول ایدیوردم . فقط نمازه کلنجه عقلم کسدیره‌مدی ، امامتده برچوق شرائط اولدیغنی خاطرلادم ایسه‌ده ، اوشرطلر بولنورسه بزم ایچونده مطلوبدر دیه‌رك کچدم ، مع مافیه نه‌دندر بردنبره قلبم مطمئن اوله‌مدی ، کندی کندیمه تحیة‌المسجد سوسی ایله فرضمی ادا ایتمه‌یی دوشوندم وامام افندی‌یه صوردم : سزده تحیة‌المسجد وارمی ؟ دیدی : وار . بنده همان مسجده کیرر کیرمز تحیة‌المسجد ایله برابر ظهرك فرضنی نیت ایتدم . هرکسکده تحیة‌المسجد قیلدیغی کورلدی .

درعقب اذان واقامت هرایکیسی بردن اوقوندی ، دقت ایتدم : « حی علی الفلاح » یرنده « حی علی خیرالعمل » دینجه بر درجه ذهنمی اشغال ایتدی .

همان امام ایلری تقدم ایتدی ، محراب فلان یوق اما ، صف اولدن ایکی اوچ پارمق بر فاصله ایله تقدم ایلدی . نمازی قیلدق ، انکار اولنه‌جق بر شی کوره‌مدم ، جزئی بر فاصله ایله تکرار قامت اوقوندی تکرار فرضه قیام ایتدك .

بوکره دقت ایتدم اقامتده « الله اکبر » ایکی کره سویله‌ندی ، دروت دکل .

اما شیمدی نه قیله‌جغمزی بیله‌میوردم ، دوشونمکده ایکن شافعیلرده جمع صلوتین مسئله‌سی واردی ، خاطریمه اوکلدی ، دیدم : مطلقا اوکله‌ایله ایکندی‌یی جمع ایدییورز .

بوصورتله ایکندی نیتیله بوکاده اقتدا ایتدك . هرچه بر نماز اولدی ، اولدی اما قلبمده بر عدم اطمئنان وار .

چوق غریبدر انسانلرك احوال روحیه‌لری : بن امام فضل حسین افندیله صمیمی صحبتده بولندم ، عقیده‌لرینی اوکرندم، مع مافیه ینه کندیلرینه اقتدا ایتمکده تردد ایتدم. اشته هپمز اسلام اولدیغمز حالده دینمز بر ایکن ، حضور رب‌العالمین‌ده بولنه‌بیله‌جکمز عزیز دقیقه‌لرده ینه یکدیکرمزه بر امنیت‌سزلك ، بر کین وبغض وعداوت بسله‌مکده‌یز. بوایسه عادتا بزه طبیعت اولمش اباً عن جد بوحال بزه میراث اوله‌رق انتقال ایتمش .

بعدالعصر امام افندیله تکرار بر دولاشدق ، شهرك تنزه مقاملرینی جولان ایدوب قبل‌المغرب مسجده کلدك ، همان جماعت توپلاندی. اذان اوقندی خفیف بر افطارعقبنده آقشام نمازی قیلدق ، نهایت یکرمی دقیقه کچه‌رك ، بر دها اقامت ایله یاتسو نمازی قلندی . یاتسو بعدنده فرادی بر چوق رکعت نوافلدن صوکره ذکر دعاتهلیل ولعنتلر باشلاندی . ایشته شوراده بنم معده‌می بولاندیره‌جق شیلر اولدی . هله جهارا لعنتلر بیچاره ساده دیل مسلمانلره لعنتی دخی عبادة اوله‌رق یوتدیرمشلر، کیم‌نه دیه‌بیلور ، علما تعلیم ایتمش عوامده قبول ایلمش ، تسبیح تهلیل یرنده اوچیوز لعنت بشیوز لعنت بیك لعنت ایله ، بیك اوچیوز سنه مقدم کچمش آدملری یاد ایده‌رك عبادت ایتدم ظن ایدرسه نه اولور ؟ آه جهالت بن بر جهتدن بوراده بولندیغم ایچون ندامت ایتدم ایسه‌ده، دیکر طرفدن‌ده استفاده ایتدم ، زیرا بن بوحالی هیچ بیلمزدم ، بعضاً بوندن دها اهون شیلری بیله اسناده حمل ایدردم. بونی خارجدن ایشیتسه‌م یاخود بر کتابده دخی کورسه‌م قطعیاً ذهنم قبول ایده‌مزدی . نیسه سکوته مجبور قالدق ولعنتلریده دیکله‌دك .

بهره‌لرده افطار

بعد اداءالعشا مسجد شریفك آلت قاتنده بولنان بر دائره‌ده مکمل برسفره وافطار اولندی ، بوده بنم ایچون جالب دقت ایدی . زیرا بوراده دخی بنم حوصله‌مه صیغمز بعض شیلر واردی . مع مافیه نفس امرده عادت مستحسنه‌دن اوله‌بیلور ، سفره‌یه توپلانه‌رق هر کس یرلشدی ، بر دائره تشکیل ایتدك ، ابتدا نان عزیز امام افندی اوکنه قونلدی ، مومی الیه حضرتلریده قیره‌رق بر پارچه‌سنی کندی حصه‌سنه چیقار - دقدنصکره حاضرونه‌ده برر پارچه توزیع ایتدی ، درعقب یمکلر سفره‌یه ویرلدکه

باشلاندی ، هریمك اوزرنده برشیلر یازلمش بر کاغد پارچه‌سی بولنیوردی ، امام افندی جنابلریده اوکاغدلری آلور صوکره یمکه ال اوزاتردی . هرنه‌قدر دقت ایتدیسه‌مده کاغدك یازیسنی اوقویه‌مدیغم کبی ، امامه‌ده اوراده صورمایه جسارت ایده‌مدم . بعدالطعام کناردن بری آمین دینجه ، امام‌افندی اللرینی‌قالدیردی دعایه‌باشلادی ویمك صحنلری‌اوزرندن توپلادیغی اوراقی النه آله‌رق بر چوق اسامی اوقودینی کبی ، افطارده ییدیکمز طعامك اجر وثوابنی مذکورین ارواحنه بخش ایتدك .

بوده بر عادتدر بلکه‌ده مستحسندر ، فقط عوام بونلری اوامر دینیه مقامنده تلقی ایده‌رك عادتا اسلامیت شودر دیمکه قدر کیدیورلر . بزم روسیه مسلمانلرنده دخی بوکبی اصلا دین ایله علاقه‌سی اولمیان پك چوق شیلر واردرکه ، بالآخره دین صیره‌سنه کیرمش ، واستانبولده خطیبلرك انکر اصوات ایله منبرلر اوزرنده : عشاق ، حجازی ، بیاتی هوالرنده ترنملری کبی . دیانته عاداتك التحاق دخی یکی برشی دکلدر .

بوهره امامی

« بُهْرَه » کجرات جوارنده متوطن بر طائفه وقبیله‌یه « بوهره » دینلورکه ، هند لساننده تاجر معناسنده‌در . فی‌الحقیقه اسم علی‌المسمی اولسه اولسه بو قدر اولور ، تجارت نقطهٔ نظرندن دنیاده مسلمانلر میاننده الك تقدم ایتمش بر ملت مفتخره‌درلر . کاشکی هپ مسلمانلر بوهره‌لر کبی اولسه :

اساس اسلامیت بونلرده پك‌قدیم اولوب اعتقادلرنجه امامتی‌اسماعیل بن‌جعفر الصادق (رضی‌الله عنهما) حضرتلرینه مخصوص بیلورلر . رئیسلری من القدیم « داعی الی‌الله» لقبیله ملقب اولوب بمبئ‌ده اقامت ایدرلردی صوك وقتلرده صورت واحمد آباد بلده‌لرنده اقامتی اختیار ایتمشلر ، شیمدی ایسه « داعی‌الی‌الله » صورت بلده‌سنده بولنورمش .

بوهره‌لرك یکدیکرلرینه اولان محبتاری دنیاده هیچ بر ملت‌ده تصور اولنه‌مز ، اساس مذهبلری « حب فی‌الله » در . مع‌مافیه مذهبلری اولدقجه تشعب ایتمش : داودیه اسحاقیه ، باطنیه فرقه‌لری اسماعیلی‌لردندر .

دعوالرینه‌کوره سلفلری فاطمیونه‌منسوب اولوب هجرتك آلتنجی عصرنده فاطمیلرك انقراضنی متعاقب مصردن یمنه هجرت ایتمشلر ، صوکره هندستانه بر فرقه هجرت ایدوب هند مجوسیلرینی اسلامیته دعوت ایده‌رك ، وپك چوق مجوسیلرك هدایتنه خدمتلری سبقت ایتمشدر .

بونلردن بر فرقه یاخود شعبه یمن زیدیلریدرکه: بیك برنجی یوز ابتداسنده امامت ایدن اسماعیل بن قاسم اتباعندندر . اصل اذان محمدی یه (حی علی خیرالعمل) جمله‌سنی علاوه ایده‌ن بو ذاتدر .

بوهره‌لرك مظنۀ اکابرندن بری منلا علی، گجرات جوارنده «کَنبایَت» بلده‌سنده مدفوندر . تکرار ایدرم‌که بونلرك غبطه اوله‌جق جهتلری یکدیکرلرینه اولان تعاون وتناصرلریدر . بونلرده اولان بو حال دوغریسی عموم اهل اسلامده اولسه ایدی ، کرۀ ارضی اسلامیت استیلا ایدردی . معالتأسف مذاهب سائره اصحابی بالعکس تدین ایتمشلر ، صد هزار افسوس.

عموم هندستانده بهره‌لر تجار واتفاقله کسب اشتهار ایتمش بر ملتدر . سرمایه‌لری وجمعیتلری اولدقجه منتظم اولوب دیانتده دخی تعصب فوق‌العاده‌یه مالك اولدقلری کبی مذهبجه‌ده صوك‌درجه متعصبدرلر. اساس مذهبلرنی من القدیم والی یومناهذا اولدقجه مکتوم توتارلر . معمافیه شیعه ومسلماندرلر .

بونلرك هر یرده کندیلرینه مخصوص امامری اولور . سینغاپورده ایسه امامری بالاده دخی ذکر ایتدیکم کبی فضل حسین افندی غایت متفکر بر کنجدر ، بینمزده پك چوق محاوره‌لر اولدی . از جمله : بر کون بزم توحید مذاهب حقنده فکرمزی صورمشدی. دها برکون تکرار ایدنجه بروجه‌آتی بیان مطالعه ایتدم :

توحید مذاهب مسئله‌سی بزم ایچون ظن ایده‌رم حیات مسئله‌سی دنیله‌جك اولورسه سزادر. بونکله برابر توحید مذاهبدن مقدم توحید افکار مسئله‌سی واردر، بز شیمدی الاهم فالاهم قاعده‌سنه رعایةً توحید افکار حقنده برقاچ سوزده سویله‌رز، زیرا توحید افکار توحید مذاهبك مقدمه‌سی اوله‌بیلور .

بز بو کون کرۀ ارضده اوچیوز میلیون مسلمان بولنیورز ، بلکه دها فضله‌در ، بو قدر مسلمانلرك دینلری بر اولدیغی حالده مذهبلری یوزلرجه تشعب ایتمش وحالا ایتمکده وفکرلریده کیتدکجه یکدیکرندن تباعد ایتمکده‌در . اشته شو نقطه‌یه عطف‌نظر اولنورده ، ابتدا برآز توحید افکاره خدمت اولنورسه ، زمان کلور توحید مذاهب کندی کندینه میدانه چیقار ظننده‌یم .

بو کون بزم مسلمانلر عمومیتله غفلته دوچار اولمشلر . وحالا اغفال اولنمقده‌لر ، بوتون معناسیله ذلته محکوم ایمش کبی فلاکته دوغری یوارلنمقده دوام ایدییورلر .

شیمدی بزه وهر مسلمانه لازم وواجب اولان بو بیچاره مسلمانلری ایقاظ ایدوب حیاته دوغری سورکله‌یه‌رك حیات حسی وحیات محبتی ویرمك، وحیات نقطهٔ نظرندن برلشمك، بو وظیفه‌یه خدمت ایده‌جك آدملر علما مسلکنده اولانلردر.

بن بر کون سزی کوریبوردم: غایت مأیوس برحالده بولنیورسکز، آغر برخسته‌لغی حس ایدیبورسکز، خسته‌لغك نره‌دن کلدیکنی دخی حس ایده‌رك، او قوته مقابل بر مدافعه استعدادنیده کوره‌میورسکز، معمافیه قلبکزده بر مدافعه آرزوسیده وار، بو آرزو اوزرینه‌درکه بندن توحید مذاهب مسئله‌لرینی استمزاج ایدیبورسکز. شو حاللره دقت ایده‌جك اولورسه‌ق کندیمزده توحید افکاره بر استعداد اولدیغنه وبلکه‌ده اساساً وقلباً متحد اولدیغمزه کسب قناعت ایتدیکمز کبی الآن مبتلا اولدیغمز افتراقك دخی عارضی اولوب، بالآخره تماماً وفاقه منقلب اوله‌جغنی تیقن ایدرز.

عصر حاضرده عالم اسلامك دوچار اولدیغی مهلك فلاکتك یکانه سببی افتراق اولدیغی کیمسه انکار ایده‌مز، بو حال اسف اشتمالده دوام ایده‌جك اولورسه‌ق، انقراضه محکوم اوله‌جغمزده محقق ومقرر اولدیغی آرتق اعترافه مجبور اوله‌جغز، نافله یره کندیمزی اغفال ایتمه‌یه‌لم، بوش بوشنه تعصبه قربان اولمایه‌لم، دوچار سفالت اولمقدن ایسه، مردانه ئولمك دها اهوندر. بیك اوچیوز سنه مقدم وفات ایتمش آدملردن انتقام خلیاسنده بولنه‌جغمزه، بو کون هر طرفدن بزی تحقیر وتهدید وترذیل ایتمکده اولان اعدامزه مقابل هیچ اولمزسه حیثیت وناموسمزی محافظه ایده‌جك قدر بر مدافعه‌ده بولنه‌لم. بیك اوچیوز سنه مقدم کچمش آدملره لعنت خوان اوله‌جغمزه، بو ساعت بزم حیاتمزه تعرض ایتمکده اولانلره هیچ اولمزسه نه یاپیورسکز دیرسه‌ك دها مناسب اولمزمی؟

فضل حسین: بن سزك سوزلرکزی آکلادم، فقط امر لعنتده بر امر شرعیدر؛ «ومن یقتل مؤمنا متعمدا ...» نص جلیلنی الی آخره ملاحظه بیورورسه‌کز، قاتل حسنین واخرابنه لعنت وجوبنی یکده انکار ایده‌مزسکز ظننده‌یم.

— مناقشه فکرنده دکلم «ومابعثت لعانا» خلق عظیم ایله موصوف اولان ذات مکارم سماتك سوزیدر. فضله‌سنه کیتمك مقصدمزه مغایر اولور. بو قدر بر بیان افکار بعدنده سوزی کسدم.

دها فضله‌سنی سویله‌یه‌جك اولورسه‌م احتمال سوز اوزار وقلبلر تحمل ایتمزدی، مقصدلر آکلاشلدی بنده بو قدرجك بر اشاره ایله مرامی آکلاتدم. فضل حسین

جنابلریده اولدقجه ملایمت کوستردی وتوقیری ترجیح ایتدی یوقسه اعتراضه میدانی واردی .

« جوهر »

« جوهەر »

مالاقه شبه جزیرەسنده یدی سکز امارات اسلامیه اولوب بونلردن اك مشهوری « جوهر » اماراتیدر، مقر حکومتی ایسه سنغاپوردن برساعتلك مسافەدەکائن «جوهر» بلدەسیدر ، برکونده بوراسنی سیر ایتمك ایچون کیتمشدم، جوهر امارتی اوفاق برامارت اولمقله برابر مالاقه شبه جزیرەسنده بولنان امارتلر میانندەاك مترقیواك معموربرمملکتدر.

حاکمی سلطان ابراهیم ابو بکر، کنج برامیر اولوب احوالی شایان تقدیر وشکراندر، هر نه قدر انکلیز تحت حمایەسنده اولسه بیله ، مملکتك امور داخلیەسنی تنظیم ایچون پك چوق غیرت ایتمش غایت کوزل بر ادارەیه مالکدر . اوفاجق بر مملکتی داخلنده کندی شمندوفر خطیوکندی پوستەسی، وکندی واپورلری موجود اولوب،شهرلرنده دخی فوق العاده برانتظام واردر. هلهشهرلرك نظافت فوق العادەسی انسانی ایمرندیرەجك درجەدەدر. دکل یالکز شهرلرده صحرالرده بیلهآیروجه برانتظام واردر تارلالرك طرز تقسیماتی واصول زراعتك قوانین مخصوصەیه تابع بولنمەسی والی غیرذلك تماميله مدنی بر مملکت کبیدر .

سلطان ابراهیم کندیسی غایت کوزل عربی تکلم ایدییور . مسموعاتمه کوره انکلیز لسانی دخی بیلورمش. بن جوهرده بولندیغم کون جناب امیر آودن کلمشدی، برآرسلان آولادیغنی مملکت فتح ایتمش کبی بیوك ممنونیتایله تعریف ایدییوردی. فی الحقیقه آرسلان آولامقده بر ایشدر . آنجق امیرلره یاقیشیر .

« جوهر » نظافت نقطهٔنظرندن عادتا ژاپونلرەدخی فائقدر. آثار عمران هرطرفنده مشاهده اولنور ، مع مافیه برطرفندە بر تك انکلیز مأموری تسلط ایتمش ، باشلارنده بلاء مبرم کسیلمشدر . بونکله برابر عین شبه جزیرەده بولنان دیکر اماراته نسبةً قیاس قبول اولنەمز درجەده فرقلی اولدیغی انکار اولنەمز . حالبوکه دیکرلریده عیناً انکلیز حمایەسنده بولنیورلر . درجهٔ مداخله عین نسبتدەدر .

بالخاصه « پاهنك » امیری احمد معظم شاه پك عالم وفاضل بر آدم اولدیغی حالده ،

مملكتی قرون وسطی مملکتلرندن بر نمونه‌در . بوندن ماعدا : سیلانغور ، پیراك ، ترینغانو ، کلانتان ، په‌تانی ، کاداهی امارتلری ایستر اهالیسی وایستر امراسی پك غافل وپك ابتدائی بر حالده بولنیورلر. فی‌الحقیقه بونلرك امارتلری کوخستان اولوب سواحله مناسبتلری دخی نسبةً آزدر . اقوام مدنیه ایله علاقه‌یه کلنجه میسیونرلردن بشقه کیمسه‌یی کورمزلر . آه او ملعونلر اورالرده دخی قریه قریه جولان ایده‌رك مظلوم اهالی‌یه تخته کهله‌سی کبی صارلمقده‌در . هر نره‌یه کیده‌جك اولورسه‌ك بونلره تصادف اولنور .

بونکله برابر اوراده دخی شایان شکران بر حالدرکه ، مسلمانلر میانده بونلرك سعیلری بوتون ثمره‌سز قالمقده‌در، اوت پك چوق یره متعدد مکتبلر کشاد ایتمشلر ایسه‌ده تنصر ایدنلر اهل اسلامدن هیچ یوق درجه‌سنده ایمش. مع‌مافیه افساد اخلاق درجه‌سنده موفقیتلری انکار اولنه‌مز . بورالرده اکثریت ینه اهل اسلامدر ، یالکز کلانتان ، پتانی جهتلرنده سیامه همجوار اولانلر میانده پك آز « بوده » مذهبی بولنورمش.

جوهر حاکمیتنده « حضرموت » عربلری کثرتله بولنورلر ، بالخاصه « پنانغ » بلده‌سنده عربلر پك چوقدر، کندیلرینه مخصوص محله تشکیل ایتمشلر، بوراده عربلرك آیروجه منتظم بر جمعیت خیریه‌لری اولدیغی کبی ، مکتب ومدرسه‌لری دخی واردر . وکوزل اهل ثروت ومعارف پرور آدملریده وار .

سینغاپورده عثمانلی شهبندری

شیمدی سینغاپورده عثمانلی شهبندری یوقدر . هیچ اولمزسه فخری ایش‌سز فقط بر اسم ا له‌رق قونسول بولندیرمق لازم ایدی، هرنه‌قدر بزم شهبندرلرمزدن بر خدمت شیمدیلك امید اولنمزسه‌ده ، یالکز رابطهٔ معنویه‌یی محافظه ایدرسه کافیدر ، بر زمان اولمزسه بر زمان جدی خدمك ایدر شهبندرلرده اوله‌بیلوردی .

بوندن بر قاچ سنه مقدم سینغاپورده عثمانلی شهبندری نامیله بر ذات بولنورمش ، هرنه‌قدر مأموریتی نیم‌رسمی اولسه‌بیله عثمانلی سنجاغی سایه‌سنده عموم‌مالایو مسلمانلرینه سوزینی کچیردکدن ماعدا بر چوق مجوسیلرك اهتداسنه دخی سبب اولمش ایمش .

حتی « جوهر » امانتینك شوحال ترقیسنه عثمانلی شهبندری وظیفه‌سنی درعهده ایتمش عطاءالله افندی سبب اولدیغنی هر طرفده لسان شکرانله یاد ایتدکدن صکره دیبورلرکه: اکر مرحوم صاغ اوله‌ایدی ، شیمدی‌یه قدر سینغاپور مسلمانلری باب تجارتده

آوروپالیلره بیله رقابت ایدرلردی . بو سوزی پك چوق ادملردن ایشیتدم . مرحوم عطاءالله افندینك بورالرده پك بیوك خدمتلری سبقت ایتمش کندیلری: مالایو ، جاوا، عرب وانکلیز لسانلرنده تکلم ایدر غایت فاضل بر ذات ایمش ، عموم سینغاپور اهالیسی میاننده مالاقه مسلمانلری جاوا جزیره‌لرنده عطاءالله افندی نامی خیرایله یاد اولنمقده‌در.

شیمدیده بر شهبندرمز اوله‌ایدی ، ینه عموم اوطرفلرده بولنان اهل اسلامك معناً بزه مربوطیتلرینی تقویه ایدردی . اورالرده بزم تبعه‌مز عربلردن پك مستعد وکوزل آدملر وار ، اونلردن برینی فخری قونسلوس نام مستعاریله استخدام اولنسه ، بلکه یالکز بر نام ویرلسه بیله کفایه ایدردی ، مبارك سنجاغمزك جمعه کونلری طالغه‌لنمسی تأثیری دخی ، مسلمانلر ایچون معنوی بر قوتدر .

فی‌الحقیقه انکلیزلرك خوشنه کیتمز ، ذاتاً عطاءالله افندینك بیله انکلیزلر طرفندن‌قتل ایتدیرلدیکی تحقق ایتمشدر . مع مافیه حقوق دول اقتضاسی بزم هر ولایتمزده انکلیزلرك شهبندرلری‌وار، بزمده‌انکلیز مستملکه‌سندن اولان‌سینغاپورده برشهبندرمز اوله‌بیلوردی. رسماً تعیین ممکن دکل ایسه بیله ، غیر رسمی صورتده اولسون اورالرده بزم آدملرمز بولنمه‌لی ایدی . ذاتاً عبدالحمید خان ایامنده عطاءالله افندی‌یه بر رسمیت سوسی دخی ویرلمش ایمش .

اتنوغراف جهتی

ملایو وجاوا اقسومی اساساً چینلیلر ایله هندیلر میاننده حاصل اولمش بر عنصر اولدقلری اقرب احتمالدندر. اوقدر اوله‌بیلورکه هرجهتدن ملایولرك هندلیلره دها زیاده مشابهتلری‌اولوب، جاوالیلرك ایسه زاویهٔ وجهیه وسیمالری دخی چینلیلره مائلدر. بوندن ماعدا ملایواقوامی کندی‌لسانلرینی‌حروفات عربیه‌ایله‌اوقویوب یازدقلری کبی، جاوالیلرکده هیروغلیفه یقین بر یازیلری‌اولمسی دخی بونی تأیید ایدر. ملایو لساننده‌کلمات عربیه‌ده کثرتله استعمال اولندیغی کبی فارسی وسانسکریت کلمه‌لریده بولنیور .

اسلامیت نره‌دن کلمش

ایستر مالاقه شبه‌جزیره‌سنده و ایستر جزائر بحرمحیط هندینك هر نره‌سنده اولورسه اولسون ، محلی روایتلره نسبةً اسلامیتك اورالرده پك یقین برزمانلرده عربلر طرفندن نشر اولندیغی ظن اولنمقده ایسه‌ده ، ابن باطوطه سیاحتی اثناسنده ، اورالرده بر چوق جزیره‌لره اوغرادیغی ، مسلمان ومتدین اهالیسی بولندیغی پك آچیق صورتده بیان

وایضاح ایدییورلر . تعریفنه باقیله‌جق اولورسه ابن باطوطه‌نك مهبل جزیره‌سی اقوامی البسه‌لری بر فوطه‌دن عبارت اولوب دائما چپلاق آیاق کزرلر دیمسی عیناً الی یومنا اویله‌در .

دیمك اولورکه بوندن آلتی یوز سنه مقدم بهمه حال اسلامیت واردی ، حتی ابن باطوطه اورالرده اسلامیتك ملك « شنوراز » دورنده ابوالبرکات نام بر مغربی بربری طرفندن تلقین اولندیغنی تفصیلاتیله سویله‌مشدر. ابن باطوطه‌دن مقدم اورالرده اسلامیت اولدیغی محققدر ، مع التأسف « شنوراز » ك زمانتی وکیم اولدیغی ابن باطوطه بیان ایتمه‌مشدر .

ابن باطوطه اورالرده بر جزیره‌یی « مهل » جزیره‌سی ودیکری « سنداپور » جزیره‌سی دیه‌رك ذکر ایتمشدر . (مهلك ملایو وسنداپورك‌ده سینغاپور اولمق احتمالی پکده بعید دکلدر) .

بونکله برابر اسلامیتك پك یقین بر زمانده نشر اولنمه‌سی رواتی ، علوم اسلامیه ایله تفسیر اولنه‌بیلور، احتمالکه زمان قدیمده بونلرده چینلیلر کبی جاهل وغافل بولنیورلردی. عربلردن بعض ذوات علوم اسلامیه‌نك ترقیسنه خدمت ایده‌بیلمشدر . اقرب احتمال بودر . اورالرده خدمتی سبقت ایتمش ذواتدن الك معروفی اهل مکه‌دن السید محمد صالح زواوی حضرتلریدر . صوکره مخدوملری عبدالله زواوی حضرتلریکه الآن بر حیات مکهٔ مکرمه‌ده شافعی مفتی‌سیدر .

نفس سینغاپورده

بوراده بولندقجه بر چوق یرلره کیتدم کلدم وپك چوق آدملر ایله ملاقات ایده‌رك کسب معارفه ایلدم. سینغاپورده یکرمی قدر مسجد اولوب بونلردن بشی بیوك معروفدر، بومسجدلره هر نه‌زمان واره‌جق اولورسه‌کز، مطلقا یکرمی اوتوز فقرا اوراده اویومقده اولدیغی کوریلور . مسجدلر بونلر ایچون عادتا دارالعجزه شکلنده‌در .

دوردنجی مسجد امامی شیخ احمد یوسف نام‌ذات جاوا اهالیسندن اولوب، بوراده بولنان جاوا مسجدنده امامدر ، اولدقجه لاف آکلار بر آدم سنی اماملری میاننده همان شو بر آدمدر. الشیخ علی حیدرا نام بر حضرموتلی وار ، بو آدمده اولدقجه اهل بصیرتدن ایسه‌ده ، فقیرلکدن بصیرتی باغلانمش جناب مولا معینی اولسون « کم عالم عالم اعیت مذاهبه »

کتاب تجاری ابو بکر مدنی نامنده بر ذاته تصادف ایتدم ، بو آدم غایت محب اسلام اولوب بوتون آل عثمانه صوك درجه‌ده مربوطدر . سلطان محمد رشاد خان افندیمزك رسمنی هر طرفده نشر ایده‌رك ، بوتون اسلاملرك قلبی شو نقطه‌یه جلب ایتمك فکرینی کندینه التزام ایتمش . کتبخانه‌سنه کانلره خلیفه‌نك رسمنی ویرور ومحبتله توصیه ایدر . عادتا بو وظیفه‌نك متعهدی کیدر .

بوذات ایله بر قاچ دفعه‌لر ملاقات ایتدم اصل کندی تونسلی بر عرب اولوب ، پك چوق وقتلردنبرو سینغاپورده بولنیورمش .

بوذاتك فکری کندی درجه‌سنده پك مقدس ، بزم تورکلر ایچونده شایان تقدیر وشکراندر : عموم اهل اسلامك خلیفه‌سی اولان عثمانلی پادشاهنی هر مؤمن موحد بیلمه‌لی واو مقامه حرمت ایتمه‌لی واو مقدس مقامی یوکسلتمه‌لیدر ، دیيور . وشوفکره مبنی خلیفهٔ معظم افندمزك رسم عالیلرینی متعدد شکلده اعمال ایتدیرمش ، مغازه‌سنه کلن مشتری‌یه مبایعه‌سنی تکلیف ایدر ومطلقا او رسمی ویردیکی زمان خلیفه‌یه محبتك مزایاسندن بحث ایده‌رك بر چوق حدیث سرد ایدر . بتون مالاقه شبه جزیره‌سنده خلیفه‌نك رسمی تکمیل خانه‌لرده موجود اولوب ، صوماتره جاوا جزیره‌لرنده دخی همان هر خانه‌ده بولنورمش . بوکبی بر وظیفهٔ مقدسه‌یی تونسلی ابوبکر افندی‌یه القا ایدن جناب حقك لطف وعنایتدن بشقه برشی دکلدر .

بوذات حقیقةً قلبا وقالباً عثمانلی بن عثمانلی اولدیغی کبی ، مسلمان اوغلی مسلماندر خلیفهٔ معظم افندیمزه قارشی غایت بیوك وصمیمی بر محبت بسله‌مکده‌در . هیچ شبهه یوقدرکه عموم اهل اسلام اوذات عالی سمات حضرتلرینه قارشی بویله محبت واردر . فقط بو آدمده بوبابده بالخاصه کندیسی محبت مجسمه اولمش ، هر ایکی کلمه‌ده مطلقا « اللهم انصره نصرا عزیزا » دیر ، او اسم پاك محمد خامسی ذکر ایدر . خلاصه بن بو آدم حقنده باشقه شایان تذکار وقید برحال کوره‌مدیکم جهتله آنجق شو خصلتی دخی مسکوت براقه‌مدم .

جزائر بحر محیط هندی

و

اسلام امارتلری

ملایو شبه جزیره‌سنه مجاور جزائر پك چوق اولوب ، سکنه‌سی کاملاً دینله‌جك

درجه‌ده مسلماندر . بونلرك بهر جزیره‌یه مخصوص اسملری اولسه بیله ، عمومنه یرلی اهالی عرفنده جاوا جزیره‌لری تسمیه‌سی معروفدر . مع مافیه مشهورلری ، صوماتره ، سمباس ، بورنه‌ئو ، سلیبس ، جاوا ، فلپین جزیره‌لری اولوب بونلرك مجموع اهالیسی اوتوز وكسور ملیون تخمین اولندیغی کبی اهالیسنده‌ده جاوا وملایواقوامی اطلاق اولنیور. جاوالیلرك لسانلری آیری ویازیلریده هیروغیلفه قریب بر یازیدر . ملایولرده ایسه : عربی ، فارسی ، سانسکریت لسانلرندن مركب بر لسان عمومیدر ، جاوالیلرك دخی اکثری بولسانی بیلورلر ، فقط بونلرده مستعمل خطوط ، خطوط عربیه‌در .

بوملایولرك کوهستان قسمی واردرکه ذایف وبعضاً بایف دیرلر، بونلرك دیانتلریده بکطاشیلر کبی اسرار وخرافاتدن عبارت اولوب ، آنلرك لسانلریده تماميله بشقه‌در . فقط بونلرده اوقومق یازمق صنعتلری قطعیاً اولمامش الی یومنا هذا تجارت معامله‌لری بیله بر طاقم اشاره‌لی دوکیم (عقود) ایله کورلمکده‌در .

بورنئو

بورنیو جزیره‌سنده یکرمی‌قدر امارات اسلامیه موجوداولوب بونلردن اك مشهوری بورنای امارتی ۱۳۲۵ سنهٔ هجریه‌سنه قدر استقلالیتنی محافظه ایتمش‌ایکن، بالآخره رسماً انکلتره‌نك تحت حمایه‌سنه التجا ایتمشدر .

بوندن ماعدا : سامباس ، پونتیانه ، نانبهان ، ماماوه ، سانغاوه ، تابیان ، کوتای ، پولاولات ، بوغاتان ، بولونکان ، سانتکان ، صراوه ، دایه ، ریو امارتلرندن بشقه دها بر قاچ امارت واردر . وامراسی کاملاً امیر صفتیله کیمی هولانده‌لیلره ، کیمی انکلیزلره خادم بر طاقم حیواناتدن عبارتدر .

صوماتره جزیره‌سنده دخی قاله آلنور دیللی امیری مأمون‌الرشید آساهان امیری السید محمد حسین، لانکات امیری عبد الجلیل اولمزسه، بشقه‌لرندن بر خیر امیداولنه‌مز.

فی‌الحقیقه بونلر کاملاً متعصب ومتدین آدملردر ، آه جهالت بوتون بصیرتلرینی قاپاتمشدر .

مع مافیه بعض کنجلر واردرکه استقبال فکرینه باغیروب چاغیرمقده ملتی ایقاظ ایتمکده کمال متانتله چالیشمقده‌درلر .

صوماتره جزیره‌سنده « پودانغ » بلده‌سنده (المنیر) غزته‌سی ملایو لساننده نشر اولنور . صاحب وناشرلری محمد عبدالحمید ، عبدالله احمد بردران فوندق چوق کوزل

كنجلردر . بونلردن ماعدا دخی كوزل كنجلر واميد اولنور يورلمق بيلمز اسلام خادملری وار ، آز اولمقله برابر ينه واردر .

بن وقتلرمك مساعده‌سی نسبتنده بورالرده بوقدرجق بر معلومات استحصال ايده‌بيلدم بورالرده اولان مسلمانلر حقنده خلاصهٔ افكارم بونلر ايچون حيات اميدی آنجق اللهدن اوله‌بيلور ، مسبب الاسباب چاره‌لرينی خلق ايدر ، « كن » امر جليلنی ويرور ، فيكون اولور كيدر ، هيچ اشكال يوقدر . فن ومعارفه قالورسه « فلمنك دولتی بونلره تحصيل دكل تنفسه بيله ميدان ويرمايه‌جكدر . يكرمنجی عصر مدنيتی بيچاره مسلمانلرك حياتنه چوللانمشدر .

مسبب الاسباب چاره‌سنی خلق ايده‌جكی شبهه‌دن عاريدر . ژاپونلرك احتياجاتی بو بيچاره مسلمانلرك نجاتی ايچون مكمل بر چاره اوله‌بيله‌جكنی اميد ايدرم ، زمان كله‌جك ، وبلكه‌ده كلمشدر . ژاپونلر كندی جزيره‌لرينه صيغمامقده‌در . نهايت بر كون ژاپونلر ايچون فلمنك دولتی اوزرينه يورومك مجبوريتی تحقق ايده‌جكدر ، اوده مقاومت ايده‌مز ، بالآخره جزائر مذكوره من طرف الله ژاپونلر كبی برحر دولتك تحت اداره‌سنه توديع اولنور ، بو صورتله « علم بالقلم علم الانسان مالم يعلم » سری ظاهر اولورده بزده: هذا من فضل ربی . ديرز .

شرق مسئله‌سی

و

اتحاد اسلام

بزم مهماندارمز بهره امامی فضل حسين افندی بر قاچ دفعه‌لر بوايكی مسئله حقنده انكليزجه پك چوق اثرلر منظوری اولوب ، وبونلردن آلديغی معلومات نتيجه‌سی اولمق اوزره كنديسنده بر انديشه وبلكه‌ده اميدسزلك تزايد ايتمكده اولديغنی سويلايه‌رك ، بو بابده فكرمی تكرار بتكرار استمزاج ايتمشدی. لكن بن هپ اظهار عجز ايدردم. آرتق بركون فرصتدن بالاستفاده بر قاچ آدم حضورنده تكرار شو ايكی مسئله‌يی اوكيمه سوردی ، ومطلقا بر جواب ايسترز ديه‌رك اصرار ايتديلر .

بنده بروجه آتی بيان مطالعه‌يه مجبور اولدم :

شرق مسئله‌سی : آوروپاجه غايت مهم بر مسئله شكلنده تلقی اولنمش ايسه‌ده ، بنجه

نلرك اهتمام ایتدکاری درجه‌ده حائز اهمیت دکلدر . زیرا بو مسئله اویله بر اموال متروکه‌درکه الی یومنا هذا وارثلرك حصه‌لرینی تعیین ایده‌جك بر قانون وضع اولنه‌مامش وقانونسزده تقسیم ترکه وتعیین انصبا ممکن دکلدر ، شو حالده بو مسئله‌یه بوندنصوکره فضله بر اهمیت ویریله‌مز . فی الحقیقه دنیاده علم ومعارف بالخاصه مدنیت ترقی ایتدکجه انسانلرده انصافسزلق وقناعتسزلکده او نسبتده آرتمقده اولدیغی کوریلیور . مع‌مافیه تورکیه حکومتی تماماً محو اوله‌جق درجه‌ده علناً تقسیم اولنه‌مز ، زیرا دولتلرك منافعی کندیلرینی برلشدیره‌مز . فرض ایده‌لم دولتلر تورکیه‌نك تقسیمنه قرار قطعی ویرسه‌لر بیله دین مبین اسلامك بقاسنه مانع دکلدر ، چونکه جناب الله مسبب الاسبابدر بو دینی حمایه ایده‌جك بر سبب خلق ایدر . بنجه شرق مسئله‌سی ایچون فضله سوز سویله‌مك لزومنی کوره‌میورم .

اتحاد اسلام

بو مسئله بزم ایچون یعنی عموم اهل اسلام ایچون حیات مسئله‌سیدر . بن بو بابده سزه فکرمی بیان ایتمك ایسته‌رم فقط صبرکز تحمل ایدرسه ، زیرا بو مسئله‌یه بر قاچ جهتدن نظر ایتمك ایجاب ایده‌جکدر .

حاضرون : ساعتلرجه دیکله‌مك دکل ، بوتون کونمزی فدا ایده‌جکز . اتحاد اسلام مسئله‌سی حقنده‌کندی دوشونجه‌لرمزی دخی عرض ایتمك ایچون مساعده‌کزی آیروجه استرحام ایده‌رز .

— او حالده اول سزی دیکله‌یه‌لم .

— خیر ، خیر ، اول سزك فکرکزی آکلامق ایسته‌رز .

— بنم فکرمده اتحاداسلام مسئله‌سی غایت مهم اولمغله برابر شیمدی‌یه قدر معناسی یکده آچیق آکلاشیله‌مامش ، اساساً بزجه حیاته تعلق ایدر بر امر مهم ایسه‌ده ، آکلاشلمه‌سی‌ده آغر بر مسئله‌در . آکلاشیله‌مدیغنك یکانه سببی‌ده ، بو مسئله اساساً عالم مطبوعاته بزم طرفمزدن چیقارلمق لازمایکن وقتیله اهمال اولنوب بالعکس اعدالرمز طرفندن اورته‌لغه سورولمش بولنمه‌سیدر .

بلکه‌ده الی یومنا هذا بوبابده مطبوعات اسلامیه‌ده لایقیله بر اثر نه‌دندر کوریله‌میور . روزنامه‌لرمزده دخی مختصر مقاله‌لر ایله اکتفا اولنمقده ، اعدالرمز ایسه اکثریا کندی اعراض فاسده‌لرینه مناسب صورتده مسئلهٔ مذکوره‌یی میدانه وضع ایدییورلر . ایشته

بونك ایچوندرکه: بزم بعض محاکمه‌دن عاجز صفدرون مسلمانلرمز او بدبینان سوزلری سمع اعتباره آله‌رق سبب حیاتمز اولان «اتحاد اسلام» مسئله‌سنه مدهش ومهلك برنظر ایله باقه‌رق کندی اوهامنه مغلوب اولدقدن ماعدا باشقه‌لرینی‌ده تهدیده قدر جسارت ایتمکده دوام ایدییورلر.

«اتحاد اسلام» اساساً اجانبك ظن ایتدیکی کبی انسانلری دوغرامق نیتیله عالم مدنیته قودورمشجه‌سنه هجوم ایده‌رك وحشتلر اجراسنه مخصوص عموم اهل اسلامك خرستیانلر اوزرینه صالدیرمه‌سی ایچون تأسیس اولنمش یکی بر «اتحاد اشقیا» دکلدر.

«اتحاد اسلام» روسلرك پان‌اصلاویزم، آلمانلرك پان‌ژیرمانیزم وسائر فساد قومیته‌لری کبی‌ده اشقیا چته‌لری دکلدر. بز عموماً اهل اسلام بو مسئله‌یه هیچ بر وقت اویله بر نظر ایله باقه‌میه‌جغمز آشکاردر.

بزم اسلامیتده «اتحاد اسلام» اساساً بوندن بیك اوچیوز سنه مقدم شارع طرفنده قورولمش بر اخوت دینیه‌دن عبارت اولوب، خالصاً لوجه‌الله شو اخوت مشروعه‌مزی ابدالآباد محافظه ایتمکده یکدیل ویکوجود اوله‌رق دائما یکدیکرمزه ظهیر اولمقدن عبارتدر. بو کون هندستانده بولنان مسلمان قرداشلرمزك باشنه کله‌جك ویاخود کلمش بر فلاکت، عیناً: سیبریاده، تورکستانده، چینده، افغانستانده بولنان مسلمان قرداشلرمزکده باشنی آغرته‌جقدر. الاقرب فالاقرب عموم اهل اسلام بووظیفه ایله مکلف اولور.

«المؤمنون کالجسد اذا اشتکی جزئه اشتکی کله» اوکما قال النبی‌عم. «المؤمنون کالبنیان یشد بعضه بعضاً» والی غیرذلك یوزلرجه احادیث نبویه بزی اتحاده سوق ایدر.

وآیات قرانیه ایسه دها چوق «انما المؤمنون اخوة» و «واعتصموا بحبل‌الله» و (ولاتفرقوا فتفشلوا وتذهب ریحکم) حسابسز آیات بنیات بزلری اخوته دعوت ایدر. بونلری تماماً نظر اعتباره آلاجق اولورسه‌ق، اتحاد بزم وظائف دینیه‌مزدندر. تعاون، تعاضد، تناصر، عموم اهل‌ایمانه خطاب اولنمش اوامر دینیه‌دن اولورسه، دیانت‌اسلامیه‌ده اس‌الاساس کلمهٔ توحید اولورسه، صوکره «اتحاد اسلام» سوسیالیزم، دەموقراتیزم، آنارژیزم بیلمم نه کبی بر قومیته نظریله باقله‌مز. بلکه اتحاد اسلام بزده اساس تعلیمات اسلامیه‌دن اولوب بوتون معناسیله مکارم اخلاق درسلرندن بشقه بر شی دکلدر.

اتحاد معناسی برلشمك اولوب «المسلم من سلم‌المسلمون من لسانه ویده» اولورسه، یکدیکرینك لساندن والندن امین اولور آدملرك برلشمه‌سی کبی بر علویت، نه قدر تقدیس اولنورسه سزادر.

اهل ایانده اتحاد اسلام معناسی بودر ، بشقه بر معنا تصور اولنه‌مز . بن کندم بشقه بر معنا تصور ایده‌میورم .

شو حالده آوروپالیلرك بو کبی اتحاددن قورقمه‌لرندن سبب نه‌در؟ سؤالی وارد خاطر اولورسه ، امین اولوکز آوروپالیلرك سؤ تفسیرلری یالکز بو مسئله‌ده دکل دها برچوق مسائلده کندی منافع ودسائس ملعنتکاریلرینه مناسب معنالر اویدورمشلر. هپ مقصدلری کندیلرینك صلیب محاربه‌لرنده مسلمانلره روا کوردکلری وحشتلرینی تکرار ایتمك فکرلری قلبلرنده تمرکز ایتمش اولدیغندن بهانه اولمق اوزره وبزم سیاسیونمز اذهانی اغفال ایتمك مقصدیله مسئله‌یه بشقه بر شکل ورنك ویرمشلرده وبو صورتله ینه یالدیزلی کلمه‌لر ایله کندیلرینی تبرئه ایده‌رك اسلامیته باربارلق لکه‌سنی سورمکه چالشمشلردر . آنلرك او یالدیزلی کلمه‌لرینه قاپیله‌رق بزم ساده دیلدن وجهلا وفرنك پرستلرمز مسئله‌نك اساسندن بی خبر، آنلرایله برابرینه بزی مواخذه ایتمکه‌قدر جسارت‌ایتمشلر وایتمکده‌درلر.

فی‌الحقیقه‌اساساً اتحاداسلام یعنی‌اسلامیتك حقایقنه‌واقف اوله‌رق مسلمان اوله‌بیلمه‌مز اجانب ایچون مهلك بر مسئله‌در . اکر مسلمانلر بحق مؤمن اولورلرده « سباب المسلم فسق وقتاله کفر » وامثالی احادیث شریفه ایله عمل ایدر درجه‌ده مسلمان اولورلرسه روسیه دولتی روس اوردولرنده موجود ایکی یوز بیك اسلام عسکرینی دکل مسلمانلر اوزرینه سوق ایتمك ، تکثیر سوادی ایچون مملکتلرنده بیله توته‌مزلر ، مسلمانلردد انسانیته مغایر محاربه‌لرده قطعیاًاطاعت ایتمزلردی. انکلتره دولتیده مصر عسکرینی‌سودان مسلمانلری اوزرینه سوق ایده‌مزدی، هندستان مسلمانلرینی افغانستانه سوق ایده‌مزدی. ایشته شو مقاصد فاسده‌لرینه بزی آلت ایدنمك ایچون « اتحاد اسلام » کلمهٔ طبیعیه‌سنه قومیته رنکی ویره‌رك تلویث ایتمکه چالیشیورلر .

بن تأسف ایدرم ، سزك کبی عقل سلیم اولان نوجوانمزك بو کبی مسائلده اظهار عجز ایتمه‌لری بزم‌ایچون نوع انهزامدر. سزشوراسنه دقت ایدکزکه اتحاداسلام مسئله‌سیله الك چوق اشتغال ایدن دولتلر ینه روسیه دولتیله انکلتره دولتلریدر یعنی مملکتلرنده مسلمانی چوق اولان دوللردر . بوکبی مسائل ایله بزی اغفال ایده‌رك صوکره کندی منفعتلری ایچون ینه بزی بزم محومزه آلت ایدرلر .

بز اتحاد اسلام معناسنی آکلادیغمز کبی برکره « شرق مسئله‌سی » کندی کندینه اورتالقدن قالقار .

خلاصة الخلاصة بنم فكرمده « اتحاد اسلام » اجانبك شن ايتديكى كبى چهارشنبه قاريسى اولميوب ، بلكه بزم حياتمزه تعلق ايدر مهم بر مسئله‌در . (بو قدر بر سوز سويلادكدنصوكره ديدم . شيمدى سزك فكركزى دخى دكلايه‌لم .)

فضل حسين صاحب ديدى : بز شيمديلك بومسئله‌ده برفكر بيانه لزوم كورميورز ، يالكز شوراسنى سزدن تكرار استفاده ايتمك استرز : « اتحاد اسلام » ك سزك فكركزه مطابق ميدانه كتورلمه‌سى ايچون بزه برحامى لازم ، حامى اوله‌بيله‌جك دولت عليه ايسه صوك درجه ضعفيته دوچار اولمش ، بورالرده بتاويه‌ده فلان بولنان شهبندرلرينه ماهيه معاشلرينى بيله ويره‌ميور ، صوكره اوشهبندرلركده پك بوزوق اخلاقليلرى كليورلر ، بوراده ساده ديل مسلمانلرى اغفال ايدرك پارهلر توپلايه‌رق سفاهتلرده بولنيورلر ، بونلرى كورنجه هيچ اميد اولنه‌جق برشيلر قالميور . دارالخلافتدن كله‌جك اولياءامورك سوءاخلاقى بزى فنا صورتده مأيوس ايدييور . بالخاصه بورالرده خليفه وكيلى صفتيله‌ده تلقى اولنمش ، او مقامه‌ده احمد محمد اسمنده اسلاميت ايله هيچ علاقه‌سى اولميان بر طاقم سرسريلر كلورسه ، آرتق اتحاد اسلامه دكل ، بوتون معناسيله افتراق وانشقاقه باعث وسبب اولييورلر .

— : فى‌الحقيقه سزك ديدكاركز دوغريدر ، فقط اوحاللر عبدالحميد ايامنده ايدى ، شيمدى ظن ايده‌رم عن‌قريب بونلر هپ نظراعتباره آلنه‌جقدر ، مطلوب ومسلكه مناسب آدملر تعيين اولنه‌جقدر .

عبدالحميد اهل‌اسلامك حرمتنى هتك‌ايتدى ، نه‌چاره ملت‌اسلاميه‌نك برسوءاعماليدر ، لكن انشاألله قيمابعد اويله اولمز اميدنده‌يم .

عثمانلى شهبندرى

دورتجى مسجد دينلمكله معروف جاوه مسلمانلرينه مخصوص مسجدك امامى محمد يوسف افندى غايت كوزل بر مسلمان اولوب ، بزه آيروجه التفاتلرده بولنيوردى . بز بوامام ايله خيلى صحبت ايتدك . امام افندى حضرتلرى اولدقچه اهل بصيرتدن اولوب برچوق شيلره عقلى ادراك ايدر آدملردندر .

بركون مولوى محمد يوسف صاحب بكا ديدى : ايكى كون مقدم بوراده برمجلسده صحبت ايدركن سوز شهبندر مرحوم عطاءالله افنديدن آچلمش ايدى ، عطاءالله‌افندى‌نك بزم سنغاپور مسلمانلرينه بيوك خدمتلرى سبقت ايتمشدى . دولت عليه طرفندن دها

اویله بر آدم کلسه چوق کوزل اولوردی ، دولت علیه‌نك برچوق امدادینه بزم سنغاپور یتشه بیلوردی . وسنغاپورکده حیاتنه دها برامید علاوه اولنوردی . اوآراده بری سزك اسمکزی ذکر ایده‌رك دیدی: عجبا افندی حضرتلری بووظیفه ایله بورالره کله‌بیلمزمی؟ صوکره دیکرلری بونی صورالم اوکره‌نه‌لم ویولی وارایسه کندیسنه رجا ایده‌لم ولازم‌کلن معاونتده بولنه‌لم دیدیلر، بالآخره ذاتکزه بوخصوصی استشاره ایتمك‌ایچونده بنده‌کزی توکیل‌ایتدیلر، بویله برشی نصیب اولورسه حقیقةً سنغاپور اهالیسی ایچون بیوك‌بختیارلق اولوردی، دیدم: حسن توجهکزه تشکر ایده‌رم، اوت بوراده دولت علیه‌نك شهبندری بولنمه‌سنی بنده آرزو ایده‌رم ، فقط شهبندر اوله‌جق آدمکده برانسان کامل اولوب ، وظیفه‌سنده واقف ، ولسانه آشنا برآدم اولمه‌سی واجبدر . شهبندرلك بیوك بر وظیفه اولوب دولتلر میاننده معروف امور خارجیه‌دن برمسلك‌در. بووظیفه‌یه تعیین اولنه‌جق آدم اومسلکك صاحب وعارفی اولمه‌لی، بز ایسه طریقت علمیه‌دن یتشمه برملااولدیغمز جهتله بزم اهلیتمز آنجق بویولده‌در . هر وظیفه اهلنه تودیع اولنمز ایسه قیامتی قوپار. « اذا وسدالامر علی غیرصاحبه فانتظر الساعة »

بونکله‌برابر سز مناسب کوریرسه‌کز دولت علیه‌نك خاوجیه نظارتنه براخطارنامه یازارسکز ، اورادنده سزه عطاءالله افندی کبی براهل ناموس تعیین ایدرلر، ذاتاً بوندن صوکره نااهل اولنلری پك تعیین ایتمزلر قورقمایکز . بنده سلامت اولورده اسلامبوله واررورسه‌م سویلارم اهلنی کوندرمیه غیرت ایدرلر .

الشیخ محمد یوسف : بزم بوشبه جزیره اهالیسی مقر خلافته برمربوطیتلری اولمه‌سنی چوق آرزو ایدییورلر . عطاءالله افندی زماننده ملتمزده بر حیات واردی بیلمام نه اولاجق ؛ بوملتك حالی چوق آیانج برحالدر .

حقیقةپك غریبدر،دولت‌علیه بوکبی یرلره‌کوندره‌جکی‌آدملری هیچ‌ملاحظه‌ایتمیوب، هایدی شو بلاده باشمزدن دفع اولسون دیه‌رك راست کلنی تعیین ایدییورلر . مسلمان مملکتلرینه مسلمان آدملر کوندرمه‌لی ایدی . هریرده بزم سفرا وشهبندرلرمزك عدم موفقیتی کوریلمکده‌در . هیچ بر ممالکتده شهبندرلرمز مسلمانلرك حسن توجه‌لرینی قازانه‌میورلر ، بالعکس تنفیر ایدییورلر .

سنغاپوردن مفارقت

سنغاپوردن « ابکار » شرکتی واپورلرندن بریله دوغریجه کالکته‌یه کیده‌جکم ، ائمه

و اشرافدن بعض ذوات تشییع ایچون واپوره قدر کلمشلردی ، عیسی بهائی برادرلری طرفندن بر قارا توتلمش ، کمال استراحتله یولمزی تأمین ایتمشلر ، واپور اوزرنده بعض اخوانه وداع ایتدکدنصوکره قاره‌مزه‌کلدك. واپورده بزم لسانمزی بیلور برآدم بولنمدیغنی سویله‌دیلر، فضل حسین‌افندی واپورك ابدست‌خانه‌لرینه وارنجه بزه کوستردی وبرآدمی دخی کوستره‌رك ، بوآدم سزه خدمت ایده‌جکدر ، یمك ایچمك چای قهوه‌دن هر نه استرسه‌کز شو کاغددن کوسترسکز، دیه‌رك بریمك لسته‌سی ویردی ، لسته‌نك قارشیلغی عربجه یازلمشدی . بعده کلکته‌یه قدر تکمیل مصارفکز بوراده تأدیه اولنمشدر . کلکته‌یه چیقه‌جغکز زمان کیمسه‌یه بر پاره ویرمایه‌جکسکز ، اوراده دخی سزی قارایه چیقاروب آرابه‌یه ارکاب ایده‌رك بزمکیلرك خانه‌سنه کوندره‌جکلردر ، بو وظیفه‌لر هپ واپورك آدملرینه تنبه اولنمشدر .

فی امان‌الله دیه‌رك فضل حسین برادرمزده مفارقت ایتدیکی کبی واپورمزده همان حرکت ایتدی . کیده‌جکمز یول **٢٩٣٢** میل مسافه‌در .

هندستان

«هندستان»ه دخی کله‌دن اثناء سفرده واپورده‌بولندیغمز زمان پك چوق هندلیلره تصادف اولندی ، دها واپورده ایکن بوآدملردن هندستان حقنده بعض معلومات‌ایدنمك استردم وقاراده بولنه‌رق کسب معارفه ایتدیکم ذواته صوردم ، هپ آلدیغم جوابلری بورایه قید ایده‌جکم بو جوابلرك اکثری دنیله‌جك درجه‌ده بنم مطلوبمه موافق اولمقله برابر پك غریب ایدی :

برنجی دفعه اوله‌رق تصادفا بر مجوسی‌یه صورمشدم ؛ دیدی : آ، هندستان مهبط حضرت آدمدر ، الله جل جلاله حضرت آدمی ارض هنده سرندیبه انزال بیوردی ، کرهٔ ارضده اول دارالخلافهٔ سرندیبدر . بنم ایچون برنجی کره بوجواب برمجوسی آغزندن پك غریب کلدی . ذاتاً بنم مقصدمده بودکلدی ؛ بلده‌لری، ابنیه‌لری، آدملری حقنده برمعلومات امید ایدییوردم . مع‌مافیه جواب پك خوش اولدیغندن ؛ صوکره صوردیغم‌زمان هپ بوطرزده سؤال‌ایتدم، آلدیغم جوابلریده بروجه‌آتی عرض‌ایده‌جکم:

طلبه‌دن برینه صوردم ، امام سیوطی‌یه اسناد ایده‌رك دیدی :

خیر واد فی‌الناس وادی مکه وواد منزل به آدم بارض‌الهندالحدیث .

- : حضرت آدمك توبه‌سی ارض هندده قبول اولندی .

— : اول پیغمبر هندستانده ظهور ایتدی .

— : حضرت جبریل اول هندستانه نازل اولدی .

— : حضرت موسی علیه‌السلامك عصاء مبارکی هندستانده بولنور (ریاحین) آغاجندن ایدی .

— : آلتون وکموش ومجوهرات معدنلری اول ارض هندده ظاهر اولمشدر .

— : دیمرجیلك صنعتی اول هندستانده ظهور ایتدی ؛ جناب واجب‌الوجودك بنده‌لرینه احسان ایتدیکی صنعتلرك الك اولیدر .

— : قرآنده کلمهٔ طیبه‌یه تشبیه اولنمش نارجیل اغاجی ارض هندده بولنیور .

— : لغت عربدن ماعدا قرآنده عیناموجود هندلغتی‌در: سندس وطوبی هرایکیسی لغت هندیه‌دندر .

کلکته

انکلیزلرك تحت تصرفنده بولنان هندستانك پای‌تختی اولوب ، بنغاله‌نك مرکز اداره‌سی بولنان کلکته بلده‌سی ، بر ملیوندن زیاده نفوسی حاوی بیوك برتجارتکاهدر . هندستانه اول آیاق‌باصدیغم شهرشهیر کلکته‌ده دخی عیسی بهائی برادرلرك تجارتخانه‌لرنده مهمان ومسافر بولنیورم . بوراده برادران مومی‌الیهم امامی مولوی بدرالدین صاحب بزه مهماندارلق‌ایدییوردی. بوراجه‌اولان معلوماتم بوذات محترم واسطه‌سیله‌اولاجقدر.

« کلکته » هندستانده موجود بلده‌لر میاننده الك یکی بر بلده اولدیغندن الك بیوکی و الك منتظمیدر . بوندن ایکی یوز سنه مقدم باطاقلق ایچنده اوفاجق برکوی ایکن ، بوکون قوجه برپای‌تخت اولوب آوروپا بلده‌لرینه رقابت ایدر برشهر شهیر اولمش : غایت جسیم بنالر ، ومنتظم سوقاقلر ، شوسه‌لر ، والکتریق تراموایلری وضیالری هر جهتدن جالب حیرت‌اولوب، کوزل وغایت‌کیکش ترودوارلری، بولوارلری وباغچه‌لری‌فسقیه‌لری ایروجه بلده‌یی تزیین ایدر .

کلکته یکی وتمامیله انکلیزلر طرفندن اعمار اولنمش بربلده اولدیغی جهتله ، نه قدر معمور اولسه بیله تعجب اولنه‌مز ، اصل جالب حیرت اولان جهتلری الی یومنا هذا بلدهٔ مذکوره‌نك مرکزنده طار وغیرمنتظم حتی چیقماز سوقاقلرك دخی کثرتله موجود اولمه‌سی و بونلرکده پیس و موندار بر حالده بولنمه‌سی بنم دها زیاده حیرتمی موجب اولمشدر . الك بیوك تجاران ومعتبراندن عیسی بهائی خانه‌لری وتجارتکاه‌لری بولندیغی

سوقاقده بیله ایکی آرابا قارشی کلورسه کیچه‌مزلردی ، وبوندن دها طار سوقاقلر پك چوقدی، منحصرا پیاده‌لره مخصوص طار سوقاقلرده آزدکل ایدی ، پیس‌لك‌وموندارلق دیرسه‌کز نعوذ بالله ذاتاً جاده‌لر اوزرنده دوشه‌نمش صغر واوکوزلر ، الك معتبرسوقاقلرده آصفالت وترودوارلر بوینه اوزانمش مبارك حیوانلردن‌کچمك ممکن دکل ، یالکز بونلرك پیسلکلری اولسه کفایه ایدر .

عمومیتله هندستان اهالیسی پك پیس وچرکندر ، هرپیسلکی‌ده دائما سوقاقلره آتارلر ، حتی بر کون الك معتبر جاده‌دن کچمکده ایدك ، بری پنجره‌دن برطاس صویی دوکدی، آزقالدی باشیمزه کله‌جکدی . پك غریب حاللر ، انسان بوجهتلری نظراعتباره آلورسه ، آوروپالیلرك شرقیلره مخصوص بر اصول اداره‌لری اولدیغنی مشاهده ایدر .

هله جامع کبیر جوارنده چینالیره مخصوص برجاده وارکه : اوراده اولان پیسلك آرتق هندستان نه‌ایچون قولیره یواسی اولدیغنی دوغریدن دوغری کوستر .

بن کلکته‌یه مناسب ، بوندن دها فضله تعریف اولنه‌جق برشی کوره‌مدم ، اوبیوك تجارتکاه عالم اولان بلدهٔ معظمه‌ده ، ایکی یوزبیك مسلمانی اولدیغی حالده مناسب برجامع شریف یوقدر ، جامع کبیر دیدکلری مسجده کلکته داخلنده بولنان مسجدلرنك بیوکی ایسه‌ده ، نسبةً پك اوفاقدر، فی‌الحقیقه اوفاق اوفاق کوزل ظریف مسجدلر وار، مع مافیه جامع کبیردن بشقه مسجدلرده جماعت‌ده هیچ بولنمیور ، جامع کبیرده دخی مسجد نشین اولنلرده فقرادر ، اغنیا واشراف امت جوامع شریفه ایله مع التأسف قطع علاقه ایتمشلر . بورانك فقراسیده غریبدر بوتون کون مسجدده اویور ، هرکس نمازه قیام ایتدکده اوفقراده صفلر آراسنده دیله‌نجیلك ایدرنماز ایچون کانلر کیدر کیتمزاونلر همان آیاقلرنی اوزاتر تکرار یوارلانه یوارلانه اویورلر .

جامع کبیرك امامی مصردن جلب اولنمش بالوکالت امامت ایدر ، قرائتی کوزل بشقه برمزیت وخصلتی اولمدیغی کبی وظیفه‌سیده اجرتی مقابلنده بش وقت نمازی قیلدیرمقدن عبارتدر .

کلکته‌ده محله‌لر ایچنده بعض پك کهنه پك فقیر مسجدلرده وار ، اشته اصل برکت بومسجدلرده‌در ، بوغریب بیت‌اللهك اولدقچه کوزل بر امامی اولور وبعضسنده پك‌عالم مدرسلریده اولدیغی کبی ایکی اوچ صف جماعتیده واردر. مدرسه‌یه کانجه بوراده مدرسه دنیله‌بیله‌جك برمدرسه یوقدر ، برمکتب عالی وار ایسه‌ده ، علم ومعارفدن عاری ، فن وفضائلدن خالی بربناء جسیم وسامیدر .

بومکتبك مدرسلری ایسه هندستان مسلمانلری حسابنه انکلتره حکومتی طرفندن القاب مطنطنه ایله تعیین اولنمش البسه قالبلرندن عبارة اولوب شمس العلماء، بدرالفضلا، فخرال بیلمام نه کبی موشح لقبلر ایله بیوك معاشلر، برقاچ کلمه‌ده انکلیزجه بیلورلر، ساعات مخصوصه‌لرنده مکتبه کلوب کیدرلر. برقاچده معدود مکاتب ابتدائیه وارایسه‌ده آنلرده دخی تعلیمات منتظم دکلدر هرمکتبده اون نهایت اونبش محله چوجقلری اولور. بن بونلرك اکثرنی دولاشدم، مدرسلریله قونشدم، معلملریله‌ده کورشدم، هپ مخزنلری بوش اولدیغنی عین‌الیقین مشاهده ایتدم. حتی او مکتب عالی دیدکلری مکتب طلبه‌سیله ملاقات ایده‌رك کندیلرینی امتحان ایتدم، ایچلرنده نه برکلمه عربی ونه‌ده بر کلمه فارسی بیلور برطلبه بوله‌مدم. مکتبلرنده ذاتاً بوایکی لسان اختیاری اولوب اصل مجبوری اولدن انکلیز لسانی ایمش، اشته هندوستان پای تختنده مسلمانلر مخصوص مدرسهٔ عالیه؟ فی‌الحقیقه هندستانك هرطرفنده اولدیغی کبی بوراده دخی بعض مسجدلره مخصوص اوقاف پك چوقدر، اکثر مساجدك وقف وارداتی بانقه‌لرده توپلانمش ملیونلر ایله لیره تشکیل ایتمشدر. فقط بووقفلرك استفاده‌سندن مسلمانلر تمامیله محروم اولوب تفصیلاتی اوقاف بحثنده کله‌جکدر.

کلکته بلده‌سی حقنده بکا عائد اوله‌بیله‌جك معلومات طبیعیدرکه بوندن فضله اوله‌مز. تجارت مرکزی اولدیغی بیلورم نه کبی تجارتلری اولدیغی طبیعیدر بیله‌مم. موقع جغرافیه‌سنه کلنجه اوبسبوتون بنم حوصلهم خارجنده‌در. یالکز کلکته « کانکه » یاخود « غانغه » نهری منصبنده اولدیغی بیلورم نهرمذکورده غایت مشهور وهندولرجه مقدس برنهر اولوب، منبعی « همالایه » طاغلارندن کلورمش.

هند مجوسیلری اعتقادنجه نهر مذکورمنبعی جنتدن کلور وجنته دوغری کیدرمش، شواعتقاده بناءً میتی احراق بعدنده کوللرینی بومبارك نهره آتارلر، دها اوللری لاشه‌لرینی اولدیغی کبی آتار وبعضلری خسته‌لرینی دیری دیری آتارلرمش‌ده نهرك یوقارسندن آقه‌رق کلن لاشه‌لر « کلکته » پیشکاهنده توپلانرمش. بالآخره بودرجه‌سی انکلتره حکومتی طرفندن منع اولندیغندن، شیمدی لاشه یاقلدقدنصوکره انجق کللری نهرمذکور صاورلمقده‌در. مع مافیه بنجاب جهتلرنده بعض تنها محللردن کندیلرینی آتمق صورتیله دوغریجه جنته کیدنلرك بولنورمش! . . . . . هر نقدر بو کبی اعتقادلر هر ملتده دخی وار ایسه‌ده، هند مجوسیلرنده اولدیغی قدر فاحش اوله‌مز. ظن ایده‌رم. بوکون

میت‌لرك آتلمه‌سی قطعیاً ممنوع اولدیغندن بیچاره آدملر هرکون صباحدن آقشامه قدر نهر مذکور داخلنده بولنورلر ، هرنه‌زمان حتی کیجه‌لر دخی نهر کنارینه کلورسه‌کز یوزلرجه آدم بیقانمقده اولدیغی کوریلور ، اعتقادلرنجه آنلر اوراده ایکن عزرائل کله‌ویرورسه ، ینه دوغریدن دوغری جنته کیتمك احتمالی وارمش ، شونیته کوره‌ده مقصده نائل‌اولمق وارایمش. اعتقادات بشرده نه‌لروار؟ انسان تفکرایدرسه دوچار حیرت اولور.

کلکته اهالیسی

قسم اعظمی مجوسی ، درجهٔ ثانیه‌ده اسلام ، صوکره اجناس مختلفه ، آوروپالیلرك هرجنسندن وار ، چینلیلر کندیلرینه مخصوص بر محله تشکیل ایتمشلر ، آزچوق عربده وار ، یالکز تورك یوق کیبدر ، برتك شاملی وار . بن بالطبع اول باول مسلمانلر ایله کسب معارفه ایتدم وهرشیدن زیاده مسلمانلر احوالنه عائد معلومات توپلامق جهتنی کندیمه وظیفه ایدندم هندستانده استر اسلام واستر مجوسی برکره یرلی اهالیده جهالت عمومیدر ، دیانته کلنجه جاهلانه تعصبده عمومیدر . اهل ثروتده هرایکیسنده بولندیغی کبی ، فقراسیده هرایکیسنده مبذولدر .

هله هندولرك فقراسی بوسبوتون چرچیلاق فقرادر، دائما کیجه کوندوز سوقاقلرده ترود وارلرده [*] طاشلر چامورلر اوزرنده یوارلانیرلر .

اسلام فقراسی بر درجه مسجدلرده بارینه بیلدکلری ایچون ، نسبةً سوقاقلرده آز بولنور . هندولر دائما سوقاقلرده، یمه‌سی ایچمه‌سی یاتمه‌سی هپ‌جاده‌لر اوزرنده‌در . کیجه‌لری کزمیه چیقارسه‌کز ترودوارلردن کیده‌مزسکز ، زیرا اوراسی اویومش انسانلر ایله مشغولدر ، احتیاجات طبیعیه‌لرینی دخی اوراده کورورلر ، دوشمه یوق ، اورتو یوق ، هر نه‌قدر ممالك حاره‌دن اولدیغی جهتله صغوق فلانده یوق ایسه‌ده ، رطوبت دائما موجود اولوب وجود بشری رنجیده ایده‌بیلور .

بودرجه‌ده فقرك اسبابی نه‌در عجبا ؟ هر دائم خاطریمه کلدی وپك چوق آدملره صوردم ، درده درمان اوله‌جق بر جواب آلامادم . هیچ شبهه‌سزدرکه کلکته ولایتی مساحهٔ سطحیه‌سنه کوره یتمش‌بش ملیون نفوسی اداره ایده‌مز ، بالخاصه کلکته قربنده « بوردوان » جهتلرنده بهر میل مربعه آلتی یوز جان اصابت ایتدیکی سویله‌نیوردی ، البته بونك دخی تأثیری اوله‌جقدر ، ودها بشقه اسبابده وار .

[*] یایا قالدیرمی

بوبابده اولان تحقیقاتم نتیجه‌سنده بوبیچاره‌کان فقرا دائما تزاید ایتمکده اولوب ، آرالرنده انواع مزمن خسته‌لقلرده فوق‌العاده بر سرعتله توسع ایتمکده ایمش: قامبور ، طوپال، السز ، باجاقسز ، کور وانواع ضعفا یوزلرجه آدم بزم کبی انسان یاورولری ترودوارلرده یوارلانیرلر .

دنیانك اك مترقی واك زنکین دولتی اولان انکلتره حکومتی ، ثروتنك قسم کلیسنی هندستان وارداتیله تأمین‌ایتمش اولدیغی حالده بوبیچاره‌کان ایچون بردارالعجزه ودارالخیر قطعیاً انکلیزلردن کیمسه‌نك خاطرینه بیله کله‌دکدن ماعدا ، بوقدر آوروپا وآمریقا سیاحینی کاورده بوخصوصه عائد بر کله یازی یازمازلر . آوروپالیلر مدنیتلری سایه‌سنده کندی تحت تصرفلرنده اولان ملتلرك خرابه‌زار اولان جهتلرینی کورمزلر وکوره‌جك اولورسه بیله، بوکبی حاللری همان شرق‌ملتنك دینه‌اسناد ایدر، بونلر بویله‌در، دینلرینك اقتضاسی وتربیهٔ دینیه‌لری دیر کچرلر ، کوزل یاپلمش بر قاچ جاده‌نك حسنی انکلیزلره عطف اولنور ، قصور ونقصان وقباحدن نه کوریلرسه ، دین اسلامه عطف ایدرلر ، صکره بوآدملرك یازدقلری کتابلرده بزده عینی حقیقت یرنده تلقی اولنور .

انسانیت نامنه اوفقرا وضعفایی کوردکلری زمان: مرحمتدرشفقتدر قطعیاً خاطرلرینه بیله کلمز . اوت پروتستان کلیسالری طرفندن بنا اولنمش تنبل خانه‌لر هریرده بولنور ، فقط آنلرده اورالره عجزه‌یی خرستیان دینه کیرمك شرطیله قبول ایتدکلرندن، اوکوره توپال ، قامبور ، ضعفا میاننده‌ده وجدانه مخالف بر مسلك ایله قارن طویرمایه تنزل ایده‌جك شرقلیلرده پك آز بولنیورمش . آوروپا مدنیتنده عمانك بو درجه‌سی حقیقةً شایان حیرتدر. بن‌بو حاللری هندستانك کوی وصحرالرنده کورمیورم، بلکه هند حکومت انکلیزیه‌سنك پای تختی اولان کلکته بلده‌سنده کوریورم .

کلکته مسلمانلری میاننده افتراق وکثرت مذاهب علی‌العمیا تعصب شایان تأسف بر حالده‌در ، هرنه‌قدر اسلاملر میاننده اولان اختلاف مذاهب مجوسیلر درجه‌سنده دکل ایسه‌ده ، مذهبلرك بودرجه‌سی دخی مسلمانلرك استقبالنی مأیوس ایدر ، شیعه‌لرك انواعی : امامیه ، اسماعیلیه ، اثنا عشریه وسائره هپسندن برر نمونه موجود اولوب ، بونلری دها زیاده تفریق ایتمك ایچون : انکلتره حکومتندن آلمقده اولدیغی سنوی اون بیك روبیه بدلنده کلکته‌ده منتشر « حبل‌المتین » غزته‌سینکده خدمتی سبقت ایتمکده اولدیغنی موثوق آدملر آغزندن دیکله‌دم. افسوس صد هزار افسوس ضیاداران

ایرانیان اخوانمزه افسوس، هندستان مسلمانلرینی تنویر ایده‌جکلری یرده (ثمن بخس) مقابلنده اغفال ایدییورلر.

کلکته مسلمانلرنده

دیانت

بوجهته کلنجه، مختلف مذهبلره منسوب مسلمانلر میاننده اڭ متعصب واڭ متدین اولانلر «بُهره» اسماعیلیلردر. بونلر میاننده بر کره فقراسی یوق، ذاتاً بهره‌لرده فقرا بولنمز، نمازی ترك ایدن کنجلرده نوادردندر، اوروج ییمکده یوق درجه‌سنده اولوب، یکدیکرینه تعاون تناصر آرتق بونلره بر موهبهٔ الٰهیه‌در. سنّیلره وبالخاصه شیخینه بغض وعداوتلری فضله اولمایه ایدی، دنیاده اڭ بیوك واستقبالی پارلاق اسلام مذهبی «اسماعیلیه» اولوردی.

سنیلره کلنجه: بونلرڭ اکثر حنفی، فضله تعصبلریده یوق، دیانت کوشك، نمازه اهمال شایع، یوزده اللی درجه‌سنده اوروج توتان بولنور یا یوق. کندی بینلرنده نفاق اکسیك دکل، تعاون تناصر همان یوق درجه‌سنده‌در.

امامیه واثنا عشریه‌لر تمدنه قدم نهاده اولور اولمز ترك صلوتدن ترقی‌یه باشلامشلر، اوروجی بوسبوتون یوتمشلر، مع مافیه یکدیکرینه تعاونلری وار، بیوکلرینی توقیر ایدر مسلمانلردر.

هند مسلمانلرنده عمومیتله دنیله‌جك درجه‌ده مسلمانلقلرینی کتم ایده‌جك قدر دنائتی ارتکاب ایدر کیمسه‌ده قطعیاً بولنمز، آوروپاده اکمال تحصیل ایتمش ایسه‌بیله، هندستانه کلور کلمز ملی البسه‌سنه بورونور، بن مسلمانم دیر، واکثریده فعلاً مسلمانلقده اهمال کوستر سه بیله، ینه مسلمانلغیله افتخار ایدر، بونلرڭ بومزیتلری انکار اولنه‌مز. هند مسلمانلرنده شابقه فلان قطعیاً کوروله‌مز. بوکبی دنائتلری قبول ایتمزلر.

مذهبلره عائد تفصیلات آیروجه بیان اولنه‌جغندن بوراده بوقدرجق بر سوز ایله اکتفا ایده‌جکم.

کلکته‌ده دیانته عائد مسئله‌لر ایله اشتغال ایدر آدملره اصلا تصادف ایتمدم، شمس العلما لقبنی حائز اولانلرایله ملاقات ایتدم‌ایسه‌ده، اولقبلرڭ استحقاق واستعداد نتیجه‌سنده تحصیل اولنمش بر فضیلت اولمیوب، بلکه قفالرده اولان بوشلقلری دولدیرمق ایچون

مانطار، وسونکر یرنده، صاتلمش وجدانلره بدل، حکومتلر طرفندن احسان بیورلمش القاب رسمیه‌دن عبارت اولدیغنه کسب قناعت ایتدم. اوت تجاران معتبران میاننده غایت ناموسلی ومتدین آدملره‌ده تصادف اولندی، فقط آنلرده همتلرینی کیسه‌یه وقتلرینی‌ده تجارتلرینه حصر ایتمشلردی، استقبال وفلان کلمه‌لرینه سویله‌ندیکی زمان بر آز قولاق ویرسه‌لرده، کندی باشلرینه اهتمام ایده‌رك صرف افکار ایدر سویه‌ده دکل ایدیلر.

بن بورالرده ذاتاً چوق بولنه‌مدم وفضله بر معلومات استحصالی ایچون عادتا امکان خارجنده ایدی: لسانلرینی بیله‌میورم، عربیات آنلرده یوق، فارسی بنده ناقص، برکت ویرسون ینه اوناقص لسان فارسی ایله افادهٔ مرام ایده‌رك جامع کبیرده بر قاچ موعظه سویله‌دم، اوسایه‌ده بر درجه کسب معارفه اولندی.

مهماننوازلق

بزم شرق ملتنده عموماً واسلاملرده خصوصاً مهمانـنوازلق بر طبیعت اولمشدر. کلکته‌ده بولندیغم اثناده عیسی‌بهائی برادرلری حقمده غایت بیوك اکراملرده بولندیلر، کندیمه مخصوص غایت بیوك بر صالون تفریش ایتمشلردی، هوالرك شدت حرارتندن اشراف بلده کیجه‌لری آنجق طاغلرده‌کائن صیفیه‌لرده بارینه‌بیلدیکی برزمان، بنم بولندیغم صالونده‌الکتریك‌ایله دونر متعدد یلپازه‌لر، خصوصی ترتیب اولنمش فرفر دونمکله غایت کوزل ومعتدل بر هوا یاپمقده ایدی، ایکی خادم مناوبه ایله هر نه زمان ایسترسه‌م مطلقا قاپوده بری‌بولنوردی وهر نره‌یه‌کیدرسه‌م برآدم آرقه‌مدن‌کلور، اوزاقجه بریره کیده‌جکمی حس ایدرسه مطلقا آرابه تکلیف ایدردی. بنم بوآدملر ایله علاقه‌م یالکز اسلامیتدن بشقه برشی دکلدی. بن‌سنی وانلرده شیعی اولدقلری حالده بکا بودرجه‌ده اکرام ایتمه‌لری فطری بر مهمانـنوازلق اولدیغنی کوستره‌بیلوردی. شوراسنی دخی آیروجه قید ایده‌رم: آره‌مزده اسکیدن‌بر انسیت‌ده یوق. بوآدملره علاقه‌مز یالکز برعلاقهٔ اسلامیت ایدی، اولان شو علویتلردن استفاده اولنه‌میور! ...

کلکته‌دن عزیمت ایتمك نیتنده بولندیغمی سویله‌دیکم زمان، برقاچ کون دها مسافر اولوکز دیه‌رك اصرار ایتدیلر ایسه‌ده، بن آرتق کندمجه قرار ویرمشدم، معذرت بیان ایده‌رك مساعده‌لرینی استرحام ایلدم، همان مطنطن فایتونلرایله دیمریول محطه‌سنه‌قدر تشییع ایده‌رك ایکنجی موقعدن بنغاله خط کبیریله: الله آباد، مانیك پور، جبل پوره

اوغرایه‌رق بومبایه‌قدر بیلاتمی دخی‌الیمه ویردیلر، بوراسی (۱۳٤۹) میل بر مسافه‌در، اولسه اولسه آرتق مهمانوازلق بوقدر اولور .

جناب وجب‌الوجود اهل ایمانك بصیرت کوزلرینی آچسـونده ، بونعمتلرك قیمتنی تقدیر ایده‌جك قدر بر انصاف احسان بیورسون آمین .

هندستان قطعـاتنی برر برر تعریف وبیـانه حاجت کورمیورم . نقاط مهمه‌دن بعضلری ایچون طبیعی اوله‌رق تفصیلاته لزوم کوریله‌جکدر .

شیمدی کلکته‌دن بومبای بلده‌سنه کلدم ، بوراده کشکول بدست درویشانه بر حالده بولنه‌رق کسب معارفه اولنمه‌سنی قلبم آرزو ایتدیکی جهتله ، هر نه‌قدر کلکته‌دن بومبایه با تلغراف اشعار اولنمش ایسه‌ده ، عیسی بهائی برادرانی خانهٔ دولتلرینه مسافر اولمیوب یالکز اشیالرمی اوراده ترك ایده‌رك دوغریجه میمنیلر مسجدنه کلدم، بوراده درویشان میاننده امرار حیات ایتمکه قرار ویردم . ایشته بن شیمدی بومبایده بولنیورم .

بومبای

بومبای اساساً هندستانك قاپوسیدر ، جهت جنوبیه‌سنده بولنان اك منتظم واك مشهور بلده‌لرندن بری اولوب ، آوروپا، آفریقادن کلنلر ایچون هندك اك بیوك لیمان واسکله‌سیدر. انسان بومبایه آیاق باصـدیغی کبی لیمان مواجهه‌سنده بولنـان ابنیهٔ جسیمه‌یه وریختیملره وجاده‌لره عطف نظر ایدرسه، کندینی آوروپاده ظن ایدر. غایت منتظم جاده‌لر، کیکش سوقاقلر ، جهانده نظیری کوریله‌مز بولوارلر ، واسع ترودوارلر، وغایت کوزل آرابه‌لر ایله آلکتریق تراموایلری حقیقةً منتظم برشهر شهیر اولدیغنی کوره‌بیلور. لکن بوانتظام وبو مطنطن جاده‌لر شهرك آوروپالیلر اولان قسـمنه منحصر قالور ، نهایت شـمندوفر محطه‌سـنه قدر دوام وسبزه پازارنده ختام بولور . دهـا ایلریسی جمعه جامع ورنکاری مسجدی جوارندن اعتباراً تکرار غیر منتظم جاده‌لر وطاراجق سوقاقلر، پیسلك، موندارلق باشـلار . بلده‌نك تمیز طرفنده آوروپالیلر اولدیغی کبی هندولر ومسلمانلر وپارسـیلرده واردر ، فقط تمیزلیك نامی منحصراً آوروپالیلره اسناد اولنور . داخلی محله‌لرده‌ده پك چوق آوروپالیلرده بولنورلر، لکن پیسلك وموندارلق یرلیلرك دینلرینه اسناد اولنه‌رق، دینلرینك مقتضاسی بویله‌در دیرلر .

مع مافیه بومبای کلکته‌یه نسبةً غایت کوزل ومعمور ولطافت هواجه‌ده فائقدر . نفس بومبای بلده‌سنده بر ملیونه قریب نفوس اعتبار اولنور . بلده‌نك مشهوراسمی

بومبای اولوب هندولر «ممیٔ» دیرلرکه «ممادیو» اسمنده بر صنم نامندن محرفدر. وبعضیلرده بلکه اکثر بومبای اهالیسی «بمیٔ» یازارلرکه کیلردوراغی دیمك ایمش وبعض آدملر بونامی پورتکیزلردن قالمه بر اسم دیمشلر ایسه‌ده، هجرتك آلتنجی وسکزنجی یوزلرنده بونام اسلام سیاحلری طرفندن بوصورتله یازلدیغی معلومدر. شو حالده هند لساننده دخی بویله اولمق احتمالی اقربدر.

بومبای اهالیسی ملل مختلفه‌دن مرکب اولوب ثلث درجنده هندو برهمانی مجوسیلری، ثلثدن زیاده اسلام، ربع درجه‌سنده پارس‌لر-زردشتی تعبیراولنور. باقی‌ینی انکلیزواجنبیلر تشکیل ایدر.

یاز قیش یغمور اکسیك اولمدیغندن بومبای اطرافی دائما چمنزار جنت مثال اولور. سروی وامثالی یوکسك آغاجلرك کثرتی دخی بوچمنستانه آیروجه بر لطافت بخش ایدر واشجار مثمره وفواکه متنوعه حقیقةً بودیاره مخصوص کیدر.

بومبای داخلنده بزم کبی غریبلرك دقت وحیرتی جلب ایده‌جك شیلر پك چوقدر: بیوك قاوقلی چپلاق بدن رنکا رنك، یوزلرینه خطلر چیزلمش هندولر، واوزون قالپاقلی پارسیلر، یعنی آتش پرستلر، وبیوك عمامه‌لی افغانیلر، ودها ثقیلی السز، بجاق‌سز، ناقص الاعضا ضعفا وسورو سورو کور واعمالر هله بو بیچارکانك کثرتی شایان حیرتدر، اوموز اوموزه توتارق دورتر، دورتر کیدرلر. غایت آجینقلی حاللر، انسان اولادلرنده بولنیور دها نه‌لر، دها نه‌لر!

بومبای مسلمانلری

بومبای مسلمانلرینه کلنجه بونلر بروجه آتی کروه کروه بر قاچ طبقه‌یه تقسیم اولنورلر: خواجکان، بواهر، نوایط، میامن، ایرانی وغرباء. بریلردن خواجه‌لر اکثری حکومت قپولرنده، بانقه‌لرده، یازیخانه‌لرده استخدام اولنورلر، بونلردن سیاسیونده ظهورایدر، اولدقچه متمدن ومترقی برعنصر اولوب، انکلیز النده دائمی آلت اوله‌بیلورلر. بیوك زنکینلریده یوق درجه‌سنده ایسه‌ده متوسط وقت وحاللری ومعیشتلری یولنده آدملری وار. حکومتك بونلره حال حاضرده اعتمادی برکالدر. بواهر ایسه؛ بالاده تعریف ایتدیکمز بوهره‌لرکه، اغنیاسی چوق، آرغانیزاسیونلری (تشکیلات) وار، پاره‌لری چوق، غایت متدین آدملردر. بر زمانلر «حسن آغا خان» نامنده بری بونلر برمدت اضلاله چالیشمش ایسه‌ده آغاخاندن یقالرینی قورتاردقدن صوکره تکرار کسب صلاح ایتمشلرمش.

بوهره‌لرده علوم عربیه پك شایع اولوب ، مدرسهٔ عالیه‌لرنده تحصیللری رسماً لسان عربیدر ، انکلیز لسانی فن اوله‌رق قبول اولنمش ، بوهره‌لر اتفاقلری سایه‌سنده حکومته دخی سوزلرینی آکلاته‌بیلیورلر ، زیرا بونلرك آرغانیزاسیونلری وار ، ذاتاً یکدیل ویکوجود بر ملتدر .

نوایط ، [۱] بونلر اصل قریشیلر اولوب حجاج بن یوسف ظلمندن فراراً مدینهٔ منوره‌دن چیقمشلرده سواحل بحر هندده توطن ایتمشلردر .

هندستان مشاهیر علماسندن پك چوق آدملر بونلره منسوبدر ، از جمله تفسیر صاحبی الشیخ علی بن محمد مهائمی نوایطدندر . مهایم دخی « ده‌کن » آیالتنه تابع بومبای قربنده بر بلده‌در . الی‌الآن مفتیلر ، قاضیلر نوایطدن اولور . بمی‌ده اك بیوك جامع کبیر بونلرك مسجدلریدر .

میامن ، میمنیلر : اصل بمیٔ اغنیاسی بونلردر ، بونلرده علمه اوقدر رغبت اولنمیوب ، جاهلانه بر صلابت دینیه‌لری وار ، سیاحی ، تجاری چوق ، کندیلری مؤلفات قلوبدن ، حتی‌اولجه اسلامیت تکلیف اولندیغی زمان دین‌مبین اسلامی دخی بعض شرائط ایله قبول ایتمشلر ، از جمله اموال متروکه میتك اولاد ذکورینه حصر اولنور ، اناث میراثدن محرومدر ، الی یومنا هذا بوشرطی محافظه ایتمکده ثبات ایدرلر .

ایرانیلر ایسه وقتیله ایراندن چیقمش هندستانك هر طرفنه یرلشمش اثنا عشریه مذهبنه منسوب عجملر اولوب ، خواجکان دخی اساساً بونلردندر ، بالآخره یرلیلردن تعداد اولنمشلر .

غربا : بونلر مختلف مذهبلره منسوب ملزلر : وهابیسی وار ، بابیسی وار ، اهل حدیثی وار ، قاضیانی وار ، آغا خانی وار ، بیلمه‌م دها نه‌لری وار ، هندستانده انکلیزلرك پاره‌لری قوتیله میدانه کلمش یکی‌یکی مذاهبلر پك چوق اولوب هپسندن برر نمونه‌سی‌ده بومبایده بولنور ، بونلره غربا تعبیر ایدرلر .

بومبایده مسجدلر

معلومدرکه بومبای اولدقجه براسلام بلده‌سیدر ، بوراده غایت‌کوزل ومنتظم مسجدلر اولوب ، بونلر میاننده اك بیوکی « جمعه جامع » دیدکلری مسجد کبیرکه بالاده مذکور نوایطه‌لرك مسجدلریدر . هندستانده بودرجه بیوك مسجدلر نوادردندر . داخلنده

[۱] اصلی نوطه بحریه‌لی معناسنده‌در . نوایط شو صورتله ط ایله یازییورلر .

سکز عدد لوکس لامبه‌سی یانار . اوقافنك یدی سکز بیك لیرا واردات سنویه‌سی واردر .

نوایطلرك اکثری شافعی‌المذهب اولوب ، حضرموت ویمن ایله مناسبات دائمیه‌ده بولنورلر ، ذاتاً نسباً عرب اولدقلری محققدر .

خطیب وامامی مولوی عبدالمنعم صاحب جنابلری بومبای علماسی بیننده خیلی کوزی آچیق ، اولدقجه عالم وفاضل آدم اولمقله برابر ، انکلیز لسانیده بیلور . حکومت نظرنده دخی معروف بر ذات اولوب ، بردرجه‌ده انکلیزلرك سیاستلرینی ترویج ایدر آدمدر . بعض کیمسه‌لر کندینی خفیه‌لك ایله دخی اتهام ایدرلرمش ، خطبه‌ده خلیفه نامنی ذکر ایتمز ، یالکز اثناء دعاده (اللهم انصر سلطان‌المسلمین وجیوش الموحدین واللهم انصر من نصرالدین) جمله‌سنی اوچ کره تکرار ایتدی .

بن بر جمعه کونی کندینه صوردم : خلیفه نامنی ذکر ایتمکده بر محذور وارمی ؟ دیدی : رسماً بر محذور یوقدر ، فقط لزومنه بلکه ؛ جوازینه بر روایت کوره‌میورم . مع مافیه مناسبت کلمش ایکن فکرکزیده اوکرنمك ایستردم ، اهمیتی اولمزایسه بیله مادامکه سوز آچلمشدر . بر مسئله اوکرنمش اولورم . جواز درجه‌سنده فکرکز نه‌در ؟

— : جواز درجه‌سنده شبهه اولنه‌مز ، معلوم احسانکز یکی وضع اولنمش شیلردن دکلدر ، بشقه بر دلیل مقنع بولنمزسه‌بیله « ماراٰه‌المؤمنون حسنا فهو عندالله حسن » کافیدر ظن ایده‌رم .

عصر حاضرمزده مؤمنلرك بر احتیاج عمومیلری وارایسه ، اوده مقام خلافه رابطه‌مزك بقاسیدر . بویله بر احتیاجمزك مستجاب‌الدعوات اولان او زمانلرده جناب اللهدن ایستره‌سه‌ك هیچ شبهه یوقدرکه بونك حسننی انکار ایده‌جك قدر برمسلمان تصور اولنه‌مز ظن ایده‌رم . سزده انکار ایتمزسکز .

— : بن دخی انکار ایتدیکم یوقدر ، فقط بوخلیفهٔ اسلام اولان برذات محترمك وکیللری مقامنده اولان شهبندرلری دائما بزی اومقامدن تنفیر ایدیورلر ، ایشته شیمدی بوراده بر شهبندر وار ، بز بوآدمی قطعیاً جامعلرده کورمیورز ، بیرام نمازینی بیله مسلمانلر میاننده قیلدیردکلری یوق . شابقه باشنده ، مادام قولتیغنده یرلی مسلمانلردن کیمسه‌یه سلام ویرمز ، اکر بونلر وکیللر ایسه خلیفه اولان مؤکل ایچون برشین وعار دکلمی ؟ بوکبی حاللری ملاحظه ایتدکجه انسان مأیوس اولیور . آرتق اسملرینی بیله مقام مقدسده ذکر ایتمکدن تأدب ایدییورم .

— : بوخصوصده بن سزك فكركزه اشتراك ايده‌مم ، حضرت فخرالكائنات عليه اكمل التحيات افنديمز وليد بن عُقبه‌يي بني مصطلقه كوندردي، بوآدم حقنده « ان جاءكم فاسق بنباء فتبينوا » نص جليلي وارد اولدي . فسقي نصاثابت اولان بوآدمي حضرت عثمان رضي‌الله عنه تكرار امارتده استخدام ايتدي . سيدنا عمر رضي‌الله عنه قدامه بن مظعوني بحرين امارتنه تعين ايتدي، حالبوكه متأولاً خمر ايچديكي ايچون ينه سيدنا عمر كنديني تجليد ايتمشدي . والحال قدامه اصحاب بدردن ايدي .

سيدنا علي مختار بن ابي عبيدي مَدائن امارتنه تعيين ايتمشكن « هذه من اجور المومسات » ديه‌رك حضرت علي‌يه بر صُرّه كوستردي ، بوآدم وليددن دها فاسق ايدي. بونلر ابتدأ اسلاميتده خلفاء راشدين طرفندن توليه اولنورسه ، زمانمزده شهبندرلرك قصورلريله خليفه‌يي اتهامه حقكز يوقدر . بالخاصه سز سني اولديغكز جهتله عشرهٔ مبشره‌دن اولان خلفاء راشدين افنديلرمزي طعن ايده‌مزسكز .

بوصورتله مقابله ايتديكم زمان بر آزده عصبيتمه دوقونمش وجانمده صيقلمشدي . حدتلنه‌رك ديدم : عموم هندستان علماسنه مخالف عملي كندكزه نصل تجويز ايدييورسكز ؟

مولوي عبدالمنعم صاحب كمال ملايمت ايله انصاف دائره‌سندن انحراف ايتميه‌رك ديدي: اعتدالكزي محافظه ايديكز ، بن مقام خلافته احترام ايده‌رم ، وقطعياً بر فكر فاسده مغلوب دكلم ، بلكه‌صرف كندي اجتهادمي استفاده نيتيله سزه‌عرض ايدييورم، هندستان علماسنه مخالف ديرسه‌كز ، بنده آنلره مقابل « هم رجال نحن رجال » ديه بيلورم . مع مافيه مقام خلافته عموم اهل ايمانك آيروجه بر حسن ظن واعتقادلري واردر . بالخاصه بزم هندستان مسلمانلري آل عثمان خلفاسنه غايت صميمي براعتقاد باغلامشلر ، هرنه‌قدر شيمديلك محمد رشادي پك طانيمورلرسه‌ده، عبدالحميدك مقامني چوق بيوتمشلر ايدي. هله حجاز تيموريولي مناسبتيله عبدالحميد خان هندستان مسلمانلري قلبنده پك بيوك بر موقع قزانمشدي . بهمه حال بزده مقام خلافتي قلباً تقديس ايده‌رز ، شبهه يوقدركه قلبلرمز دها بيوك اولمه‌لريني آرزو ايدرده بوسوزلري سويله‌تير . في امان‌الله مفارقت اولندي .

جمعه جامعه تابع براوفاق مدرسه ايله برده‌كتبخانه بولنيور. مدرسه اولدقجه منتظم، مع‌التأسف آنجق يكرمي اوچ طلبه تربيه اولنيور ، مدرسلرندن مولوي غلام احمد

صاحب جنابلریله‌ده کسب معارفه ایتدك وبعض تعاطئ افکارده بولندق، بوذات محترمده اوقاف مسئله‌سندن طولایی خیلی اندیشـه ایدیوردی . کتبخانه‌لرنده ایسـه اوچ بیکی متجاوز کتب اسلامیه محفوظ اولوب ، بعض کتب نادره دخی بولنیوردی : فارابی‌نك « ثمرهٔ مرضـیه » سی ، ابن قتیبه‌نك « معارفی » ، ابوالفرج عبدالرحمن بن الجوزی نك « صفوة الصفوة » سی ، کاظم بکك « تلخیص الحقوق » و « ملوك العرب قبل الاسلام » نام اثرلرینی اوراده کوردم .

بومبای‌ده موجود کتبخانه‌لر میانده اولدقچه منتظم برکتبخانه‌در. مع‌مافیه نه جامع شریف ونه‌ده مدرسه وکتبخانه‌سی وقفك وارداتنه مناسب برشی اولمدیغی کبی، نوایطلرك هندستان مسلمانلری میانده پك کریده اولدیغنی کوستریر . بو خصـوص اوقاف بابنده دخی بر آز شرح وایضاح اولنه‌جغندن شیمدیلك بوقدرله اکتفا اولنور .

میمنی‌لر مسجدی

« میمنی مسجدی » بونام ایله معروف ومیمنی‌لره منسـوب غایت کوزل ولطیف بر مسـجددر . بن بومبایده بولندقچه اکثریت ایله وقتمی بوراده کچیردم ، بالخاصـه فقرا ودرویشان‌ایله دائمی تماس‌ده بولنه‌بیلمك ایچون بوراسی دها مناسب ایدی. زیرا فقراسی دها چوق بولنوردی .

عمومیتله هندستانده مسجدلر فقرا مسکنی اولدقدن ماعدا (سببنی تحقیق ایده‌مدم) بعض‌مسجدلرده فقرا پکده چوق بولنیوردی. بومبای‌فقراسی ایسه میمنی‌لرمسجدی ایله ذکریا مسجدنده چوق بولنورلردی . میمنی مسجدنده فقرا اکثریت ایله یرلی ودائمی اولوب ، ذکریا مسجدنده ایسه ، قسم اعظمی حجاج ویولجی مسافرلر بولنیوردی .

میمنی مسـجدی بناسی عرب طرز معماریسنده واوفاجق اولمغله برابر غایت کوزل ومعمور بر جامع اولوب حولیسنده منتظم شـادروانلر ، ظریف فسـقیه‌لر ، هر طرفی الکتریق ضیاسـیله تنویر اولنوب والکتریق ایله دونر یلپازه‌لر ، بیوك آویزه قـادیل کرانبهالر ایله تزیین اولنمشدر . بر طرفده خدمه‌لرینه مخصوص بر قاچ حجره بولنیور . مؤذنلری حجازدن کتورلمش ایسـه‌ده ، اماملری یرلیلردن وجاهل آدم اولدیغی ظاهر ایدی . مسجد عبادتخانه اولمقدن زیاده نهاری یتاق خانه دیمکه شـایان دائما اوتوز قرق آدم اوزانمش اویورلردی . هندسـتانده اکثر اهالی دخی کوندوزلری اویومق ایچون جامعلره کیدرلر . اسکی زمانده جامعلر کیجه کوندوز آچیق بولنورمش ، شیمدی ایسه

انکلیزلرك امری ایله کیجه‌لری ساعت اون ایکی‌دن صوکره قاپانیور . مع مافیه امامك رخصتیله قید اولنمش دائمی مسافرلر کیجه‌لری دخی حولیسنده اویورلر .

بوجامع شریفك دخی وقف وارداتی موقوف علیه‌سندن فضله اولوب ، دیکر لایق مصرف مشروعده بولنه‌مدیغندن ، بانقه‌لره مال اولوب کیدییور .

مسجد داخلنده پولیس دیکی

بالخاصه رمضان شریفده جامعلرده فقرا چوق اولوب ، بونلره اکمك طاغتمق عادت قبیحه‌سیده شایع اولدیغندن ، لدی‌الایجاب بونلرك تربیه‌سی ایچون جامعلرده دائما بر نوبتجی پولیس بولنور . پولیسلرك الندە حکومت طرفندن ویرلمش رسمی بر آلت هزاران دیکنك واردر .

بر کون وقت عصرده مسجده بری کلش اکمك طاغتمقده ایکن فقرا بیننده بر کورولتیدر قوپدی ، پولیس همان آرالرینه هجوم ایده‌رك راست کلن فقرانی الندە بولنان دیکنك ایله دوکمه‌یه باشلادیغی کبی ، کنارده سیرجیلر صیره‌سنده بولنان بکطاشی کلاهلی بر تورك بابانك حوصله‌سی بونی صیغدیره‌میوب ، یرندن آرسلان کبی آتلدی ، غلبه‌لکه هجوم ایده‌رك همان پولیسك الندە اولان دیکنكی قاپدیغی کبی ، باص ایتدی پولیس افندی‌یه ، پولیس : دودوکنی چالییور ، امداد ایستیور کلن یوق ، هر نصلسه پولیس بابانك الندن یقانی قورتاره بیلدیکی کبی ، جامعدن طشره‌یه کندینی آتدی ؛ بزم بکطاش ولی تورکجه « سنی کیدی سنی ادبسز » دیه‌رك حدتندن کچه‌میوردی ، برده باقدم قاپودن اوچ بش پولیس دوغری بزم بابایه کلدیلر ، بنده آرتق امداده قوشدم ، مکر بکطاش ولی‌ده بزم کبی عجمی وفضله اوله‌رق نه فارسی ونه‌ده عربی هیچ بر لسانده بیلمزمش . باقدم بزم بابانی کوتورمك تشبثنده بولنیورلر .

اوراده بولنان اخوان درویشان آرتق ال برلکی ایله چالیشدق ، دده‌یی قطعیاً پولیس الینه ویرمیه‌جکمزی سویله‌یه‌رك ، روسیه‌لی ، افغانلی ، عثمانلی تبعه‌سندن متشکل بر قوت ایله مدافعه ایده‌رك نهایت قباحتی جامع داخلنده عبادت ایله مشغول اولان کیمسه‌لری بویله ادبسزجه‌سنه تحقیر ایدن پولیس افندی‌یه یوواردق . ناموس وحیثیت دعوا ایده‌جکمزی ، عبادتخانه‌لرده پولیسلرك بولنمه‌سی شرعاً جائز اولمدیغنی آکلاتدق ، اولدقجه عادتا بر آووقاتلق وظیفه‌سنی دخی ایفا ایتدك ، بهمه حال دده‌نك یقاسنی قورتادقدن ماعدا ، کیدکل پولیس دائره‌سنی چکنه‌مکده ایکن اوپاطیردیلر اثناسنده

دەدەیە بردە مجاناً جدەیەقدر واپور بیلاتی‌دە قورتاردق . دەدە بکطاش ولی‌نك کرامتنی هان اورتەیە سوردی، وقعە حقیقةً غریب ایدی. هلە دەدەنك اویلە غوغا ایچنە باغرەرق آتلەسی ذاتاً هرکسك حیرتنی موجب اولدیغی کبی، پولیسە ییدیردیکی دایاق‌دە دوغریسی خاطری صایلور شیلردندی .

اساساً بومبای جامعلرندە بوکبی حاللر اکسیك اولمز ، بالخاصە رمضان شریفدە هرکون دینلەجك درجەدە واقع‌اولور وشوسببە مبنیدرکە، اوراجەکیمسەنك استغرابنیدە موجب اولمز . بلکە هرکس امور عادیە درجەسندە تلقی ایدر . بیچارە یرلی هندلیلردە اودیکنکە کسب انسیت ایتمشلر، سلمەالسلام‌هرنەزمان اولورسە کمال‌عافیتلە ییر وسسلرنیدە چیقارمزلر .

فی الحقیقە انکلترە حکومتی طرفندن هندستان پولیسلری النە (بری ئولدیرمك دیکری دوکمك ایچون) رسماً آلت اولەرق ایکی نوع‌دیکنك ویرلمسی، ظن‌ایدەرم پکدە یکرمنجی عصرك تحمل ایدەجکی شیلردن دکلدر . فقط نە چارە ! مدنی دولت طرفندن استعمال اولندیغندن مطلقا اودیکنکلرەدە معنیدار وغایت سوسلی برنام ویررلر، اولور کیدر . (نعوذ باللہ) اکر بوکبی حالات بزدە اولە ایدی، کلیسالر داخلندە پولیسلر طرفندن دیکنکلر استعمالی رسماً تجویز اولنمق دکل ، خطاء برامر واقع‌اولسە ایدی، آوروپا غزتەلرندە قیامت قوپار ونەلر یازیلمزدی، نەلر ! حالبوکە هندستانك هر بلدەسندە، حتی والیٔ عمومیلرك مرکز ادارەلری اولان قالکوتە، بومبای ومدراس کبی بلدەلر بیلە پولیس خدمتندە اولانلرە سلاح اولەرق بالادە ذکر ایتدیکمز ایکی نوع دیکنك ویرلمشدر: بری یاریم آرشون طولندە قالون وغایت آغر دیمیر کبی برآغاج، دیکری‌ایسە برمترو طولندە اینجە هزارن دیدکلری آغاچ‌کە، پارمق قالونلغندە اولور. برنجی دیکنك ایلە انسانی بر اوردقدە ئولدیرمك برشی دکلدر ، بلکە اولدیرەمزسە عیب اولور . جادەلردە وهرکوشە باشلرندە بولنان پولیسلر یدندە سلاحلری بوایکی نوع دیکنك‌در .

عجبا آوروپا سیاحلرندن کیمسە وارمی‌کە بودیکنکلری کوروبدە ادبیاتلرندە بوبابدە برشی یازسونلر،حاشا! اکر بزدە اویلە برشی استعمال اولندیغی کورە ایدیلر اسلامبولە کلان هرسیاح کوپکلردن صوکرە بودیکنکلرك اسمنی ازبرلردی .

زکریا مسجدی

بودە کوزل ومیمنی مسجدنە نسبة بیوجك بر جامع اولوب ، امامی بوسنەلی بر

اسلاودر ، ابتدا تورکیه‌ده تربیه اولنمش ، بالآخره مدینهٔ منوره‌ده مجاورت ایده‌رك اوراده هندستانه هجرت ایتمش، اولدقچه قناعتلی وظیفه‌سنده مداوم کوزل برذاتدر.

بومسجد شریفك دخی طلبه‌سی قرق اللی قدر اولوب ، مسجد اطرافنده طلبه وخدمه‌لر ایچون بر قاچ حجره‌لرده بولنیور ، مدرسلری میاننده مولوی محمد سلیم صاحب کبی اهل اقتدار دخی واردر، عموماً هندستانده طلبه ایچون مخصوصی مدرسه‌لر پك آزدر .

غریبدرکه سلاطین اسلامیه جسیم مسجدلر عالی سرایلر ایله مملکتلرینی تزیین ایتدکلری حالده مدرسه ومکتب جهتلرینه پك آز همت کوسترمشلر ، هر نه‌قدر علماء عظام مسجدلرده وخانه‌لرنده تدریس ایتمشلر علوم وفنونه‌ده بر مقدار خدمت اولنمش ایسه‌ده ، مدرسه‌لر اولمدقجه علمك انتشارینی بر تورلی بزحوصله‌مزه صیغدیره‌میه‌جغز . مدرسه‌لرده بوسبوتون یوق دکل ، بوکبی جوامع جوارنده بر قاچ طلبه صیغدیره‌جق حجره‌لر بعضاً بولنیور، یالکز نه‌دندر؛ مثلا تورکستانده عربستانده وتورکیه‌ده اولدیغی کبی محتشم ابنیه‌لر ومنتظم مدرسه‌لر یوق .

بن « دیوبند » و « علیکر » وامثالی بلده‌لرده بولنان بر قاچ مدرسه‌نك وجودینی انکار ایده‌مم ، بالخاصه « دیوبند » مدرسهٔ عربیه‌سی تقدیر وتذکاره شایان بر مؤسسهٔ عالیه‌دندر . فقط آلتمش یتمش ملیون مسلمان اولان بر مملکتده بر قاچ دانه محدود مکتب ومدرسه اسمی اوقونمه‌سی کافی دکلدر. هندستانك نام وشهرتنه ومملکتك وسعتنه ونفوسك کثرتنه متناسب مدرسه‌لر اولمه‌لی ایدی . بومبای کبی اهالیسنك قسم اعظمی مسلمان وثروتی وافر بر بلده‌که ، یوزه قریب مسجدی وار . هیچ اولمزسه اون قدر مکمل مدرسه‌سی‌ده اوللی ایدی . والحال بر مدرسه بیله یوقدر دیرسه‌م مبالغه دکلدر .

مسجدلرك کافه‌سنده تدرس ایله اشتغال ایدنلر اولدیغی کبی زکریا مسجدنده دخی ایکی اوچ مدرس واردر .

زکریا مسجدنده برده حجاج پك‌چوق بولنور. بوجامع شریف عادتا حاجیلرایچون بر مسافرخانه‌در .

مسجد عمر کهار

بوده شیعه‌لردن اثنا عشریه‌لره منسوب بر جامع کبیردر ، بوراده ایکندی نمازینه حاضر اولمشدم، امام عادل جنابلری مسجده‌تشریف بیوره‌مدقلرندن نماز فرادی‌قیلندی.

مسجد شریفده اوتوز قرق آدم بولنیوردی . نمازدن صوکره موجود جماعتدن بریله بر آز صحبت ایده‌رك بعض احوالدن استفسار ایتمك استه‌دم ، بنم سوزلریمی یاریم ساعت دیكله‌دكدنصكره بر سوز سویله‌میوب یرندن قالقدی ، بیوروكز كیده‌لم دیه‌رك برطرفه یورودی ، بنده نره‌یه كیده‌جكمزدن خبرم اولمایه‌رق كندیلرینی تعقیب ایتدم ، مسجد مذكور جوارنده بر خانه قاپوسنی چالدیلر . قاپو آچیلنجه بیوروكز دیه‌رك قاپویی كوستردكدن صوكره كندیلری بزه مساعده دیه‌رك كیری كیتدیلر .

بزده قاپودن كیرنجه اوفاجق براوطه‌ده طوپراقلر آراسنده اونبش یكرمی چوجق یووارلانمقده اولدیغنی كوردك؛ آرالرنده برده كنج بر آدم وار ، خوش‌آمدی بعدنده یر كوستردی . بوراسی مكتب اولدیغی آكلاشلدی ، اما نه مكتب ؟ ایران اغنیاسی اولادنه مخصوص قوجه بومبای بلده‌سنده كائن بر رشدیه مكتبی . كنج آدم دیدیكمز كوزی آچیق بصیرتلی بر معلم اولدیغی آكلاشلدی ، فارسی، عربی بیلدیكی كبی انكلیزجه‌سی‌ده مكمل اولدیغنی كندی‌سویله‌دی، بهمه‌حال اولدقچه معلوماتلی برذات‌اولدیغی آكله‌شلدی.

معلم افندیدن محله امامنی كورمك ممكن اولوب اولمدیغنی صوردم، دیدیلر : ممكندر فقط بوكون مجلس وار جامعه دخی چیقمادیلر ، استرسه‌كز یارین كلورسكز. برامركز وار ایسه بكاده سویله‌یه‌بیلورسكز . دیدی : سزك ایله‌ده صحبت ایتمك فكرم وار ، ممكن اولورسه امامی دخی كورمك استرم ، معلم افندی دیدیلر : او حالده یارین صباح ساعت سكزده بیوروكز ، طقوز اونه قدر صحبت ایدرز ، بعده مولوی صاحبی‌ده زیارت ممكن اولور . وداع ایده‌رك مكتبدن چیقدم .

مسجد بواهر

بونلرك مسجدلری هر نره‌ده اولورسه غایت ساده بر عبادت خانه اولوب ، اویله دیكرلری كبی فقرا مسكنی وتوزیع صدقه‌محلی دكلدر. امام افندیلری دائما مسجدقربنده اوفاجق بر حجره‌ده اقامت ایدرلر ، غایت صلاح اهلی اولوب متزهد ومتقی اولورلر . بوهره‌لر مسجدنده لوحه‌لر فلانده پك بولنمز ، اكثرنده مناره دخی بولنمز ، مسجد اتصالنده برده محله مكتبی مطلقا بولنور .

بوهره‌لرك بومبایده آیروجه غایت منتظم برمكتبلریده واردر . بونلرك مكتبلرنده اساس تعلیمات علوم عربیه اولوب ، فارسی وانكلیز لسانلری رسمی لسان اوله‌رق مكتب پروغرامنه ادخال اولنمشدر ، لسان عرب ایسه تمامه قواعیدی وادبیاتیله برابر تدریس اولنمقده‌در . علوم عربیه‌یه بشقه بر نظر ایله باقارلر ، علوم دینیه‌دن دیرلر .

بومبای یرلی مسلمانلرنده بوهره مسلکنه سلوك ایدنلر وایتمکده اولنلرده کثرتله بولنورلر. هندستانده عمومیتله بومذهبك استقبالی اولدقجه پارلاقدر. بونلرك یکدیکرلرینه اولان تعاون وتناصر مسئله‌سی غایت بیوك بر موفقیتدر، غبطه اولنور.

هند اغنیاسنده زکات:

زکات اسلامیتده فرضدر، ظن ایده‌رم بونی کیمسه انکار ایده‌مز وانکار ایدنده قطعیاً یوقدر، هر مؤمن موحد بیلورکه: ارکان اسلامدن بری زکاتدر، یعنی اصحاب ثروتك مالندن (ربع عشر) یوزده ایکی بچق فقرا ومحتاجین حقیدر. بوایسه فرضدر ومصرفلری ونره‌یه صرف اولنه‌جغی دخی نص قاطع ایله تعیین اولنمش ومعروفدر. یالکز طریق صرف یا که اصول صرف کوسترلمه‌مش اولدیغندن هرکس کندی بیلدیکی کبی صرف ایتمکده بر درجه مخیر اوله‌بیلور. مع مافیه اعطاء زکاتدن مقصد یالکز (ربع عشر) ی کندی مالندن تفریق واخراج اولمیوب، اوامر آلهیه‌یه اطاعتله برابر نص جلیل قرآنده ذکر اولندیغی کبی صرف اولنه‌جغی مصرفلر نظر واعتباره آلنه‌رق، برر برر ملاحظه اولنورسه اساس مقصد دفع احتیاجات عمومیهٔ اسلامیه اوله‌جغی محقق ومستغنی عن البیاندر. اسلوب قرآنده مصرفلرك تعیینی انسانلرك اقتداری اعتباریله تعمیم بعدالتخصیص اصول وقاعده‌سنه رعایته بیان بیورلمشدر.

بالخاصةً (وفی سبیل الله) جمله‌سی ادات ظرف ایله ذکر اولنه‌رق، مظروف اوله‌بیله‌جك خیرات ومبراتك کافه‌سنی شاملدر.

بزم اهل اسلام عمومیتله بوکبی مسائل مهمه‌ده اختلافات جزئیه نتیجه‌سی اوله‌رق، مضرات کلیه‌یه دوچار اولمشلر. زکات مسئله‌سنده علمامزك غفلتندن ملتمز متضرر اولمش واولمقده‌در.

هندستانده بر کون میمنیلر جامع شریفی قربنده بر آدمك زکات صرفیاتنی ایکی ساعت قدر تصادفی اوله‌رق تفرج ایتدم. بروجه آتی عرض ایده‌رم:

رضاًلله ذکات صرف اولنیور:

بای افندی، هرکیم ایسه، مبارك رمضان کوننده رضاء باری تحصیل ایچون مالینك زکاتنی ویره‌جك، بلکه‌ده لیلهٔ قدره مصادف بر کیجه ایدی.

بای اولا پولیس اداره‌سنه خبر ویرمش، مخصوص پولیس مأمورلری کتورتمش. بومأمورلر معرفتیله جاده (مرورکاه عالم اولان جاده) حصیرلر ایله سد اولنوب، برقاپو براقلمش، قاپونك ایکی طرفنده ایکی پولیس بولنیور، اللرنده معروف دیکنکلردن برر

دیکنك ، فقرا او ایکی جلادك آراسندن کچەرك ، ذکات آلەجغم دیه استعجال ایدر ، آلەجغی پارە بر روپیه یا کە یاریم روپیه ، بلکەدە نقد دکل یاریم روپیەلك بز پارچەسی ، بونك ایچون اورادە قفاسی قیرلمش قرمزی قانە بویانمش آدملر تعداد اولنەمز ، اقشامه قدر چات‌چات دیکنك اوینار ، اکر بش‌یوز فقرا بولنورسه اوچیوزی مطلقا او دیکنکك آلتندن کچر ، بلکە دها فضله ، بو آدمده ذکاتی ایچون اللەدن اجر وثواب ایستر ، « قول معروف ومغفرة خیرمن صدقة یتبعها اذاً » و« لاتبطلوا صدقاتکم بالمن والاذی » آیت کریمەلرندن کلیاً غافل ، بونلره انسان نه دیەبیلور .

بن بوصورتله اعطاء زکات اولندیغنی بر قاچ کرەمشاهده ایتدکدنصکره ، بوز کات ویرەنلردن بر قاچ آدمی کوردم ، وزکات دیکنکندن مجروح قفاسی قیرلمش برفقرایی کندیلرینه کوسترەرك دیدم : سزه شرعاً بوقیرلمش قفانك دیتنی ویرەمکز لازم کلور ، بلکە سز حقیقی مسلمان اولەبیلورسەکز ، بوقفامقابلنده کندی قفاکزك قیرلمەسی‌ایجاب ایدەجکنی خاطره کتورەمەلیسکز . بای صاحب کندی حسابنه خیلی‌دوشوندی ومتأثرده اولدی . ایرتەسی کونی میمنی‌لر مسجدنده برموعظه دخی سویلەیەرك بومبای کبی بیوك بر بلدهٔ اسلامیەده مدرسەلری اولمدیغندن بحث ایدەرك ، زکاتی بوصورتله دیکنكلر ایله فقرایه طاغتمقدن ایسه ، زکات پارەسنه مدرسه ودارالحدیث ودارالعلوم بنا ایتمك افضل اولەجغندن بحث ایتمشدم .

سامعین میانندن بری زکات پارەسیله مدارس بناسنك عدم جوازینی بیان ایدەرك اثناء موعظەده بکا اعتراض ایلدی .

بن ذاتاً بویله بر معترض آرامقده ایدم ، مال بولمش کبی معترض افندی‌یی ترحیب ایتدکدنصوکره دیدم: بومسئلەیه عائد بن سزك ایله خصوصی کورشمك استرم ، بومجلسده افادهٔ مرام ایچون مقام مساعد دکلدر .

بونك اوزرینه مجلسده بولنانلر دیدیلر : مادامکەمسئلەیی بومجلسده آچدیکز ، دوامنی وبوراده حلنی دخی رجا ایدەرز .

آرتق بنده عریض بر مطالعه بیان ایتمکه مجبور اولەرق بروجه‌آتی فکرمی سامعین کرامه عرض ایتدم :

بزم علماء اسلامك فکری من‌القدیم هر مسئلەده ایکی‌یه تفریق اولنمش: افراط ایله تفریط ، مقلد اولورسه کندی فکرینه موافق اولان هر سوزی بلا ملاحظه وبی پروا تقلید ایتمش ، حتی او تقلیدنده اعتقاد ایتدیکی ذاتك فکری نص صریحه مخالف اولسه

دخی، آنك سوزینی ترجیح ایده‌رك تقلیدنده علی العمیا اصرار ایتمش، دیکریده بن یالکز قرآن ورسول الله سوزی ایله عمل ایده‌جکم دیر، بوسبوتون اسلافك قورمش اولدیغی اساسی ییقار، شیمدی «اهل حدیث مذهبی» نامیله هندستانده موجود اولان بر طاقم یکی مذهبلر بونلردندر.

بنم فکرمده بونلرك اورطه‌سنی بولمق لازمدر، علماء اسلام میاننده پك بیوك ذوات کلمش رحمهم الله بونلر اجتهاد ایده‌رك حضرت فخرالکائنات افندیمز طرفندن قورولمش اساسی تحکیم ایتمشلر، بونی انکار ایتمکده بر معنا یوقدر، مع مافیه بومجتهدین کرامده معصوم اولمیوب بزم کبی انسانلردر، خطالری دخی اوله‌بیلور، بزده، کمال سربستلك ایله آنلرك سوزلرینی محاکمه ایده‌بیلورز. جناب واجب الوجود بزیده مرحمتندن طرد وفضلندن کلیاً محروم ایتمدی، وهیچ بر زمانده جناب اللهك فضل ومرحمتی منقطع اولمدی. «لاتزال طائفة من امتی علی الحق ظاهرین»

اکر مجتهدین عظام سوزلری تمامیله نص شریفه موافق بولنورسه، یاکه اشارة، دلالةً، وکنایةً استنباط اولنمش ایسه، اول زمان بز دخی آنلرك اجتهادلرینی بالعین والرأس کمال احترامله قبول ایتدیکمز کبی بلا تردد اقوال مجتهدینی کندی فکریمزه ترجیح ایدرز، اکر او قول ایله عمل ایتمکده مضرت عامه اولمزسه، اکر مجتهدك سوزلری نص صریحه مخالف ومنافع عامه‌یه مغایر اولورسه، آرتق بز مجتهد سوزینی تأویل وبیان ایله اوغراشمیوب دوغریدن دوغری (رحمة الله علیه خطا ایتمشدر. دیه بیلورز ظننده‌یم).

ایشته شوجمله‌دن جناب الله مصارف زکاتی بیان صیره‌سنده (وفی سبیل الله) بیورمشدر، سبیل الله نه اولدیغی بیانه حاجت یوق، خیرات مبرات نه کونا اولورسه اولسون فی سبیل الله در. ذاتاً ظرف ایچون اولان «فی» وار، مظروفك کافه‌سنی شامل اوله‌جغنده شبهه اولنه‌مز، مکاتب و مدارس وسائره بناسنده منافع عامه‌ده وار، اعلاء کلمة الله ده وار، حتی اسلحهٔ ناریه وعصر حاضرمزده مهم آلات حربیه وادوات عسکریه محضا اعلاء کلمة الله ایچوندر. فی سبیل الله تحتنده بونلر نه‌دن داخل اولمسون، بوجمله‌یی منقطع الغزاته حصر ایتمکده نه معنا وار، صریح برسوزی منقطع الغزاة دیه تفسیره برمجبوریت یوقدر. بوراده مجتهدین رحمهم الله «جناب اللهك مرادنی تعیین ایتمك استه‌مشلر» بوایسه برخطادر دیمکه جسارت ایده‌مم، یالکز دیه بیلورمکه: «احتمال اوزمانده ایجاب مصلحت اویله اولمشدر، ایجاب

مصلحته کوره سویله‌مشلردر. » یوقسه بنده‌لر الله‌نك مرادنی نص صریحه‌مغایر اوله‌رق تعیین ایده‌مزلر وبودرجه‌ده تحدیده لزوم یوقدر. سامعین میاننده بر صدا: مادامکه مجتهدلر ایجاب مصلحته کوره تعیین ایتمشلر، سز بوکون او مصلحتی نه‌یه استناد ایده‌رك قبول ایتمیورسکز؟

بن ینه اومجتهدین عظامه اتباعاً قبول ایتمیورم: جناب پیغمبر افندیمز مؤلفة قلوبدن صفوان بن امیه کبی کفاره دخی لمصلحة مال زکاتدن ویرور وهیچ اولمزسه دفع‌مضرت کبی برمصلحته رعایه ایدردی. (صلی الله علیه وسلم). اما بزم مجتهدلرمز وعموم‌فقهامز دییورلرکه: زمان سعادتده اسلام ضعیف ایدی. شو سببدن مؤلفة قلوبه زکات ویرمك جائز ایدی. اما شیمدی ایسه اسلام قوی اولدی، مؤلفة قلوبدن برزیان کلمك احتمالی یوقدر. اکر مجتهدین عظام بوصورتله کندیلرنده صاحب شریعت اولان رسول‌الله‌نك حکمنی تبدیل ایده‌جك قدر بر صلاحیت کوریرلرسه، بزم ایچون «هم رجال نحن رجال» دیمك برشی دکلدر، بزده آنلرك حکملرینی تبدیل ایده‌بیلورز. مجتهدلر ایله بزم بینمزده زمان وعصرلردن بشقه برشی یوقدر، اما رسول‌الله ایله مجتهدلر آراسنده درجۀ نبوت واردر. آنلر احکام نبویه‌یی تبدیل ایدرلرسه، بزم ایچون آنلرك احکامنی تبدیل ایده‌رك رسول‌الله صلی الله علیه وسلمه اتباع ایتمك واجبدر. بشقه هیچ برشی دکلدر.

بوکون اسلامیت تکرار صوك درجه‌ده دوچار ضعف اولمشدر. بونی کیمسه‌ده انکار ایده‌مز. مع‌مافیه بز حضرت فخرالکائنات افندیمزك مسلکنه سلوك ایده‌رك مؤلفات قلوبه بالخاصه کفارینه زکاتمزی ویره‌جك اولورسه‌ق، ینه بزم خواجه‌لرمز بزی تنقید وبلکه‌ده تکفیره قدر جسارت ایدرلر، یاهو بن رسول‌الله صلی الله علیه وسلم عملنه بالاتباع بویله یاپیورم دیه‌جك اولورسه‌ق، ینه علما بزی موآخذه ایدر، هیچ اساسنی ملاحظه‌ایتمك ایسته‌مز. بوصورتله ملاحظه‌سزلغمز سوءنتیجه‌سی اوله‌رق نیجه نیجه اوامر الٓهیه حکمیاتی ضایع اولوب کیتمکده‌در. بزلرده جمله‌مز بونلری رأی العین مشاهده ایتمکده‌یز. فقط تعصب، غفلت پرده‌سی کوزلرمزی قاپاتمش، سز بونلری کورمکده اولدیغکز حالده ینه کورمك استه‌میورسکز، اشته شوحاللر بزی ئولدیرمکده‌در. سامعین میاننده: بز بوسوزلری ایشتمدك، علماء اسلامدن بوکبی سوزلر صادر اولمدی، سز جمهور علمایه مخالفت ایدییورسکز، بوآدم کیمدر، جامعدن چیقارمه‌لی، غلغله‌لی سسلر: «مولوی صاحب نی‌هی» یعنی بوآدم علمادن دکل. کی صدالر یوکسلدی، خیلی‌تشویش

وتهییج اذهانه میدان ویرلمش کبی اولدیسه‌ده ، بوحال دوام ایتمیوب تکرار بزه مساعده ایتدیلر .

دیدم ای اخوان دین مبین! بن سزه آیات واحادیثدن بشقه برسوز سویله‌مدم ومقصدم ایسه اعلاء کلمةالله ایچون بر خدمتدر . سزه رهبر اولاجق علما، سزی جزئی برآقچه مقابلنده دیکنکلر ایله تحقیر ودین اسمنده تزیل ایتدیرمکه سبب اولیور، کورمزمیسکز هرکون بوقدر فقراء اسلام سوقاقلرده علی ملاءالناس دیکنکلر ایله دوکلمکده، بودرجه حقارته نه‌دن تحمل ایدرسکز ، بونلری نه ایچون ملاحظه ایتمزسکز . شریعت غراء مطهره بزه هیچ بر وقت بوکبی عقلدن بعید اولان شیلری تکلیف ایتمز ، زکات اعلاء کلمةالله ایچون فرض اولنمشدر . تحقیر عبادالله ایچون دکل ، فقرانك احتیاجنی دفع ومعاونت ایچوندر ، ظلم وشقاوت ایچون دکل . سز بونلری ملاحظه ایدرسه‌کز جزئی بر ملاحظه ایله عقل سلیم اولانلر : بوصورتله زکات ویرمه‌نك قبحنی ادراك ایدرلر . جناب الله زکات ویریجیلره انصاف وآلیجیلره‌ده عقل وادراك ویرسون. دیه‌رك سوزمی کسدم ، بر کناره کیتدم اوتوردم .

بر آز صوکره سامعین میانندن بری بنم یانمه کله‌رك سلام بعدنده مصافحه ایده‌رك اوتوردقدن صوکره دیدی : مولوی صاحب ! سز نره‌لی‌سکز ؟

— بر غریبم .

— احتمالکه سز مقر خلافت عظمادن‌سکز ؟ بن سزدن بر آزده استفاده ایتمك ایستردم وقتکز مساعده ایدرسه ؟

— بیورکز بنم وقتم مساعددر .

— بن کهاتلی برتجارم ، برزمانلر علما مسلکنده دخی بولندم. بالخاصه هندستان علماسنی پك یقیندن طانیرم . بزم هندستان علماسی مذاهب اربعه‌دن برینه منسوب ایسه قطعیاً سربستئ افکاره مالك دکلدر ، مذاهب سائره منسوبینی ایسه بوتون غلو ایتمشلر و اسلافی طعن ایتمکدن بشقه بر معرفتلری یوقدر ، بزم علمامز شو ایکینك برندن خالی اوله‌مز ، سز بر غریب اولدیغکز جهتله اخوت دینیه‌م اقتضاسی سزه توصیه ایده‌رم ، بوکبی سوزلر بزم هندستان علماسی قفاسنه یقین زمانلرده کیره‌مز، ذاتاً مذاهب باطله‌نك کثرتندن هرمسئله‌ده کمال احترازله تلقی واجبدر، هندستان اساساً مذاهب یواسیدر، بوجهتله‌ده معذورز، سز برغریب آدم اولدیغکز جهتله، سزك

مذهب کزه‌ده شبهه ایدرلر، بالاخره شخص کزه تجاوز ایدرلر، احتیاطله ادارهٔ کلام ایمه‌کزی توصیه ایده‌رم دیدی. بنده کندیلرینه تشکر ایتدم.

بومبایده فقرا

فقرا بوتون هندستانده پك چوقدر، بالخاصه بیوك شهرلرده وزیاده‌سیله بومبای بلده‌سنده فقرانك کثرتی هیچ بر مملکتده قیاس اولنه‌مز. سوقاقلرده سورو سورو اعمی‌لر، کور، توپال، قامبورلر تعداد اولنه‌مز درجه‌ده‌در.

سوقاقلرده بی‌وایه قالمش فقرادن ماعدا برده جامع و مساجد فقراسی دخی آیروجه بر یکون عظیم تشکیل ایدر. هله او بیچاره اعمالر چوق آجینقلی برحالده بولنورلر، بومبایك هر هانکی جاده‌سنده اولورسه اولسون دکانلردن برنده یاریم ساعت قدر اوتوریرسه‌کز کوره‌جکسکزکه دورتر دورتر هیچ اولمزسه اون اونبش پوسته کچر، بونلری کوردکده انسان نویلری اوپریر.

بن کندم بونلردن متأثر اولدیغمدن برکون «بومبای» امنیت عمومیه مدیری «وه‌نیسین» جنابلرینی بالخاصه زیارت ایده‌رك تکرار بو خصوصده بر آز مذاکره‌ده بولندم، ضعفا وفقرانك بودرجه‌ده کثرتی اسبابندن سؤال ایتدم، بینمزده برخیلی مناقشه جریان ایتدی.

«وه‌نیسین» جنابلری دیدی: شرق اهالیسنده ضعفا چوق اولور، دینلرینك اقتضاسی اوله‌جق.

— بز دخی شرق اهالیسندنز. دینمز اسلامدر، مملکتمزده یوز بیکه بر اعمی اوله‌بیلور، قامبور توپال نوادردندر. ظن ایده‌رم بشقه بر سبب اوله‌جقدر. یالکز شرقلیلق یاکه هندو ومسلمانلق دکلدر.

— نه کبی سبب اوله‌بیلور؟

— انکلتره حکومتینك ظلمی، تحمل فرسا اولمایه‌جق درجه‌ده انسانلرك حقوق وحیثیته تجاوزی، بیچاره هندلیلرك اعصابنه ایشله‌مش، کوزلرندن آقان یاشلر تناسل طمارلرینی قوروتمش کبی کلیور. بن بوبابده سزك فکرکزی آکلامق استردم، بن اسکیدن انکلتره حکومتی تدبیرلی، انصافلی عدالته قریب بر حکومت بیلوردم، حالبوکه شیمدی هندستانده کوریورم، بن انکلتره حکومتنی یاکلش بلله‌مشم، انکلیز قومی: متکبر، قاتی، صغوق برملت اولوب انکلیزلردن بشقه انسانلری آدم یرینه صایمادقلرینی بیلوردم، فقط انکلتره حکومتنی بویله ظن ایتمزدم. سزك مستملکات قانون‌کزیده بیلمیورم،

بونك ایچون سزدن بعض شیلر اوکرنمك ایستردم .

« میستر وه‌ینسین » جنابلرینك صورتلری تبدل‌ایتمشدی دیدی: بندن نه‌ایسترسکز! (بر آز حدت کوستردی)

— سزدن برشی ایسته‌میورم ، وقتکز مساعده ایدرسه ، صوره‌جغم شیلره جواب ویررسه‌کز ممنون اولوردم .

— بیورکز ، بیلدیکمی سویلارم سیاستمزه مساعد ایسه .

— انکلتره دولتی‌نك قوهٔ مالیه‌سنی تأمین ایدن، هیچ‌اولمزسه حال حاضره‌کتوره‌ن، هیچ شبهه یوقدرکه هندستاندر . هندستان محصولی ایسه هندلیلر ایله قائمدر ، شو حالده انکلتره دولتی ایچون هندلیلره قارشی حسن معامله‌ده بولنمق انسانیته مغایر اوله‌ماز ظن ایده‌رم . حالبوکه سز هندلیلری حالا اسیر یرنده استخدام ایتدکدنماعدا ، کوپك یرنده بلکه دها آشاغی بر نظرایله باقیورسکز ، بونلرك اسبابی نه‌در ؟

- سز ادب دائره‌سنده ادارهٔ کلام ایدرسه‌کز بن جواب ویره‌بیلوردم ، فقط بوسوزلرکزی کیری آله‌کزی رجا ایده‌رم .

— اکر سوزلرم یالان ایسه ادبه مغایر اوله‌جغی شبهه‌سزدر کیری آلورم ، یالکز بن سوزلرمی دوغری ظن ایتدیکمدن جسارت ایدییورم ، بوکون سوقاقلرکزده کوشه باشلارنده بولنان پولیسلرك اللرنده اولان دیکنکلر آنجق اسرایه استعمال اولنه‌بیلور . سزك بومباده، عبادتخانه‌لرده اللهه عبادت ایدنلره مسجدلر داخلنده استعمال اولنیور ، بن بونلری کندم کوردم وعین‌الیقین مشاهده ایلدم ، یالان اولمق احتمالی یوقدر .

ثانیاً هندلی عساکر میانده یرلی ضابطلرکز احوالنی بر آز تحقیق ایتدم، زیاده‌سیله غرابتمی موجب اولدی ، بونده دخی بودرجه‌ده صریح وآچیق ، دوغریدن دوغری انسانیته مغایر وجزئی وجدانی اولانلر وار ایسه، بودرجه‌ده وجدانسزلقلره بنده نصل تحمل ایدر : بر انکلیز ضابطی اك آشاغه رتبه‌دن برنجی درجه‌ده ملازم اولسه دخی ، یرلی هندلیلردن اولان ضابطانه ، دکل آرقداش ، بلکه انسان نظریله دخی باقه‌میور ، کندیله براوجاقده برطابور وآلایده خدمت ایتدیکی حالده، انکلیز ضابطی یرلی ضابطانه النی‌ویرمز، مصافحه ایتمز وبرسفره‌ده یمك یمز، معاشی بش‌قات فضله اولور ولوکه هندلی ضابطك رتبه‌سی یوکسك اولسه دخی ، انکلیز ضابطی کچرکن هندلی امیر وضابط ایفای سلام عسکری ، سلام وضعیتنی آله‌جقدر .

حقسزلغك بودرجه‌سنه انسانلر نصل تحمل ایدر . حالبوكه هندلی ضابطان دخی عیناً انكلیز ضابطی كبی لوندره‌ده اكمال تحصیل ایتمش ، عین معلوماته مالك ، حكومت بونی قانون اوله‌رق تكلیف ایدرسه بیله ! ضابطان - انكلیز ضابطانی بونی قبول ایتمه‌ملی ایدی ، بن روسیه‌لی‌یم ، بزم روسیه‌ده تاتار ژینراللر ، بیوك اوردولرده عموم روسلره قوماندا ایده‌ر ، نفس پترسبورغده خاصه آلایی قوماندانی تاتاردر . رتبةً ومسلكاً روسلر ایله برابر زه‌لرده خدمتده بولنورلرسه اوراده یكدیكرینه آرقداش معامله‌سی ایدرلر . بر روس ضابطی حتی ژینرال اولسه بیله تاتار ضابطه النی ویرمزسه ، تاتار ضابطی او روس ژینرالنی « دوئللو » یه دعوت ایدر .

بن دوغریسی انكلیزلرك بودرجه حقسزلقلرینی كورمسه ایدیم ، بكا سویلاسه‌لر ، یا كه كتابلرده اوقوسه‌م اینانه‌مازدم . بن دنیاده بودرجه‌ده حقسزلق تصور ایده‌مم . (خیلی عصلشمدم)

(« وه‌ینسین » جنابلرینك صورتلری رنكا رنك تبدل ایتدی ، كوزیمه دوغری هیچ باقمیوردی ، بنده سویلاركن كوزلریمی كندیلرینه دیكمشدم .)

مومی‌الیه هیچ برشی دیمیوب یالكز دیكله‌مكده ایدی ، بنده سوزیمه دوام ایده‌رك دیدم : بن بر آز صدد خارجنه چیقدم ، اساس مقصدم او بیچاره‌كان فقرا احوالنی اوكرنمكدی ، ینه سزدن استرحام ایده‌رم بوضعفا حقنده استاتستیق وارسه ، بوقدر مزمن خسته‌لقلر هندلیلرده نه درجه سرعتله ترقی ایتمكده‌در . انكلتره حكومتی بونی حالیله براقیرسه هندلیلر ارض هندده قاچ سنه‌ده منقرض اولورلر ، طبیعیدركه مدنی بر حكومت بوبابده تدقیقات فنیه‌ده بولنه‌جقدر ، متخصصلر واردر . ایشته شو معلوماتی ایدینمك ایچون سزدن استمداد ایدییورم . یرلیلردن صوردم ، آنلر مع التأسف یالكز برشی بیلیورلر ، دیورلركه : « انكلیزلر كله‌دن حتی بوندن یتمش سكسان سنه مقدم ، بلكه دها صوكره‌لری بوكبی ضعفا نوادردن ایدی ، شیمدی ایسه هندستانك هر طرفنی احاطه ایتدی، كمال سرعتله ترقی ایتمكده‌در. » یرلی اختیارلر بشقه برسوز بیلمیورلر ، چوق صوردم .

وه‌ینسین جنابلری هیچ برشی دیمیوب وظیفه باشنده بولندقلرینی اعتذار مقامنده سویله‌یه‌رك : دها ملاقات ایده‌رز ، نره‌ده اوتوریورسكز دیدی . بنده یرمدن حركت ایده‌رك « اورووار » دیدم .

مستر وه‌ینسین اللرینی اوزاتدی، بنده بر تردد بعدنده الیمی اوزاتدم. الیمی طوته‌رق تکرار یریمی صوردی . دیدم : بنم معلوم بر یرم یوق ، هندلی فقرا قرده‌شلرم ایله برلکده بولنیورم. اللریمی چکدم قاپویه دوغری یورودم .
هندستانك فقراسنه عائد برشیده اوکره‌نه‌مدم .

بومبایده بنم منزلم
و
مستر وه‌ینسین

مومی الیه جنابلرینه یریمی نصل تعریف ایده‌یم ، یرم یوق‌که ، بعضاً مسجدلرده وبعضاً سوقاقلرده یاتیورم . ذاتاً غربت ، درویشانه بر حالده بولنمه‌یی التزامده ایتمشدم . عموم هندستانده فقرا سوقاقلرده وجامعلرده یاتوب قالقار ، شو حالده بنم دخی منزلم اورالرده بولنیوردی ، بالخاصه بومبایده کیجه یاریسندن اعتباراً جامع قاپولری قاپانیر ایستر ایسته‌مز فقرا سوقاقلرده یاتار، طاشلقلر اوزرنده یاتاق یوق یاصدق یوق، رطوبت فوق‌العاده، هله‌یغمورلرده اکسیك دکل، متأهل اولنلرك وقاعلری‌دخی اوراده اولنیور، کیه قادینلردخی اوراده یاتوت قالقارلر. بعضاً اویله اولییوردیکه صباحه دوغری وجودلر همان دوکمش کبی جانسز بر حالده قالوردی .

کابوس وماساژ

عمومیتله یرده رطوبت بولنور . بالخاصه بومبای سوقاقلرنده چنتو اوزرنده انسان صباحلری اویقودن کوزنی آچدیغی زمان بالضروره بر کابوسه محتاج اولوب ، بعضاً کابوس اولنمدقجه یرندن قالقه‌ماز، ایشته شو سببدندرکه؛ هندستان فقراسی میاننده کابوس پك شایعدر . انسانلر سوقاقلر اوزرنده یکدیکرینی کابوس (ماساژ) ایدرلر ، بعض آدملر یاریم ساعت کابوس اولنمدقجه یرندن قالقه‌مزلر، بن دخی اوراده بولندقجه هر کیجه‌کابوسه شدت‌احتیاجم واردی. شیمدی‌هندستان فقراسی‌حقنده بوقدرله اکفاایده‌رم.

روس قونسولوسی

بر کون « بومبای » سوقاقلرندن برنده فقرا ایله اوطومقده ایدم ، بر شابقه‌لی یانیمه کله‌رك روسجه : « سز ابراهیموف دکلی‌سکز ؟ » دیه‌رك النی اوزاتدی . دیدم : بن سزی بیلمیورم .

بن سزی پك اعلا بیلورم «پترسبورغده «غلازوای» جاده‌سنده اون ایکی یاخود اون‌دردنجی نومروخانه‌ده مطبعه‌کز واردی، غزته نشرایدردکز، قاچ دفعه‌لر «پروفسور بادوئین ـ دو قورتنی» خانه‌سنده کورشمشدك، دوقتور غیلات خانه‌سنده دخی بر دفعه ظن ایده‌رم برابر بولندق. بیورك بزه کیده‌لم بن شیمدی بوراده قونسول وظیفه‌سنی ایفا ایدییورم، بر آزده پترسبورغی خاطرلرز.

— البسه‌لرمی کوستره‌رك بو حال ایله نصل کله‌یم سزك رفیقه‌کزده اولاجق، عفو ایدرسکز کله‌مم.

— یوق، بن سزی بوراده کوردکدنصوکره آرتق براقه‌مم، بیورکز تکلیفمز اولسه ایدی بن سزی دعوت بیله ایتمزدم دیدی.

اورادن برابرجه قونصلسخانه‌یه کیتدك، بو آدمك سیماسنی وسسنی طانیدم، بر تورلی اسمنی خاطرلایه‌میورم.

قونصلس خانه قاپوسندن کیره‌جکم زمان خاطرمه کلدی، دیدم: سزك فامیلیه‌کز «لیپوف» دکلمی؟ اوت دیْنجه قلبم مطمئن اولدی، سوسیال دیموقرات فرقه‌سنه منسوب اولدیغنی خاطرلادم، بونك اوزرینه کمال‌سربستلك ایله قونسلس خانه قاپوسندن کیردك.

بزی لیپوف جنابلری مادماسی استقبال ایتدی، همان قپو اوکنده مومی‌الیه بنی زوجه‌سنه تقدیم ایده‌رك، دیدی: کور پترسبورغده برمحرر ایکن بوراده نه‌حالده بولنیور. قادین بنی باشدن آیاغه برسوزدی:

«ای‌الله. ابراهیموف دکلمی؟»

دیدم: بنم بختیار برحالم وافتخار ایده‌جك برکونلرم وار ایسه اوده بویله‌کونلرمدر، نه‌دن تعجب ایدییورسکز.

قادین کولمك استه‌دی نه‌دندر کوله‌مدی، تکرار اللرینی یاننه اوره‌رق بر طور استغراب ایله ابراهیموف! ابراهیموف! بیوروکز دیه‌رك اللرینی اوزاتدی.

دیدم: اوزرمده پك‌چوق میقروبلراوله‌بیلور، اللرکزه احترام‌ایتمکله برابرعفوکزی استرحام ایده‌رم.

تکرار بیوروکز بیوروکز دیه‌رك اوکمزده کیدییوردی. یر کوستردیلر، اوتوردق کولشدك، چای کتوردیلر، برساعت قدر وقت کچردك. بن بو فرصتدن بالاستفاده هندستان حقنده بعض شیلر اوکرندم.

روسلرك ذاتاً من‌القدیم انكلیزلره اولان عداوتلرینی وهندستانده طمعلری اولدیغنی بیلدیكم جهتله اوطرفلردن برآز یوقلامق نیتیله؛ بوراده بولندقجه وظیفه‌لرنده اولان موفقیتلرندن سوز آچه‌رق، انكلیزلرك اداره‌لرنده كوردیكم مناسبتسز ظلملردن بحث ایتدیكم كبی، هندلیلرك عدم خوشنودیتلرینی دخی آرایه سوردكدنصوكره روسلرك هندستان مسئله‌سنده بطائتلرینه تأسف ایده‌رم، دیدم.

قونصلس جنابلری قفاسنی صاللایه‌رق: آ! نه دییورسكز بزم بوراده وجودمز عدممز مساویدر، بنم هندستانه عائد معلوماتم اشته شو اوتوردیغم أودن ساحله قدردر. واپورلرمز كلوب كچرسه، بعضاً كمیلره عائد برایشی اولورسه بوراده حكومته ایكی اوچ كلمه سوز سویلایه‌بیلورز. آراده صیره‌ده سنك كبی برروس سیاحنه تعرضده بولنورلرسه، او سیاح ایله حكومت آراسنده اولان مسئله‌یه عائد معلومات استرز، اوده پك نادر، اشته داخلی هندستانه كیدرسك سنی توقیف ایدرلر، اوزمان سز بكا اشعار ایدرسه‌كز، بن‌بوراده هندستان حكومتنه مراجعت ایدر، بر استیضاحده بولنورم. بونی خاطركزده طوتكز، تلغراف ویرورسه‌كز المدن كلدیكی قدر چالیشیرم. مع مافیه انكلیزلرجه هیچ اهمیتی یوقدر، اوله‌بیلوركه بكا جواب بیله ویرمزلر، سزیده اورتالقدن آشیریرلر. قولومبه جهتنده بیلمام نره‌ده غیر مسكون بر جزیره‌لری وار، كندیلرنجه مضر ظن ایتدكلری آدملری اورایه آتارلرمش كیمسه‌ده صورمزمش، بونك ایچون بن سزه‌تنبیه ایده‌رم، بكاده اوقدر كوونه‌بیلورسكز.

بوكبی احوال پك چوق واقع اولدیغندن «لوندره» پارلمنتوسی بر زمان استیضاح دخی ایتمش ایسه‌ده، «حكومت بویله مناسب كورمشدر» جوابنی ویرمشلر، بن سزه تكرار ایده‌رم، بنم امدادمه اعتماد ایتمایكز، كندكز احتیاطلی بولنورسه‌كز دهامناسب‌اولور.

دیدم: یاهو سز بوكبی حاللری پترسبورغه یازمیورمیسكز؟

— (قهقهه ایله كوله‌رك) قاچ پاره ایدر، پترسبورغده نه‌وار! كیم وار!

انكلیزلر من‌القدیم بزم قانمزی كندی منفعتلرینه Exploitation یاپمشلر. بزی اعفال ایده‌رك توركلر اوزرینه سوق ایدر قانمزی دوكدیرر، ژاپونلر اوزرینه سوق ایدر قانمزی دوكدیرر، بوتون معناسیله كندیسی استفاده ایدر. بزه انكلیزلری هندستان ایله تهدید ایتمك قدر برحماقت ومعناسز سیاست تصور ایده‌مم.

بزم سیاسیونمز وقتیله توكیه ایله خوش كچه‌رك، اسلام سیاستنی تعقیب ایدوبده او

یولدن هندستانه ال اوزاته ایدیلر، اوله‌بیلوردیکه بر درجه سوزیمز کچردی، بلکه‌ده بیوك موفقیت تأمین اولنوردی. شیمدی اوفرصتده قاچدی. انکلیزلر بزه تورکلری سوق ایده‌رك یوز سنه‌ده اوردیغی ضربه قدرده » بوکره ژاپونلری سوق ایده‌رك اوچ سنه‌ده اوردی. بوندن‌صوکره روسلره انکلیزلرعلیهنده هندستان‌سیاستی تعقیب‌ایتمك، بنم‌فکرمده مزار آرامقله مساویدر.

بن سزه تکرار تأمین ایده‌رم، سزه بر حال واقع اولدقده بن المدن کلدیکی قدر بوتون قوتم ایله صرف غیرت ایده‌رم، فقط سز کندکز احتیاط ایتمه‌لی‌سکز برشی اولور اولمز همان با تلغراف بکا اشعار ایتمه‌لی.

خاطریمه کلدی، بوراده بزم بر آثارعتیقه متخصص‌مز، آندرییف وار، سزی‌بیلیور. سز آنکله‌ده بر ملاقات ایدرسه‌کز فنا اولمز. او هندستان داخلنده دولاشمق ایچون انکلتره حکومتندن رسماً مساعده استحصال ایتدکدنصوکره کلدی، بر سنه‌در هندستان داخلنده بولنیور، سزه اولدقجه بر معلومات ویره‌بیلور. پوسته‌خانه قارشوسنده‌در.

بن آرتق فضله وقتمی ضایع ایتمه‌مك اوزره قونصلس ایله وداع ایتدم اورادن دو-غریجه آندرییف یانه کیتدم.

آندرییف غایت معلوماتلی بر قاچ لسان بیلور فارسی عربی تکلم ایدر، بر کنج اولدیغنی بیلوردم، یالکز آثار عتیقه متخصصی اولدیغندن خبرم یوقدی.

بزی غایت صمیمیتله قبول بیوردیلر؛ بر ساعت صحبت ایتدك، بزه بروجه آتی بر معلومات مختصره‌ده بولندی:

بن هندستانده بر سنه‌دن فضله اولدی کزمکده‌یم، هر نه قدر پك سربست ایسته-دیکم کبی تتبعاتده بولنه‌میورسه‌مده، المده رسمی برمساعده ایله بولندیغم ایچون اولدقجه تعرضدن مصون بولنیورم. بن‌سزه اولا کندی حسیاتمی سویله‌یم؛ هندستانده انکلیزلرك شو اداره‌لری دوام ایتدکجه هندلیلرك انقراضه محکوم اولدقلرینه کسب قناعت ایتدم. دنیاده انسانلر اولدقجه ظلم دخی موجود اوله‌جغنی تصور ایدردم، لکن ظلمك بو درجه‌سنی قطعیاً خاطریمه کتورمزدم:

باقکز ابتدا سزه اراضی ویرکوسنی عرض ایده‌یم: هندستانده محصولك واردات عمومیه‌سندن انکلتره حکومتی یوزده اللی آلور. یوزده اللی واردات عمومیه‌دن،

(حاصلات صافیه‌دن دکل) متباقی یوزده اللی رنچبرکدر. اکمش ، بچمش، بوقدر مصرف وزحمتی مقابلنده رنچبر یوزده اللی ، دیمك اولورکه : حکومت رنچبره محصـول اولدیغی زمان بالنصف شریك اولیور . زیان اولورسه رنچبرکدر .

— یوق جانم بر خطا کز اوله‌جق .

— خیر هیچ بر خطام یوقدر ، هپ کندی تحقیقاتم نتیجه‌سی اولدقدن صوکره ، ایشته انکلیزجه منتشر « غزیتیر » یازمشدر ، لونده پارلمنتوسنه ویرلمش ایضاحاتده دخی عیناً مندرجدر، دیه‌رك انکلیزجه یازلمش ژورنالی بزه کوستردی وکمال حیرتله اوقودی . (غزیتیر ایندی‌یه ۱۹۰۸ صحیفه ۱۲٤)

— انسانیت یکرمنجی عصرده اولسه اولسه اوقدر اولور . بن روسلرك بزه اولان ظلمندن شکایت ایدردم ، دوغریسی انکلیزلردن بونی مأمول ایتمزدم .

— یابن ، بن انکلیزلری عادتا ملك کبی برملت ، سوت کبی تمیز وپاك ظن ایدردم. بچنده اوراده بوندن آلتی یدییوز سنه‌مقدم بنا اولنمش برجامعی انکلیزلر سواری قشله‌سی یاپمشلر ، بعض طرفلرینه حماملر حتی محراب یرینی آیاق یولی یاپمشلر ، وحیوانلر ایچون آخور اتخـاذ اولنمش ، یاهو نه انصـافسز آدملر ! بر ملتك معبدنی بودرجه‌ده اهـانت اولورمی ، دوغریسی روسلر اودرجه‌سنی یاپمازلر . بن بونلری کوردیکم زمان شاشدم. قالدم ، هله مسجد محرابنده آیاق یولی یاپلسون ، بواولورشی دکل ، بومسـجدده آثار عتیقه‌دن تاریخی بر بنادر . بن اوراده حیرت ایچنده بولنیوردم بر عسکر یانمه کلدی ، کیم اولدیغمی صـورونجه روسم دیدم . اوده بزم روس یهودیلرندنمش ، کندینی بکا تقدیم ایده‌رك ، بوراده موسیقی معلمی اولدیغنی سویله‌دی . برآزده قونوشدقدن صکره بنی اوداسنه دعوت ایتدی . مسجد قربنده بر تربه داخلنده اوداسی وارمش ، اورایه واردیغمزده دیدی : بوده مسـلمانلرك مقدس بر مزاریدر ، بومزارده مدفون اولان ذاتك کمیکلرینی چیقاردم اورایه بیغدم دیه‌رك کوسـتردی . کمیکلر اوزرنده بر قندیل دخی واردی . بوتربه‌ده ، چالغیجیلر یری اولمش ، زیارته کلنلری اوآچیقده برکوشه‌ده بولنان کمیکلری زیارت ایدییورلردی . بن حقیقةً حیرت ایچنده قالدم ، بوجامعده غایت قیمتلی موزیقه صنعتلری وار .

هندجنوبی پادشاهلرندن سلاطین « نظام شاهیه » لرك پای‌تختی اولان «احمد نکار»ه کیتدم . هیچ اولمزسه مدنیت نامنه آثار عتیقه اوله‌رق محافظه اولنه‌بیلوردی .

دها نه‌لر واردر . بن رسماً حکومتك مساعده‌سیله کلمشدم ، فقط ینه قورقیوردم . بونلر انکلیز ملتندن بشقه‌سینك هندستانده بولنمه‌سنی قطعیاً ایسته‌میورلر . بالخاصه بزم روسلر ایله تورکلردن پك قورقیورلر ، هله سنك ایچون تهلکه پك بیوکدر . آلابیله‌جکك معلوماتده او زحمتلره دیکمز .

— بنم ایچون نه‌دن بیوك اولور ؟

— سنك ایچون ایکی قات تهلکه وار : بری اسلام اولدیغك جهتله تورك خفیه‌سی اولمق احتمالك ، دیکری روس تبعه‌سی اولدیغك جهتله روس خفیه‌سی اوله‌بیلورسکز . هر ایکی احتماله قارشی سزی تعقیب ایده‌جکلر ، بن سزه مخصوص تنبیه ایدییوردم ، بونلردن امین اولمایکز ، برشی حس اولنورسه همان قونسلوسه تلغراف چککز ، یوقسه آشیریرلر . بن چوق شیلر کوردم ، بونلرده انسانیت نامنه هیچ برشیلر یوقدر ، بونلرك بوتون مقصدلری هندستانی نصل محو ایتدیکمزی کیمسه بیلماسون دییورلر . بکا قالورسه بوکیدیش هندلیلری یاشاتمایه‌جقدر .

هندلیلرده بوذلتی تماميله قبول ایدییورلر . دکل عوامی ، بلکه لوندره‌ده اکمال تحصیل ایتمش ضابطانی دخی علنی تحقیرلری اولدیغی کبی قبول ایدییورلر . بن برایکی ضابط ایله کوروشدم وصوردم : نه ایچون سزه انکلیز ضابطانی اللرینی ویرمیورلر ؟ ونه‌ایچون معاشلرکز مساوی دکل ؟ بونه سز نصل تحمل ایدییورسکز ؟ دیدیکمده نه جواب ویررلرسه بکنیرسکز : « انکلیزلر صاحبدر » جوابنی ویرییورلر . بیلورسکزکه هندستانده صاحب دیمك افندی دیمکدر . بر انکلیز کیم اولورسه اولسون ایسترسه عمله اولسون ، هندلیلره افندیدر .

بونی ضابطان بوصورتله قبول ایدرسه وبوزالت ایله برابر خدمتنده دوام وثبات ایدر هیچ سسنی چیقارمازسه ، صوکره او ملتدن حیات امید ایتمك نجه بوشدر . بن هندلیلری بیتمش بر ملت کورییورم .

— بنده بوکبی احواله بردرجه کسب‌وقوف ایتدم ، دوغریسی عیناً سزك دیدکلرکزی کورییورمده خاطریمه کلیور : اومدنی آوروپالیلر نه‌ایچون بونلری کورمیورلر ، ونه‌ایچون حر وانسانیتپرور آوروپا غزته‌لری بوحاللردن بحث ایتمورلر ؟

تورکیه حکومتی ارمنی ، روملره بویله بر معامله‌لرده بولنه ایدی ، بوتون آوروپا بالاتفاق کمیلر سوق ایتمزلرمی‌ایدی ؟

— : او ! البته ، فقط انكليزلره قارشى دكل اويله معامله، « جف‌القلم » بر كلمه بيله يازه‌مزلر . بن بوكون آثار عتيقه متخصصى اولديغم جهتله بوراده بولنيورم ، اكر بن بوحال‌لرى غزته‌يه يازه‌جق اولورسه‌م ، بزم روسيه حكومتى بنى وظيفه خارجنده بولنمقله اتهام ايدرك موأخذه ايدر. يازمش‌سكز قاچ پاره‌لق اهميتى وار، باقسه‌كز كندى‌غزته‌لرى « غزيتير » يازمش يته كيمسه سمع و اعتبار ايتميور ، انسانيت‌لر قلم اوجونده قاليور .

آندرييف جنابلريله دها برچوق جهتلردن مذاكره اولندى، تكرار ملاقات ايتمك اوزره مفارقت ايتدم .

مسجدلر قاپوسنده مجوسيلر

ياخود

مجوسيلرك اسلاملره علاقه‌سى

هندستانده بالخاصه جنوبى « دكن » ولايتلرنده «هندو» مجوسيلرك اسلاميته برچوق جهتدن علاقه‌لرى واردر: طرز معيشت‌لرى تماميله اسلاملره مطابقدر وعادات اسلاميه‌يه برچوق جهتدن علاقه‌لرى واردر : طرز معيشت‌لرى تماميله اسلاملره مطابقدر وعادات اسلاميه‌يه رعايه واحترام ايدرلر . حتى صو باشلرنده حيوان صولامق ايچون ياكه صو آلمق ايچون كلدكلرى زمان ، اول مسلمان اولانلر حيوانلرينى صولار وصو قاپلرينى طولديريرلر، صوكره «هندو»لر .

هندستانده براهمان‌لره «هندو» ديرلر ، آتش پرست‌لره‌ده پارس ومسلمانلره صاحب تعبيرلرى شايعدر. هرزمان مسلمانلر جامعدن نمازلرينى قيلوبده چيقدقلرى وقت مسجد قاپولرنده هندو قادينلرى وخسته‌كانى بولنور ، بالخاصه رمضان شريفده مغربدن چيقاركن مسجد قاپولرنده پك چوق هندو بولنورلر : بعضلرينك النده برچوجق ، يا برچناق ايله صو ، بال ، چاى وبشقه شيلر بولنور ، جامعدن چيقان مسلمانلرده هندولرك اللرنده هرنه‌ايسه آكا توكوره‌رك كچرلر ، بيچاره مجوسيلر مسلمانلرك نفس‌لرندن استشفا ايدييورلر . بعض مريض‌لر كنديلرى بولنيورلر ، جامعدن چيقن مسلمانلره كوزلرينى ديكه‌رك : مولوى صاحب ، مرحمت كن ، مرحمت ديه‌رك سوزيلكده ، اكثريسنى انسان كوردكده حقيقةً مرحمت ايدر ، غايت زنكين وباى آدملر مزمن بر خسته‌لق ايله مبتلا ، هركون جامع قاپوسنده آيلرجه دوام ايده‌ر. وبعضلرى مقابر اسلامدن استمداد ايدرلر ، والى غيرذلك مجوسلرك اسلاملره دها پك چوق علاقه‌دار اولدقلرى جهتلر واردر .

هندستانده لسان

هندستانده بر چوق لسان وار ایسه‌ده ، بوكون اوردو لسـانی عادتا برلسان رسمی شكلنی آلارق بوتون هندستان، تعمم ایتمش وتماميله برلسان عمومی اولمشدر. بوندن‌ماعدا تلنكان ؛ مرهتی ، كجراتی ، سـانسكرت ، عربی ، فارسی ، افغانی ، و انكلیز لسـانلری دخی اولدقچه معروفدر . انكلیزلرك اشغالنه قدر هندستانده رسمی لسـان ، زبان فارسی ایمش ، شیمدی « اوردو » لسانیدر . اوردو لسانی اسكی لسان اولمیوب ، نهایت بوندن ایكی یوز كسور سنه مقدم شاهجهان دورنده میدانه كلمش بر لسان حدیث اولمقله برابر ، آز برزمان ایچنده غایت واسع مقیاسده تعمم ایتمش وبوكون اوچیوز ملیون قدر انسانلر میاننده عادتا برلسان رسمی حالنه كلمشدر . وبولسانده پك چوق یومی وهفته‌لق غزته‌لر چیقار وهندستانده كافهٔ محررات رسمیه اوردو لساننده‌در. اوردو لسانی اساسی: عربی، فارسی ، كجراتی ، مرهتی ، سانسكرت وتورك لسـانلرندن مركب بر لسان مستقل‌در . السنهٔ مذكوره‌یه ادات اوله‌رق (هی) و (هو) و (هوه) استعمال اولنمش. مسلمانلر پك چوق كتب دینیه‌یی اوردو لسانه ترجمه ایتمشلر وكلام قدیم دخی بوندن یوز سـنه مقدم الشیخ عبدالقادر نام برذات طرفدن اوردو لسـانه ترجمه اولنمشـدر . دهلی‌ده شمس‌العلمأ نذیر احمد نام برذات قران كریمی بوندن اون‌ایكی سنه مقدم تكرار اوردو لسانه ترجمه ایتمش وشو آز برمدت ظرفنده ترجمهٔ مذكوره دورت دفعه طبع اولنمشدر. اوردو لساننده الآن پك چوق شعرا موجود اولوب ، بر چوق اشـعار مطبوع واسع مقیاسده انتشار ایتمشدر. لسان مذكورده غایت‌بیوك برفصاحت اولدیغی روایت اولنیور، ینه اوردو لسانی ، لهجه اعتباریله قبائل هندیه میاننده فصـاحت نقطهٔ نظرندن برچوق طبقه‌یه تقسیم اولنوب ، اك فصیح اولانیده « لهكنو » لسانی ایمش .

لكنو،یاكه « لهكنو » هر نه قدر لهكنوكی یازیلسه‌ده دوغریجه « لكنو » اوقنور. وبعضاً « لكهنو » دخی یازیلور . اوردو لسـانی تأسسی بعض روایته كوره بوندن ایكی عصر وكسور سنه مقدم هندستان حكمدارلرندن بری ، یكدیكرینك لسانی بیلمز اقوام مختلفه‌دن مركب براوردو تشكیل ایده‌رك، اساس مركزدن بونلری تبعید ایدوب كندی بینلرنده آكلاشمه‌لرینی امر ایتمشده اودل‌سز یعنی‌یكدیكرینك لسانی بیلمز براوردودن شو زبان‌حاضر میدانه كلمش‌ایمش. واوردو لسانی وجه تسمیه‌سی دخی بویوزدن‌اولمشدر.

اوردو لسانی : حروفات عربیه ایله یازیلور ، عمومیتله ملوك هند من‌القدیم عرب حرفی استعمال ایدرلرمش ، فقط لسانك تمامنی ایفا ایچون حرفات عربیه کفایه ایتمد- یکندن بر چوق حرفلر، ینه عینی عرب حرفلرندن اولمق اوزره بعض نقطه‌لر علاوه‌سیله اکمال واتمام اولنه‌رق عددی قرق یدی حرفه ابلاغ اولندقدن ماعدا ، بعض حروفات عربیه طی اولنمشدر . علاوه اولنمش حروفات میاننده اوچ‌درت نقطه‌لی حرفلر اولدیغی کبی ، ایکی اوچ حرفدن ترکیب اولنمش صدالرده وار . شویله‌که ت ، ته ، پهه ، کش ، چهه ، بونلردن هر بری برر صدادر . وامثالی دها پك غریب وکندیلرنجه پك قولای صدالر وار .

بونکله برابر اوراق رسمیه دائما نقطه‌سز یازیلور : نقطه‌سز یازی پك شایعدر . اوردو لسانی حقنده شمدیلك بو قدر بر معلومات ایله اکتفا ایده‌رم .

یالکز بوراده شونی دخی علاوه ایتمك منفعتدن خالی اوله‌مز ، بو کون انکلیزلرك مقصد سیاسیه‌لری هندستانده حروفات عربیه‌یی اورتالقدن قالدیرمقدر . زیرا بو اسلام حروفاتی اولدیغی جهتله دائما اسلاملرك یکدیکرینه اولان رابطه‌لرینی محافظه ایدرمش ، شو مضرتی دفع ایتمك ایچون نه‌وقت اولورسه اولسون، برزمان حروفات عربیه هندستان بازارندن قالدیرله‌جقمش، شو فکر فاسده مبنی تجاران ایچون کندی بینلرنده مکاتبهٔ رسمیه وحسابات جاریه کجرات حروفاتیله اولمه‌سی رسماً تکلیف اولنمش ، کجرات حروفاتیله یازلمامش بونولری تجارت محکمه‌سی طانیمیور . بو صورتله هندستان اهالیسنده اولان استعداد تجاریه دخی نظر اعتباره آلنه‌رق امل منحوسك بر آن اول میدانه کتورلمه‌سی ایچون بواصول، تجاره تکلیف اولنمش ، فیمابعد اصناف واصحاب صنعته دخی تکلیف اولنه‌جقمش ، بویله‌جه مقصد فاسدلرینه وصول تسریع اولنه‌جقمش . کجرات خطی دخی هیروغالیفه قریب بر یازیدر .

عمر کهار محله‌سی معلم وامامیله صحبت

بر کون مقدم تعیین ایتدیکمز وقتده معلم افندی‌یی زیارت ایتمك اوزره محله مکتبنه کلدم . معلم جنابلری منتظر بولنیورلردی . خوش آمدی بعدنده سوزه باشلاندی . بر قاچ سوز سویلانر سویلانمز همان بزه اعتراض مقامنده بر طور غریب ایله :

«من کنت مولاه فعلی مولاه» حدیث شریفنك سبب ورودنی صوردی. بوسبوتون سکوتی‌ده مناسب کورممك ایله برابر مناقشه‌دنده اجتناب لزومنی دوشونیوردم، بر آز تأمل

بعدنده امت نظرنده حضرت علی علیه السلامك مقامنی تعیین ایتمکدی . فقط بو بابده مناقشه‌یه لزوم کورمیورم ، زیرا بیك اوچیوز سنه ظرفنده حل اولنه‌مامش بر مسئله ، بوندن صوکره یك‌ده قولای حل اولنه‌مز. بزم ایچون بو مسئله‌لرده مناقشه‌دن اجتناب ایده‌رك ، هر کس اعتقادینی محافظه ایتمکله برابر ، دیکرینه‌ده بغض وعداوت بسله‌مزسه کفایت ایدردی . بز الحمدالله حب علی‌ده قصور ایتمایز ، سزکده یالکز شیخینه جهارا لعنت ایتمامه‌کزی تمنی ایدرز .

معلم صاحب همان اصرار ایده‌رك بنی سویلاتمك ایستردی : اعتقادی واجب اولان بر شی کتم اولنه‌مز، رسول‌اللهك وصیتنه مخالفت ایده‌نلره فلان خیلی آغر آغر سوزلر سویلادی (یازه‌میه‌جغم) .

— معلم صاحب ! مملکت‌کزك بو کونکی حالنه آجیورم، بیك اوچیوز سنه مقدم وفات ایتمشلری بز احیا ایده‌میه‌جکز ، او کچدی ، اورادن بحث ایدرسـك یکدیکرمزك قلبنی رنجیده ایتمکدن بشقه بر نتیجه ویرمز. بو کونکی احتیاجلرمزی دوشونه‌لم وبیوك دشمانلرمزه قارشی حال واستقبالمزی ملاحظه ایده‌لم . سز شو مکتبکزك حالنه باقسه‌کز، بو معصوم چوجقلرك بویله طوپراق ایچنده یوارلانمه‌سی نه حالدر؟ بونلر انسان اولادی دکلی ، امین اولوکز سزده بو حال دوام ایدرسـه ، بو چوجقلرك اولادلری معاویه وابوبکردن زیاده سزه لعنت ایده‌جکاردر. بواعتقادلر احفادکزی کچه‌مز،شوقومشوکزده پروتستان مکتب‌لرینه باقسه‌کز ، او مکتب‌لرده اوقومقده اولان چوجقلره باقسه‌کز . بونلرك هر بری سزك اولادلرکزك خصم‌جانی اوله‌جقدر، جرائد منتشره‌کبی مملکتکزی احاطه ایتمش مسیونرلری کورمیورمی‌سکز .

بنم بو سوزلرم معلم صـاحب جنابلرینه خیلی تأثیر ایتدی ، خیلی دوشوندوردی . مع‌مافیه معلم‌همیشه امامت مسئله‌سنی وزکات اعطاسندن امتناع اسبابنی قورجالایه‌رق بنی تکرار مناقشه‌یه سوروکله‌مك ایسته‌دی ایسه‌ده، بنده ممکن‌قدر لسانمی محافظه‌یه چالشدم وفضله سوزه‌ده میدان ویرمدی. او آراده امام افندی حضورینه دعوت اولندق ، معلم ایله وداع ایده‌رك امام‌افندی خانه‌سنه کلدك. امام غایت متفنك وحقیقته عادل دیمکه شایان بر سـیرته مالك ، نورانی بر آدمـدر . بو ذات محترم نه‌دندر بزه حسن ظن ایده‌رك فوق‌العاده بر توجه کوستردیلر وسوز صیره‌سی اسلامیتك بقاسنه کلدکده دیدیلرکه :

اسلامیتك بقاسی تورکیه حکومتی‌نك بقاسـنه توقف ایدر ، زیرا عموم اهل ایمان

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

کندی حیاتنی عثمانلی حیاتنه مربوط کوربیور ، بزم یکانه مرجعمز تورکیه‌در ، فقط مع التأسف تورکلرکده دین ایله علاقه‌لری قالمدی، بزم بوراده بولنان عثمانلی شهبندرلرنده نه‌اوروج طوتان‌وار ونه‌ده نماز قیلان‌وار . بلکه‌ده کندینك اسلام اولدیغنی کتم ایده‌رك شابقه ایله اختفا ایدیورلر ، بزم بوراده بر شهبندر وار ، دائما شابقه ایله کزدکدن صوکره مادامه‌سنی‌ده قولتوغنده طاشیور ، مسلمانلرایله قطعیاً علاقه‌دار اولمق ایسته‌میور.

دولت علیه ، بومبای کبی بر مسلمان بلده‌سنه شهبندر کوندره‌جکی زمان بورا مسلمانلرینکده احوال روحیه‌سنی نظر اعتبار آلمالی ایدی، وامثالی هجوملر .

امام جنابلری غایت محق اعتراضاتده بولندی ، بنده قفا صاللایه‌رق سکوتی اختیار وامام افندی‌یی تصدیقه مجبور اولدم .

بالآخره امام جنابلری سوزینه دوام ایده‌رك ، بنم شخصمه خطاب اولمق اوزره سیاحتك منافع عمومیه وخصوصیه‌سندن بحث ایده‌رك موعظه‌ده بولندی ، غایت خوش سوزلی وشرین زبانلی عالم بر آدم اولدیغندن سویله‌دیکی سوزلرده بکا فوق العاده تأثیر ایتدی .

بوذات محترم بزه اسلامیت نقطهٔ نظرندن پك چوق سوزلر سویله‌یه‌رك اتحاد اسلام مسئله‌سنده علمانك اوك آیاق اوله‌سی لزومنی پك‌چوق تکرار ایتدی. اك صوك سوزی: کلمهٔ توحید سرنه مظهر اولمدقجه بزه حیاتدن نصیب یوقدر .

سینغاپوردن تلغراف

بومبایده بولندیغم کونلر سینغاپوردن بروجه آتی بر تلغراف آلدم :

ژاپونیالی « یاما اوقا » نامنده بر ذات توکیودن کلدی . اوحارا جنابلری طرفندن سزه التحاق ایتمك اوزره کوندرلمشدر. بوکونده بورادن حرکت ایده‌جکندن، کندیلرینی بومبایده منتظر اوله‌کزی استرحام ایدرلر .	« عیسی بهائی »

چوق تعجب ایتدم ، بکا بویله برشی اخبار اولنمه‌مشدی ، مع مافیه کمال صبرسزلق ایله منتظر اولدم .

بومبایده اوقاف

هندستانده من القدیم سلاطین اسلامیه‌دن غزنوی وسائره‌دن قالمش اوقاف پك‌مبذول وپك چوقدر ، وحالا وقف اصولی دوام ایتمکده ، یکی یکی وقفلرده آز دکلدر .

بو وقف مسئله‌سی بوراده غایت مهم وغایت بیوك برمسئله‌در . ذاتاً بومسئله دکل یالکز هندستان وهند مسلمانلری ایچون بلکه بوتون عالم اسلام وکرهٔ ارض مسلمانلری ایچون بر حیات مسئله‌سیدر . فقط مع‌التأسف بزم دیانت اسلامیه‌ده هر مسئله‌ده اولدیغی کبی ، بومسئله‌ده‌دخی سوء تفسیر وسوء تأویله هدف اولمشدر . وقف اسلامیتك یکانه سرمایه‌سی ایکن سوء تفسیر یوزندن منفعت یرنده مضرت تولید ایتمکده‌در . وبو یوزدن بتون عالم اسلام وقفلرك منافع عامه‌سندن محروم اولمشلر . بالعکس بر چوق وقفلر فسقه وکفار منفعتنه منقلب اولمش ، بزم علماء اسلام حالا غفلت ایچنده پویان ، کندی جهالتلرینی شریعته اسناد ایده‌رك شریعت غراء مطهره‌یی دخی تلویث ایتمکده دوام وثبات ایدرلر . بوسوزلر هرنه‌قدر آغیر سوزلردر ، فقط حق ودوغری سوزلر نه‌قدر آجی اولسه دخی سویلنمدکجه حق یرینی بوله‌مز وحقیقت میدانه چیقه‌مز .

احتمال اوله‌بیلورکه فکرم خطادر ، لکن عقیده‌م اقتضاسی فکرمی یازمق وحق بیلدیکم شیلری میدانه قویمق نیتیله عالم مطبوعاته عرض ایتمکده بر وظیفه‌در .

بوکون بومبای‌ده‌بولنان مسجدلرك وقفلرندن اکثرینك غله‌وکلوری موقوف علیهنه زائد اولدیغی جهتله ، او مبلغ زائد شیمدیلك بر قاچ سنه‌درکه حکومت حاضره طرفندن توقیف اولنیور ، الآن مملکتك متصرف ومتغلبی اولان حکومت رجالی مسلمانلره دییورکه : « وقف ملك الله‌در » ملك اللهك تصرّفنده تبذیره کیمسه‌نك حقی یوقدر ، مصرفی ایچون اجر مثل کبی بر حد تعیین اولنمه‌سی لازم کلور ، یوقسه جمیع واردات وقف برقاچ آدم منفعتنه حصر اولنه‌مز ، بلا حساب تصرف اولنورسه ملك اللهه خیانت وحکمت مشروعهٔ احمدیه‌یه اهانت اولور ، ومنفعت عامه‌یه‌ده خللدار ایتمش اولورز . وقفك حکمیات مشروعه‌سندن بری اخلافك منافع عامه‌سنی تأمین واسلامیتك تعالی وسطوتنی محافظه‌در .

مثلا جمعه جامع مسجدی ایچون بوندن برقاچ یوز سنه مقدم وقف اولنمش عقارك کلوری ، شیمدی یدی بیك انکلیز لیراسنه بالغ اولیور . (ایلریده دها چوق اوله‌جق) موقوف علیه سنه ایسه : امام ، متولی ، مؤذن وسائر مصارف مسجد ایچون ایکی اوچ بیك لیرا صرف اولنورسه بلغ مابلغ کافیدر . فضله‌سنی صرف ایتمك ایچون شرع شریفه موافق مَصرِف کوسترکز . حرمت شرع شریف‌ده هتك اولنماسون منفعت عامه تأمین اولنسون .

(شرط واقف) مساعد دكل ديرسه‌كز، واقف اوزمان غله‌سنه نظر اعتباره آلمش اوصورتله تعيين ايتمشدر . شيمدی ايسه غله اضعاف مضاعفه تزايد ايتدی ، بر مقدار وحد تعيين واجر مثل تقويم اولنمه‌لی ، وفضله غله ايچونده منافع عامه‌يی تأمين ايدر بر مصرف بولنمه‌لی » ايشته حكومت رجالی بوصورتله بزم علمايه بر وظيفه تعيين ايده‌رك ، شيمديلك بوزائد غله‌لری بانقه‌لره توديع ايتمكده‌در .

بزم علما رحمهم‌الله « شرط الواقف كنصّ الشارع » قاعده‌سنه استناد ايده‌رك ديبورلر : مادامكه واقف غله‌سنی تماميله بومصرفلره تخصيص ايتمشدر ، واردات سنويه تزايد ايده‌رك نه‌قدر بيك ليرايه بالغ اولورسه اولسون ، تماميله بوامام وخطيب وخدمه افنديلره صرف اولنور .

ايشته مسئله، ايشته حكمت حكومت، مفتی افنديلر مفتی‌به اولان روايتلر ايله ميدانه چيقسونلر .

حكومت رسماً وعلناً صورت ظاهره‌ده اسلاميتی اعلا ايتمك طرفداری اولديغنی كوستره‌رك : « دارالفنون ودارالحديث ودارالصنايع كبی مؤسسه‌لره صرف ايتمك جهتنی تقويه‌ايدركبی كورينيور. ايكنجی طرفدنده رجال‌حكومت اومسجد خدمه‌لرينه ديبوركه: سزكده كندی منفعتكزدر ، دعوا ايدكز ، فتوا كتوركز مادامكه حقكزدر اثبات ايدرسه‌كز آلورسكز . ايشته حكمت حكومت !

بزم علما بوكا مصرف كوسترميور ، بری كوستره‌جك اولورسه ديكری لايجوز ديه‌رك ميدانه چيقيور، حكومت ايسه پاره‌لری، هرسنه فضله‌غله‌يی بانقه‌لره آلييور،بوكون هندستانده بوصورتله توپلانمش اوقاف غله‌لری، مليونلرجه ليرالر تشكيل‌ايده‌رك بانقه‌لرده عادتا بيوك بر سرمايه اولمش ، حكومت بانقه‌سی استفاده ايدييور، شرط وقف‌ده معطل اوليور ، مسلمانلره ، بر پاره‌لق منفعتی يوق ، علمامز وعليه‌الفتوی اولمق اوزره بر مفتی‌به بر روايت بوله‌ميور ، بالآخره اللی سنه صوكره حكومته مال اولوب كيده‌جك. آه آه يارب ! بوعلمايه سن انصاف وير .

بو كون كرهٔ‌ارضده بولنان اوقاف مسلمين يكونی مليارلر ايله سرمايه تشكيل‌ايدر. يالكز هندستان اوقافی فضله غله‌سندن تراكم ايتمش اوقافك مقداری ، يوز مليون انكليز ليراسنه بالغ اولديغنی موثوقاً روايت ايديورلر .

حرمين شريفين اوقافی مصر وسوريه اوقافی استانبول وممالك سائرهٔ عثمانيه اوقافی،

نیجه‌نیجه اصحاب خیرات طرفندن حبس اولنمش وقفلر هیچ شبهه‌سز غایت بیوك سرمایه تشکیل ایده‌ر . یالکز بحق استفاده اولنه‌میور . حتی مقرّ خلافتده وبلدهٔ طیبه‌ده دخی بر چوق اوقاف، متغلبه طرفندن غصب اولندی وبر چوغیده فساق واهل نفاق الله کچه‌رك ضایع اولدی ، علمامز حالا « شرط الواقف کنصّ الشارع » عباره‌سنی تکرار ایدوب دوریورلر . وقف الله وملك اللهه تجاوز ایده‌نلرده حالا سیادت دعوا ایده‌رلر واهل تقوی‌دن اولمق ایسترلر. حقوق‌اسلامیه وحق‌الله پایمال اولوب کیدییور. کیمسه‌نك خبری یوق .

اسلامیت‌ده وقف مسئله‌سی غایت مهم وغایت بیوك بر مسئله‌در، بو مسئله‌یی بوتون تفرعاتیله تدقیق ایده‌رك ، حال واستقبال نقطه‌لرنیده نظر اعتباره آلارق من‌کل‌الوجوه هر مملکتك منافع عامهٔ مسلمینه صرف اولنه‌بیلمه‌سی جهتلرینی دوشونه‌رك فتوالر یازد-قدنصوکره‌ده ، حاکم شرع اولان خلیفه‌نك فرمانیله‌ده تأکید اولنورسه ، اوقافلره مخصوص بانقه‌لرده تأسیس اولنه‌بیله‌جکی کبی ، مضاربه اصولیله بیوك تجارتخانه‌لرده میدانه کتوریله‌بیلوردی. او زمان اعدالرمزده بزم خاطرمزی صایمایه مجبوراولورلردی.

آه‌یاربی‌بو علماء اسلامك بصیرتی تنویر ایله ، بونلرك تردد وتذبذبلرندن بوقدر حقوق عباد وحق اسلام ضایع اولییور . علماء اسلام ورثهٔ انبیا ورهبر اهل ایماندر ، نه زمانکه علماء اسلام وظائفنی بحق ایفا ایدرسه ، بو امت تماميله حیثیت وسطوتنی اعاده ایدر ، شو سببه مبنی هر کسك امیدی علمادندر .

بو کون هندستانده ملیونلرجه لیره‌لر وقف الله مفتی‌به وعلیه الفتوی ایله موشح روایات بولنه‌مدیغندن انکلیزبانقه‌لرینه مال‌اولوب کیدییور. تورکستانده قریمده دوغریدن دوغری روس خزینه‌سنه کچیور. منافع مسلمینه صرف اولنمق ایچون روایت بولنه‌میور موجود روایتلر تضعیف اولنیور . یاالله یاالله ؟ بر قانون وضع ایده‌رك تکمیل وقفلری کندی تصرفلرینه المق ایچون پارلمنتولرده مذاکره‌لر جریان ایدییور . بز حالا فتوا آرامقده‌یز !

ایشته بزم‌مسلمانلرك حال واستقباللری! زکات، اعلاء‌کلمة‌الله ایچون صرف‌اولنه‌میور، وقف الله منافع مسلمین ایچون صرف اولنه‌مز ، مدرسه‌لر بنا اولنه‌مز ، بو مسئله‌ده بوتون علمامز مسئولدر، حرمین محترمین اوقافی حتی مدسه‌لری دخی شرفایه مال اولوب کیدییور ، مدینهٔ منوره‌ده حرم شریف اتصالنده سلطان محمود اوقافندن اولان کتبخانه

عبدالحميدك فرمانيله سيد اسعد اولادی تصرفنه احسـان اولنيورسـه، باب فتوا سكوت ايديور، بلكه‌ده روايتنی بوليور، منافع عامهٔ مسلمين ايچون استفاده اولنورسه، روايت يوق، ضعيف روايت ايله عمل اولنمز دينليور. اوله‌بيلوركه باب فتوا رجالنه بزم بويازيلر-مزی بری اخبـار ايده‌جك اولورسـه ، بزی تخطئه وبلكه تكفيره قدر كيدرلر . او حالده بزده « ليست باوّل قارورة كسرت فی‌الاسلام » دير سكوته مجبور اولورز .

اوله‌بيلوركه افاضل‌امت، مطبوعات صحيفه‌لرنده دهابرآز تفصيلاتيله مداولهٔ افكارده‌ده وضع ايده‌رلر . انشأالله اويله اولسون .

پان، بر نجسدر

« پان » ديدكلری بر ياپراقدركه : انســان جهانده بو ياپراغه « نجس » در ديمكدن بشقه بر معنا بوله‌مز . پان يا كه تنبل، ديدكلری شی «قوزی قولاغی» بيوكلكنده نسبةً قالونجه بر ياپراق اولوب ، بوتون هندستان اهاليسنك مبتلا اولدقلری بر مكيفاتدندر .

بو « پان » تنبول تعبير ايتدكلری آغاجك ياپراغی اولوب ، بتون هندسـتانده عادتا اوزوم آصمه‌سی كبی يتشديررلر ، صوكره بوتون سنه هر كون ســوقاقلرده بو ياپراقلر صاتيلور . هر كس صاتون آلور ييه‌رلر، وتعظيم وتقديسده ايدرلر.

بر آدمه مسافر كلورسه، مطلقا برنجی اكرامیه‌سی پاندر. ايكی‌اوچ بش پان ويرورسه آرتق او اك بيوك احترامدر .

صورت‌استعمالی: مذكور ياپراغی اله‌آلدقدنصوكره برآزده نوره سورولراوزرينه‌ده « ســوپارا » ياخود « فوفل » ديدكلری شـيلری اوكوتر ، اكه‌رلر ، صوكره‌ده آغزه آلورده چكنه‌رلر ، او پيس‌شی چكنه‌دكجه‌ده آغزده كوپرير، بلا اختيار توكريرسكز. چكنه‌دكجه كوپرير، سزده لاينقطع قب قرمزی قان كبی بررنك توكريرسكز، آغزكز قانلی فنا بر شيئه بكزر. چوق فنا بر شيدر، بوتون هنديلر آغزلرنده «پان» سوقاقلرده كيدركن بوينه توكريرلر ، باشقه‌لرينك بياض البسه‌لرينه توكريرلر، كندی البسه‌سی قب قيرمزی قان كبی اولور، خلاصه طبع سليم قبول ايتمز بر نجس اولديغی حالده. هندستان اهاليسنجه غايت مقبول وبيوك بر اكرامدر .

من القديم هندستانده بو تنبول معروف ايمش ، ابن باطوطه رحله‌سنده‌دير كه : « بر هندلی سزه بش تنبول اكرام ايدرسه ، دنيا ومافيهايی سكا باغشلامش كبی منت ايدر . »
(بوده مبالغه‌دن خالی دكل)

بردرجه منفعتی وار ایسه اوده آغزده اولان فنا قوقیلاری تمیزلرمش فلان دیرلر، بجه نجس ایله آغز تمیزلهمك معقول بر شی دکلدر، هندلیلر مبتلا اولمش ، اکثر اکابر کیجهلری دخی باش آلتنده بولندیرر، اویقودن کوزینی آچار آچمز اوپانی آغزینه آتار. وقتیله پان حقنده غایت بیوك سوزلرده سویلانمشدر :

بعثت باوراق عن التنبل الذی : یراهـا اناس الهند کاهم قوتا .
اذا اکل الانسـان منه زمردا : تلون فی فیه عقیقا ویا قوتا .

دها بری دیمش :

رأیت من سنة البسام فی احد : طلعا فی سبیل غدالله مرجانا .

بویله بر نجس حقنده بوقدر بیوك سوزلر سویلانمهسی، دوغریسی شعرانك جنتدن بشـقه بر شیئه حمل اولنهمز ، ذاتاً شـعرك مذموم اولمسی دخی بو کبی معناسز مبالغهلر جهتندن اولهجقدر.

هندستانده مجلس ملی

بو مسئله شوآراده هندلیلر میانده غایت مهم برمسئله شکلنی آلمشدر وفی الحقیقه مهم مسئلهدر . بلکهده هندلیلر ایچون برحیات مسئلهسیدر .

هندسـتانده بوصوك سـنهلرده حکومت انکلیزیه اداره جهتندن هرطرفده برچوق جـدی تنقیداته معروض قالمقده اولدیغی کبی ، بنغاله ایالتلرنده تظلم همان هرکـون ترقی ایتمکده بلکهده علنی نمایشـلر دخی باش کوسترمکده اولدیغندن ، بو ناخوشـلغك سؤتأثیری بالآخره انکلتره حکومتنی دخی راحتسز ایدهجکنی نظر اعتباره آلارق ، انکلیزلر بونك چارهلرینی دوشونمکده ایدیلر .

هندستانده انکلترهحکومتی کندی بقاسنی تأمین ایچون نهقدر اوزون بردوشونجهده بولنورسه بولنسون ، بالطبع یرلی هندلیلر دخی اوزراحتلرینی ملاحظه ایدنجه ، اسـتر استهمز مسئله انکلیزلرك منفعتنه مغایر اولهجغی محققدر .

شو حالده انکلیزلر هندستانده کندی بقا وحیاتلرینی تأمین ایچون ینه انکلیزلرك وضع ایدهجکلری قانون اسـاسی یه مستنداً هندستانه مخصوص برمجلس ملی (syme) تأسیس ایتمك فکرینی دخی تصور ایتمشلر .

فقط بویله برمجلس ملی لونده پارلمنتومجلـسندن برجزءکبی اولورده بالآخره

حکومت داخلنده برحکومت شکلنی آلوبده مغایر سیاست بر نتیجه ویرمك احتمالندنده احتراز ایدیورلردی. بهمه‌حال برمجلس ملی تأسیسی دیمك، هندستانه برنوع حقوق سیاسیه ویرمك دیمك اولاجغندن، هرنه قدر هندلیلر ایچون حق مشروع اولسه بیله، انکلیزلر ایچون برسقوط دیمك اولاجنی واردخاطر اولور. شیمدی‌یه قدر حق نه‌دیمك اولدیغنی بیلمیان برملته بردنبره بوقدر بیوك برحق ویرمك، عادتا برمختاریت‌تامه ویرمك کبی اوله‌جغندن، بالآخره انکلیزلرك تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاسته بر رخنه آچمق احتمالی خاطرلرینه کلدکجه، مجلس ملی تأسیسی ایچونده برتردد حاصل اوله‌رق آنی دخی بروقت‌سوروشمه‌ده براقمق ایچون، مسئله‌یی اورتالغه آتدقدن صوکره، اختلافی یرلی هندلیلره القا ایتمکله کندیلرینه برقاچه‌مق یولی بولمشلر.

مجلس ملی طالبلری اکثریت مجوسیلر اولدیغی کبی، مجلس ملی اولورسه دخی اکثریت آرا مجوسیلرده‌اوله‌جغنی، واوزمان مجوسیلرك اسلاملردن انتقامه قیام‌ایده‌جکلرینی حکومت مسلمانلره بعض خصوصی واسطه‌لر ایله اخطار ایتدیرییور، وبونی دخی بر قاچ جاهل امامل واعظه‌لر واسطه‌سیله موعظه یولنده بیچاره ساده دیل مسلمانلره مسجدلرده یوتدیرتمقده ایدیلر. دیکر طرفدنده مجلس ملی طالبلری اولان مجوسیلره دییورکه: اصل بو مملکتده قوة حاکمیه‌یه مالك اولان مسلمانلر استه‌میورلر، یوقسه بز حاضر ویره‌جکز، بز حق‌شناس آدملرز، بیلورسکزکه مسلمانلرده تعصب دینی وار، آنلرك بوکبی حریتلره دینلری مساعد دکلدر، مع‌مافیه بز بومملکتی آنلردن تسلیم آلدق، اصل صاحب اونلردر فلان کبی سوزلر ایله یوزلرینه قارشی هر ایکی طرفك خاطرنی خوش ایده‌رك، صوکره‌ده ئه‌ته‌ك آلتندن بونلری بری برینه دوشورمکه انکلیزلر کمال کرمی ایله چالشمقده ایدیلر.

بن بوخصوصده برچوق تحقیقاتده بولندم وبرچوق ایلری کلن مسلمانلر ایله‌ده بو بابده مذاکره‌لر ایتدم.

فی‌الحقیقه ایشی اطرافیله دوشونمکده‌اولان اموره واقف مسلمانلر، بیوك‌اندیشه‌لرده بولنیورلردی، زیرا مسئله غایت مهم، برطرفی انکلیزلر، دیکر طرفی مجوسیلر، اورتالقده برچوق دسائس سیاسیه، مسئولیت غایت بیوك، بالخاصه مسلمانلر ایچون جای سلامتی بولمق مشکل ایدیکی اهل بصیرت طرفندن تصدیق اولنور.

هندستانده مجلس ملی کشاد اولندیغی تقدیرده، مسلمانلرك برقسمی انکلیزلره آلت

اولاجقلر، دیکر قسمی هنوز مجلس ملی نه اولدیغنی بیله‌مز، برطرفدنده مجوسیلره اولان عدم امنیت وکندی بینلرنده اولان مذهب منازعه ومنافرتلری، اورتالقده کوریله بیلمك احتمالی اولان ایشلرده بیله کوره‌جك استعدادلرینی محو ایدر.

مجوسیلر ایسه اولدقچه آدم یتشدیرمشلر، بالخاصه بنغالهٔ شرقیه‌ده مکمل بر اورغانیزاسیونلری دخی اولدیغی کبی ژاپونیه‌ده وآوروپاده تحصیل‌ده بولنانلری دخی آز دکلدر.

مسلمانلرك ایلری کلنلری بو جهتله‌ده خیلی اندیشه‌ده بولنیورلردی، فی‌الحقیقه مسئله‌نك اساسنه کوره نه قدر اهمیت ویریله‌جك اولورسه آزدر. فقط بنم فتکرمده انکلیزلرکده او درجه‌ده سخاوت وانسانیت کوسترمك احتماللری پکده یقین برزمان ایچنده میدانه کلور شیلردن دکلدر. دها طوغریسی مجلس ملی کشادی مسئله‌سی مسلمانلری نه قدر دوشوندیرمکده‌ایسه، انکلیزلرکده ذهنی اودرجه‌ده اشغال ایتمکده اولدیغی اکلاشلمقده ایدی.

مع مافیه هندستانده انکلیزلرك ظلم وتعدیلری تحمل‌فرسا دکلدر، اصول اداره تبدل ایتمدکچه حکومت موقعنی محافظه ایده‌مز، بو جهتلر انکلیزلرك کندی نظرلرنده دخی تحقق ایتمشدر، ذاتاً مجلس ملی کشادی مسئله‌سی فی‌الحقیقه یالکز برتسکین اذهان ایچونده اولمیوب، اساساً موقع محافظه‌سی ایچون ملاحظه اولنمش چاره‌لردندر.

هندستانده هیچ شبهه یوقدرکه انکلیزلرك موقعلری کیتدکچه دها زیاده تزلزله اوغرایه‌جقدر. (الله زیاده ایلسون) زیرا ظلمك درجه‌سی چوقدن حدودی کچمش، وبوندن ماعدا انکلیزلرده اولان طمعکارلقده اوتزلزلی تقویه ایچون بروسیله بلکه تسریعی ایچون یکانه چاره اوله‌جقدر. انکلیزلر هر نه‌قدر بونلرك اوکنه سد چکمك فکرنده اولسه‌لر بیله بوکیدیش ایله قابل تعمیر دکلدر.

هندستانده موجود السنه	وبولسانلرده تکلم ایدنلر نفوس اعتباریله	ملاحظات
اوردو	١١٢,٦٨٥,٤٠٨	هرنه‌قدر اسکی برلسان دکل‌ایسه‌ده
بنغالی	٣٨,٦٣٤,٢٤٣	هندستانده عمومی رسمی برلسان شکلنده
مرهتی	١٢,٠٠٣,٢٦٣	قبول اولنمشدر .
پنجابی	١٠,٤٢٦,٨٩٤	بولسانلرك یکدیکرلرینه مناسبتلرنده اولدیغنی ارباب لسان
کجراتی	٨,٣٨٢,٠٣١	اولان ذواتدن اوکرنمشدم .
تلکوی	١٢,٤٩٥,٤١٢	
تامل	١٣,٦٥٦,٨٢٤	
کناری	٨,٩٢٩,٩٩٠	
اوری	٦,٩١٨,٠٠٠	
برهمی	٢,٨٧٨,٤٦٩	
سندی	٣,٦٤١,٨٤٣	
آسامی	٢,٥١٤,٢٦٩	
کولی	١١,٨١٩,٩٤١	
سنتالی	١,٩٠٠,٤١٣	
کوندی	١,٦٨٤,٠٣٠	
بشتدی	٩١٨,٤٢٣	
کرنی	٦٩٤,٣١٩	
قاچار	٥٨٢,١٢٦	
سانسقرت	٢٠٠٠٠٠	

السنهٔ مذکوره هندستانده پك اسکی اولمقله برابر تماميله يرلی لسانی اوله‌رق تلقی اولنمش السنهٔ معروفه‌دندر ، بونلردن ماعدا وقت وقت عربی فارسی لسانلریده تکلم اولنمش وحالا اولنمقده ایسه‌ده ، لکن بونلر بر مسافر لسانی کیدر ، یرلی صاییله‌مز ، انکلیز لسانیده اوجمله‌دندر .

ژاپونیالی یاماائوقا

مقدما سنغاپوردن آلمش اولدیغ تلغراف موجبنجه منتظر اولدیغ ژاپونیالی نك كلدیكنی خبر ویردیلر ، بونك اوزرینه عیسی بهائی برادرانی خانه‌سنه واردم ، كندیسنی شخصاً طانیمادیغم بر ژاپون بنی كوریر كورمز یرندن صچرادی ، كلدی قوجاقلایه‌رق دیدی : غیاباً شاكردكز اولدیغم یاماائوقا بنده‌كزم، الحمدالله بو كره كورمك شرفنه‌ده نائل اولدم وبو كوندن اعتباراً اولادكزم : اوحارا ، تویاما؛ ناكانو جنابلری مخصوص عرض احترام ایدرلر . شو مكتوبی تقدیم ایتمكله اكتفا ایده‌رم دیه‌رك بر مكتوب ویردی. « مكتوبك خلاصه‌سی »

شو مكتوب ایله سزه « یاماائوقا » یی تقدیم ایده‌رم، كندیلری كوزل روس لسانیده بیلورلر ، بزمده قرداشمز كبیدر . غایت تمیز یوركلی جدی ودوغری آدمدر . اساساً بنم همشهریم اولوب ١٩٠٤ سنه‌سنده مكتبی اكمال ایتمش، بوكره محاربه‌ده‌دخی خدمتلری سبقت ایتدیكی جهتله « شمس طالع » نشان ذیشانی ایله‌ده تلطیف اولنمشدر . بو مكتوبله ذاتكزه بومباده یتشه‌بیله‌جكنی امید ایدرز . حضوركزده شرف اسلام ایله مشرف اولدقدنصوكره هر زمان معیتكزده بولنه‌رق خدمتكز ایله افتخار ایده‌جكدر ؛ هر نه طرفه عزیمت ایدرسه‌كز ، یاماائوقا برادرمز معیتكزده برابر بولنور ، امور وخصوصاً تكزی دائما بزه بالتمام اشعار ایدر ، بزده سلامت خبركزی آلدقجه ممنون اولورز. بن الحمدالله اسلامیتمده ثبات ومتانت ایدر، بوقوهاماده‌بولنان اخوانمزایله‌ده علاقه‌ده‌مداومت ایده‌رم .

هر اموركزده كمال دقت ایله برابر، دائمی احتیاطده بولنمه‌كزی دخی جناب حقدن تمنی ایده‌رم .   اوغلوكز اوحارا   ٣٠٩ سنه ١٩٠٩

مكتوبی اوقودقدن‌صوكره یاماائوقا جنابلرینی درحال آلدم «شاه جهان» اوتلنه كتوردم اوتلده یرلشدیكمزكبی چایلر ایچدك حال واحوال اوكرندكدنصوكره كندیلرندن نه‌فكره مبنی بواوزون وآغر زحمتلی سفرلری اختیار ایتدكلرینی صورمشدم. قطعیاً برجوابه‌تصدی ایتمیوب ، فكرلرمز وقت وزمانیله آكلاشیلیرشیمدیلك بنم برنجی‌وظیفه‌م : شرف‌اسلام ایله مشرف اولمقدر . سزدنده استرحام ایده‌رم ، بكا بر دقیقه وقت كچیرمیوب دین‌مبین اسلامی تلقین واساس ایمانی تعلیم ایدكز. بنده بلاتردد صاغ وصولمه‌باقمایه‌رق همان‌اوراده

کندی آرزوسیله کلمهٔ توحیدی تلقین ایتدم «لااله‌الاالله محمد رسول‌الله» کلمهٔ طیبه‌سنی اوچ کره تکرار ایتدکدنصوکره، اسمنی تفألا «عمر» تسمیه ایلدم. واوراده بالطبع ارکان اسلام دخی او ساعتدن اعتباراً تعلیمه مباشرت اولندی فی‌الجمله افعال نماز وضؤ تعلیم ایتدم. واو کوندن اعتباراً آرقداشم عمر افندی اولدی. عمر افندی بومبایده بولندیغمز مدتجه مسافرخانه‌ده بولنه‌جق، بنده اولدیغم کبی جامعلرده یاتوب قالقیورم.

عمر افندی یاماواوقا

عثمانلی شهبندرخانه‌سنده

ایرتسی کونی عمر افندی یاماواوقا ایله برابر عثمانلی باش شهبندری جلال بك افندی حضرتلرینی زیارت ایتدك کسب معارفه بعدنده حال وکیفیتی عرض وبیان ایلدیکمزده اظهار ممنونیت ایده‌رك بالذات کندیلری دخی انکلیزجه قونشه‌رق، عمر افندی‌یه لازم کلن تعلیماتدن صوکره، یاماواوقا جنابلرینك تذکره‌لرینه عمر نام مبجلنی رسماً توشیح بیوردقلری کبی، لسان‌شکرانله تبریکاتده بولنه‌رق اوراده برچای ضیافتی‌ده تقدیم ایتدیلر، بر چوق مسائلده سوزلر سویله‌ندی. بالآخره جلال بك حضرتلری عمر افندی‌یه دیدیلر: بومبایده بولندقجه هر نه زمان آرزو بیورورسه‌کز بزم شهبندرخانه‌یه تشریف بیورلدیغی تقدیرده دائما ممنون اولور، وهرنه‌کبی خدمتکز اولورسه مع‌الممنونیة افتخار ایده‌رز.

جلال بك حضورنده بر ساعت قدر صحبتدن صوکره وداع ایده‌رك شهبندرخانه‌دن مفارقت ایلدکده رفیقم عمر افندی یاماواوقا جنابلری دیدی: شهبندر جنابلرینی ورفیقنی چوق بکندم، چوق کوزل وحلیم عالم آدملر کوردم، بن انکلیزجه مکمل بیلسه ایدم بونلردن چوق استفاده ایدردم، مع‌التأسف انکلیزجه‌م ناقصدر. فقط شهبندرخانه قاپوسنده بر شیدن تشئم ایتدم، بو چوق فنامه کیتدی، ذاتاً بزم ژاپونلرده تشئم برطبیعت اولمش بر تورلی تأویل ایده‌مدم، چوق فنا چوق دیدی.

دیدم: نه‌در اوقدر زیاده تأسفکزی موجب اولدی؟ اولا بردن بره سویله‌مدی، بر آز کیتدکدنصوکره دیدی: سز دقت ایتمدکز دیمك.

دیدم: نه در؟

— قاپو یاننده سوقاق اوزرنده لوحه‌ده ترسیم اولنمش هلاله دقت ایتمدکزمی؟

— دقت ایتدم ، او بویاجینك خطاسی هلالی ترس قویمش .

— بویاجی خطاسی اولسـه بیله بن او لوحه‌یی عالمك كوز اوكنه چیقاروب قویمام پاره‌سنی ویرور تكرار یاپدیردم. نیسه چوق لافه لزومی یوقدی اوراده قاپاتدق. قاپاتدق اما صوكره اثناء طریقده مجازده ودرسعادته كلدكدنصوكره بو هلال عمر افندینك دقتنی بر چوق یرلرده تكرار جلب ایتدی ، بعضـاً دیردی : یاهو بو توركلر طبعاً انقراضی قبول ایتمشلر، كندیلرینك خبرلری یوق ، بن‌ده سكوت ایدردم كچردی .

بو بالآخره بنمده دقتمی جلب ایتمكه باشلادی ، بالخاصه اتحادك سـقوطنی متعاقب وبالقان محـاربه‌سی ایامنده هلال احمر اعلانلری وحتی هلال احمرك مكتوب ظرفلری اوزرنده ومركز اداره‌سی قاپوسنده وبشـقه پك چوق اوراق رسـمیه‌ده آیك بتمش كونلرنده‌كی شكلی ترسیم اولنیوردی. انسان بركره تشئمه قاپلدی ایسه آرتق دفع ایده‌من اولورمش ، اوته‌ده بریده بنده سویلانمكه باشلادم ، آه آه ! بزم عثمانلی قردشـلرمزده اولان عما، نه چاره ، بونلر هپ اعداء داخلیه‌مز طرفندن بزه ، بزم خبرمز اولمایه‌رق اورولمش ضربه‌لردر ، چونكه اهل صنعت آنلردر. بزده ایسه، كوز یوق قولاق‌یوق، علی‌العمیا كیدش . نهایت دیه‌جكمز بر سوز وار ایسه: «جانم بونلر اوفاق شیلر» صانكه بیوكنده اهال اولنمامش كبی ینه لاقید قالورز، اك اوفاق شیلرده اهال اك فنا تأثیرلر یاپار.

عمر افندی برنجی دفعه مسجد شریفده

بومبایده بر قاچ كون اقامت بعدنده عمر افندی كندی آرزو ایده‌رك ابدست آلدـ قدنصوكره میمنلر جامع شریفنه كله‌رك برنجی دفعه اولمـق اوزره یاماوقا رفیقمز رحمانه سجده وجماعت ایله ایكندی نمازینی قلدی . بن یقیناً دیه‌بیلورم ژاپون‌عنصرندن بو صورتله جماعت نمازینه حاضر اولمق بوندن مقدم كیمسه‌یه نصیب اولمامشدر .

نمازی قیلدقدنصوكره باقدم عمر افندی ممنون ومتشكر، بكا بر قاچ دفعه‌لر تكرار احترامادە بولندی ، مسـجدك لطافت ونظافتی وجمـاعتك كثرتی مومی‌الیه جنابلرینك خوشنه كیتدی ، آقشامه قدر مسجد شریفده قالمق آرزو ایتدی، بن ذاتاً مسجدك یرلی مسافرلرنده‌نم ، بر كنارده اوطوروب صحبت ایتدك، بنده بومناسبتله جماعتك مزایاسندن بحث ایتدم . درویشان كیمی تلاوت وعبادتله مشغول كیمی آیاقلرنی اوزاتمش اویومقده ایدیلر . بو حاللر عمر افندینك نظر دقتنی جلب ایتدی : « مسـجدلر فقرا ایچون محل نوم اولدیغی كبی عابدلر ایچونده معبد ایمش. فقط اشرف ناسدن بر صنف كوره‌میورم ، بیلمم انلر كله‌میورلرمی ؟ یاخود البسه‌لرنده فرق یوقمی ؟

بز عمر افندی ایله قونشمقده ایکن اوراده اوتورمقده اولان درویشاندن بری یانمزه کله‌رك سلام ویردکدن صوکره زبان فارسی ایله دیدی : سیما کزی یابانجی کوریورم ، اوزاق مملکتلردن اولاجقسکز، بلکه‌ده اقصای شرق اقوامندن‌سکز؛ فقط قونوشمقده اولدیغکز لسان استغرابمی موجب اولدی. ظن ایده‌رم غرب لسانلرندن بری اولاجق. نره‌لیسکز عفوکزه مغروراً صوریورم .

دیدم : غرب لسانلرندن بری اوله‌بیلمه‌سنی نه‌دن حکم ایدییورسکز . کندکز او لسانلردن برینی بیلورمی‌سکز ؟

— خیر بن‌فارسی وارودو لساندن بشقه برلسان بیلمام، یالکز سزك مصاحبه‌کزه دقت ایتدم لهجه وصدالرکزی بر تورلی سیمالرکزه تطبیق ایده‌مدم . طرز تکلمکز ذهنمی اشغال ایتدی ، سیمالرکزی غایت ملایم وحلیم کوریورم، وصدالرکزده غرابتمی موجب اولدی ، عفو ایدکز بهمه‌حال اخوت دینیه‌مزده بکا بالطبع جسارت ویردی .

بو غریب آدمك شو صورتله نظر دقتی وطور حرکتی بنم دخی استغرابمی موجب اولدی ورفیقم عمر افندی‌یه دخی سوزلرینی ترجمه ایتدم .

عمر افندیده تعجب ایده‌رك جیبندن دفترینی چیقاردی واسملرینی صوردی .

— شاهجهان ولی صاحب .

— نره‌لیسکز اصل وطنکز نره‌سیدر :

— کشمیر ولایتی وزیرآباد ناحیه‌سنده‌نم .

— بومبایه نه‌زمان کلدکز ونره‌دن کلدکز .

ایکی هفته‌در بومبایده بولنیورم حجاز سفری نیتیله کلمشدم واپور یوقش. عمر افندی بکا باقاراق : حجازه کیده‌جك دیمك اولورکه مملکتك اعیانندن اولاجق ، عجبا بشقه مملکتلرده نره‌لرده بولنمش رجا ایده‌رم صورکز .

صوردم : کشمیر ولایتدن خارجه برنجی دفعه اوله‌رق چیقیورم جوابنی ویردی . اوآراده اذان محمدی اوقوندی. سوزلر یاری قالدی وبردها ملاقاتده نصیب اولمدی .

حکمداران هند

عموم هندستانده انکلتره حمایه‌سنده اولمقله‌برابر اداره جهتندن همان مستقل درجه‌ده ممتاز ؛ یوز اون قدر ریاست وحکمدارلق واردر . بونلردن پك جزئی مقداری اسلام اولوب متباقی کاملاً هندو ومجوسیلردر .

اسلام اولانلرینی بر وجه آتی بر جدول ایله کوسترهجکم :

مقر حکومت	حکمدارك نام وشهرتی	منسوب اولدقلری قوم	میل مربع مساحه	بیك اعتباریله خلقی	ملاحظات
حیدر آباد	نواب میر محبوب علی خان نظام الدین حضور دیرلر .	ترکمان	۹۸۰۰۰	۱۲،۵۲٦	مسلمان نوابلر میاننده اك مشهور واك زنکین بر حکمدار اولوب ، اللی بیك حضرموت عربلرندن منتظم عسکری وار ایکن بوندن ایکی سنه مقدم انکلتره حکومتی طرفندن غصب اولنمشدی . محبوب علی خانده ۱۳۳۰ رمضاننده الکئول سیئهسیله وفات ایتمشدر .
بالاسور	نواب منور خان	افغان بانی	۱۸۰	۵۵	
باونی	نواب محمد حسین خان	ترکمان	۱۲۷	۱۸۲	
بهادپور	صادق محمد خان	دادوپوترا	۱۵۰۰۰	۱۸۲	
پهوبال	نواب شاهجهان بیکم	افغان شیراز	۸۲۰۰	۱۳٤۲	غایت مشهور ومتدین بر قادین اولوب ۱۳۲۷ تاریخنده ایکی اوغلی ایله درسعادتی دخی زیارت ایتمشدر .
پالن پور	دیوان شیر محمد خان	افغان	۲۳۸٤	۲۹٦	بو حکومته بمبی احاطه دخی تسمیه ایدرلر .
لونك	نواب محمد ابراهیم علی خان	افغان نیردال	۲۵۰۹	٤٦۲	راجپو تانه حکومتی دخی دیرلر .
جاوره	نواب محمد اسماعیل خان	پتهان	۸۷۲	۱٦۹	مالوه حکومتی دخی دینلورمش .
جنجیرا	نواب احمد خان	حبشی	۳۲٤	۱٦۰	کوکن شهرتی شایعدر.
جونا کده	نواب بهادر خان	پهان پال	۲۸۰۰	۵۲٦	
خیرپور	میرعلی مراد خان	پلوچ	٦۱۰۹	۱۹۲	

مقر حکومت	حکمدارك نام وشهرتی	منسوب اولدقلری قوم	میل مربع مساحه	بيك اعتبارياله خلقی	ملاحظات
راتهن پور	نواب بسم الله خان	افغان بابی	٨٣٣	١٣٠	کجرات حکومتی دیمکله معروفدر .
رامپور	نواب محمد مشتاق علیخان	روهیله	٩٤٥	٦٢٠	روهل کهند دخی دیرلر.
سچین	نواب عبدالقادر محمد یاقوت خان	حبشی	٣٠٠	١٢٣	اك اوفاق برامارتدر.
کمبی	نواب جعفرعلی خان	پهان	٣٥٠	١٥٤	عددنفوسی دهازیاده اولدیغنی سویله‌دیلر .
کوردانی	نواب محمد منور علی خان	افغان اورکزی			
پالرکوتله	نواب محمد ابراهیم علی خان	افغان	١٦٧	٣٣	پالرکوتله (تله) درت نقطه‌لی تا ایله یازیلور طایه قریب اوقنور .
قلات	میر خداد خان	بردی			بوراسی‌نك‌طبیعیدرکه هندستانه علاقه‌سی انکلتره حمایه‌سنده‌اولدیغی جهتله‌در، اساساً بلوجستان‌اولوب مستقلدر .

ایشته مجموع یکونی شو قدر اسلام حکمدارانی موجود اولوب ، بونلرك تبعه‌لری میاننده پك چوق مجوسی وبورالرده اولدیغی کبی ، هند ومجوسی حکمدارانی زیر اداره‌سنده دخی پك چوق اسلام تبعه‌سی‌ده بولنور . ثم بالاده مذکور جدولده ارائه ایتدیکم رقملر هرنه قدر تخمین ایسه‌ده تتبعات عمیقه نتیجه‌سی اولدیغندن قرین صوابدر.

بوحکمدارلرك اسلام اولانلرینه « نواب » دینلدیکی کبی مجوسلرینه‌ده «راجه» ودها بیوك اولانلرینه « مهاراجه » تعبیر اولنور . بوراجه میاننده غایت نفوذلی عادتا حکمدار کبی عاقل ومدبر واستقلالیتنی محافظه ایچون هوسکار اون واون دورت ملیون تبعه‌یه بحق مالك آدملرده اولدیغی کبی، یالکز نامی راجه، یا که نواب اوله‌رق باقی‌وکندی هیچ اهمیتی حائز دکل ، بر کوی آغاسی کبی انکلیزلره کوله یرنده خادم اوله‌رق قالمشلریده

آز دکلدر ؛ کوهل قومنه منسوب « پانی طانه » راجه‌لغی ، چوهن اقوامنده « راجه موتی‌سنکه » وسائره کبی بتون مملکتی بر قاچ کویدن عبارت اولمغله برابر ینه راجه‌در. وحکمدار نامی اوزرنده باقیدر .

هندستانده ادیان

هندستان دین ومذهب اعتباریله دنیاده اك بیوك بر مملکت اولوب ، کرهٔ ارضده نه قدر ادیان ومذاهب مختلفه وار ایسه همان هپسنك یوواسی هندستانده‌در دینله‌جك اولورسه پکده مبالغه دکلدر . دیکر معنا ایله : هندستان انسانلر ایچون مادهً اك مهلك خسته‌لغك (قولرا) یوواسی کبی، معنا دخی عیناً مخرب (مذهب) مرض مزمن یوواسیدر.

اقوام هندیه‌نك ادیانه نفوس اعتباریله تقسیمی :

هندو ـ براهمه	۱۵۲,۹۳۶,٤۳۸
مسلمان ـ	۸۸,۸٤۲,٦۸۵
بوده	۲۲,٤۲۱,۷۹۳
سسکه‌ر	۱,۲٤۸,٤۳٦
پارسی	۲٦۸,۲۸۸
سامیری	۱۲,۰۰۰
عیسوی	۲۲۲,۰۰۰
مذاهب مجهوله	۹۹٤,۸۲٤

مذاهب اسلامیه

دین اسلام ایله متدین ظننده اولانلرك مذاهبه‌تقسیماتی دخی آزدکلدر. بن بومذاهبلره عائد مفصل معلومات جمع ایتمش وهرمذهبلرك اساسی واسباب تشعبی دخی تفصیلاتیله تدقیق ایده‌رك ضبط وقید ایتمشدم، اساس مقصدم او مسئله‌یی دخی سیاحتنامه‌یه، برجزء وفصل اوله‌رق علاوه ایتمکدی، بالآخره اخوانك تنسیبی اوزرینه آیروجه رساله‌شکلنده نشرینه قرار ویرلمشدر .

حیدر آباد دکنه عزیمت

(دکن) اوردو لساننده جنوب معناسنده ایسه‌ده، بوراده علم اعتباریله شایع اولوب (نظام دکن) دخی دیرلر .

بن بومبایدن حیدر آباد دکنه کیتمك اوزره شمندوفره کلدیکمده ، احبادن بری تصادف ایده‌رك نره‌یه کیده‌جکمی صوردی . دکنه دیدیکم کبی : آمان غفلت ایتمایکز ؛ سزی انکلیزلر دکنه براقمزلر ، صوکره ۳ نجی موقع ایله کیدرسه‌کز کلبر که‌ده قرانتینه‌ده اون کون قالورسکز، بونلردن خبرکز وارمی؟ ده‌نجه تفصیلات ایسته‌دم. دیدی‌انکلیزلر حیدر آباده عثمانلیلری وبالخاصه سزك کبیلری براقمزلر، کیده‌جك آدملر بومبایدن، وحتی بر آز شبهه‌لی آدملر قالکوته‌دن مساعدهٔ رسمیه آلورده اویله کیدرلر . اماسزه بیلورلرسه مساعده بیله ویرمزلر .

ثانیاً انکلیزلر بو یولده مسلمانلره مخصوص ایکنجی موقع واغونی ایجاد ایتمشلردر، واغون غایت پیس ، چیرکین ، طار ، قیصه ، دها دوغریسی واغون دکلده برکومسدر. کندیسی ۲ نجی موقعدر، سیکین قلاص تعبیرایدرلر، مسلمان اولان‌بشقه عمومی‌واغونلره قبول اولنمز ، زیرا اوراده خرستیانلر بولنیور، اما بوبزه مخصوص سیکین‌قلاص واغونه بنمکده‌هیچ معنایوق، ۳ نجی موقع واغونلری دها کوزل دها منتظم. بوکبی‌ایکنجی‌لردن، عادی اوچنجیلر قات قات فائقدر . شو سببدن مسلمانلر ایکنجی‌یه بنمز اولمشلردر . بالآخره باشیمزه برده قرانتین بلاسی آچدیلر ، شیمدی بر مسلمان اوچنجی موقع ایله کیدرسه، «کلبرکه» ده اون کون قرانتینه‌یه آلیورلر ، بو دائمی‌قرانتینه‌در ، چار ناچار ایکنجی موقع بیلاتی آلاجقسکز ، یاخود اون کون قرانتینه‌یی اختیار ایده‌جکسکز . امان غفلت ایتمایکز ، انکلیزلرك حقکزده پك حسن ظنده بولنه‌میه‌جقلری محققدر .

بزده کندیلرینه تشکر ایتدکدنصوکره ایکنجی‌موقع بیلاتی آلوب واغون مخصوص ایله یولمزه دوام ایتدك . واغونی تعریفه لزوم کورمیورم، دیانت نامنه رسماً تحقیر اولسه بو قدر اولور .

بزم روسیه‌ده بعض ولایتلرده انسان نجس‌لرینی قالدیرمق ایچون مخصوص آرابه‌لر واردر، بزم او آرابه‌لر، بوراده انکلیزلر طرفدن هندستان مسلمانلرینه تخصیص اولنمش سیکین قلاص ایکنجی موقع واغونلرندن تمیزدر .

«کلبرکه» یه کلدك، بوراده ولی‌الله‌دن برینك مرقدی اولوب محطه اونام ایله تسمیه اولنمشدر .

اه یاربی انسان نه دیمه‌لی بومدنیته، «کلبرکه» ده اوچنجی موقع یولجیلرینه مخصوص قرانتینه اون کون ، بوراده اون کون بزم کبی انسان اوغلی انسانلر یاته‌جقلر ؛ نره‌ده ؟ کلبرکه صاحب نزدنده ، یاهو نره‌ده ؟ جواب همان اولیاًالله‌دن کلبرکه صـاحب نزدنده ، استاسیون قربنده یکرمی مترو مربع بر میدان تل اورکوسیله احاطه اولنمش، نه طاوان وار ونه‌ده دوشمه. یاغمور موسمنده برطرفدن برطرفه انسان اقار، صیجاق موسملرده ایسه اللی‌درجه حرارة شمسدن انسانلرك دماغلری فقرفقر قاینار انکلیزلرك بودجه‌لرینی متضرر ایتمك ایسته‌رسه‌کز اوچنجی‌موقع بیلاتی المالی‌ده بوراده دماغلرلرکزی قایناتمه‌لی ولاحول ولا قوة الابالله . بوده یکرمنجی عصر مدنیتی مخترعاتندندر .کیم نه دیه‌بیلور . الحمدالله جناب حق بزی اوکبی مدنیتدن محافظه ایتمشـدر ، یوز بیك لسان ایله شکر ایده‌لم . چوق غریبدر ، بزم بعض حمقامز قباحت وقصوری ینه او دماغلری قاینامقده اولان بیچاره‌لره اسناد ایدرلر. صانکه آنلرك جهالتندن او حاله کلورلرمش ؛ هیچ دو-شـونه‌میورکه دنیانك اك عالم ادمی متنکراً اورایه کیده‌جك اولورسـه اوچونجی موقع یولجیلرندن اولدیغی کبی باشنه کله‌جکی ینه اودر .

« کلبرکه‌دن تعقیب »

بز کلبرکه‌یی بلاتوقف کچدك ، زیرا ۲ نجی موقع یولجیلرندن بولنیورز . بش دقیقه صوکره یانیمه غریب‌الشکل بر ادم کلدی اوتوردی، او ساعت خاطریمه کلدی : مطلقا بنی تعقیب ایچون مأمور بر جاسوسدر ظن ایتدم . بو ادم بنم ایله قونشـمق ایسته‌دی ، بن هیچ الدیرمادم. قطار اقشامه یقین حیدر اباد دکن محطه‌سنه کلدی، هرکس شمندوفردن ایندی، غریب الشکل مرقوم دخی اینه‌رك اغر اغر یورودی، بنده ارقاسندن کیدییورم کبی اولدم، همان‌اورادن دوغری جاده‌یه چیقدم، شهره‌طوغری یورودم. ذاتاً اشیامزیوق اوفاق برچانطه‌مز وار، بتون جهازمز برایکی دفتر برقاچ قورشون قلمدن عبارت‌ایدی.

شهره کیردم‌کیمسه‌یه صورمقسزین ایلری‌کیدییورم اون‌بش دقیقه قدر کیتدکدنصکره برینـه صوردم : دوقتور طـالب افندی خانه‌سی نره‌ده ؟ همان حزاسـنده بولنیورمشم کوستردی، بنده اورایه مسافر اوله‌جقدم . طـالب افندی ایرانلی بر دوقتور ایمش، بو ذاته بزی عثمانلی شهبندری توصیه ایتمشدی ، بهمه حال اوکیجه دولت خانه‌لرنده قالدق ،

بر فنجان چایلرینی ایچدك ، ینه الله راضی اولسون ، تا صباحه قدرده خانه‌لری اوکنده وقتمز کچدی ، شفق سوکدی صباح اولدی ، بنده نمازیمی قیلدم ، همان سجاده اوزرنده بولنیوردم بری کلدی ، دیدی : خانه صاحبی نره‌ده ؟ بنده ، بو صباح مسافرندن خوشلانمدیغم ایچون هیچ سسمی چیقارمادم. اوده، بولندیغی یرده‌قوره‌نیور، بنده‌اوتوریبوردم، ارادن یاریم ساعت کچدی ، دیرکن طالب افندیده کلدی ، او منحوس مسافر ایله قونشدیلر ، بو سفر طالب افندی بزه دیدی : بو ادم پولیسدر ، دون کیجه محطه‌دن کیمسه‌یه کوزکمدن کچمش‌سکز، بونلرده بتون کیجه سزی ارامشلر، بومبایدن تلغرافلر ایله ارامشلر ، شیمدی سزی کوتوال جنابلرینك حضورینه ایستیورلر .

نه‌چاره دعوته ایجابت ایستر. بزده چانطه‌مزی اله الارق، پولیس افندی ایله‌برلکده طالب افندی حولیسندن‌سوقاغه چیقدق ، همان سوقاق قپوسنده منتظر اولان التی قدر نفر سلاحلی تفنکلی پولیسلر صاغدن صولدن بزی احاطه ایتدیلر. معززا ، مکرما کیده‌جکمزی اکلادق. اون یکر ادیم کیتدیکمزکی پولیس افندی بر چوجغی چاغردی، بیچاره چوجق اغلامغه باشلادی . پولیس چوجغه بر شامارده یاپشدیردقدن صوکره بنم چانطه‌یی یوکلاتمك ایسته‌دی ، بن پولیسك الندن چانطه‌می چکدم آلدم ودیدم : بنم یوزمدن کیمسه‌یه ظلم ایتمکه حقکز یوقدر، پولیس یالواره‌رق چانطه‌می تکرار ایستدی ایسه‌ده بن ویرمدم ، چوجغیده براقدیردم . بزی قاراقولدن قاراقوله دولاشدیره دولاشدیره نهایت کوتوال (شیغا پولیس) حضورینه کتوردیلر ، یاننده بر ایرانی ترجمان وار .

سلام علیکم وعلیکم‌السلام بعدنده دیدم :

ای کوتوال صاحب! امراء اسلامك خصائص ومزایاسی اسلامی تحقیرایتمك اولدی. هرنه‌کبی ظ الکزدن کلورسه دریغ ایتمه‌یکز، بن‌الحمدالله مؤمنم، مسلکم علوم اسلامیه‌یه خدمتدر ، سز اهل دل دکلسکز ، ذاتاً سزك یدکزده بر شی یوقدر ، سز دیکرلری الندە آلتسکز ، بنم سزی آلت ایدنلره بر تك سوزم وار ، اصل بنمده دکلدر . الله سوزیدر : « تمتع بکفرك قلیل » یالکز سندن رجا ایده‌رم: بنی بر کره تلغرافخانه‌یه کوندریکز صوکره هر نره‌یه کوندریرسه‌کز بن کیدرم .

کوتوال جنابلری آغلایه‌رق دیدی : بزی عفو ایدکز (کلدی اللرمی اوپه‌رك) نه‌یاپالم بز بویله کندی کندیمزه ظلم ایتمك ایچون کفارك الندەآلت اولدق، علمایه اعزاز

واکرام ایده‌جکمز یرده بویله توقیف ایله مأمور اولدم ، بنم کبی بر بدبخت بو ساعت دنیاده یوقدر ، تلغرافکزی یازکز بن یوللایم ، مقبوض سندینی دخی سزه تسلیم ایده‌رم . آز مساعده ایدکز تلفون ایله سرکاره سویله‌یه‌جکم ، بلکه‌ده تخلیص‌کزه موفق اولورم .

بز شیمدی کوتوال جنابلرینك ترجمانی ایله دره‌دن تپه‌دن قنوشیورز . چایلر کلدی ، بزم نره‌لی اولدیغمزی ونه‌مقصده مبنی‌سیاحته چیقدیغمزی صورییوردی . ترجمان‌اولدقجه سیاسی آدم ، فقط بن هیچ صقیلمایه‌رق هندستانده انکلیزلرك ظلملری حدودی تجاوز ایتمش اولدیغنی ، وهرطرفده ظلم آشکاره اولدیغنی آجی آجی لسان ایله سویلمکده ایدم .

کوتوال جنابلری بزه توجه ایده‌رك : مولوی صاحب قولکز الیمدن کلنی سویله‌دم ، سزه‌قارشی لازم کلن وظیفه‌می‌ایفا ایتدم ، فقط‌سوزم کچمدی (کوزندن یاش‌آقیوردی) نه یاپه‌یم کندیمی تهدید ایدییور ، باشمزده مسلطدر ، نه چاره ، امرینه امتثال ایتمکده مجبورم ، بنی معذور کوروکز . بر سویل پولیس چاغردی کوتورکز ، ده‌نجه ، دیدم تلغرافمی یازایم ؛ بومبایده بولنان روس قونسلوسنه بروجه آتی تلغراف یازدم :

بنی توقیف ایتدیلر ، شیمدیلك محبوس بولنبورم .
عبدالرشید

کوتوال جنابلرینه دیدم : سوزکز دوغریدر ، هپسنه اعتماد ایدر وسزی معذور کوریرم ، شوتلغرافمی کوندرمکزی‌ده آیریجه استرحام ایده‌رم .

کوتوال جنابلرینه وداع ایتدکدن صکره سویل پولیس ایله کیتمك اوزره قاپودن چیقدق ، همان بر ژاندارمه دخی بزه ترفیق اولندیغنی مشاهده ایتدم ، آرتق بزی بنجه مجهول اولان بریره کتوردیلر ، بوراده (آبی اینی کبی) بر این (یووا) کوستردیلر ، آلتنه بر حصیرده آتدقلری کبی فضله احترام اوله‌رق بر ابریقده کتوردکدن صوکره دیدیلر اقامتکاهکز بوراسی اوله‌جق ، کیراسی اجرت یومیه بر روبیه‌در ، کوندوزلری شو قوریدورده ساعت آلتی‌یه قدر کزینه‌بیلورسکز ، کیجه‌لریده این‌ده اولاجقسکز .

دیدم : بن بوراسی ایچون قطعیاً پاره ویرمم ، پاره ویردکدن صوکره بن کندی ایسته‌دیکم یرده بر اوطه بوله‌بیلورم ، اکر محبوس دکل ایسه‌م بکا مساعده ایدکز بن بر آرار بولورم ، محبوس ایسه‌م نه ایچون پاره ویره‌یم .

پولیس شاشقین شاشقین : مولوی صاحب بوراسی حبس خانه دکلدر ، نیهی نیهی . فقط بوراده اوطوره‌جقسکز .

— بنم اختیارمده ایسه بن بوراده اوطورم ، اختیارمده دکل ایسه پاره ویرمم .

— بوراسی مسافرخانه‌در مولوی صاحب ، سز بزم مسافرمزسکز .

— بن بوضیافتی حسن اختیارمله قبول ایده‌مم .

ظن ایتدم کوتوال ایله با تلفون قونوشدیلر ، (درامه پرده‌سی قاپاندی) بزدن پاره آلنمایه‌جغنی اخبار ایتدیلر بونك اوزرینه اوراده اقامته محکوم اولدق . آرتق نه چاره .

شو کوزل اینی‌ده برآز تعریف ایده‌یم: (تعریف ایله‌ده پك آ کلاشلماز) مستطیل بر قویودر ، کنیشجه میدان دیه‌مم ، صاغده اوفاق اوفاق صیره اوده‌لر ، (یاخود اینلر) عمقی اوچ آرشون اولورسه ، عرضی ایکی آرشـون ، پنجره فلان یوق ، بر تك قپو ، بزه تعیین اولنمش مسافرخانه بوراسیدر ، آز قالدی بر روبیه ایجارده ویره‌جکدك .

عالم مدنیتك انسـانلر ایچون تدارك ایتدیکی اکرامیه‌لر ، آه یاربی ! سـاعت آلتی اولیبور ، یووامزی یوقلایه‌جغز ، برکت ویرسون اصحاب خیردن بری یولده بر مومده احسان ایتمشدی ، اوده کرامت ایتمش .

اینده بولنیورز ، قاپوسی سورمه‌یه حاجتده یوق ، قفامزی دیواره ویردیکمز کبی آیاقلرمز تماملە قاپویه بر سـورمه وظیفه‌سنی ایفا ایده‌جك ، یاتدیغم یردن دها ایکی یان دیواریده اللرم ایله یوقلایه‌بیلوردم . ایشته بزم سرای موقت ، حصر آلتنده‌ده قاچ دانه عقرت وار ایسه حرکتلری حس اولنیوردی . هرچه‌باداباد بر کیجه‌یی آتلاتدق ، صباح ایرکن سیویل پولیس کلدی ، همان الندن طوتدم دیدم : بن بوراده قالامام ، آرتق سزه معلوم ایدییورم ساعت اون ایکی‌یه قدر یا بنم یولیمی تخلیه ایدکز ، یا عمومی حبس‌خانه‌یه کوتورمه‌لیسکز ، بن‌بوراده آنجاق ساعت اون ایکی‌یه‌قدر سزه منتظر اولورم ، کلدیککز کبی ۱۳ ده نوبتجی ژاندارمه‌یی اورور کیدر ، کندیمه بر آرارم ، بنی عمومی حبس‌خانه‌یه آلوکزدیه‌رك قیامتلری قوپاردم . بنده‌سسم چیقدیغی قدر باغرییوردم ، پولیسده‌قاچیوردی .

قومشیدن بری کلدی دیدی: یاهوسز نه‌ایچون عمومی زندانه کیتمك ایستیورسکز ، اورایه نسبةً بوراسی جنت کیبدر ، بوتون کون آچیقده کزرسـکز ، اوراسی چوق فنادر ، فلان وفلان لسانی‌پك آ کلایه‌میورم ، مع‌مافیه بزم بولندیغمز یری مدح ایتدیکی آچیق آ کلانیوردی . دیکر طرفلردنده : « مولوی صاحب آچه‌هی آچه‌هی » افندیمز کوزل کوزل دیبورلردی .

معمافیه بن آتدم طوتدم ، بکا برده حبسخانهٔ عمومیلرینی کورمك هوسی کلدی .
(مسموعاتمه کوره حبسخانه‌لری یر آلتندن زندان ایمش)
تمام ساعت اون بریچق ، پولیس کلدی ، بزه دیدی : سزی بورا اکابر علماسندن مولوی انوارالله صاحب خانه‌سنه کتوره‌جکم ، فیمابعد بر مقدار مومی‌الیه خانه‌سنده بولنه‌جقسکز، مولوی انوارالله صاحب چوق‌عالم وفاضل بر ذاتدر، حضور مدرسلرندن اولوب مملکتمزجه اك معروف آدملردندر .
بز اورادن پولیس ایله برابر حرکت ایده‌رك ، مولوی مومی‌الیه خانه‌سنه کلدك .

مولوی انوارالله صاحب

غایت کوزل ملایم حلیم برآدم اولدیغی سیماسندن دخی معلوم ایدی . بزی همان آکسزین بر مسافر قبول ایدر کبی قبول بیوردیلر ، فصیح عربی تکلم ایدر، مملکتك معتبران علما و مدرسین کرامندن اولمغله برابر فضل جهتنه کلنجه کتب معروفه ایچنده یووارلنمش عموم‌بیلدیکمز مدرسلردن برفرقی یوق،حکومت نظرنده معتبر برذات اولوب، بزی اورایه ینه پولیس نظارتی تحتنده اولمق اوزره مسافر ویرمشلر . بوده ایکندی نمازینه جامعه چیقمق استه‌دیکم زمان تحقق ایتمشدی .
مولوی انوارالله صاحب بزه اولدقچه التفات بیوردیلر ، برآز صحبت بعدنده دره‌دن تپه‌دن بر قاچ مسئله‌دن سوز آچه‌رق بالآخره اصول تدریس مسئله‌سنه کلنجه دیدی : بز مدرسه‌لر اصلاحی جهتنه واصول تدریسه برآز صرف افکار ایتمشدك ، الآن مدرسهٔ نظامکه بن اوراده مدرسم ، اولدقچه اصلاح اولنمش و انتظامه کیرمش ظننده بولنیورز ، رجا ایده‌رم سز برزیارت ایدکزده، فکرکزی بکاسویلارسه‌کز ممنون اولورم. عمومیتله بزم هندستان مدرسه‌لری پك پریشاندر .
— : معالممنونیه امر ایدرسه‌کز درحال کیدر زیارت ایده‌رم . (بنم مقصدمده کندیمك سربست اولوب اولمدیغمی بیلمکدی)
— : بوکون استراحت بیوروکز ، نصیب اولورسه یارین بلکه برابرده کیده‌رز .
(بورادنده پك سربست اولمدیغمز حس اولندی) . بونك اوزرینه بن شویکرمی دورت ساعت ظرفنده سرکذشته‌می مولوی جنابلرینه عنعناتیله آکلاتدقدن صوکره، انکلیزلرك هندستان ایچون تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاستنده برآز بحث ایده‌رك ، هندستانك آتیسنده برقاچ سوز سویلادم .

مولوی انوارالله صاحب خیلی تردد ایتدیکی کبی ، تعجب‌ده ایتدیکی یوزندن بللی ایدی . دیدی : نظام‌الدکن استقبالی حقنده فکرکزی بیان ایدرمیسکز ؟

— : بن سزك نظام‌الدکن حقنده حال حاضرندن هیچ معلوماتم یوقدر ، سز بکا حال حاضرندن مقدار کافی معلومات ویرورسه‌کز ، آتیسندنده بن سزه غایت مکمل ودوغری خبر ویره‌بیلورم ، فقط سز بکا حال حاضرندن دوغری خبر ویرورسه‌کز .

مولوی انوارالله صاحب : حال حاضرده (حضور) [۱] کندیسی حاکم مطلقدر ، برانکلیز سرکاری وار ، او بعض اموره مشاور صفتیله مداخله ایدیور ایسه‌ده تصرفات امور همیشه حضورك فرمانیله قائمدر .

— : آنك لزومی اولمدیغی کبی اهمیتی هم یوقدر ، بنم سزدن استه‌دیکم شیلر بشقه‌در . سز بکا ملتك احوالندن خبر ویروکز ، نظام‌الدکن اهالیسی معارف نه اولدیغنی تقدیر ایتمشلرمی ؟ معارفه هوس وارمی ؟ لوندره‌ده وممالك اجنبیه‌ده طلبه‌کز وارمی؟ حضورك ظلمندن شکایت ایدنلرك عددی نه قدردر . ملتك احوال روحیه‌سی نه یولده‌در ، مکتبلرکز وارسه ؟ مدرسه‌لرکزك اصلاحی نه درجه‌ده‌در . ملتك صنایعده هوسی نه درجه‌ده‌در .

اشته سز بکا بونلردن خبر ویرورسه‌کز ، بنده سزه نظام‌الدکن آتیسندن خبر ویره بیلورم .

— : مولوی صاحب [۲] بن سزه بونلردن خبر ویره‌مم انشاالله ایکی‌اوچ کونه قدر سز کندکز بونلرك همه‌سنی کوریر وبزم آتیمزدن خبر ویرورسکز .

بنم بوکون حضورده درسم وار ، شیمدی یاریم ساعت صوکره حضوره کیده‌جکم . جنابکز بوراده بولنورسکز ، استرسه‌کز کتابلر مطالعه ایدرسکز ، بن بوکون چوق بختیارم سزك کبی بر آدم ایله صحبت میسر اولدی ، آقشامه تکرار صحبت ایدرز ، بعض اخوانیده دعوت ایده‌رم . شیمدیلك فی‌امان‌الله دینجه ، بزده اوراده مقدما کوستردکلری بر اودایه چکلدك .

تخلیهٔ سبیل

بومبایدن خبر کلش ، بزه یالکز حیدر آباد داخلنده کزه‌بیلمك اوزره مساعده

[۱] حکمداره حضور عباره‌سی استعمال ایدرلر .

[۲] علمایه : مولوی صاحب دیرلر .

ایتمشلر ، مولوی انوارالله صاحبك قپوسنه دیکلمش پولیسلری آلدقلرینی اخبار ایتدیلر. معمافیه دها خارجه چیقدیغم یوق مولوی انوارالله صاحبك عودتنه منتظر اولمقده ایدم.

بعدالمغرب مولوی انوارالله صاحب سفره‌سنده آقشام طعامنده بولنیورز ، مومی‌الیه جنابلری صدر مجلسده بولنیورلردی ، خارجدن یدی سکز آدم وار . معارفه فلان یوق دوغریدن دوغری طعامه باشلاندی ، بر آز صوکره صاحب خانه سفره‌ده بولنانلر اوردو لساننده بر شیلر سویله‌دی ، آکلاشلدیغنه کوره بزی تعریف ایتدی ، هرکس: آچه‌آچه ، یعنی کوزل کوزل بیوردیلر .

صوکره بزه خطاب ایده‌رك عربجه بنم مدرسهٔ نظامیه‌ده رفیقلرم معلمین ومدرسین کرامدر دیدی.

بزده کندیلریله مشرف اولدیغمزدنطولایی اظهار ممنونیت ایتدك . اثناء طعامده بشقه سوزلر اولمدی .

بعدالطعام پانلر تقدیم اولندی ، سوزلر باشلاندی . بن ابتداء امرده سامع صفتیله بولنیوردم ، باقدم دردە دوا اوله‌جق بر سوز آچیلمیوردی ، هپ مالایعنی .

بنده آداب اسلامدن سوز آچه‌رق، هندستان مسلمانلرنده فساد اخلاق تعمم ایتمش اولدیغنه اظهار تأسف ایتدم: علمانك واصحاب وقارك سوقاقلرده کیدرکن ییه‌لرینی ، پان ایله ابتلالرینی ، سوقاقلرده آغزینی قالدیره‌رق سه‌سینك چیقدیغی قدر باغروب تورکی چاغرمه‌لرینی ، ومزار طاشلرینه اولان تعبدلرینی ، ودها بر چوق احوالك آداب اسلامیه‌یه مغایرتنی ، بیان ایده‌رك شدتله تنقید ایتدیکم کبی ، بوبابده قصورك بیوکنی علمایه اسناد ایده‌رك مؤاخذه ایلدم .

بزم مخاطبلرمزدن بعضلری سوزلریمزی استحسان ایله برابر فکرمزه‌ده اشتراك ایتدیلر وبعض آخرلریده تنقیداتمزی یولسز بولدیلر .

برنجی کون بوراده اولان اخوانمز ایله اوزون برمناقشه بعدنده کسب معارفه‌ایتدك ایسه‌ده ، اولدقجه بینمزده بر انسیت تامه دخی حصول پذیر اولدی ، آرادن بریده « واذا طعمتم فانتشروا » دیمه‌سی ایله هرکس یرندن قالقدی ، بزده مولوی انوارالله صاحب بوراده بولندقجه مهمانلری اوله‌جغمزی سویله‌یه‌رك ، استراحت ایچونده یر کوستردیلر ، اوکیجه اورادق قالدق .

حیدر آباد دکن

هندستانده کائن امارات اسلامیه‌دن الک بیوکلری اولان « نظام‌الدین » تسمیه‌ایتدکلری امارتك مقر حکومتی اولوب ، اسم قدیمی « بانیاغور » ایکن بالآخره طقوزنجی عصر میلادیده تبرکاً سیدنا علی نامنده « حیدر آباد » تسمیه اولنمشدر .

دکن ولایتی مقدما « تلنکان » ویجابور راجه‌لقلرینه تابع بولنورمش، وبرزمانلرده « کولکنده » حکومتی نامیله معروف اولوب ۱۱۳۲ هجریه‌ده جنکلی‌خان بوایالتی مغول حکومتی نامنه‌اداره ایدرمش ، ۱۱۶۰ ده اعلان استقلالیت ایتمش، مؤخرا نظام‌الدین علی اداره‌سنه ترك اولنه‌رق الی یومنا مشارالیه اولادی تصرفنده بولندیغی جهتله نظام‌الدین تسمیه اولنیورمش . اهالیسنك قسم کلیسی برهمن اولوب « تلکونی » لسانی تکلم ایدرلرمش ، صوك زمانلرده اوردو لسانی دها واسع صورتده انتشار ایتمش .

دکن ولایتی برزمانلر اللی میلیون نفوسی جامع بولنورکن بالآخره قسم کلیسی اوچ ربع درجه‌سنده انکلیزلر طرفندن غصب اولنه‌رق آهسته آهسته ۱۲ - ۱٤ ملیونه قدر تنزیل اولنمشدر . مع مافیه ینه دکن امارتی نسبةً الك بیوك وزنکین مسلمان امارتی اولوب ، فوق‌العاده نامدار وانکلیزلر نظرنده دخی معتبر بر مملکتدر .

« حیدر آباد » بلده‌سی « موس » نهری اوزرنده اولوب اوچیوزبیکه قریب اهالیسی وارمش ، اساساً معمور بر بلده دکلدر . ایکی اوچ منتظم دنیله‌بیلور جاده‌سی وار ، کوزه چارپه‌جق دها هیچ برشی یوقدر، ذاتاً طغیان ماء دهشتلی صورتده تخریب ایتمشدی. یالکز حقیقةً شایان دقت برشی واردرکه ، بوبلده‌ده اولدقجه نظافته رعایت اولنور ، جاده‌لر اوزرنده غایت منتظم پولیس‌لر دیکلمش ایشته بر آز جالب دقت اوله‌بیله‌جك نقطه‌لریدر . مع مافیه اوزمان یعنی بنم حیدر آباد دکنه کله‌جکمدن سکز اون آی مقدم، بلدهٔ مذکوره سیلاب ایله خراب اولمشدی، شهرك بعض جهتلری کاملاً ییقلمش یر ایله یکسان ومنهدم بر حالده بولنیوردی .

« حیدر آباد دکن » برپای تخت ومقر حکومت اولدیغی حالده بوراده ذکره شایان بر ابنیهٔ جسیمه ومحاکم ودیوان فلان قطعیاً کوریله‌مز ، پوسته خانه‌لری دخی اوفاق بر بنا اولوب اویله قید وضبط اولنه‌جق هیچ برشیلر یوقدر .

مساجد ایسه عمومیتله اوفاق اوفاق مسجدلر اولوب، اوچ بش جامع کبیر وارایسه‌ده بونلرده نسبةً ینه اوفاقدر . الك بیوك جامعلری « مکه جامع » تعبیر اولنورکه اولدقجه

معمور بر مسجددر، هر نه قدر سطحی اورتولی اولان جهتی آرتق بیوك دكل ایسه‌ده، اچیق میدانی خیلی واسع ومکملدر . ایکی بیك قدر آدمی احاطـه ایدر . تمام اورته یرنده بیوك حوضی واردر ، فقراء امت اوراده بتون کون چامه‌شور ییقارلر .

مدینه مسـجدی ایسـه دها اوفاقدر ، جماعت هیچ برنده بولنمز ، بر ایکی صف جماعت ایله نماز قیلنور ، یالکز جمعه‌لری برجمع عظیم تجمع ایدر، حتی کوی وقریه‌لردن محضا جمعه نمازی ایچون کلورلر .

شهرك هر طرفنی کزدم جامعلر هپ غریبدر. برکتبخانه وار ایسه‌ده اوده‌اوفاجق بر شیدر مع‌مافیه کوزل کتابلر وار . بوراده دخی بر حیات اثری کوره‌مدم بزم سیبریه کویلرنده دها منتظم کتبخانه‌لر بولنور .

عالی ونجه تمـامیله مجهول بر شی وار ایسـه اوده « حضور » ك سرای شـوکت احتواسی اوله‌بیلور ، غایت واسع وحصن حصین ایله احاطه اولنمش ، دخولی هر کسـه نصـیب اولمز ، خارجاً بر دار عمران وداخلاً سجن خسران وبیت معصیت وکفران دیمکه شایان ذی‌روح بر میتك کورستانیدر .

بن برکون صباحدن وقت ظهره‌قدر جولان ایده‌رك حیدرآبادك هر طرفنی بالمشاهده سیر وتماشا ایتدکدنصوکره مأیوس ومنکسر اوله‌رق، مولوی انوارالله صاحب‌جنابلرینك دولتخانه‌لرینه عودت ایتدم . قوشـلق طعامندن صوکره مومی‌الیه جنابلرینك اشـارتی اوزرینه مدرسهٔ نظامیه طلبه‌سنی زیارت ایتدم .

مدرسهٔ نظامیه

افسوس صد هزار افسوس « مدرسهٔ نظامیه » نامنه افسوس، انسان نه قدر تأسف ایدرسه آزدر ، هندسـتانده الك زنکین بر امارت اسـلامیه‌دن اولان بر مملکتك امیر وحاکمنه منسوب وبتون هندستانده نام وشهرتیله معروف ، بلکه بتون هند مسلمانلری ایچون یکانه بر مرجع ومنبع اوله‌بیـله‌جك ، وهر کسـه امید بخش ایدر او مطنطن اسم ایله مسمی « مدرسـهٔ نظامیهٔ » غیر منتظمه‌یی نصل تعریف ایده‌یم ونصل آکلاته‌یم، ذاتاً بوراسی من‌القدیم بر آخور ایمش ، شیمدی دخی آخور دیه‌جکم کلیور .

بن بورایه کلدیکم زمان چوق دوشوندم . کندمجه بومدرسـه‌در دیه‌جکم کلدی ، اولسه اولسه متین یاپلمش ینه بر انسان آخوری دنیله‌بیلور کبی کلدی .

مدرسهٔ نظامیه بناسی ، دورت دیوار ، اورتاسی آچیق بر میدان ، بزم مدرسه‌لرك

اورطه‌سنده بیلدیکمز آچیقلقلر کبی واطرافی قبه‌لر ، فقط اوطه فلان یوق یالکز او دیواره ملاصق دولابلر وار ، دولابلرده طلبه‌نك : کتابی ، یتاغی ، آیاق قابی ، چاماشیری وهرنه‌سی وارسه هرطلبه‌یه بر دولاب بولنور . طلبه‌ده ، کوندوزلری اوقبه التنده یاشار ، کیجه‌لریده سطوملرده ومیدانلرده بولنورلر ، اوراده یاتوب قالقار ، اوراده تحصیل ایدر ومدرسلرده اوراده تدریس ایدرلر .

هرنه‌قدر کندیلرنجه بوبردارالفنون ایسه‌ده ، بن بویله بر دارالفنونی بر درلو ذهنمه یرلشدیره‌میوردم . فی‌الحقیقه حیدر آبادده دیکر خانه‌لرده دخی طرز معماریه اولدقجه ساده‌در . مع مافیه بومدرسهٔ نظامیه دها بر آز دوزکون اوله‌بیلوردی . بومدرسه‌ده طلبه‌نك یمکلری « حضور » طرفندن ترتیب اولنمش، مخصوص آشجیلری وار، هر کون پرنج حاشلامه‌سی ویریلور ، « دال » دیدکلری آجی برشیده ایدام یرنده‌در . « دال » نه اولدیغنی پکده بیله‌میوردم : بیبری ، زنجبیلی ، قرنفلی بول ودها بر چوق آجی شیلردن مرکبدر . آغزه آلدقچه‌ده کوزدن بلا اختیار یاش کلور ، انسانك آغزینی ساعتلرجه یاقار .

هفته‌ده بر دفعه‌ده اتلی پلاو ویررلرمش. هندستان اهالیسی مسلمانی دخی ات یمز. صیجاغك تأثیری اولاجق .

طلبه‌نك اوصافنه کلنجه آرتق مختصراً دییه‌بیلورمکه : انسانیتك پك ابتدائی درجه‌سنده‌در . بر صنعت مخصوصه ذاتاً آرانیله‌مز ، طوپراقلر ایچنده یووارلانیر آدملرده نه کبی قیافت تصور اولنه‌بیلورسه اودر . حقیقةً چوق آجیقلی حاللر ، بوتون دکنده اك مشهور بر مدرسه‌نك بویله بر حالده بولنمه‌سنه دوغریسی انسان هیچ معنا ویره‌مز . فقط تحصیل اولدقجه کوزل ، علوم عربیه‌ده خیلی اقتداره مالك غایت کوزل طلبه یتشدیرمشلر ، حتی هندستانده بومدرسه‌نکده حالنه قیاس اولنورسه نسبةً درجهٔ تحصیل فوق‌العاده دنیله‌جك کبیدر، مع مافیه بوراسنده تحصیل ، علوم عربیه‌دن عبارت اولوب ، فنون جدیده‌یه عائد برشیلر یوقدر . حیدر آباد دکن‌ده دها بشقه مدرسه‌لرده بولنورسه‌ده ، آرتق قوجه بر حکمداره منسوب مدرسهٔ نظامیه بو حالده کورلدیکی کبی بشقه‌لرینی کیدوب کورمیه هوسم‌بیله قالمدی .

هرنه‌قدر هندستانده مدرسه‌لر اولمامش وحالا یوق ایسه‌ده ، اوخانه‌لرده وجامعلرده تدریس اصولی غایت منتظم اولدیغندن ایستر زمان سابقده ایستر حال حاضرده غایت بیوك

ادملر يتشمش، عالم وفاضل ادملرده الآن واردر. مولوى عبدالحى ، صديق حسن كبى داهيلرده ينه مدرسه وهندستانده يتشمشلردر .

صديق حسن حقنده بعض اتهاملرده شايع ايسه‌ده ، اواتهاملر اسلاميتده پك اسكى خسته‌لقدن بشقه برشى دكلدر .

صديق حسن بر وهابى اولمقدن زياده، غايت متقى ومتشرع برمسلماندر ، وهابيلك ايله اتهامه سبب : مزار طاشلرينه تعبدى منع ايتمه‌سى وبرچوق حقايق اسلاميه‌يى كمال سربستيله دوغرى سويله‌مه‌سيدر .

بن كندم حسن صديقك بيوك ادم اولديغنه برچوق جهتدن كسب قناعت ايتمشمدر. ازجمله باب علمده مشاراليهك اك بيوك مخاصمى اولان مولوى عبدالحى الكنوى جنابلرينك وفاتى خبرينى الديغى زمان، تأثرندن لسانى طوتلش او چ كون خانه‌سنده قاپانمش عائله‌سندن كيمسه‌يى صديق حسن جنابلرى اوطه‌سنه قبول ايتمامش ؛ ديرمش : هندستان آفاقنى ظلمت قاپاتدى ، عبدالحى ئولمدى هندستان ئولدى ، كاشكى بن دها اول ئوله ايدم ، بنم سنم كمالى بولمشدى . ديه‌رك بر هفته عادتا بلاهت حالنده قالمش ، عبدالحى‌دن صوكره يازى يازمز اولمش، اقربا واحباسى نه‌ايچون يازى‌يى ترك ايتدكز ديرلرسه: لاف آكلار ادم قالمدى ، يازايم ديرمش . بوادمده واقع اولمش بوحالى ، بوكون مولوى عبدالحى صاحبك تلامذى دخى بوتأثرى ندامت تعبيريله افتخار مقامقنده سويله‌مكده ايديلر .

مولوى صديقك مزايا سندن برى بهوبال حاكمه‌سى ايله نكاحى، بوده هركسه نصيب اولور شيلردن دكلدر . حاكمه حسن صديقك نكاحندن مقدم حيوانه بنه‌رك سوقاقلرده يغوران ونوكرانيله جولان ايده‌رك امور مملكته بالذات نظارت ايدرمش ، مشاراليه جنابلرينه نكاح بعدنده همان حسن صديق مومى اليهايى خروجدن منع ايده‌رك ، زوجى اولديغى جهتله كنديسندن مساعده استحصال ايتمدكجه خانه‌سندن چيقاميه‌جغنى بيلديرر . وامر شريعته اطاعت ايتديرر . وحاكمه‌يى شريعت نامنه خانه‌سنده حبس ايدر . حسن صديقك دها مهم مزاياسى انكار اولنه‌مز ، تأليفاتنده علماء عظام حوصله‌سنه صيغمز بعض مطالعاتى بولنيورسه ، اختلاف افكار هرزمان اولمش واوله‌لى واولاجقدر ، بوكبى ذواتى تكفير وتضليل لزومندن زياده بر جسارتدر ، خطا ايتمش اوله‌بيلورلر ، تكفير ايتمك اساس اعتقادمزه مغايردر . رحمة‌الله عليه رحمة واسعه حضرتلرينك اثارينه بحق كسب وقوف ايدنلر ظن ايده‌رم تقدير ايدرلر. وملتنه اولان خدمتى قطعياً انكاراولنه‌مز.

الك بيوك فضيلت ومزيتی‌ده حبسخانه‌ده وفات ایتمسیدر . انکلیزلر قیمتنی تقدیر ایتمدکجه بوکبی آدمی حبس ایتمزلر .

کندیسنه استفسار خاطر ایچون حبس خانه‌یه کلمش اولان زوجه‌سی حاکمه بیکم خانمی : بن برحیات ایکن نه ایچون بندن استیذان ایتمکسزین خانه‌کدن چیقارسون ، اللهدن قورقمزمی‌سین . دیه‌رك حاکمه‌نك صورتنه شامار اورمه‌سی، ایمانده اولان کمالاتنه دلالت ایدر .

خلاصه اومدرسه سز هندستان برده حسن صدیق خان یتشدیرمشدر .

فیللر [*]

هندستانده نباتاتك غرایب وعجایبی اولدیغی کبی ، حیواناتك‌ده عجایبلری اوراده بولنور . فقاً دخی مثبت اولان بر شی وار ایسه حیوانات وحشیه میاننده قابل تربیه وتعلیم وفوق‌العاده حساس اولان مخلوق فیللردر . بو مخلوقات غریبه‌ده اکثریتله هند جنوبیده وسیلان شبه‌جزیره‌سنده وبیچاپور ولایتنده‌چوق بولنورمش. بونلراساساً وحشی حیوانلر والك مدهش مخلوقاتدن اولدیغی حالده ، ینه بنی آدمك اصطیادندن قورتله‌مزلر ، وقورقدقلری بر شی وار ایسه ینه انسانلردر . ینه انسانلر ، انواع دسائس ایله بونلری اغفال وتعجیز ایده‌ر الده ایدرلر ، بالآخره اهلی بر حیوان کبی استخدام اولنورمش ، او مدهش حیوان عاجز اوله‌رق انسانلرك النه کچر وتربیه‌ده اولنورسه آرتق کسب انسیت ایدرمش ، عاقبت ایولك کوردکجه اطاعتده قصور ایتمدیکی کبی بر فنالق وتحقیره اوغره‌دیغی زمانده انتقام آلمقدنده چکینمزمش . هندستانده بو فیللر حقنده پك چوق غریب حکایه‌لر روایت اولنور .

ازجمله وحشی فیللر: آوجیلردن ویاخود قاپلان وآرسلان‌کبی مخلوقاتدن قاچدقلری زمان ، الك اول الك یاشلی ومسن اولانلری صیره‌لنور ، اوکده اولورلر، صوکره کوچوك یاوریلری ضعیفلری اورتایه آلورلر، دها صاغلام اولانلری دمدارلق ایدر آرقادن کلور بویله‌چه سورو طابور شکلنده قاچارلرمش ، اوفاق یاوریلری یورولدیغی فلان حس اولنورسه بیوکلری همان خورطوملریله آلوب آرقالرینه آتار واو صورتله قاچرلرمش دائماً محافظه‌لی اورمانلره قاچار وکمال جدیت‌ایله ضعفالرینی حمایه ایدرلرمش. چفتلشدکلری زمانده غایت کیزلی معامله ایدرلرمش ، اکر او زمانده معاذالله بر انسان چیقه کلورده معامله‌لرینی کوره‌جك اولورسه، اوآدمی مطلقا یاقالار آیاقلری آلتنه آلوب چکنه‌ر،ازرمش.

[*] فیللره عائد رسملر یدنجی فورمایه درج ایدیله‌جکدر .

اهلی اولوب انسیت پیدا ایدنلرده ، انسانلردن کندینه قارشی بر اهانت ایدرمش مطلقا تلف ایدرمش. حیدر آباد دکنده نظامك فیلجیلرندن بری، بر فیلی تحقیرایتمش ، فیل همان او آدمجغزی آیاقلری آلتنه آلمش ازمش ، بالآخره فیلجی‌نك قادینی ایکی چوجغنی بردن کتوروب او فیلك ایاقلری التنه آتمشـده دیمش : بو چوجقلری بوندن صوکره کیم بسله‌یه‌جك . او قوجه مخلوق یاپدیغی ایشه ندامت ایتمش کبی کوزلرندن یاش کلمش، صوکره چوجوقلرك بیوکنی خورطومیله الەرق ارقاسنه اتمش‌ده صانکه اوچوجغی بوندن صوکره فیلجیلکه قبول ایتدیکنی کوسترمش بالآخره هپ او چوجغه اطاعت ایدر اولمش . ایشته او چوجقده الآن حضورك فیل اخورنده فیلجی اولوب وظیفه‌سنده دوام ایتمکده، بن فیل اوزرنده رسمی چیقاردیغم زمان فیل یاننده ایاقده طوران فیلجی او چوجقمش .

بن حیدر آباد دکنده بولندیغم زمان حضورك فیللرندن برینه بندم، بنم ایله برابر بر فیلجی وبرده مولوی ابوالفدا صاحب جنابلری بولنیوردی ، او زمان فعلاً او بیوك مخلوقك انسانلره اولان اطاعتنی دخی مشاهده ایتدم :

فیل سوار اولەرق حیدر اباد جوارنده بر کویه کیتمشدك ، اثناء راهده فیلجینك معامله‌سی صوك‌درجه‌ده حیرتمی موجب اولمشدی ، فیلجی عادتا بر انسانه سوز سویلار وتعلیمات ویرور کبی بتون قوتیله کیدرکن اوحیوانه یولك تپه‌سندن دره‌سندن خندقدن کوپریسندن خبر ویرییوردی. حیوانده آلدیغی تعلیمات اوزره اویله منتظم کیدییوردیکه، شمندوفر سرعتیله قطع مسافه ایدردی .

بوندن ماعدا بنم مسموعاتم : فیل یاتماردی، اویله دیرلردی ، حالبوکه ارقاسنه‌یولجی قبول ایدرکن او قدر کوزل یاتیورکه، اوطاغ کبی حیوانه بنمك ایچون مشکلات براقیور، ایشته بونك‌ایچون او وضعیتده دخی ایروجه رسمنی چیقارتمشدم فیل یاتیور .

برده بو حیوانك ارککی چفتلشه‌جکی زمان قودوز بولنورمش، او زمانده حیوانك آیاقلرینی دمیرزنجیر ایله باغلارلرمش، مع‌مافیه حیوان خورطومی ایله اوکنه نه کچرسه الور، یاننه کلن انسانلره فرلاتورمش، بن حضورك فیللرینی سیر ایتدیکم زمانا کسزین بر قودورمش فیل یاننه کتمشدم ، برکت ویرسون حیوانك خورطومنه بشـقه بر شی کچمه‌مش ، یالکز اوکنده صو بولنیورمش، حیوان صـویی بر کره چکدیکی کبی (او اراده بز. کوسترمکده اولان فیلجی تلاش ایله باغیردیسه‌ده بن ا کلایه‌مدم،) خورطومنه

الدیغی صویی بنم اوزریمه یانغین طولومبه‌سی کبی فشقرتدی . اویله اولدم، عادتا صویه کیرمش چیقمش کبی ایدم. اللهك عنایتی پك یقین دکلدم، خورطومیله تجاوزده ایدرمش
بوحیوان غایت تمیز حیوان اولوب : اوت ، میوه، وجبوبات ییر، ات کبی شی ییماز. حیوان زینتدن صوك درجه خوشلانیر ، راجه‌لر حیوانه بندکلر زمان کرانبها مجوهرات ایله تزیین ایدرلر، او زمان حیوان انسان کبی اوزینتی حس ایده‌رك اظهارسرور ایدرمش. راجه‌لرك بندکلری حیوان عادتا برمجوهرات تپه‌سی اولور قالور، یالکز کوزلری اچیقده اولوب بشقه هیچ بر یری کورلمز. ایشته هندستانده موجود حیوانلرك الك غریبی ظن ایده‌رم شو فیلدر . صوك درجه‌ده انسانلره مونس ومطیع. دوکونلرده فلان اوفاجق چوجقلر بو حیوان ایله شهر داخلنده جولان ایدرلر . انسان بصیرت کوزیله باقارده بو حیوانك قوتی وحشتی ملاحظه ایتـدکدنصوکره‌ده برده بنی ادمه اولان اطاعتنی نظر اعتباره الارق دوشونه‌جك اولورسه ، جناب واجب الوجودك انسانلره احسان ایلدیکی قوتی ونعمتی بر درجه تقدیر ایدر . صوکره بو حیوانك عیناً نمونه‌سی اولان سـویری سینه‌ك داخلنده‌ده واردر ، بو صورتله دوشونلدیکی کبی او قدرت دهـا مکمل صورتده تقدیر اولنور .

سیلاب

« حیدار اباد دکن » ده (١٩٠٨) سنهٔ میلادیسنده غایت شدتلی صو باصقنی اولوب روایته کوره تمام اللی بیك خانه‌یی تخریب ایتدیکی کبی ، اون بیکدن زیاده انسان تلفاتی ظن اولنیور . شو آفات سماویه بنم دکنه ورودمدن بر قاچ ماه مقدم اولمشـدی ، شو سببه مبنی مملکتك قسم کلیسی خرابه شـکلنده بولنیوردی . بو آفت غایت مدهش بر فلاکت اولدیغی قدرده فجیع منظره‌لر تشکیل ایتمش، شهرك بر قسمی نهایت یاریم‌ساعت ظرفنده تمامیله صو التنده قاله‌رق نابود اولدیغی کبی ، انسانجه دخی تلفات کلی اولوب، بالخاصه اوده قاپالی اولان اسلام قادینلری بردن بره طشره فیرلامشلر ایسـه‌ده ، نره‌یه کیده‌جك یوللری بیلمدکلرندن چارهٔ نجات بوله‌میوب ، بیکلرجه قادین غرق اولمش .
بن دکنه کلدیکم زمان سوقاقلرده ایکی ادم بر ارایه کلدیکی کبی مطلقا او سیلابدن بحث اولنوردی . هر یرده اجی اجی فجیعه‌لر سویلازدی .
اصل بر غریبه : فیللرك بو فلاکت اثناسنده جان قورتارمه‌لریدر. او زمان حیدر اباد دکنده نه قدر فیل وار ایسه ، هپسی جان قورتارمیه دوکلشلر ، او مبارك حیوانلر

انسـان صداسی نره‌دن حس ایدرسه اورایه صولری طالغه‌لندیره‌رق هجوم ایدر ، همان قافله قافله ادملری صیرتنه الدیغی کبی کناره کلور . همان پوسته‌یی صیرتندن اتدیغی کبی تکرار نره‌ده انسان سسلری او طرفه کیدر ، جان قورتارمه‌سـنه باقار ، بعض کوچك چوجقلری خورطومیله صو اوزرندن طوپلارمش . بعضاً فجیع اغلامه‌لری هر طرفدن حس ایدنجه حیوان شاشره‌رق بر صاغه بر صوله کیدرمش ، بعض صیرتی طولو انسان ایکن ینه‌بشقه‌لرینی قورتاره‌جق اولور شاشیرمش اوزمان صیرتنده‌اولنلر فریادایدرلرمش شوصورتله حیوانلرغایت کلیتلی جان قورتارمشلر، عادتاجان قورتاران الای وظیفه‌سنی کورـ مشلر ، بتون اهالی اغزنده‌بوحیوانلرك غایت بیوك براحتساس ایله جان قورتاردقلریده‌سویلانردی، حتی‌اومبارك حیوانك اوراده کوستردیکی مهارت‌فوق‌العاده من‌القدیم فیل‌ایله برابریاشانلرك بیله حیرتلرینی موجب اولمش. دییورلردیکه: بوکره سیلاب فلاکتندن خلاص اولانلرك قسم کلیسی اومبـارك حیوانلره طبعاً مدیون شـکران قالدیلر ، حتی بوکونه قدر اکثر بیچاره‌کان حضـورك آخورنده بولنان فیللره اکمك فلان کتوردکلری کبی بعضـلری ، بالخاصه صحراله کیده‌دك فیلك الك سـودیکی اوتلری طوپلار کتوریرمش . بومناسـبتله فیل‌لرك دها بر چوق ثنالرینی مراراً ایشیتدم چوق غریب وطبیعی حسیات .

سیلاب مناسبتیله :

مملکتك هرطرفنده متعدد مجلسلرده بومناسبتله پك چوق وقایع غریبه مسموعاتم اولمشدی : بو آفتی متعاقب یوز بیکلرجه جان آچیقده قالمش ، مال کیتمش جان کیتمش غایت مدهش برفلاکت مملکت یر ایله یکسان اولمش، انادن طوغمه چرچپلاق میدانده قالانلر تعداد اولنور شیلردن دکلمش ، جانلرینی قورتارمق ایچون کوملك طونلرینی‌دخی چیقاروب آتمشلر ، چوق آجیقلی فجیعه‌لر سویلنمکده ایدی .

اصل دها غریبی بوفلاك زده بیچاره کانه انسانیت نامنه معاونت « جف‌القلم » هیچ بر طرفدن بر پاره‌لر یوق ، دنیـانك الك مرحمتلی امریقا ملیونرلرندن بیله سس صـدا یوق . بر پاره کوندرمك شویله دورسـون بلکه‌ده بوواقعهٔ فجیعه‌دن خبرلری بیله یوق ایدی. هندلیلرده دوغریدن دوغری‌حامی دعواسنده بولنان‌انکلیزلرکه اوبوتون هندستانی صویوب صوغانه چویردکلری حالده ، صـانکه بوفلاك زده بیچاره‌کانه عالم مدنیتك اوج اعلاسندن باقه‌رق مرحمته کلمشـلرده ، آنجق یدی بیك روبیه (٤٢٠٠٠) غروش اعانه ویره‌بیلمشلر ، (اوده هندستان پاره‌سندن ویرلمش) ودین قارده‌شلری اولان مسلمانلره

فيل آياقده ايكن

کلنجه کیمسه‌نك خاطرینه‌بیله کلمامش وهیچ برطرفدن ایکی پاره کوندره‌بیله‌جك بر اهل حمیت ظهور ایتمامش، یوز بیکلرجه جان سوقاقلرده آچ بی‌علاج قالمش ایکن، انسانیت نامنه بونلرك خاطرینی صوره‌جق قدر بر آدم بولنمیوردی . بن بوخصوصده برقاچ دفعه‌لر خواص وعوام بیننده دیکله‌دم ، حتی مقام خلافتدن بالوکاله شهبندرلر طرفندن بر خاطر شناسلقده کوستریله‌مدیکی سـویله‌نیوردی . وبرچوق دفعه‌لرده مدافعه‌لرده بولنیوردم : هندستانده سـیلاب زمانده تورکیه‌ده انقلاب مناسـبتیله قان دریالری آقیوردی ، بلکه حیدر آباد دکن فلاکتندن دها مدهش فلاکتلر باش کوسـتریبوردی ، یوقسـه امین اولوکز تورکلر مطلقا امدادکزه شـتاب ایدرلردی . دیه‌رك بر آرالق بعض آدملری اقناع ایتمشدم .

بر کون تکرار سوز مناسبتی اورایه کلمشدی . بزم مدافعه‌مزه مقابل بری اعتراض مقامنده دیدی : بز عثمانلی قرده‌شلرمزی احترام ایده‌رز وآنلردن اساساً هیچ بر شیده امید ایتمزدك ، فقط عینی زمانده بزم دکن‌ده سیلاب آفتی ایتالیاده زلزله وحرکت ارض فلاکتی واردی ، بالذات محمد رشاد خان وکنج تورکلر بیوك بر غیرت ایله دین دشمنی اولان ایتالیانلره اعانه جمع ایتدکاری حالده بزم خاطرمزی بیله صورمادیلر ، انکلیزلرده ایتالیانلره ایکی میلیون لیرا ویردیلر ، بزه کلنجه یدی بیك روبیه ، اوده بزم پاره‌مزی بزه ویرمك صـورتیله ، لوندره‌دن بر پاره کلدیکی یوق . تورکلرده ایتالیانلره ویرمامش اولسه ایدیلر بزم خاطرمزه‌بیله کلمزدی . اصل بوراسی بزم کوجمزه کیتدی .

بنده مدافعه‌ده دوام ایده‌رك دیدم : بنم فکرمده اسـاساً ینه هندسـتان حکومتی مقصردر . بن ایتالیا فلاکتی زمانده مانچوریه‌ده ایدم، فی‌الحقیقه حیدراباد دکن سیلابی حقنـده اولان تلغرافی دخی حارین‌ده اوقودم ، فقط بوفلاکتی یالکز بر تلغرافده کوردم ، اوده نصـل ایدی یك خاطرمده قالمامش ، اما ایتالیا فلاکتی حقنده هرکون متعدد تلغرافلر حقیقةً انسـانه تأثیر ایده‌جك صورتده آجینقلی حوادثلر ، ظنمه کوره هفته‌لرجه دوام ایتدی ، حتی خاطرمده‌در : ژوسـیف ماندن نامنده بر میلیونر تمام مال وملکندن آیرلدی ، کندی ریچیو بلده‌سنده ۲۵۰۰ نومرولی واغونده اقامت ایتمکده‌در دیه‌رك بر تلغراف واردی وپك چوق فاجعه‌لی وقایعی هفته‌لرجه دوام ایده‌رك، هرکسك مرحمتنی جلب ایتدیلر وبوصورتله هرکسی اعانه‌یه مجبور ایتدیلر، اما حیدر آباد سیلابنی بن کندم بر تلغراف کوردم تفصیلاتی یوقدی وآندن صوکره‌ده هیچ یازلمدی، شوسببه

مبنی هرکس اهمیتسز بر وقایع ظن ایتدی . امین اولوکز حیدر آباد حقنده تورکارده اوقدر بر ویا ایکی تلغراف کوردیلر واهمیتلی برفلاکت ظن ایتمدیلر یوقسه تورکار بوکبی مسئله‌ده قطعیاً اهمال ایتمزلر فلان دیه‌رك اقناع ایتمشـدم . فی‌الحقیقه بوکبی مسئله‌لرده حالمز عجایبدر.

روس قونسلوسندن مکتوب

« حیدر آباد دکن » ده مکه جامع شریفی حوضنده بر کون (جامه‌شوی) جامه‌شیر ییقامقده ایدم ، پوسـته‌جی یانمه کله‌رك ، عبدالرشـید ابراهیموف ، یوزومه باقه‌رق بر مکتوب کوستردیکی کبی دفتره امضا لزومنی اشارت ایتدی .

دیدم : بن امضـا ایده‌رم . دیدی : انکریزی (انکلیزجه) های های انکریزی ، دفترینه امضا ایتدکدنصوکره مکتوبی آلوب اوقودم ، روس قونسلوسی بزه یازییوز ، بروجه آتی عیناً ترجمه :

بومبایده روسیه ایمپراطورلغی باش شهبندرلکندن :

٢٣ اوکتوبر ١٩٠٩ نومرو ٧٤٤ (بونومرودن دخی کوریله‌بیلورکه روس‌شهبندری هندستانده نه‌قدر ایش‌سزدر. اون آیده (٧٤٤) اوراق)

حیدر اباد دکن‌ده روسیه تبعه‌سندن عبدالرشید ابراهیموف !

سزك ٢٢ اوکتوبر (٤ نوپابر) تاریخلی تلغرافکز موجبنجه سزه اخبار ایده‌رم ، بنم طرفمدن سزك توقیف اولنمه‌کزحقنده ایضـاحات طلب اولنه‌رق ، تخلیصکز ایچونده تشبث اولنمشدر .

پاسپورتکزیده بونکله کوندرییورم .   امضا ،

او اراده ذاتاً بزی تخلیص ایتمشلردی، طبیعی ایدیکه ینه قونسلوسك تشبثی سایه‌سنده تخلیص کریبان ایتمشدك .

نظام‌الدکن وحجاج

عمومیتله بزم مسلمانلرده غریب غریب دیانت پرورلکلر وار ، بونك دخی بعضـاً اسبابی پکده آکلاشیله‌میور . دیانتپرورلك‌میدر حماقتمیدر ؟ ؟

حج فرائض دینیه‌دن بر عبـادتدر . کیمسـه انکار ایده‌مز . فقط کیملره فرض اولدیغنی دخی جناب الله بیان بیورمش ، فقراء امته حج فرض اولمیوب ، بلکه بالعکس حرامدر . بو هر نه قدر آغر سوز ایسه‌ده حقیقتدر.

نظام‌الدکن جنابلری هر سنه یکرمی بش بیك لیرا پاره صرف ایده‌رك خصوصی وابور ایله مکهٔ مکرمه‌یه تمام بیك ادم حجاج کوندرمکده‌در . بونك اساسی من‌القدیم بخارادن کاشغردن افغاندن هندستان‌طریقیله‌کلوب‌کچمکده‌اولان منقطع‌الحاج ومعاونته‌محتاج اولانلر ایچون برجمیله ایمش. فقط صوکره‌لری مأمورلرك سوء نیت وحرصلری نتیجه‌سی اوله‌رق بو مصارف دکن اهالیسنه تخصیص اولنمش ، هر سنه دکن فقراسندن بیك آدم حجازه کیدر وشو بیك آدم ایچنده اغنیا دخی بولنور ، آرالرندن برینی قافله سالار تعیین ایده‌رك هر سنه حجازه کیدر کلورلرمش. بویکرمی بش بیك لیرا ایچنده نه‌دولابلر دونر دها دوغریسی شو یکرمی بش بیك لیرا هر سنه اوچ بش آدم میانندهٔ‌ریر، نه‌دنیاوی ونه اخراوی فقرایه بر پاره‌لق منفعتی اولمز . ایکی اوچ بیك لیرایه بر وابور استیجار ایده‌رك یوزلرجه فقرایی مکه‌یه یوللارلر ، یولده بونلره (روتی) اکمکده ویرورلر ، ففقط عینی واپورده ملیونرلرده بولندیغی کبی دولابجیلرده بولنورلر . فقرانك آجلقدن جانی یانار ، دولابجیلر وابور اوزرنده هر کون بر قیون کسرلر. صوکره عینی فقرامکهٔ مکرمه‌ده مسجد حرامی تلویث ایدر، میناده مسجد ابراهیمی عادتا بر ابدستخانه یاپارلر، مبارك جنت معلا بونلر یوزندن نجاستخانه اولور ، والی غیر ذلك یوز بیکلرجه عالم اسلامی اضرار ایدر ، نظام‌الدکن جنابلریده بوندن اجر وثواب امید ایدر ، دیانت نامنه بو خیراتی یاپار . نه قدر عجایب حاللر ، نه قدر ساخته دیانتلر .

بن بونلرك دها تفصیلاتنی حجاز سفرنده پك آچیق صورتده‌ا یضاح ایتمك فکرنده‌یم انشاءالله .

دَکَنْ هندولری

ومسلمانلر

بوراده هندولر ایله مسلمانلر بیننده بر منافرت یوقدر ، دکن هندولری اولدقجه مسلمانلره احترام ایدرلر، مسلمانلره صاحب تعبیرینی قوللانرلر، مسلمان کچرکن بر هندو مطلقا بر وضعیت مخصوصه ایله مسلمانه‌اظهار توقیر ایدر. مسلمانلرده بالمقابله ملت حاکمه فلان معامله‌سنده‌ده بولنمزلر اولدقجه مأنوس وحوش کچنیرلر . دکن مسلمانلری ودکن هندولری بوجهتله حقیقةً شایان تبریکدر، یکدیکرینه انسانیت دائره‌سنده معامله‌ایدرلر.

سرای منسوبیننه مخصوص

عمامه

حضور خدمه‌سنه مخصوص بر عمامه واردرکه ، شکلاً روسلرك « کارتوز » تعبیر ایتدکلری ملی شابقه‌لرینك عینیدر، یالکز بر فرق وار ایسه اوده، شابقه‌دیکلمش اولوب بونلرك عمامه‌لری صاریلمشدر . فورمه وشکل عیناً بعین ، هله روسلرده او شابقه‌لرك ایام صیفه مخصوص برده بیاض جنسی واردرکه ، حیدر آباد دکن سرای خدمه‌سنه مخصوص عمامه‌لردن پك آز تفریق اولنور .

ذاتاً هندستانده عمامه‌نك انواعی پك چوقدر ، دنیاده خرستیانلرده شابقه‌نك نه‌قدر نوعی وار ایسه ، هندستانده او شابقه‌لرك هر بری عمامه ایله صاریله‌رق تقلید اولنمشدر : اسلام ، مجوسی وخرستیان هیچ بر وقت عمامه ایله تفریق اولنه‌مزلر، بعض مجوسیلرده اوقدر منتظم وغایت بیوك واوزون طیلاسان اصحابی واردرکه بزم علماده نظیره بولنه‌مز.

حضوره مخصوص صقال

حضوره ، حکمداره مخصوص صقال لحیه ، فرنکلرده دخی نوادردن محسوب آیری صقال، حیدر آباد دکن‌ده حضوره مخصوص اولوب، عموم حضوره منسوب اولنلرجه‌ده مقبول ومعتبردر . نظام‌الدکن محبوب علی خان جنابلری کندیلری دخی آیری صقال ایله افتخار ایدنلردن اولدیغی آکلاشیلیردی، هرکون بعدالعصر اوتوموبیل ایله کزمیه چیقدیغی زمان (بر قاچ دفعه‌لر تصادف ایتدم) اللری هر زمان صقالنده اولور صیق‌صیق صقالنی آچاردی. کندیسی کنج بر آدم اولدیغی‌حالده صقال وبیغی‌قیردی.

حضور خدامینی میانده طراش قطعیاً جائز اولمدیغی کبی صقال‌سز آدملر دخی بولنمزمش، حتی‌تمیز کوسه‌دخی سرای‌خدمتنه‌قبول‌اولنمدیغی موثوقاً روایت ایدیورلردی. صقالی اولانلرده ، هپ آیری صقال اولور .

حضورك عسکری

من‌القدیم حضورك یعنی نظام‌الدکنك قرق اللی‌بیك راده‌لرنده دائمی منتظم عسکری بولنورمش . بالخاصه بو صوك سنه‌لر ده محبوب علی خان بر بهانه ایله عسکرینی اولدقجه انتظامه وضع ایده‌رك اساسلی وزمانه‌یه مناسب قانون دائره‌سنده تنظیم وتسلیح ایتمش

بولنیوردی . بو حالی کورەن انکلیزلر برازده اوهامه مغلوب اولمشلر ظن ایدەرم . بیك طقوز یوز یدنجی سنەسندن اعتباراً حضورك اسلحهٔ جدیدەایله مسلح عسکرینی انکلیزلر کندی تربیه ونظارتلرینه آلمشلر وحضورەده دیمشلر : سنك عسکرینه بز باقار وتعلیم ایدەرز ، عسکر ، ینه سنك اولدیغی کبی هر زمان امریکه امادەدر . (یعنی لدی‌الایجاب بو سلاحلری سکاده استعمال ایدەرز دیمکدر)

حضورك عسکری عمومیتله یاخود اکثریتله دینله‌جك درجەده حضر موت عربلرندندر. دکن حکمدارانی من‌القدیم ماهیه معاش ایله عسکرلکده عربلری استخدام ایدرلرمش، بر زمانلر دکن حکمدارانی مملکتلرنده عرب لسانی ترویجنه همت ایدەرك ، اسلامله توحید السنه لزومی مسلکنی تعقیب ایتمشلر، وشوفکره مبنی عربدن عسکر بسلەدکلری کبی ، عرب مهاجرلرینەده آیروجه اراضی ویرورلر وعسکرلکنی اکمال ایدنلرەده معیشتلرینی تأمین ایدەجك قدر سرمایەده ویرورلرمش . وبو صورتله دکن ولایتنده بر چوق عرب قریەلری اعمار اولنمش ، فضله اولەرق عربلره دائمی سلاح قوللا- نمەسنه مساعده اولنورمش ، الی الآن عربلر چاقللی تفنك ایله کزرلر . بو کونده دخی حضورك عسکری اکثری عربدر . ایشته شو جسور عربلردن مرکب اوتوز بش بیك حضور عسکرینی، حضورك رضاسنه مغایر ونقض عهدایدەرك انکلیزلر کندی ادارەلرینه آلمشلر ، فمابعد کندیلری تربیه ایدەجکلر ، اوتوز بش بیك عسکری غصب ایتدکدن صوکره ، شیمدیده بو عسکرك مصارفنه مقابل بر ولایت ویا بر قاچ مربع کیلومترو اراضی دخی حضورك ملکندن آلمق فکرنده بولنیورلرمش. زوربالق اولسه اولسه بو قدر اولور . بیچاره حضور ، بو صورتله بی‌حضور اولمش . ایشته اوروپا عدالتی ، ایشته اوروپا انسانیتی ، معاهدەلری نه صورتله چکنیورلر .

ذاتاً انکلیزلرك هندستانده تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاستلری : هر سنه ، هرراجه ونوابك اراضیسندن آهسته آهسته بر بهانه ایله قاریش قاریش ضبط ایدەرك ، بالآخره تماميله کندی تسلطلرینه کچیرمکدر . بوده انکلتره مستملکات سیاسیەسنده بر مادهٔ قانونیەدر .

حضورك ادارەسی

حضور محبوب علی خان . (شیمدی اوغلیدر) لقبی : « فتح جنك نظام الملك اصف جاه »

(قفالرده اولان بوشلقلر بو القاب ايله دولديرلمشدر) .

سرای شوکت احتواسنده رئيسلری انکليز اولمق شرطيله بش آدمدن مرکب بر مجلس بوتون مملکتی اداره ايدر .

رئيس جنابلری مستر . . . . لقبی : مدار المهام يمين السلطاندر .

باشقه‌لرينه‌ده « معين المهام » دينليور . (شمال السلطان پايه‌سی نه‌دندر ويرلمامش مناسب ايدی) .

مجلس رئيسی هر نه قدر انکليز ايسه‌ده ، دکنليلره قارشی جدی ومکمل خالص بر مسلمانلق دعواسنده بولنيور، ظن ايده‌رم محبوب علی‌خان جنابلرينی دخی مستر جنابلری اسلاميتی ايله اقناع ايدييورمش. مسلمان هی مسلمان هی دييورلر . کوتوال جنابلرينك لقبلری : معتمد امور العام .

ايشته بوتون مملکتك پارلمنتوسی، قابينه‌سی، بيلمام نه‌سی هپ شو بش آلتی آدمدن عبارت اولوب ، ادارهٔ امور مملکتده بونلرك تصرفنه توديع اولنمش .

دها دوغريسی بونلرك مجموع يکونی ومافی الضميری او اسلاميت دعواسنده اولان مستر . . . جنابلرينك يد تسلطنده بولنيورلر ، يالکز شو قدر وارکه : مسلمانلره ظلم اولنديغی صيره‌ده ميدانده کوتوال جنابلری ومعين المهام حضراتی بولنه‌رق ، مستر . . . جنابلريده پرده‌آرقه‌سندن سوفلر Souffleur وظيفه‌سنی ايفا ايدر . مملکت اداره‌سينه کلنجه هر اورده اچيقدن اچيغه مستر . . . جنابلری فرمانيله هرنه امر ايدرسه‌اولور .

مستر . . . جنابلری مساعده ايتمدکچه حضورده کيمسه ايله ملاقات ايده‌مز ، ديمك اولورکه اساس اعتباريله حکمدارينه مستر . . . جنابلريدر .

ايشته بدبخت مسلمانلرك حالی، بو ايسه الك معتبر والك بيوك بر نوابدر، بشقه‌لری عموميتله بر انکليز مأموری يد تصرفنده دوغريدن دوغری اسير بولنيورلر .

هندستانده نواب وراجه‌لرك

موقعلری

نواب وراجه‌لرك قسم کليسی انکليزلرك تحت حمايه‌سنده اولديغی کی تماميله آنلرك خادم واسيرلری اولوب اصل يرلی راجه‌لرده آنجق بر اسم قالمش دنيلورسه خطا دکلدر. يالکز شمالی هندستانده هملايا طاغلری حدودنده کائن « نيپال » راجه‌لغی ايله

شمال غربیده اولان بلوجستان توابلغی تماملیه مستقل اولوب ، نیپالك اهالیسی مغول وهندو مجموع نفوسی اون‌دورت ملیونه قریب تخمین اولنور: منتظم عسکری، هرنه‌قدر بیوك مقیاسده دکل‌ایسه‌ده، طوپ وتفنك فابریقه‌لریده اولدیغی کبی، موقع جغرافیه‌لریله‌ده انکلیزلری دائما راحتسز ایده‌بیله‌جك قدر بر موقعلری واردر. برازده خارجدن پارمق اورولورسه ، انکلیزلری هر زمان تهدید ایده‌بیلور .

بوندن‌ماعدا کشمیر راجه‌لغی هرنه‌قدر انکلیزحمایه‌سنده‌ایسه‌بیله: ایستر موقع جغرافیه‌لری وایستر صلابت‌دینیه‌لری حسبیله، ینه انکلیزلری دوشوندیرمکدن کیری قالمزلر. راچپوتانه قبائلی دخی غایت جنکاور وجسور ملت اولدقلری جهتله اوبرلرینه التحاق املنی بسله‌یه‌بیلور .

بونلردن ماعدا دخی ، راجه‌لر میاننده اره‌صیره کندی موجودیتنی خاطرلاینلر بولنورمش .

هرنه‌قدر ١٨٥٧ سنه‌سی « کاوه‌نپور » ده قیام ایتمش « نانا صاحب » مسئله‌سندن طولایی اسلام وهندو تفریق ایتمایه‌رك اوتوز بیك قدر بی‌کناه ادملری انکلیزلر طوپه‌دیزدکلری کبی برقسمنیده دیری دیری « کانکه » نهرینه بوغه‌رق وبرچوق علمایی‌ده ینه دیری دیری غازلر دوکه‌رك آتشلره یاقوب اجرای وحشت ایتمشلر ایسه‌ده ، بوتون هندستان خلقی بومسئله‌یی ذکر ایتدکلری‌زمان (آرادن یاریم عصر کچمش اولدیغی‌حالده) همان شیمدی اولوب کچمش کبی حرص انتقامله قان آغلایورلر .

فی‌الحقیقه بعض راجه‌لرده بومسئله‌نك یاغلغیده باقی اولوب ، نانا صاحب مسئله‌سنه « پتیاله » راجه‌لغی اظهار دنائت ایده‌رك ژنرال ویهلره ظهیر اولوب ، ینه بزم قانیمزی بزمکیلردن دوکدیردیلر دیه‌رك شکایت ایدرلردی .

« نانا صاحب » دیدکلری بر ذات، مرهته حکمدارلری اولادندن اولوب ، ١٨٥٧ سنه‌سنده انکلیزلرك تحقیراتنه تحمل ایده‌میوب، مدافعه‌فکری تلقین، وهندستان‌هندلیلرك مملکتی اولدیغی تشهیر ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده، بالآخره انکلیزقوهٔ عسکریه‌سنه مقاومت ایده‌میه‌جکنی حس ایدنجه، نانا صاحب کندی « نیپال » راجه‌لغنه التجا ایده‌رك تخلیص کریبان ایتمش ، انکلیزلرده بووقعه‌یه قیام سوسی ویره‌رك « پتیاله » راجه‌لغی عسکریله انکلیز عسکری برلکده « کاوه‌نپور » اهالیسنی ، سلاحسز بیچاره‌کانی خانه‌لرندن آله‌رق طاقم طاقم بیگر آدمی بردن طوپه دیزمشلر . بووحشتلری اجرا ایتدکلری زمان مدنی

ژینراللر قهقهه‌لرایله کولرلرمش، بالخاصه علماء عظامی آتشلره یاقدقلری‌وقت ژینراللردن بری اللرینی چارپه‌رق آلقشلر ، بوغله بوغله کولر، سسلری چیقدیغی قدر باغره باغره چرپینور عادتا ممنونیتندن چیلدیررمش ، بن نه‌زمانکه اوحاللری کوزلری ایله کوره‌ن اختیارلردن دیکله‌دم ایسه، یاریم عصرصوکره سویلاندیکی حالده اووحشتدن‌قان آغلامامق ممکن دکل ایدی ، هله مولوی جان محمد شاه مرحتی صاحب جنابلرندن دیکله‌دیکم زمان بلا اختیار کوزمدن یاریم ساعت یاش دوکلمشدی ، کندیلری یتمش بش بلکه دها زیاده یاشلی ، بم بیاض صقال ایله قفاسنی صاللایه‌رق « ثلاثین الف نسمه قتلوا ظلماً ومنهم من‌کان واحد بالف » دیدیکی‌زمان صقاللرندن کوزیاشی بورجاق‌بورجاق یووارلانیوردی، چوق متأثر بر آدم وکندیده عیناً مشاهده ایتمش وغایت متأثر ومتألم ایدی .

بووقعه‌یی کندیلرندن ایلك دفعه اوله‌رق حیدر آباد دکن‌ده دیکله‌دم ، دوغریسی هیچ قلبمدن چیقمق احتمالی یوقدی ، یالکز اوژینراللرك اسملرینی کندیده تمام لایقیله سویله‌یه‌میوردی ، یالکز : « سرکار انکریز ظالم » دیردی .

هرچه هرنه‌یاپلمش ایسه ، آوروپالیلر یاپمشلر ، کیم نه‌دیه‌بیلور .

بونلرك ذاتاً مقصدلری‌شو صورتله دیکرلرینی تهدید ایده‌رك ، تسلطه یول آرامق ، یول بولمقدن بشـقه برشی دکلدر . بالاده ذکر ایتـدیکم کبی حیدر آباد دکن نظامی عسا کرندن اوتوز بش‌بیکی کندی تصرفنه آلدقدن صوکره آنلرك مصارفنه بدل‌اراضیده ایستەمسی ، هپ او سوء آمالك مقدمه‌لرندن اولوب ، برکون کله‌جك هندستانده نه‌راجه قالور ونه‌ده نواب ، اساس مطلب ونتیجهٔ مرام بودر، بشقه برشی دکلدر. دها قیصه‌سی نوابلر بوکون وار یارین یوقدر ، یالکز : بوتان ، نیپال ، بلوجستان راجه ونوابلقلری بر مدت قالورسـه ، کوزلرینی آچوبده افغانسـتانه احتمی ایدرلرسـه ، اوله‌بیلورکه کندیلرینی قورتاریرلر ، هرنه‌قدر بعید اولسـه بیله سعی واهتمام اولنورسـه بوسبوتون ثمره‌سز قالمزدی .

دکن اطرافنده

حیدر آباد دکن شمالنده نهایت اوچ کیلو متره‌لك بر مسـافه‌ده برده اسـکندر آباد بلده‌سی‌واردرکه اصل‌بوراسی حیدرآبادك فرنك محله‌سی دنیلورسه دها مناسب‌اولوردی، انکلیزلرك عسکرلری قشـله‌لری وا کابری بوراده اولوب اصـل کبار عائله‌لری بوراسنی کندیلرینه محل سفاهت اتخاذ ایتمشلردر .

اسکندر آبادده اولان انکلیزلرك ایستر سفاهتنی ایستر راحتنی لوندره‌ده اولان لوردلر یاپه‌مزلر . ذاتاً انکلیزلرك اك بختیارلری هندستانده یاشایانلری اولوب ، آندن قالا مصر وصوکره‌ده چینده اولانلریدر ، اك بدبخت اولانلریده لوندره‌ده یاشارلر ، یالکز شول‌قدر وارکه اك ظالملریده هندستانده‌در .

آثار عتیقه دکن اطرافنده بر چوق فیل مغاره‌لری وامثالی آثار عتیقه دخی کثرتله بولنیورمش ، بن آنلردن کندم هیچ برشی اوکره‌نه‌مدیکم جهتله ، هرنه‌یازه‌جق‌اولورسه‌م ناقص اوله‌جغی کبی بر استفاده‌ده تأمین ایده‌میه‌جکمدن او جهتلردن صرف نظر ایتدم . وال (پونا) جهتلرنده (آلوره) نام‌غایت مشهور بتخانه ومغاره‌لری واردرکه ، دوغریسی انسانلر بونلره آنجق قیمت تقدیر ایتمکده دخی عاجز قالورلرمش .

ذاتاً هندستانده آثار عتیقه اکثریتله بتخانه ومعابد ومغاره‌لردن عبارتدر دنیله‌جك اولورسه مبالغه دکلدر ، ظن ایده‌رم : انواع موزایقه‌لر ، ویرآلتنده عجایب مغاره‌لر ویك اسکی جامعلر فی‌الحقیقه هندستانك هرجهتنده واردر ، فقط بن آثار عتیقه‌دن هیچ برشی آکلایه‌مدیغم ایچون یالکز باقار « وعمروها اکثر مما عمروها » دیر کچردم .

ذاتاً خراب اولمش جکرلرمی ، بر دها اوخرابه‌لرك سیریله زده‌له‌مك ایسته‌مزدم . یالکز شوزاسنی عرض ایده‌بیلورم : فرنکلر آثار عتیقه‌یی بزم المزده کوریرلرسه ، محافظه‌سنی توصیه ایدرلر ، غایت آثار عتیقه محبی ومراقلیسی اولورلر . کندی اللرینه کچدیکی کوندن اعتباراً بر آن اول تخریبنه غیرت ایدرلر ، نیجه بتخانه‌لر ، ونیجه جامعلر آخور اولمش ویرایله یکسان اوله‌رق نابود اولمش . بوحقیقتی دخی شیمدی‌یه‌قدر کورنلر آز بولنیور .

بالخاصه فرنکلره معتقد اولان بزم کور متمدنلرمز ، جامعلرك آخور یاپیلدیغنی هیچ تصدیق ایتمك ایسته‌مزلر ، اثار عتیقه‌لرك اك کزیده‌لری اوروپالیلرك النده خرابه‌زار شکلنده قالدیغنه‌ده عقل‌لری ایرمز ، کوزلری ایله کورسه‌ینه تأویل ایدر ، فرنکلره سوءظن ایتمکدن توقی ایدرلر .

دکنده مدینه مسجدنده

مسجد مذکورده اویومقده ایدم ، بری یانمه کله‌رك یا غریب ! یاغریب ! دیمه‌سی اوزه‌ینه کوزیمی اچدم . اوفاقجه بویلی بیلمدیکم بر هندلی دیدی :

سن حجاز کیده‌جکسك ؟

— نصیب اولورسه کیدرز .
— دیکت هستمی یعنی بیلاتکز وارمی ؟
— شیمدیلك یوقدر .
— آب بخاری هستمی یعنی سز بخارالمیسکز .
— اوت . (ذاتاً هندیلر حاجیلری هپ بخاری ظن ایدرلر) .

بونك اوزرینه هندی صاحب بزه حجازه کیتمك اوزره واپور بیلاتی ویره‌جکنی سویله‌دی . سوزلرینی بر درجه آکلادم ایسه‌ده ، فارسی بیلوب بیلمدکارینی صوردم . دیدی : مختصرجه بیلورم . ذاتاً بنده مختصرجه بیلورم ، مع مافیه بینمزده اوزون بر محاوره جریان ایتدی ، هندی صاحب جنابلری نظام دکن حضور عالیلرندن او سنه ایچون حجازه تعیین اولنمش قافله سالار جنابلری اولدیغنی اکلاتدیلر . کندیلری بزی خارجدن اوکرنمش وارایه‌رق کلمشلر ، یولده برابرجه رفاقتلرنده بولنورسه‌ق ، بزه مجاناً واپور بیلاتی ویره‌جکلرینی دخی اکلاتدیلر . بزده ذاتاً بویوله بر چاره آرامقده ایکن لله‌الحمد ینه ارادیغمز آیاغمزه کلدی . اوراده جامع داخلنده بولنان حوض باشنده براز اوتوردقدن صوکره قافله سالار حضرتلرینك اسملرینی دخی اوکرندك : مولوی عبدالرحیم صاحب‌مش .

مولوی عبدالرحیم صاحب ایله هرایکمز سوزلرمز مختصرجه اولدیغی جهتله اورادن قالقوب لایقیله اکلاشه‌بیلمك ایچون مولوی انوارالله صاحب حضورینه کیتدك .

مولوی انوارالله صاحب خانه‌سنده :

قافله‌سالار صاحبك سوزلرینی اکلایه‌بیلوب بیلمدیکمی‌اوکرنمك‌ایچون‌مولوی انوارالله صاحبه حالمزی عرض ایتدیکمزده ، مقصد اساساً اکلاشلمش ، یالکز اکلاشلمایان برشی وارسه اوده قرانتینه مسئله‌سی‌ایمش: مولوی عبدالرحیم صاحب‌قرانتینه خصوصنده برفکر بیان ایدییوردی، بنده بواوزون مسئله‌یی اومختصر فارسی لساندن اکلایه‌مامشم هر نه‌قدر عقله ونفس امره بعید اولسه‌بیله ، مولوی عبدالرحیم صاحبك قرانتینه حقنده فکرینی شوراده بالتفصیل بیان ایده‌جکم :

مولوی عبدالرحیم صاحب دییور :

قرانتینه بر امر صحی ایسه نه‌دن حجاج مسلمینه منحصر اولیور ، بوکون بومبایدن هرکون یوزلرجه واپور هرطرفه حرکت ایدییور ، بونلردن هیچ برینه هیچ بر کونا

تدابیر صحیه اتخاذ اولنمدیغی حالده منحصراً بزم حاجیلره نه‌دن قرانتینه تکلیف اولنیور ، اورتالقده خسته‌لق یوق ، هیچ برشیلر یوق ، مع مافیه بزه قرانتینه وار ، ظن ایده‌رم بوراده اوروپالیلرك اساس مقصدلری بزی حجازدن تنفیر ایتدیرمکدن بشقه برشی دکلدر .

(بر قاچ سوز سویله‌یه‌جك اولمشدم، قافله سالار صبر ایدکز بن تماميله فکرمی عرض ایده‌یم دیدیلر) بوقدر یوز ملیون مسلمانز ، الحمدالله بزم خلیفه‌مزده وار ، بو معامله‌لر برتدابیر صحیه اولمقدن زیاده ، مسلمانلره قارشی قصدی برتحقیر دینی ، براظهار عداوت ومسلمانلری ترذیلدر ، بوهرسنه بوصورتله دوام ایده‌جك ، بالآخره بر قانون طبیعی شکلنی آله‌جق، وشیمدیده‌همان قانون شکلنه کیرمك اوزره‌در، اکر بزسکوت واطاعتمزده دوام ایده‌جك اولورسه‌ق ، هیچ شبهه یوقدر رفعی وازاله‌سی غیر قابل بر بلیهٔ عظیمه اولاجقدر .

بنم فکرمده بز بوقدر یوز میلیون مسلمان بوتحقیری تحمل ایده‌میه‌جکز، بوسنه‌دن اعتباراً معارضه‌یه باشلایه‌لم ، پادشاهمزه خلیفه‌یه تلغراف چکه‌لم ، عموم دولتلره باتلغراف برر پروتستو ویره‌لم ، بوسنه‌دن اعتباراً ینه عموم حجاج مسلمین اغزندن مکهٔ مکرمه‌دن خلیفه‌مزه یازار ودولتلره یازار ، فمابعد بوتحقیراته بزم تحملمز یوقدر دیرز ، اکر عموم دولتلر بزم عرضمزه سمع واعتبار ایتمزلرسه ، بزده بوقدر ملتز انسانز دردمزه درمان ارار وناموسمز دائره‌سنده ئولمی اختیار ایده‌رز .

اوت بن انکار ایتمیورم، خسته‌لق حس اولندیغی زمان بویله برتدبیر صحی (دیزینفکته) تطهیرات وتبخیرات اجرا اولنه‌بیلور ، مع مافیه اوده بر قانون عمومی شکلنده اولورسه تجویز اولنور ، منحصراً مسلمانلره تکلیف اولندیغی کبی همان رد ایتمك حقمزدر . بن بومسئله ایله بش سنه‌در مشغول اولدم ، ایسترهندستانده ایستر حجازده قرانتینه‌یه علاقه‌سی اولان اطبا ایله‌ده عین بابده تعاطیٔ افکار ومذاکراتده بولندم، تورك دوقتورلرینك دخی اهمالاتی اوکرندم. بوسفرده حجازه محضا بومسئله ایچون کیتمك اوزره قراورپردم. یوقسه بن بر کره فرضمی ادا ایتمشم ، نفل اوله‌رقده تبرعاً بر قاچ دفعه کیتدم الله قبول ایلسون، اما هردفعه‌ده فوق‌العاده متألم اولمشدم، قرانتنه‌یی کندمجه دینی برتحقیر اوله‌رق تلقی ایده‌رم ، اوته‌دنبری بوفکری بسلردم ، شیمدی ترکیه‌ده دخی بیوك تبدلات وار، بزده بر آز حرکت ایدرسه‌ك ، امید ایده‌رم خلیفهٔ روی زمین افندیمزده بر درجه بزه معاونتدن کیری قالمایه‌جقدر .

ایشته بن سزدن رجا ایده‌جکم : بز شیمدیدن بومسئله‌یی دیدیکم کبی بر موقع مذاکراه‌یه قویمق اوزره غیرت ایده‌لم ، ایشه باشلایه‌لم قبول اولنمزسه بالآخره افغانستانه مراجعت ایدر واعلان جهاد اکبره قدر کیدرز .

شیمدی سزیده دیکله‌یه‌لم بیوروکز . دیدیلر .

— بن سزه تمامیله شافی بر فکر بیان ایده‌مم ، مع مافیه سزك فکرکزه قسماً اشتراك ایده‌بیلورم . حج ارکان دیندن اولمغله برابر مسلمانلرك سیاسی بر مرجع وحسب‌الایجاب بیك اوچیوز سنه مقدم تأسیس اولنمش بیوك برقوتك منبعی اولدیغی کبی مسلمانلر عقللرینی طوپلادیغی آنده عمومی مرکزیده‌اوله‌بیله‌جکنی‌اوروپالیلر دوشونمکده اولدیغی، بوبابده یازمش اولدقلری اثرلردن دخی اکلایه‌بیلورز. مع مافیه بوکون بز مسلمانلرده بوحاله استحقاقده یوق دکلدر ، بر آز انصاف ایله موازنه ومحاکمه‌ایده‌جك اولورسه‌ق، جناب الله بزه بوکفاری مسلط ایتمکده اولدیغنه وبحق مستحق‌اولدیغمزیده کسب قناعت ایدرز . نجه بوحاللر بزه من طرف‌الله بر تربیه اولمق احتمالی اقربدر .

سز بر کره کندیکز حکم اوله‌رق کندیکزی محاکمه‌ایدیکز: حج انسانلره‌عمرنده بر کره فرضدر ، الله قبول ایلسون بر کره فرضکزی ادا ایتمشسکز. ایکنجی‌اوچنجی بشنجی دفعه تبرعلرکز نه ایچوندی ؟ حضور نامنده بیك فقرا کوتره‌جکسکز ، بونلر نه ایچون ؟ حج کیملره فرض ؟ اغنیایه دکلمی . بوکون حضورك پای تختی اولان حیدر اباد دکن‌ده اولاد مسلمین ایچون ارکان دینی تعلیم ایده‌جك مکتب یوق، سز بوفرائضی تماماً اغماض ایده‌رده تبرعات‌ایله اوغراشیرسه‌کز روای‌حق اولورمی؟ بوقدر میلیونلرجه اهل اسلام جهالته غریق اولمش ، اوزرکزه مجوسیت چوکمش ، فرضی ترك ایدرده نوافل ایله افتخار ایدرسه‌کز ، صوکره بویله تربیه‌یه مستحق اولمزمی‌سکز ؟ حضور جنابلری هر سنه اوبکرمی بش بیك لیرایی فقراء مسلمین اولادی تعلیم وتربیه‌سنه صرف ایدرسه دها مناسب اولمزمی ایدی .

سز قافله سالار بیك ادم رفاقتکزده حجازه کیده‌جکسکز ، او آدملر ایمان اسلام نه‌در بیلمزلر، النظافة من‌الایمان بیلمزلر ، اوزلری نجس خالص اولدقدن ماعدا مکه‌ده‌اك مقدس مقاملری بوادملر نجاستلری‌ایله تلویث‌ایدرلر، نص صریح‌ایله مستجاب‌الدعوت اولان مشعر حرام داخلنده ، حتی محرابنده بیله ابدست بوزدقلری هر سنه کوزلرمز اوکنده دکلمی . جنت معلاده بوتون مقامات علیا بوفقرانك نجاستندن کچیلمز بر حاله کلیورمی ؟

فلاحول ولاقوة الابالله بزده بو حاللر دوام ايدرسه ، البته جناب الله بزه گفاريده مسلط ايدر ، قرانتينه‌ده اولور ، معاذالله دها بيوك بلالرده اولور . (بنم قصورمى عفو ايدكز فضله سوزلر اولدى مع‌مافيه حقيقت ينه بويله‌در) .

مولوى عبدالرحيم صاحب غايت منصف ادم بن بوسوزلرى سويلاركن تمام چوجق كبى اغلادى ومولوى انوارالله صاحب دخى اغلادى .

مع‌مافيه بالآخره مكهٔ مكرمه‌ده بو بابده بر مذاكره اچمق جهتى ترجيح اولنه‌رق ، مولوى عبدالرحيم صاحب ايله مفارقت ايتمشدك . عينى مجلسده بومبايده تكرار ملاقات اولنه‌جغى سويلانه‌رك بومبايه قدر سفرمزكده مؤنتنى همت بيورديلر .

حيدر آباد دكن

علماسى

بوراده مولوى انوارالله صاحبدن ماعدا ذكره شايان اهل علمه تصادف ايتمدم . مسجدلرده اماملر عموميتله دينله‌جك درجه‌ده جاهلدر ، مدرسه‌لر ذاتاً يوق اكثر تحصيللر خانه‌لرده اولييور .

مولوى انوارالله صاحبك شهرتيده انجق حضوره انتسابى اولديغى جهتله مدرسهٔ نظاميه‌ده مدرس اولمه‌سندندر . مستور ومنزوى علما اوله‌بيلمك احتماليده بعيد ، علما اوله ايدى ، مملكتده جهالت بو درجه‌ده توسع ايتمزدى . فى‌الحقيقه ايانج حاللر ، برامارت اسلاميه مركزى ومقر سلطنتى ، بوراده بر قاچ مكاتب ابتدائيه ، دارالعلوم ، دارالحديث ومدارس عاليهٔ اسلاميه‌ده بولنمسون . اه ياربى ! نه ديه‌لم افسوس صد هزار افسوسدن بشقه سوز بولنمز . البته هر مملكتده اولديغى كبى اهل علم وار ، لكن مشاراليه بالبنان درجه‌سنده لايق ادملر كوره‌مدم ، شيعه‌لردن بعض منورالافكار ادملر وار . فقطانلرده تعصبلريله مغرور ، سنيلر ايله قطعياً مناسبت وعلاقه‌لرى يوق . ذاتاً عموم هندستان شيعه‌لرى سنيلره قارشى غايت چيركين معامله‌لرده بولنورلر . نه چاره اسلاميته وقتيله كيرمش بر فنالق ، شيمديلك الله اصلاح ايتسون ديمكدن بشقه بر چاره يوقدر . سزلرده بالمقابله نفرت ايتمكده تردد ايتميور . بر مذهب نظريله باقيور . شيعه‌لره تمام بر مسلمان معناسى ويره‌ميورلر ، حتى استفسار زماننده بو ادم مسلمانمى شيعه‌مى سوالى شايعدر . اه اه برباد شيلر . تعصب وتعند نتيجه‌سى اسلاملرك قلبلرنده نه بيوك ياره‌لر اچمش .

غریبدرکه بودرجه عداوتلر کفاره قارشی هیچ برنده یوقدر ، کیم دشمان وکیم دوست اولدیغندن هرایکیسی بی‌خبر .

دکندن عودت

بزم دکندن عودتمز دهازیاده شایان حیرت وتأسفدر. بن ذاتاً هر زمان حکومتلرك اوامرینه مخالفتدن خوشلاندیغم کبی دنیاده هیچ بر شیدن دها بو قدر خوشلانمام .

حیدر اباد دکن سرکاری معتمد العام کوتوال صاحب جنابلری بزه آراده صیره‌ده التفات کبی بر جهره کوستردی ، بر کون بر معتاد تصادف ایتدیکمده : حیدر اباد دکندن کیده‌جککز زمان بکا معلومات ویروکز ، بن سزی تشییع ایده‌رم دیمشدی . بنده او وقت هیچ بر شی دیمدم ، بالآخره کیمسه‌یه خبر ویرمکسزین یالکز مولوی انوارالله صاحب جنابارینه وداع ایده‌رك دوغری بومبایه عودت ایتمك اوزره استاسیونه اینمشدم ؛ اوراده قطارده حاضر اولدیغی جهتله همان بندم وشمندوفرده حرکت ایتدی. یوله دوام اولندی .

بیلمام نره‌سنده بر بیوجك محطه وار ایدی ، بر یرده بنم یانمه پولیس مأموری کلدی . بولندیغم واغوندن دیکر بر واغونه بنی دعوت ایتدی ، بنده یرمدن قطعیاً حرکت ایتمایه‌جکمی سویلادم بالآخره برانکلیز مأموری کلدی اوده برشیلر سویلادی، اوکا دخی سمع واعتبار ایتمدم . عاقبت بنم بولندیغم واغونه بر حشرات کلدی،قارشیمه اوتوردی ، سویل پولیس اولدیغنی حس ایتدم ایسه‌ده هیچ التفات ایتمیوب المده اولان کتاب ایله مشغول اولدم ، استاسیونلرده یولجیلر بری اینر بری بینر، فقط بزم حشرات هیچ یرندن حرکت ایتمز ، ارا صیره بکا باقاردی ، بنده هیچ اورالرده دکلم .

نصف لیلدن صوکره ساعت اوچ راده‌لرنده تره‌ن بومبای محطه‌سنه کلدیکی زمان بزم حشرات اویوقده ایدی ، بنده همان واغوندن ایندم ، یولمه دوام ایتدم . بیوك جاده ایله اسلام محله‌سنه دوغری کیتمکده ایکن، قصاب خانه حزاسنده مرقوم قوشه‌رق بنم آرقامدن یتشدی ، سوقاقده غایت تنها ، بنی توته‌جق اولمشدی . اوراده بر یومروق یوارلادم ، بر دها ، بر دها ، او دودوك چالارق کیری‌یه دوغری یوللاندی ، بن اوراده عمر افندینك بولندیغی شاه جهان اوتلنه کیردم .

آرتق بردها نه او بنی کوردی ونه‌ده بن اونی، ایشته انکلیزلرك مسافر پرورلکلری.

بومبايده بولنيورز

بن حيدر آباد دكن‌ده ايكن بومبايده رفيقم ژاپونيالى عمر افندى برادرمزيده‌ٔ خيلى راحتسز ايتمشلر ، پوليس دائره‌سنه كتورمش وبر چوق شيلر صورمشلر ، بالخاصه بنم حقمده بر چوق معلومات ايسته‌مشلر وكنديكده نه ايچون مسلمانلغى قبول ايتديكنى صورمشلر ايسه‌ده، مومى‌اليه پوليس مأمورلرينه غايت صغوق معامله‌ده بولنه‌رق، احوال شخصيه‌مدن كيمسه‌يه حساب ويرمكه بورجلى دكلم ديمش ، پوليس مديرى سيغاره تقديم ايتمش ايسه‌ده عمر افندى قبول ايتمامش .

بالآخره هر ايكيمزى تعقيب ايتمكه باشلاديلر ، بزده آرتق بونلرك معامله‌لرينه كسب انسيت ايتدك . آز دها سربستجه بولنمق فكرينى تصميم ايتدك . بر كون «مناره مسجد» نام جامع شريفده بولنيوردق ، ايكى پوليس كلدى ، يتمش سكسان ياشلرنده بر اختيارى هر نه‌دن ايسه بيله‌مدك ، اللرنده اولان ديكنكلر ايله اورمايه باشلاديلر ، زواللى اختيار جان آجيسندن پوليسلره مدافعه ايدييوردى بزهمان اوراده مداخله ايده‌رك بابايى پوليسلر اللدن قورتارديغمز كبى بابا ايله برلكده پوليس مديريتنه كيدوب پوليسلرك حقسز معامله‌لرندن شكايت ايتدك. شكايت ايتدك اما، پوليسلرده بزم آووقاتلغمزه تعجب ايده‌رك مدير جنابلرى خفيف بر تبسم ايله پوليسلرمز وظيفه‌لرينى بيلورلر ديدى . بزم ايله قونشمق بيله ايسته‌مدى ، ، مشغولم ديه‌رك يوزينى چويردى .

بزده اورادن «بمبى» غزته‌سى اداره‌سنه كيتدك ، غزته مديريتنده بيوك بر تأثرله وقعه‌يى اكلاتدق ، بيت‌اللهده پوليسلرك بودرجه تجاوزلرى قطعياً تجويز اولنه‌ميه‌جغنى سويله‌دك ايسه‌ده ، غزته مديرى بزه اعزاز واكرام ايده‌رك پان تقديم ايتدى ، بزم تأثراتمزه‌ده قلباً اشتراك ايده‌رك بزه انسانيت نامنه شفاهاً تشكرلر ايتدكدن صوكره ، معذرت بيان ايده‌رك بوبابده قطعياً بر كلمه يازه‌ميه‌جغنى سويله‌دى .

ديدم: ياهو سزده حريت مطبوعات نره‌ده ؟

— افندم سز نواب وراجه‌لر عليهنده هرنه سويله‌رسه‌كز بلا تردد يازارز ، دين ومذهبلر عليهنده دخى هر نه‌ايسترسه‌كز يازه‌بيلورز. اما انكلتره حكومتى عليهنده ادارهٔ امور مملكته قاريشمق قانون جزانك بيلمام (١١١) ماده موجبنجه بزى بلا محاكمه مملكتدن تبعيد ايدرلر وسزده حصه‌مند اولورسكز ديْنجه حيرتلر ايچنده قالدم .

ديدم : بن بوحالى پوليس مديريتنده‌ده سويله‌دم .

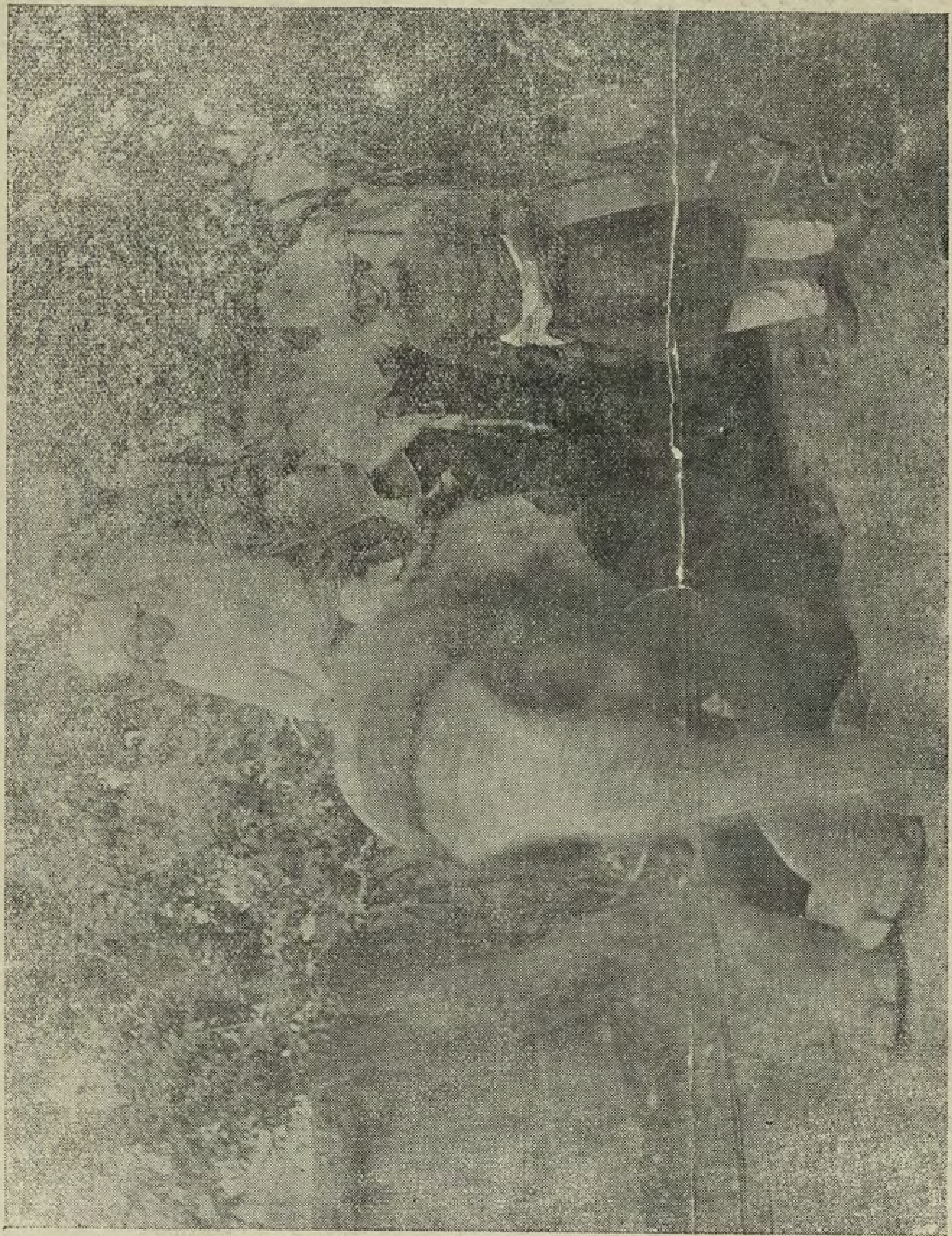

فیل یاتیور

سویلایه‌بیلورسکز فقط نتیجه هیچدر . سمع واعتبار ایتمزلر . بوممکتك اهالیسی ایچون حقوق فقرا دکل ، حقوق امرا وحقوق اعیان پایمال اولورسه‌ده هیچدر . زیرا بز بوحاللردن قطعیاً متأثر ومتألم اوله‌میورز . دکل جامع درویشانی ، یرلی ضابطان دخی تحقیر اولنورسه کیمسه برشی دیه‌مز .

زیرا بوممکتده کیمسه‌ده سزك دوشـوندیککز کبی دوشـونه‌مز ، بز کندیمزی اسارته مأنوس بیلیورز .

عمر کهار جامع

شریفنده میسیونرلر

بومیانده بولندقجه آره صـیره جامع مذکوره کلور امام ومعلم افندیلری زیارت ایدردم . بالخاصه معلم افندی کنج ، توحید مذاهب واتحاد اسلام حقنده فکر مخصوصه مالك کوزل معلوماتلی بر آدم اولدیغنی امام افندیده برقاچ دفعه‌لر سویلمشدی . بوذاتك حقیقةً سعی بلیغ و غیرتی واسـع واثنا عشریه‌لر نظرنده دخی بر موقعه مالك وشایان احترام برذاتدر. آراده صیره‌ده کندیلرینی زیارت‌ایده‌ردم. برکون عمرکهار جامع‌شریفنه کلمشدم ، معلم صاحبده بر یابانجی آدم ایله برابر اوراده بولنیوردی. سلام وعلیکم‌السلام بعدنده بز معلم صاحب ایله برآز ملاحظه‌لر ایتدك ، بنده غزته حوادثلرینی صوردم ، وبعض معلومات استحصال ایتدم . بز معلم صاحب ایله قونشـمقده ایکن ، مومی‌الیهك یاننده بولنان یابانجی حریف بر مناسبتله سـوزه مداخله ایده‌رك : سـنی‌لر ایله شـیعه‌لر بیننده بعض حل اولنمامش مسئله‌لر واردر ، امامت مسئله‌سنده ، غدیر وصیتنده مسـافر صاحبك فکرینی دیکلردك فلان کبی برآز مناسبتسزجه سوزلر سویلادی .

بو آدمك قیافتی ذاتاً بنم ذهنمی مشغول ایتمشدی ، کندیسنه کیم اولدیغنی صوردم . دیدی : بن هندلی پروتستانم ، اسـلام مذهبلریله‌ده اشتغال ایتدم . سنی وشیعیلر بیننده اولان اختلافاته‌ده مراق ایتمشدم ، بو خصوصده سزك فکرکزی دخی اوکرنمك ایستردم .

— نه‌سنی اوکرنمك ایسترسکز ؟

— عجبا بو مذهبلرك توحیدی ممکن اوله‌بیلورمی ؟

— بزم اسلاملرده اساس دینده بر اختلاف یوقدر ، بزده اصول دین بردر. ایمان

نه‌در ؟ اسلام نه‌در ؟ دیه سؤال اولندیغی زمان، بر سنی ایله بر شیعه‌نك ویره‌جکی جواب بینده فرق یوقدر ، بر سنی نصل مسلمان ایسه بر شیعه‌ده عیناً اویله‌جه مسلماندر . دیمك اولورکه ایکیسی بردر . ذاتاً بر اولان شیئی برلشدیرمکده نه معنا وار .

ممکن اولورسه بز سزك ایله‌ده برلشیرز، شیمدی یکرمنجی عصرده ـ عصر مدنیتده اك مهم مسئله سزك ایله بزم بینمزده مقارنت مسئله‌سیدر . شیعه‌لر ایله سنی‌لر بیننده تهلکه وانسانیته مغایر بر فکر یوقدر. دوغریسی خرستیانلر ایله اسلاملرك آراسنی بولمق انسانیته اك بیوك خدمتدر. سز بو جهته اهتمام ایدرسه‌کز حقیقةً عالم مدنیتده اك بیوك بر وظیفه ایفا ایتمش اولورسکز ـ زیرا بو کون سزك ایله بزم بینمزده (یعنی اسلامیت ایله خرستیانلق بیننده) اولان اختلاف انسانلر ایچون ایلریده غایت مدهش قان دریالرینك منبعیدر (نعوذ بالله) بر کون کله‌جك کرهٔ ارضی قان ایله بوغاجغز ، قان طوفاننده انسانلر غریق اوله‌جق ، بو محققدر . اکر سز انسانیت نامنه خدمت ایتمك وانسانلری برلشدیرمك آرزو ایدرسه‌کز ، ابتدا شو سزك ایله بزم بینمزده اولان اختلافی رفع ایده‌لم ، بو دها مهمدر ، انسانیت نقطهٔ نظرندن بونك منفعتی دها عامدر .

بز دیرز : الله بردر .

سزده دییورسکز : الله بردر ، اوچدر ، بو اوچیده بردر .

ایشته بن بو خصوصده پك چوق دوشوندم ، پك چوق تتبعاتده بولندم، فقط شو نقطه‌یی بر تورلو آکلایه‌مدم. رجا ایده‌رم سز بزه شو معمایی آکلاتکز ، حقیقت ظاهر اولسون وحق یرینی بولسون: بر نصل اولورده اوچ اولور ، اوچ نصل اولورده یکدیکرندن لازم غیر مفارق بر اولییور . اعتقاد کتابلرکزده دییورسکزکه بو اوچ قطعیاً بری آخردن قابل انفصال دکلدر .

اولا یهودیلر او ، اوچدن بری اولان عیسی‌یی قتل ایتدکلری زمان ، بونلر اوچی بردن أولدیمی ؟ یاخود یالکز عیسی أولدی یعنی او برلرندن آیرلدیده دیکر ایکیسی بر حیات اوله‌رق قالدیمی ؟ اکر یالکز عیسی أولدیسه ، دیمك اولورکه بر کره عیسی او برلرندن انفصال ایتدی ، حالبوکه اساس اعتقادکزده بواوچی یکدیکرندن قطعیاً انفصال ایتمایه‌جکدی .

ثانیاً : بو عزیز اولادی دشمان یهودیلر قتل ایتدکلری زمان ، او آتا اولان ذات قادر ومطلق ایسه نه ایچون اوغلنی محافظه ایتمدی .

ثالثاً : بونلر اوچی بردن قتل اولندیسه ، صوکره بونلری کیم احیا ایتدی ؟ واو زمانده ، او مدت ظرفنده که الله‌لر اوچی بردن میت ایدیلر ، بو عالمی کیم اداره ایتدی ؟ یاکه عالم او مدت ظرفنده الله‌سز قالدیمی ؟

ایشته سز بو مسئله‌لری حل ایدر وتمامیله بزه آکلاتیر و معقول دلیللری ایله ایضاح ایدرسه‌کز ، بز دوغریسی مع‌الممنونیه حقیقتی قبول ایتمك ایچون هر زمان مهیا وآماده‌یز . ذاتاً بزم وظیفه‌مز حق وحقیقتی آرامق بولمقدر . عقل سلیمك قبول‌ایتدیکی شیلری بزده قبول ایده‌رز وکمال ممنونیت ایله برلشیرز .

اکر بزم دینمزك اساسنده سزده شبهه ایدرسه‌کز ، بزه سویلایکز بن هر جهتله سزی دلائل عقلیه‌ایله اقناع ایده‌رم ، وبو خصوصده قطعیاً تردد ایتمم .

(بن بو آدمك پروتستان اولدیغی حالده مسلمان منلالری ایله اختلاطندن ذاتاً مسیونر اولمق احتمالنی دوشوندیکمدن بو اعتراضاته استعجال ایتدم . اصابت اولمش)

مرقوم بنم سوزلرمی بر قاچ دفعه‌لر کسمك ایسته‌دی : بر کره باشلانمش وموقع مذاکره‌یه وضع اولنمش مسئله‌یی حل ایده‌لم آداب مناظره‌یه‌ده موافق اولور ، صیره‌سیله اورالره‌ده کلورز . فلان دیدی .

دیدم : «الاهم فالاهم» بر قاعدهٔ کلیه‌در ، بزم شیعه‌لر ایله اولان مسئله‌لرمز تمامیله بزه عائد ومسائل خصوصیه‌دندر . اساساً سزك ایله برلشمك دها خوش ، عالم انسانیته اك مهم واك بیوك ومقدس بر وظیفه‌در . بو قدر مهم مسئله‌یی نه ایچون اهمال ایده‌لم . سز بکا شو اوچ سؤاله جواب ویروکز ، بنم ذهنم احاطه ایده‌جك دلیللر ایله بنی اقناع ایدکز ، بن سزدن دها بشقه بر شی ایسته‌مم ، حتی مقتول عیسی‌نك لاهوتیت وناسوتیتی ایله دخی تردد ایتمم ، فروعاته اعتراض ایتمایه‌جکمه قطعی سوز ویره‌بیلورم .

— بو مسئله‌یی یعنی تثلیث مسئله‌سنی (بر نصل اوچ اولور اوچ نصل بر اولور) فهم وادراك ایتمك ایچون بزم نقطهٔ نظرمزدن باقه‌لیسکز ، ابتدا من‌القدیم قلبکزده برلشمش اولان اعتقاددن تجرد ایدکز ، او اسکی اعتقادکزی قلبکزدن چیقارکزده ، صوکره محاکمه ایدکز .

— سز اویله بنم اقتدارم خارجنده اولان بر شیئی بکا تکلیف ایتمایکز ، بنم تمام قناعتم اوله‌رق ادله‌لری ایله برابر قلبمده یرلشمش بر شیئی بن نصل اخراج ایده‌بیلورم ، بو ممکن دکلدر . سز بکا مسئله‌یی دها مهم ودها قوی دلیللر ایله ایضاح ایدرده ، بنی

تمامیله اقناع ایدرسه‌کز ، او دقیقه‌دن اعتباراً بن اسکی اعتقادمدن ایستر ایسته‌مز طبعاً ومجبوراً تجرد ایده‌رم ، حقیقتی آ کلادیغم کبی، اسکی باطل ایسه ذاتاً میدانی قالماز ، سز بکا یالکز آ کلاتکز ، بن مسئله‌یی آ کلادیغم کبی سزك نقطهٔ نظرکزدن باقه‌جغم شبهه‌سزدر .

— اوزونجه وقت ایستر ، آز بر زمانده بن سزی نصل اقناع ایده‌یم .

— سز آ کلاتمق فکرینی التزام ایدکز ، بنم وقتم مساعددر ، بر قاچ کون اولسه بیله دوام ایده‌رم ، وسزده عندالله مأجور اولورسکز ، حقیقت میدانه چیقمش اولور.

— بن یارین کلورم ، چوق محظوظ اولدم ، مسئله حقیقةً مهمدر ، فقط بوکون بر آز مشغولیتم وار . (دیه‌رك کیدییوردی) .

— یارین نره‌ده کوروشه‌لم ونره‌یه کاورسکز ، بن مع‌الممنونیه هر نره‌یه امر ایدرسه‌کز کلورم .

— مولوی صاحبك اوطه‌سنده کوروشه‌لم، بنده اورایه کلورم. خدا حافظ. کیتدی.

مستر جنابلری کیتدی . معلم صاحب ایله ایکیمز قالمشدق، مومی‌الیه جنابلری غایت بشوش ایدی وبکا دیدی : مولوی صاحب فوق‌العاده ممنون اولدم، چونکه کوزل اصابت ایتدکز ، بزم ایچونده بیوك موفقیتدر . بو آدم مسیونردر ، مقصدی دائما سنی‌لر ایله شیعیلری یکدیکرینه دوشورمك وآرامزه فتنه القا ایتمکدر . دها دوغریسی بو آدم دوغریدن دوغری‌ حکومتك بر خفیه‌سیدر . هر کسی تهدید ایدر، بالخاصه بزم علمایه چوق فنا معامله‌لرده بولنور ، بز بو کبی مسئله‌ده بر آز اعتراض ایده‌جك اولورسه‌ق ، همان : حکومتی تحقیر ایدییورسکز کبی سوزلر ایله بزی تهدید ایدر ، خرستیانلق حکومت دینیدر ، خرستیانلق علیهنده بر شی سویلامك حکومت علیهنده بولنمق دیمکدر دیر ، همان بزی صوصدیرر . سزك اعتراضاتکز او قدر خوش اولدیکه ، بنی دخی بر مدت بو آدمك شرندن قورتاردیکز .

امین اولوکز او یارین کلمایه‌جکدر ، کلورسه بیله احتمال سزی بر آز تغلیط ایچون آریان مذهبنی التزام ایده‌رك سوزه باشلار ، اسکیدن خرستیانلقده بر آریان مذهبی وارمش ، بالآخره منقرض اولمش ، شیمدی بونلر بزه خرستیانلقده توحیدده وار ، ایشته آریان مذهبی هم خرستیاندر هم توحیددر دییورلر. انکلتره حکومتی هندستانده بو مذهبك مروجلرینه چوق معاونت ایدییور ، وپاره‌ده صرف ایدییور ، هر نه سببه مبنی ایسه حکومت بو مذهبی التزام ایدییور . بزم ایچون بوده مهم بر مسئله‌در .

— سزك آریان دیدیككز، ظن ایده‌رم آریوس مذهبی اولاجق، میلاد عیسی‌دن درتنجی یوز ابتدالرنده ظهور ایده‌رك ، بر وقتلر خیلی کسب اشتهار ایتمش ایسه‌ده ، بالآخره خرستیان علماسنك اتفاقیله « ازنیق صوبرانیا » سنده او مذهبك صاحبی خرستیان علماسی طرفندن رسماً تلعین اولنمشدر .صوکره او مذهب نصل اولورده خرستیان مذهبی اوله‌بیلور ؟ خرستیان علماسی طرفندن بالاتفاق رسماً تلعین اولنمش بر مذهبی ، انکلتره حکومتی نه قدر چالیشه‌جق اولورسه بیله ، خرستیانلره قبول ایتدیره‌مز . خرستیان علماسی نظرنده مردود اولان بر مذهبی ، معقول ومقبولدر دیه‌مزلر ، توحید ایله تثلیث‌ده بر آراده یاشایه‌مزلر .

— مولوی صاحب انشاالله یارین بزم اوطه‌یه بهمه حال کلوکز ، او کلزیا ! بز کندیمز صحبت ایده‌رز .

— بن مطلقا کلورم ، واو مسئله‌لری آریوس مذهبلرینی بن تفصیلاتیله آکلاته‌بیلورم. معلم صاحب وظیفه زمانمدر دیه اعتذار ایتدی ، او کونی بوقدرله مفارقت اولندی ، بن ایرته‌سی کونی بوتون کونمی معلم اوطه‌سنده کچیردم . مرقوم کلمدی، ایکی کون صوکره خسته‌یم دیه‌قارت ویزیت کوندرمش. مسئله‌بوصورتله‌قاپاندی وبردهاتصادفده اولنمدی . وصوکره‌دن برآز معلوم اولدیکه : بیچاره معلم صاحب کندیسی دخی او مسیونرلر النده آلت بولنیورمش ، او حشرات دائما بو معلم واسطه‌سیله مسلمانلرك احوالنه کسب وقوف ایتمك ایچون چالیشیرلرمش وکندیسیله‌ده آراده صیره‌ده بو کبی مسائلدن مذاکره‌ده بولنورلرمش . بو سفرده اساساً او مسیونر معلمه مسافر کلمش ایکن تصادفی اوله‌رق بزه چاتمش ، احتمالکه معلم افندیده حقیقة‌ده ممنون اولمشدر .

هندستانده مسیونرلر

بو خرستیانلق خادملری حشرات دنیانك هر یرنده اولدیغی کبی هندستانده دخی پك چوقدر ، هندستانده هر نره‌یه کیدیله‌جك اولورسه ، ایستر اسلاملر ایستر مجوسیلر طرفندن یوز ویرلمش بو ملعون حشرات ، سوقاقلرده نره‌ده اون یکرمی آدمك برآرایه طوپلاندیغی کوریلورسه ، همان اوراده بونلرده کندی پازارینی قوریر آلیش ویریشه باشلارلر . بونلرك تجارتی معلومدرکه دین ومذهب تجارتی، مغازه‌لرنده‌اولان سرمایه‌لریده اوندن عبارتدر ، آلوب صاتدقلری بشقه بر شی دکل .

هندیلر هر نه سبب ایله ونره‌ده تجمع ایدرلرسه ایتسونلر ، مسیونرلر همان اوراده

بر دکان مغـازه نه بولورلرسه کیرا ایله طوتارلر ، اورایه اوچ بش فرنك قادینی، توالتلی سوسلی مادامه‌لر کلیر اوتورور ، مسیونرلرده خرستیانلغی حراج مزاد صاتارلر ، بوتون کون اوراده نوبت نوبت موعظه سویلار، هندو ومسلمانلری خرستیانلغه دعوت ایدرلر مادامه‌لر بیلمام نه ایچوندر؟

حتی حاجیلره واپور بیلاتی صاتلق ایچون شهر داخلنده بر شعبه فلان آچیلورسه همان اوراده یانی باشـنده بولنـان بر دکانی ایکی اوچ کون ایچون کلیتلی پاره ایله ، یا که خرستیانلق نامنه زورله افراغ ایتدیره‌رك ، اوچ بش کون اوراده غلبه‌لك بولندقجه ایکی اوچ مادامه ایله برخطیب هرکون صباحدن آقشامه قدر خرستیانلغی مدح وثنا اسلامیتی جرح وطعن ایده‌رلر هر کس دیکله‌ر کیمسه‌ده بر شی سویلامز .

هندستان علماسی اوراده بالمقابله موعظه‌ده بولنورلرسه غایت کوزل اولوردی، لکن مع‌التأسف اوراده مقابله ایده‌جك کیمسه بولنمیوردی، بن‌اورتالغه برقاچ دفعه‌لر چیقدم ، سویله‌مك آرزوسنده بولندم . فقط مع التأسف سامعین کاملا عوام کالهوام ، افادهٔ مرام قطعیاً ممکن دکل ، بعض عربجه‌یی بیلور خواجه‌لر واردی ، آنلره سـویلردم : برابر چیقه‌لم سویله‌یه‌لم ، بن سزه عربجه سویلرم ، سز هندستان لسانی ایله ترجمه ایدرسـکز دیه‌رك، بوصورتله برایکی کره سویله‌دك. لکن مطلوبه‌مناسب نتیجه‌اولمدی، یعنی‌میسیونرلری قاچیره‌مدق ، انسان کندی آغزیله سویلامدیکی کبی تأثیری آز اولییور ، مع‌مافیه بر دفعه‌سنده بر مسیونری عادتا قوشقولاندردق ، خیلی اعتذارده بولوندی .

میسیونرلر هندسـتانده غایت سربسـت اولوب هر یرده جهاراً دیکرلرینك علیهنده بولنورلر ، حتی برهانلری سب وشتم ایدرلر .

هندستان علماسی میانده میسیونرلره قلم ایله مدافعه ایدنلر من‌القدیم بولنمش وحالا واردر . بوبابده عربی وفارسی واوردو لسـانلرنده یازلمش چوق کوزل اثرلر اولدیغنی ایشـیتدم ، وبعض کتب خانه‌لرده غایت کوزل ومدقق آدملر طرفـندن یازلمش کتابلر کوردم :

« الباكورة الشهية فی‌الروايات الدينيه » لیپسکده طبع‌اولنمش. «البراهين السـباطيه» بوندن طقسان سنه‌مقدم هندستانده قالکوته بلده‌سنده طبع اولنمشدر، بوکتابلرهرایکیسی نوادردن اولمقله برابر هندستانده کتبخانهٔ عمومیه‌ده بولنور، وبونلره مماثل دها پك‌چوق کتابلر کوردم. « لسان صدق » نامیله‌ده برکتاب بولنیورسه‌ده اکثر دلائلی نقلی‌اولدیغی جهتله اهمیتی اوقدر دکلدر .

شیمدیده « لاهور » بلده‌سنده « انجمن حمایت اسلام لاهور » عنوانیله **خصوصی** برجمعیت تشکل ایتمش وبوجمعیت‌ده دائما اهل کفر وضلاله رد وجواب یازمق **وظیفه‌سنی** التزام ایتمشدر .

حتی بن اوراده بولندیغم ایامده مجوسی علماسندن بری « **فأتو بسورة من مثله** » نص جلیلنه اعتراض ایده‌رك « الرحمن » سوره‌سنه مثیل یاپمش وکلام‌الله حقنده **بر طاقم** افترا وبهتانلرده بولنمشدی ، جمعیت مقدسهٔ مذکوره (او کندینی انسان **تصور ایدن** مجوسیه) غایت کوزل جواب یازمشلردی . « انجمن حمایت اسلام لاهور » **۲۶ نجی** جلد **۲۸٦** نجی صحیفه‌سنده .

رسالهٔ مذکوره خالص اوردو لساننده اولدیغی جهتله هرنه‌قدر **هند مسلمانلرینه** منحصر ایسه‌ده ، شرفی عموم اهل اسلامه‌در .

هندستانده هرطرفده بوکبی مؤسسه وتشبثات بولنیورسه‌ده، **اك مشهور ومعروفلری** « انجمن حمایت اسلام لاهور » در .

— لاهور نجابك ملحقاتندن مشهور برشهردر. ایکی یوزبیکه قریب اهالیسی اولوب، **لاهور** مسلمانلری هرجهتدن تقدم وترقی‌یه میال اولدقجه معمور وآثار عتیقه‌سی بول **برمملکتدر.** حتی بوراده بعض « تبرکات فخر کائنات » اولدیغی روایت اولنیور : **عصای مبارکه** ، عمامهٔ سعادت ، وحضرت علی‌یه منسوب بر عمامه واردر . دنیلیور وبوصورتله‌ده **اعتقاد** اولنمش درجهٔ ثبوتی الله اعلم .

هندستانك اك مشهور یومی غزته‌لرندن « پیسه اخبار » لاهورده نشر اولنور ، **پك** چوق هفته‌لق وآیلق مجله ورساله‌لر دخی اولدیغی کبی وبرچوق جمعیتلرده واردر: **انجمن** حمایت اسلام ، تقسیم انعامات ، اسلامیه کالج ، مؤتمرالانصاره اولدقجه **اثر حیات** کوسترمکده‌درلر . وبلدهٔ مذکوره‌ده شایان تفرج آثار عتیقهٔ اسلامیه‌دن **مساجد وابنیهٔ** سائره‌دن ماعدا شاهجهانه منسوب غایت کوزل وحیرت بخشا . **باغچه دخی بولنیور .**

هندستان مجوسیلری

قسماً بالاده دخی ذکر ایتمشدم : مذهب نقطهٔ نظرندن بومجوسیلر غایت **مختلف** اولدقلری کبی طبیعت واخلاق جهتنده متشتت اولوب حقلرنده تمامیله احاطه **ولایقیله** کسب وقوف ایتمك ایچون پك بیوك‌فدا کارلغه‌محتاجدر: (آتش پرست) **پارس، سپاسی**

وایرانی دخی دیبورلر. برهمان ، زرداشت ، رامجان ، کرشه‌ن ، نیوك ، تانه ، شولیك، بوده وسائره پك چوق شعباته متفرق بولنیورلر .

بونلرمیاننده پارسلیلر اولدقجه متمدن کبار وتمیز اولوب کندیلرینه مخصوص البسهٔ ملیه‌لریله افتخار ایدرلر وبشقه علامت فارقه ومذهبلرینك اساس وشعباتنی تمام عنعناتیله اوکره‌نه‌بیلمکده همان‌ممکنسزدر، ذاتاً مذهبلرنی اولدقجه کیزلی‌طوتمق ومعبدلرینه یابانجی براقمامق دخی اعتقادلری مقتضاسندن کیدر .

براهما وزرداشتلره کلنجه: براهمنلرده اساس‌قربت دنیا مالندن ودنیانك هرشیسندن پرهیز ایتمك اتزوادہ تفکر عبادت ایده‌رك قربت کسب ایتمك ، بشرك روحی آللهدر ، دیه‌بیلمك ارواح، جسددن جسده انتقال‌ایدر، شوسببدن هیچ‌برجانلی مخلوقی‌انجیتمه‌مك اخوتی انسانلره حصر ایتمیوب عموم ذیروحه قرده‌ش کبی باقمق وکیمسه‌یه فنالق ایتمامك فنالغه قارشی دخی ایولك ایتمامك کبی اساسلردر. بر چوق تشعباتی وفرقه‌لری تعداد اولنه‌بیلور شیلردن دکلدر . فقط هپسنده قوتلرك اساسی بر قوته منتمیدر دیرلر .

زردشت براهمندن صوکره کلمش براهمن مذهبی بر درجه تخلیص ایتمش وحرارت وضیایی الله دیه توصیف ایتمش ، مقدس کتاب دیه بر کتابلریده واردر .

رام‌جان ، کرشه‌ن ، وبشقه‌لریده ذاتاً بونلرك شعباتندندر ، عمومیتله مذاهب مجوسیه اساسنده تعدد آلهه اولدیغی کبی هراله‌ده برر انسان شکلنده تخیل اولنور قدرتلردن عبارتدر ، هر هندلی قوهٔ طبیعه‌نك هربرینه احترام ایدر .

بومذاهبك اصحابی کندیلرنی یکدیکرندن تفریق ایچون ویاخود آکسزین ملاقات اولندیغی زمان بیلنمك وکبردکلری زمان ، هرمذهب صاحبنه کندی مذهبنه مناسب آیین [١] روحانی اجراسی ممکن اولملق ایچون، علامت‌فارقه اوله‌رق جبهه‌لرنده مذهبلرینه مخصوص اشارت اولملق اوزره برطاقم چیزکیلر واردر: (۱۱۱) شویله اوچ چیزکی بعدالموت احراق اولنور (⚌) بوده احراق اولنور . کولی مطلقا قانغه نهرینه صاورلمق شرطیله جزکی دفن‌اولنور ٥ بش رقم کبی دفن‌واحراق اولنمیوب لاشه‌سی قوشلره‌اطعام اولنور. وبوتون صورتلرنی بویامشلر ، وبویالرك انواعی ، رنکارنك نقطه‌لر ، ویالکز جبهه‌سنی تمامیله بویامشلر ، هپ مذهب علامت فارقه‌سیدر ، حتی اودرجه‌که کندیلری دخی

---

[١] مع مافیه ممکن اولمیور، بعضاً صاحب بولنمدیغندن جنازه قالدیریله‌میورمش، اوزمان کیمسه قالدیرمیور ، بالآخره مسلمانلر آلوب یاقیورلر ، زمان اسلامیت‌ده صاحبسز جنازه‌لری مسلمانلر قالدیررلرمش کندی مذهبلرینه بناءً یاقارلرمش .

بوفارقه‌لردنده تفریق ایده‌میورلر. بن اورالرده اوكره‌نه‌بیلدیكم معلومات بوقدر اوله‌بیلوردی، دها فضله تحقیقات ایچون مادی ومعنوی محرومیت ایچنده بولنیوردم.

مجوسیلرده سویهٔ اخلاق

پنجاب قطعه‌سنده: دهلی، لكنو، ودها طوغریسی اكثریتله شمال غربی وسطی هندستانده مرهت جهتلرنده مجوسیلر زیاده‌سیله متعصب ومسلمانلره دشمندر؛ بالخاصه: سهارنپور، رامپور، لكهنو جهتلرنده اشراف اهل اسلام تجارت وصنایعدن محروم اولوب، عمومیتله احتیاجات یومیه‌لرینی مجوسیلردن تدارك ایدرلر، بقالیه كبی تجارت بالذات حلوه‌جیلر مجوسیلردر، حلوه یجیلریده مسلمانلردر. مسلمان مشتری، مجوسی دكاننه مبایعه ایچون كلورسه، دكان صاحبی، او مسلمانی دكان داخلنه براقمز، قولیرا زمانی قرانتینه‌ده بولنانلر كبی، مشتری مسلمان اوزاقدن پاره‌سنی، مجوسینك اوزون صاپلی كوره‌كنه قویار، مجوسیده پاره‌یی كوره‌كله آلدقدن صوكره، مسلمانك مطلوبی هرنه‌ایسه، ینه كوره‌ك ایله اوزاتیر، مسلمان كوره‌كدن مبایعه ایتدیكی اشیاسنی آلوركن دخی، النی كوره‌كه بیله طوقوندیرمیه‌جقدر. حیثیتسز بیچاره مسلمان، بونلرك كافه‌سنی قبول ایتمش تحمل ایدییور.

بوندن ماعدا بر مجوسی سوقاقده مسلمانه راست كلورسه قفاسنی قالدیرر كونشه باقار، همان اومسلمانك كونش طرفنه چیقار، زیرا مسلمان كولكه‌سی مجوسی اوزرندن كچرسه، مجوسی‌یه (قانغه) نهرینه كیدوب غسل ایتمك واجب اولور، بشقه درلو كندینی تطهیر ایده‌مز. ایشته انسانلرده منافرتك درجه‌لری، حیرت. یاخود تربیهٔ اخلاقیه بودرجه‌لره واریرمش.

اما بنغاله جهتلرنده مذهبجه ینه عینی مجوسیلر اولدقلری حالده، بوكبی عداوتلر قطعیاً یوقدر، بالعكس مجوسیلر مسلمانلره احترام وصاحب دیه‌رك تعظیم ایدرلر. تربیهٔ اخلاقیه‌لری دها زیاده صافدر، بورالرده اكثریت «قرشه‌ن مذهبیدركه میلاد عیسی (عم)دن اوچ یوز سنه مقدم توره‌مش، اساس اعتقادلری ینه الله هر شیئه حلول ایدر، بالخاصه (نعوذ بالله) خنزیره حلول ایدر، وهر قوتده الوهیت واردر، وهر مولوداللهدن كلور، مخترعات جدیده كافه‌سی اللهدن كلور، الوهیتدن بر جزؤ وبر نمونه اولدیغی جهتله تعظیمی واجبدر دیرلر: تلغراف، شمندوفر كبی خارقه‌لرده ابتداء ظهورنده بعینه‌اللهدن كلور وهپسنه جناب الله حلول ایدر دیرلرمش، اونك ایچون كه هندولر ابتداء امرده تلغراف

دیرکلرینه وشمندوفرلره دخی سجده ایدرلرمش وحالا اختراعات جدیده‌دن هرنه کور-
یرلرسه بر مدت سجده ایدرلر . مرقوم « کرشه‌ن » بقره چوق حرمت ایدر، وبعضاً ده
بینرمش ، وبعضاً « ای انسانلرك آناسی » دیه خطاب ایدرمش . ایشته شو سببدندرکه
بوکونکی هندولر صغیره حرمت ایده‌رلر .

دنیاده صغیرلرکره بختیارلری هندستانده بولنور، هندستانده اك بیوك شهرلرده، حتی
پای تختی اولان قالکوته‌ده دخی اك کوزل اك منتظم جاده‌لرده، ترودوارلر اوزرنده اینکلر
یاتار ، غایت جسیم پاتلایه‌جق درجه‌ده سمیز حیوانلر ، اوتوز قرق درجه حرارتده
انسان کولکه‌ده کیده‌جکی یرده، اك کوزل مغاره‌نك پنجره‌سی اوکنده بر حیوان اوزانمش
یاتیور ، اوبریده آیاقده دوریبور ، بوینه همان حیوان پازارلری کبی اولمش کیمسه‌ده
برشی دیه‌مز، حکومتده عنعنات دینیه‌یه احترام ایدرمش کبی حرمت ایدر. دها دوغریسی
هندستانده اك بیوك « صاحب » اومبارك حیواندر ، انسانلر آنلره میدان ویرمکده
مجبوردر .

بواینکلر حقنده نه‌ده غریب اعتقادلر، ونه‌ده عقله فکره صیغمازروایتلر... اینکه تعظیم
اساساً ارکان دیندن اولمدیغی حالده ، بالآخره انسانلر غلو ایتدکجه او پیس قلبلرده
اوحیوانك مقامی یوکسلمش ، حتی بعضلری اینکه « کسای » دیمکه قدر وارمشلردرکه
(نعوذ بالله) الله دیمکدر . [١]

هندستانده مذاهبك بودرجه تشتتی طبیعیدرکه انکلیزلرکده سیاستلرینی اوقشار ،
انکلیزلر بوحاللردن ممنون اولیورلر ، مذهب نامنه یکدیکرینی بوغمقده اولان هندلیلرك

[١] ذاتاً انسانلرده بوبرحال طبیعیدر؛ عما انسانلری اینکه‌ده تعبد ایتدیرر، طاشه‌ده، بزم اهل اسلامده مزار طاشلرینه تعبددخی بوکبی ضلالتك مقدمه‌سی وجهالتك نتیجه‌سی اولدیغی نظراعتباره آلاجق اولورسه‌ق (نعوذ بالله) شیطانك بنی آدمی اضلال ایچون طوتمش اولدیغی یوللرك تعددنه کسب قناعت ایده‌رز .

بوکون اسلامبول اطرافنده بولنان مزار طاشلری وقتیله حسبةً لله سوقاقلره دوشنمش اوله ایدی ، ابدالآباد اجری وثوابی او مرحوملرك ارواحنه واصل اولدیغی کبی (اوقدر کلام‌الله آیاقلر آلتنده چکنتمزدی) ، هله صنادید اوزرنده بولنان قبه‌لر بدلنه برر جاده اعمار اولنور ومرحومك مساویسنه‌ده اوفاق بر پرده اولوردی . فقط بونلری آ کلاتمق غایت مشکل بر حاله کلمش . بوندن بش اون سنه مقدم بونلری صویوب صوغانه چویرن قاپیتان پاشا قبه‌سی دها شیمدیدن حجاج مسلمین ایچون بر زیارتکاه اولدی . هرکس‌ده خوش کوربیور .

غریبدرکه : دنیاده هیچ بر شیئه اعتقا ایتمام دیمن آدملرده مزار طاشنه اعتقاد ایدیورلر .

منازعه‌لرندن حکومت بیوك استفاده‌لر تأمین ایتمکده‌در. حتی مجوسیلرك تعصبلری انکلیز رجالی طرفندن وقت وقت آلقیشلانیور، اصحاب مذاهبك اکثر مروجلری تعصبی درجه‌سنده حکومت طرفندن معاونت نقدیه‌یه دخی مظهر اولیور. وشو حکمته مبنیدرکه هرسنه یکی مذهبلر توره‌مکده‌در.

تجددمذاهب هرنه‌قدرآز ایسه‌ده اسلاملر میانده‌دخی‌باش‌کوسترمش: بابیلر، قاضیان وهابی، آغاخانی، واصحاب حدیثناملری آلتنده بولنانلری انکلیزلرك التفاتلرینه نائل اولمشلر. بوده بر حکمت حکومتدر.

هندستانده دیانت

اسلامیه

بویله بر عنوان ایله بر فصل یازمق هرنه‌قدر پکده مناسب دکل ایسه‌ده بزم اهل اسلام میاننده معروف بر تعبیر اولدیغی جهتله، هندستان مسلمانلرنده دیانته تمسك ویاخود دیانته رعایه واحترام درجه‌سنده بر قاچ سوز سویله‌مك منفعتدن خالی اوله‌من.

ازمنهٔ اخیره‌ده عمومیتله اهل اسلامده دیانتده مبالاتسزلق شیوعی انکار اولنه‌من. فقط بز ارکان دینه رعایت درجه‌سیله اکثریت عوام اعتباریله ملاحظه ایده‌جکز، ارکان دیندن نماز بر درجه‌ده بزم روسیه تاتارلریله مقایسه اولنورسه، احتمالکه هندستانده نماز قیلار آدملر دها چوق اوله‌بیلور، فقط صوم مسئله‌سنه کلنجه، ظن غالب هندستانده اوروچ طوتانلر یوزده‌اللی درجه‌سنده قالور. شهرلرده کبارکبار آدملر اوروج طوتمزلر. کویلرده دها چوق اولور.

بزم روسیه‌ده اوروچ طوتمز آدملر بوصوك سنه‌لره قدر هیچ بولنمزدی، ١٩٠٤ سنه‌سندن اعتباراً بعض اوروچ طوتمز کنجلر ظهور ایتدی ایسه‌ده، مجموعك یکونی بنك آدم بیله اوله‌من.

ظن‌ایده‌رم روسیه مسلمانلرنده نمازه‌اهمالك فضله‌اولمسی قیش هوالرینك صغوقلغندن ایلری کلیور، یکرمی اوتوز درجه صغوقلرده ابدست مسئله‌سی قولای مسئله دکلدر، کاشکی بزم علمامز وقتیله عربلرده اولدیغی کبی تیمم مسئله‌سنی دهاواسع مقیاسده ترخیص ایتمش اوله‌ایدیلر، بلکه بوکون روسیه مسلمانلرنده نمازده بودرجه‌ده اهمال اولنمزدی. هندستانده ایسه هرجامعده آقار صووار، هوالر مساعد انسان کندی کندینه یقانه‌جغی

كليور . بوجهتله نمازده اولان فرق بر درجه مساعد اوله‌بيلور ، اما صوم مسئله‌سنده هندليلر فضله مبالاتسز كيديورلر .

دها بر چوق مسئله‌لر واردركه هندستان مسلمانلری ديانت اسلاميه نامنه پك لاابالی بولنيورلر ، يالكز عوامی دكل خواص علماسی دخی مجوسيتدن قالمش بعض شيلره حالا رعايه ايدرلر ، يا كه مجوسيته دوغری كيدرلر .

ازجمله نكاح وليمه‌لرنده : مغنيات ، راقصات ، مومساتك حاضر بولنديرلمسی ، اك بيوك علماسی طرفندن دخی رد اولنمايه‌رق ، بالعكس كنديلريده يعنی علما بونی ايفا ايده‌رلر. لكنو اكابر علماسندن مولوی عبدالباری صاحب بالذات كنديلری اولادلرينك وليمه جميتده او فاحشه‌لری خانهٔ دولتلرينه دعوت ايتديرمش واو مجوسيتی بالذات ايفا ايتمشلر .

بوندن ماعدا هرآيك ايلك چهارشنبه كونی، ينه لكنوده مشاهير اولياءالهدن برينك مرقدنی زيارت ايده‌رلر، عموم لكنو علماسی زيارتكاهده حاضر اولور، برنجی پرده‌یی اومغنيات جلجال وخلخالاريله تزيين ايدر ، صوكره ذكر وتلاوت باشلانير. دها بوكبی احوال منكره‌كه ، بزم روسيه مسلمانلری بوكبی شيلری علماسی دكل ، عوام وفساقی دخی ياپه‌جق اولورسه ، كيزلنه‌رك اجرا ايدرلر .

بوجهتله موازنه ومحاكمه اولنورسه طبيعيدركه هندستانده ديانت‌جهتی اودرجه ممدوح دكلدر. علما مجالسنده وآنلرك مرضاسيله ياپلمقده اولان بوكبی حاللر، ايكی بطن صوكره عبادت شكلنی آلور كيدر .

ديكر طرفلردنده فی‌الحقيقه غايت كوزل احوال واردركه انسان دوغريسی اميد ايچنده غريق اولور ، اسلاميتلری ايله افتخار اسلاميت اوغرنده بيوك اعانه‌لر ، حجاز تيمور يولنه ويردكلری اعانه‌لر، جامعلره اولان صرفيات وسائره بر چوق محسنات تعداد اولنه‌بيلوركه ، بزم روسيه مسلمانلرنده تصور دخی اولنه‌مز . بوقدرجق بر معروضاتدن قارئين كرام محاكمه ايدرسه كافی درجه‌ده مطلوبه موافق نتيجه استخراج ايده‌بيلور .

احراق ميت

احراق ميتك مجوسيتده اساس دينه علاقه‌سی اولميوب ، بلكه ديانت نامنه قبول اولنمش بر وحشتدر . ظن ايده‌رم شيطان عليه لعنه انسانلرك عقلی ايله اوينايور ديمكدن

بشقه برشی تصور اولنه‌مز وبشقه معناده بولنه‌مز . اك غریبه اودرکه بوکبی جنون فاحشه هر ملتده دین نامنه قبول اولنیور .

میتی احراق واجب اولمیوب افضل وکناهلره کفارتدر . بوندن یکرمی اوتوز سنه مقدم بووحشتلر یالکز اولولره منحصر اولمیوب دیریلرده احراق اولنوردی ، شیمدی او جهتلری انکلیزلر طرفندن تحدید اولنمش. مثلا بر آدم وفات ایدرسه زوجه‌سنی برابر یاقارلردی ، حتی قادینلر میاننده عاقله وزوجنه صداقت ایله معروف اولانلری کندی حسن اختیاریله کندینی آتشه آتارلرمش ، قادین کندی آتشه آتلق ایچون جسارت ایده‌مدیکی تقدیرده ، قومشـو قادینلری اقربا وتعلقاتی بیچاره قادینجغزی عدم صداقتله اتهام ایدرلر وبلکه‌ده اجبار اولنورمش. بر مدت بونلره حسن رضالریله آتلق درجه‌سی مساعده اولنوب تشویق واجبار درجه‌سی ممنوع ایکن بالآخره انکلتره‌حکومتی احراقی یالکزامواته حصر ایتمك اوزره [١] بر امر اصدار ایده‌رك حماقتی تحدید ایتمش ایسه‌ده، الآن قاچمق طریقیله زوجنه صداقت کوسترنلر بعضاً کویلرده بولنورمش .

احراق میت ا کثریت ایله قانغه یاکه کنکه نهری ساحلنده اولور ، زیرا کولنی نهر مذکوره صاورمق مطلوبدر. اکر مسافه یقین ایسه، مسافه بعید اولدیغی تقدیرده دیکر انهار مقدسه‌دن برینی اختیار ایدرلر ، اغنیا امواتنی بناراس بلده‌سنه کوتورور اوراده احراق ایدر .

بیوك شهرلرده میتی احراق ایچون مخصوص یاپلمش یرلر واردر . فقط اکثریت کنکه نهری ساحلنده بر آلچاقجه (اوی) زمین انتخاب ایدرلر واوراده طوپلانمش اودونلرده بولنور . اودونلردن بر ییغین تپه ترتیب اولنور. شیمدی فقرا امواتنی یاقمق ایچون اودون حکومت طرفندن تدارك اولنور (ذاتاً حکومت امواتك اودون مصارفنی ویرکویه طرح ایتمشدر) حکومت اورادنده کندی‌حسابنه عائداولان جهتی واستفاده‌سنی اونوتمایور .

میتك اقربا وتعلقاتی فقرا ایسه غاز یاغی وقتی‌وحالی مساعدایسه زیتون یاغی وزنکین آدملر ایسه کنجد یاغی دوکرك آتشی طوتشدیردقلری کبی، میت اوراده حاضر آتشك قوامنه منتظر اولورلر. براهالر اوراده حاضر ، آیین روحانیلر اجرا اولنه‌رق میتی دخی

[١] عالمکیر زماننده دخی دیریلری احراقدن منع ایتمك اوزره تشبثلرده بولنمشلر ایسه‌ده موفقیت کوریله‌مه‌مش .

آتشه فبرلاتیورلر . الله آباد ، بناراس کبی مقدس یرلرده میتی آتشه آتمق ایچون مخصوصی اصول وقاعده‌لری اولدیغی کبی ، مخصوص آدملریده واردر . فقط او مقام مقدسه‌ده یاقمق هرکسه نصیب اولمیور . فقرا وفات ایتدکلری یرده احراق اولنه‌جق ، اغنیا ایسه او چ بش کونلك یردن وصیتلری موجبنجه: بناراسه ، الله آباده ، ومدارسه قدر کوتوریله‌بیلور. میت آتشه آتلدیغی کبی: داوول زورنالر انسان سسلری یوکسه‌لیر، ایشته اوطنطنه اوغلغله ایچنده میت دوغری جنته کیدر . اکر کناهلری عفو اولنمش ایسه ، یوق کناهلری عفو اولنمدیسه ، اوکونلرده دنیایه کلمش بر بدبخت براهما جسدنه حلول ایدر .

بوبابده غایت غریب اعتقادلر وغایت عجیب معامله‌لر شایان حیرتدر .

امواتی قوشلره یدیرمك :

پارسیلر اعتقادنجه اموات احراق اولنه‌مدیغی کبی یرده‌ده دفن اولنه‌مز ، بلکه بیوك شهرلرده امواتی براقمق ایچون مخصوص بنا اولنمش اوستی آچیق یوکسك قله‌لر واردرکه مخصوص آدملر میتی ولیلری خانه‌سندن کیدوب آلورلر ، معبدلرینه کوتوروب آیین روحانی اجرا ایتدکدن صوکره ، میتك اقربا وتعلقاتی اوراده قالور . اومیت حماللری لاشه‌یی کوتوروب بر ماکنه‌دن کچیریرلرکه، اوراده کمیکار تمامیله اوکوتیلور ، بالآخره اومعروف قله اوزرینه آتارلر ، او اثناده قارا بولوت کبی کوك یوزینی قاپاتمش قوشلر کلور ، لاشه‌یی ییرلر . بوقوشلر میاننده مخصوص پاره ایله صاتون آلنمش قوشلرده اولدیغی کبی خارجدن رضاءالله جنازه‌یه کلمش قوشلرده آز دکلدر ،

جنازه‌یی قالدیرمق ایچون مخصوص آدملرده واردرکه ، آنلر انسانلرك نجس وسوپرونديلريدر . کنديلری آیریجه بر طائفه اولوب قطعیاً تمیز آدملر ایله اختلاط ایتمزلر . کیمسه آنلره قیز ویرمز ، مصافحه دخی ایتمز . آنلر اوز ارالرنده مناکحه ایدرلر . کوی وقریه‌لرده ویاخود پارسیلرك آز اولدقلری شهرلرده اولورسه ، امواتی طاغلره کوتوررب آتارلر . اوراده جانواردن قوشدن هر نه‌کبی مخلوقات تصادف ایدرسه یر کیدر .

عالم اسلامك جلد اولنده (۱۱٤) صحیفه‌ده امواتی بوصورتله آتمق خصوصنده حامبالامه فکری و ۲۷٤ نجی صحیفه‌ده ژاپونلرك نصل آتشه امواتی یاقدقلری بالتفصیل بیان اولندیغی جهتله ، بوراده آرتق اوزون بر تفصیلاته لزوم کورمیورم .

یالکز شورادە بعض شیلر خاطرە کلیور، بو حاللر تدقیق اولنەرق عریض عمیق ملاحظە اولنورسە، شایان عبرت وحیرت تذکاردر. بزم علماء عظام بوکبی مذاهب اعتقاداتی هیچ بر عصردە تحقیق وتدقیق ایتمامشلر: بوآدملر بزم کبی اصحاب عقول ونهی آدم وبزم کبی انسانلر، عقل سلیم و طبع مستقیم آدملردر، عجبا بونلرە بوضلالت بو عقیدە اساساً نرەدن کلمش، هیچ شبهە یوقدرکە بر زمان بونلرك اجدادی انبیاء عظامدن بر نبی امتی ایدی. بالآخرە جهالت بوآدملری بویلە ضلالتلرە سوق ایتدی. عاقبت دیانت نامنە نەلر اختراع ایتدیلر. کیم بیلورکە قاچ یوز بیك سنەدە بو حالە کلدیلر؟

شویلە بر ملاحظە بعدندە هیچ شبهەسز خاطرە کلورکە: عجبا جهالت نتیجەسی بزم مسلمانلری نرەلرە سوق ایدەجکدر. ظن ایدەرم بزمدە بر قسممز شیمدیدن اوطرفە دوغری بر قاچ خطوە آتمشدر. کندی حاللرنی تفتیش ایدەرك انصاف ایلە محاکمە ایدنلر بوحقیقتی اعترافە مجبور اولورلر. بصیرتلری باغلی اعمی مقلدلر هپ کندیلرینە حسن ظن ایلە کندیلرینی اغفال ایدرلرسەدە، اصحاب بصیرت بوجهتلری نظر اعتبارە آلەرق ملاحظە ایدرسە هیچ شبهەسز تویلری اورپرر. عاقبتك وخامتنە تمامیلە قناعت ایدر. دها آچیق سویلنمك ایجاب ایدرسە، بزە بر طرفدن خرستیانلق وبرطرفدن مجوسیت حلول ایتمك اوزرەدر. بوکون درسعادتدە، دەدەکاندن بری وفات ایدرسە جنازەلردە نەمراسملر... جزئی دقت اولنورسە روم کلیسالرندن بزە انتقال ایتمش اولدیغنی کیم انکار ایدر. قاهرەدە عربلر امواتە نەلر یاپیور، مزارلر اوزرندە دیانت نامنە بومجوسیتلر الآن موجوددر. علماء عظام بر قاچ غروش خاطرەسی ایچون بودین «درامە» لرینە دها دوغریسی پاندومیمە وفارصلرینە اشتراك ایدییورلر.

جوکی وفقیرلر

آوروپا ادبیاتندن هندستان «فقیر» لری غایت مشهوردر. بیلمام نەدندر فقیر تسمیە اولنیور؟ ظن غالب: یرلی اهالیدن بوکیم دیە صوردقلری زمان، فقیر دیە جواب ویردکلرندندر. هندلیلر بوریاضیونە «جوکی» تعبیرایدرلر. زیرا بوکبی ریاضیون اکثریتلە (جوکی) یعنی چنکانەلردن اولورمش. بونلرك قسم اعظمی مجوسیلردن اولوب آرالرندە اسلام دخی وار ایسەدە آزدر.

جوکیلر آیلرجه هیچ برشی یمزلر ایچمزلر وبرچوق خوارق اظهار ایدرلر . اکثر معیشتلری وبالخاصه ابتداء سلوکلری مغاره‌لرده اولور . وبعضلری کندیلرینی یره دفن ایتدیره‌رك یر آلتنده آیلرجه قالورلر . اکثر بر حاب استعمال ایدرلر ، ظنمه کوره اوده‌غایت مغذی برشیدر، احتمالکه اکل وشربه احتیاج براقیور. فی‌الحقیقه اوحابلرده ینه برشیدر. ذاتاً بواده‌لر غایت بیوك ریاضتلر نتیجه‌سنده اوحاللره وارمشلر وجودلریده براسکلتدن عبارت قالمش، ایت بشمش جاده‌لردن کچرکن صوك‌درجه‌ده معذب اولدقلری سویله‌نیور .

بن کندم خوارقدن هیچ برشیلرینی کوره‌مدم ، یالکز بری بکا بر مدت باقدقدن صوکره بر تتره‌دی : فو ! صغوق مملکت آدمی دیه‌رك صورتنی اکشیتدی .

جوکیلردن ماعدا برده « کغتاره » قادینلر واردرکه ، بزم چنکانه فالجیلر کیدر . بونلر حقنده دخی بعض خوارق روایت اولنیور . بن بونلرك هیچ برینه فضله اهمیت ویرمه‌دم ، زیرا رنکلری خوشمه کیتمدی . صورتلرنده قان اثری یوق . مع مافیه بزم علماء اسلامدن دخی بومسلکلره سلوك ایده‌نلر بولنورمش .

غریبدرکه : جوکیلرك عمومیتله توسل ایتدکلری پیرلری مشایخ چشدیه‌دن مولانا معین‌الدین‌العمرانی اولوب (بوذات اجمیرده مدفوندر) الی‌الآن مشارالیه حضرتلرینك مرقدلرینی تقدیس ایدرلر. هم مسلمانلرك زیارت کاه‌لریدر ، هم مجوسیلرك هر ایکیسی مرقده سجده ایده‌رلر .

«جوکی» لرك هوایه یوکسلمه‌لری وسائر خوارق کندیلرنده پك‌اسکی اولدیغی جهتله امور عادیه درجه‌سنده قالمش، کندیلرنجه هیچ غرابت یوقدر. بزده ریاضته انسیتلری اوقدر موجب غرابت اولمیوب ، اساساً اوقدر ریاضتلرك ثمره‌دار اولمه‌مه‌سی عجیبدر .

« جوکی » لر حقنده علماء اسلامدن برینك فکری :

مسجد نشین علمادن برینه حوکیلرك مسلکلری نه‌یه مستند اولدیغنی صوردیغم زمان غایت طبیعی برشی کبی بر وجه آتی بیاناتده بولندی :

عمومیتله هندستانده خواصه اعتقاد پك اسکی اولوب، عالمده قوهٔ مؤثره طبیعت دکل خواصدر ، دیرلر . حتی فن طبده‌بیله تأثیر خواصه اسناد اولنور .

جوکیلرده وهمك خواص انساندن اولدیغنی اعتقاد ایدرلر . ریاضت بلیغه ایله وهمه قوت ویریلورسه، وهمی دائما محسوساته تصرف ایتدیرمك ممکندر . حتی انسانلر فکراً شو مشاهداتمز اولان عالم سفلی‌دن تجرد ایدرلرسه، مغیباتدن دخی خبردار اوله‌بیلورلر ،

وكنديلرندنده بر چوق خوارق صادر اولور . حتی بعض آدملرك قابلرينه دخی تسلط ايده‌رك قتل ايدرلر ، بونلر عادی شيلردر. وهم اجسامه دائما تصرف ايده‌بيلور. احتلام دخی وهمك جسـمه اولان تصرفدن بر نمونه‌در . وبعض آدملرك اويقوده اولدقلری حالده قالقوب كيزمه‌لری وبرچوق اينجه ايشـلر كورمه‌لری (حالبوكه كندی نائم) هپ وهمك جسمه تصرفندندر .

جوكيلرده هفته‌لرجه آيلرجه كوزلرينی آچمازلر ، بوتون قوتی واهمه‌يه ويررلر . وبوبابده ادمان نتيجه‌سی اوله‌رق كسب ممارسه وملكه ايدرلر. حتی برقاچ وهمی برلشديره‌رك اك بيوك تصرفاتده بولنورلر. يالكز شوقدر واركه هندرياضيونی وهملرينی شيمدی‌يه‌قدر هپ سعادت اخراويه‌يه حصر ايتمشلردر ، اكر سعادت دنياويه‌يی‌ده غايه اتخاذ ايدرلرسه شـبهه يوقدركه ، پك بيوك كشـفياتده موفق اوله‌بيله‌جكلری كبی ، بر چوق قوتلره‌ده مقابله ايده‌بيلورلردی .

عموم جوكيلرده كوره‌بيله‌جككز شيلرك خلاصه‌سی: وهمی اجسامه تصرف ايتديرمكدن عبارتدی . (بوده بر فكردر)

بن بوراده شـونی دخی علاوه ايتمك ايسـترم : يبانجی مملكتلرده جولان ايتمكده اولان سياحلرك معلوماتی هيچ بر وقت تام اولمز ، زيرا كثر سياحين اولا بر ترجمانه محتاجدر . ترجمانلر ايسه برقاچ پاره بدلنده دائما فضله معلومات ويرمك ايسترلر. بوكون اسلامبوله كلوب كيتمكده اولان سـياحلرك آلمقده اولدقلری يالان يا كلش معلوماتلری نظر اعتباره آلنورسـه ، بر درجه ظاهر اولور . بعينه هندسـتان « جوكی » فقيرلری حقنـده اولان معلوماتلركده بر قسـمی ، اوچ بش روبيه بدلنده صـاتلمش معلوماتلردن عبارت اوله‌جغنی‌ده خاطرده طوتمه‌لی .

بوبابده اك مشهور برحكايه مسموعاتمدندر: سلطان محمد تغلقشاه ايامنده علماء مجوسی وجوكيلر، دين حقنده علماء اسلام‌ايله امتحان اولنمه‌لرينی مشاراليه‌جنابلرندن ايسته‌مشلر، وديمشلر: اكر علماء اسلام بزه‌غلبه ايدرلرسه، بزده دين اسلامی قبول‌ايده‌رز. فقط بز غلبه ايده‌رسه‌ك سزده بزم دينمزه حرمت ايدكز .

بونك اوزرينه محمد تغلقشاه علماء اسـلامی جمع ايده‌رك، بونلريده حاضر ايتمشـده، مدعالرينی صورمش . سـلطان محمد تغلقشاه حضورنده امتحان باشـلانيور . جوكيلردن بريده هوايه يوكسـه‌ليور . هركس بالمشاهده حيرت ايتديكی كبی ، سـلطان حضرتلريده

دوچار حیرت اوله‌رق ، علماء اسلامدن جوابنی ایسته‌مش . هر کس حیرت ایچنده یکدیکرینه باققده ایکن ، مولانا معین‌الدین جنابلری اوکنده بولنان پابوجلرینه خطاب خطاب ایده‌رك : بو جهلا حضورنده بزی محجوب ایتمه‌یکز . دینجه پابوجلریری همان کوك یوزینه یوکسه‌لیر ، تمام جوکیك قفاسی اوزرینه کلدیکی زمان ، پابوج جوکی‌یی قفاسنه اوره اوره ایندیرر . وبوصورتله امتحانه ختام ویریلور . اوراده پك چوق آدملرده اهتدا ایدرلر . وجوکیلرده بوآدمه الی‌الآن حرمت ایتدکاری کبی ، مرقد شریفلرینی تعظیم وتقدیس ایدرلر . بوکون اجمیرده مولوی معین‌الدین مرقدنده دهشتلی وقفلر هم مسلمانلرك هم مجوسیلرك وقفلری حقیقةً شایان حیرتدر .

بن‌امینم اوجوکیلری کوروبده حیرت ایتمکده اولان سیاحلر، جوکیلرك خواجه‌سی اولان پابوجه ایناننمزلر ، واو سیاحلرك اثرلرینی کورمش واینانمش اولان بزم سیوری عقیللیلرده پابی‌جه ایناننمزلر ، زیرا بوبر مسلماندن صادر اولمشدر . مع مافیه بونی انکار ایدر بر جوکیده بولنمز ، غربیده بوراسنده‌در .

ساحرلر :

جوکی‌وکفتاره‌لردن ماعدا هندستانده برده‌ساحرلرده واردرکه‌بونلرده پك‌مشهوردر. بن کندم ساحرلردن کیمسه‌یه تصادف ایتمدم . فقط پك معتبر آدملردن غایت مشهور وقعه‌لر ایشیتدم: مشهور چهان وعلامهٔ زمان عبدالحی‌الکنوی جنابلری دخی مسحوراً وفات ایتمشدر . (تواتر درجه‌سنده روایت اولنیور)

بوذاتك سبب تسحیرنده روایت مختلف اولوب، غربی انکلیزلرك پاره‌لری مقابلنده تسحیر اولنمه‌سیدر. بوصورتله پاره‌لر مقابلنده پك‌چوق آدملرك تسحیر اولندیغی شایعدر. هرنه‌قدر عقله وفنه بعید اولسه‌بیله، نفس امره یقیندر. ملتلرك احوال روحیه‌سنی بیلور آدملر فن نقطهٔ نظرندن تصدیق ایتمزلرسه‌ده ، مقصده وصول ایچون فن خارجنده دخی عمل ایده‌بیلورلر .

حریت مطبوعات

هندستانده حریت مطبوعات هرکسه هرنه‌زمان ایسترسه ، هرنه‌کبی رساله مجله کتاب نشر ایتمکده سربستدر ، ایسته‌دیکی آدمی سب ایدر طعن ایدر افترا وبهتان وهرنوع هزیان بلا تردد یازه‌بیلور ، مذهبلری تنقید ایدر . تلعین ایدر ، پیغمبران عظامه اطالهٔ لسان ایدر ؛ مطبوعات قانونی مساعددر . ادبسز غزته‌جیلر او بیچاره راجه ونوابلرك

جانلرینی آلورلر آنلرك ادبسزلكلرینی بر بر تعداد ایدرلر. انكلتره طرفندن اورایه تعیین اولنمش انكلیز مأمورلریده اوغزته‌لری كندیلرینه آلت اتخاذ ایده‌رك نوابه‌لرك یوزینه اورارق، ایشته ملت سنك ظلمكدن شكایت ایدییور، ایشته سنك اداره‌سزلككك شویله‌در بویله‌در، مهمجه مسئله‌ایسه بو بهانه‌ایله بیچاره راجه‌نك مملكتندن بر ایكی قریه‌یی دوغریدن دوغری انكلیزلره ترك ایتدیرمك صورتیله قاپاتیورلر .

اما كل كه‌لم غزته‌جی افندیلره ! بونلرده انكلتره حكومتی علیهنده حتی اك عادی بر انكلیز پولیس نفری علیهنده دخی بر كلمه یازه‌میه‌جقدر . انكلیزلر ایسته‌دكلری هزیانی یاپارلر ، ایسته‌دكلری ظلمی ایدرلر، كیمسه‌نك بر سوز سویله‌مكه وجزئی بر تنقیده حقی یوقدر ، بو جهته كلنجه حریت مطبوعات دكل حریت كلامده یوقدر . حتی مسجدلرده موعظه اثناسنده حكومتی تنقید دكل ، حكایه طریقیله دخی هیچ برشی سویلانمیور . بن حیدر آباد دكنده بولندیغم زمان مكه جامعده بر موعظه سویله‌مشدم ، اوراده جماعتك قسم اعظمی حضرموتلی عرب اولدیغی جهتله ، بالطبع موعظه عربجه سویله‌نیوردی ، مسجده تعیین اولنمش پولیس كندینك عربجه بیلمدیكی ایچون بنم سوزیمی كسه‌جك اولمشدی . بن سمع واعتبار ایتمیوب وعظمده دوام ایتدم. بالآخره اوراده بولنان سامعیندن بر قاچ آدمی استنطاق ایتمشلر .

بومبایده عینی حال واقع اولدی ، علمادن بر چوق آدملرك جامعلرده سویله‌دكلری موعظه‌دن طولایی محبوس اولدقلرینی وحتی مشاهیر علمادن صدیق حسن جنابلرینك حبسخانه‌لرده وفات ایتدیكنی پك موثوق منبعلردن دیكله‌دم . بوذوات محترمه اسلامیت اوغرنده قربان اولمشلردر .

مع مافیه هندستانده بر قاچ دانه اولدقجه اسلام مدافعلری كوزل غزته‌لر وار ، قالكوته‌ده منتشر « الهلال » غزته‌سی خیلی فدا كارلقلرده بولنور. انكلیز لساننده دخی بر قاچ خالص مسلمان غزته‌لری وار ومهم مقاله‌لر نشرایده‌رك تنویر افكاره چالیشورلر.

هر نه‌قدر مطبوعاتده بیوك مضایقه‌لر اولسه‌بیله عموم هندستانده نشریات فنیه ودینیه غایت چوقدر هرسنه بیكلرجه كتب ورسائل جدیده نشر اولنور ، بوجهتله دنیانك هیچ بر مسلمانی هندستان مسلمانلرینه قیاس اولنه‌مز ، حتی آبونه ایله‌ده كتاب طبع ایتمك معروفدر :

مثلا بر كتاب بر قاچ آدم طرفندن طبعنه لزوم كورلدیكی، كبی هر كس قاچ نسخه

آلاجق ایسه اومقدارده طبع اولنور . حتی بعض کتابلر اوچ یوز ، بش یوز نسخه طبع اولنورمش ، چونکه مشتریلر اوقدر .

غزته‌لر

هندستانده ، بیوجك شهرلرك کافه‌سنده انکلیز لساننده یومی غزته‌لر نشر اولنور . ۱
هفته‌لق ، آیلق ژورنال ورسائل متعدده پك چوقدر . بونلرك قسم اعظمی حکومت معرفتیله ویاخود حکومتك معاونتیله نشر اولنور .

اوردو لساننده نشریات ایکنجی درجه‌ده اولوب یومی غزته‌لر محدود ، وهفته‌لق وآیلق مجلهٔ دینیه وادبیه وسیاسیه اولدقجه مبذولدر .

صوکره : کجرات ، مرهت ، بنکاله ، سانسکرت ، تلنکان وسائره برچوق لسانلرده مختلف مجله ورسائل تعداد اولنور درجه‌ده دکلدر .

روزنامه‌لردن برنده بروجه آتی بر ایستاتستیق منظورم اولمشدی :

هندستانده منتشر غزته وژورناللر: انکلیزجه ۱۸٤ ، اوردوجه ۱۶۲ ، بنکالیجه ۵۷ ، مرهتی ۳۲ ، کجراتی ٤۱ ، فارسی ۸ ، عربی ۲ ، بونلردن بشقه دها بر چوق لسانده نشریات عمومیه تعداد اولنمشدی ، فقط بن اوردو لساننده اولوب مسلمانلره عائد اولان قسمنی ضبط ایتمشدم بروجه زیر عرض ایدییورم .

« لاهور » هفته‌لق : آفتاب پنج ، اخبار عام ، آینهٔ هند ، پیسه اخبار ، پنجاب اخبار ، تجارت کزیت ، تکمیل‌الحکمة ، حافظ صحت ، خیر خواه کشمیر ، دوربین ، رفیق هند ، غمخوار هند ، کلدستهٔ شهرت ، انجمن حمایت اسلام لاهور .

. . . یومی پیسه اخبار .

« دهلی » هفته‌لق : اکمل‌الاخبار ، اشرف‌الاخبار ، خیرخواه عام، خیرخواه هند، سفیر هند ، روزانهٔ پنجاب .

« لکهنو » هفته‌لق : اخبار انجمن هند ، آزاد ، پیام‌یار ، تهذیب دلکذار، کوکب هند ، رفیق نسوان ، مشیر قیصر ، مهذب .

. . . . یومی : ادوه اخبار ، روزانه .

« أکره » هفته‌لق : آکره اخبار ، آکره پنچ ، آستانهٔ حکمت ، حامی هند ، رفاه عام ، سرمهٔ روزکار ، ستار اخبار ، سفید عالم .

« مراد آباد » هفته‌لق : امداد الهند ، بلبـل هند ، جامع‌العلوم ، رهبر ، سـتارهٔ هند ، عین‌الاخبار .

« مرتهه » هفته‌لق : اخبار عالم ، اسـلام ، امیرال اخبار ، جلوهٔ أزدی ، ظریف هند ، طوطی هند .

« امرتسر » . . . — : الواعظ ، امرتسر غزیت ، ریاض هند ، عزیز الهند .

« جالندهر » . . . — : اخبار قیصری ، آفتاب هند ، قیصری .

« فیروز آباد » . . . — : الصدیق .

« چنار » . . . — : اخبار چناری .

« الله آباد » . . . - : خلاصهٔ نظائر ، خورشید آفاق .

« بمبی » . . . — : کشف‌الاخبار ، کلدستهٔ نار ، کلدستهٔ برق ، منشور شفاعت، الاصلاح ، بمبی کزیت .

« بهاد لپور » هفته‌لق : صادق‌الاخبار .

« کاونپور » . . . — : عالم تصویر .

« لوك » . . . — : سفیر لوك .

« بنکلور » . . . — : سلطان‌الاخبار ، قاسم‌الاخبار ، منشور محمدی .

« مرشد آباد » . . . : رئیس‌الاخبار .

« بناراس » . . . : رفیع‌الاخبار .

« کورکپور » . . . ریاض‌الاخبار ، فتنه .

« اجمیر » . . . انجمن اسلامیه .

« دهاریوال » . . . . انتخاب‌الحکمة .

« جونپور » . . . اکبرالاخبار .

« ارك آباد دکن » . . . اختر .

« سیالکوت » . . . پنجاب کزیت ، خیرخواه پنجاب ، رفاه عام .

« رامپور » . . . دبدبهٔ سکندر ، طغرای اعجاز .

« بجنور » . . . تحفهٔ هند ، مهر نیمروز .

« مدراس » . . . تحفه ، شفق ، طلسم حیرت ، جریدهٔ روزکار .

« ناکپور » . . . ترجمان .

« جی‌پور » . . . جی‌پور کزیت .
« ابیاله » . . . خیراندیش ، تاج‌الاخبار .

بن بو قدر برشی ضبط ایتمشدم. فقط بونلردن ماعدا دخی اوردو لساننده بر چوق مجله‌لر نشر اولنیوردی .

هندستانده منتشر جریده‌لر میاننده الك معتبر ومقبول اولان غزته لاهورده منتشر یومی « پیسه اخبار » غزته‌سیدرکه ، بلا تفریق جنس ومذهب عموم هندستان خلقی بو غزته‌یی اوقورلر . طبیعیدرکه بزم معلومز اولمیان دها بشقه غزته‌لرده بولنه‌بیلور .

هندستان مطبوعاتنده غریب برجهت مادیه واردرکه سببنی پکده اوکره‌نه‌مدم: عموم هندستانده مطبعه‌لر «لیتوغراف» طاش‌باصمه‌در، یومی غزته‌لر دخی طاش باصمه ایله‌طبع اولنور، حروفات‌مطبعه‌سی‌یوقدر. یالکز قالکوته‌ده برتك حروفات مطبعه‌سی‌اولمق اوزره «حبل‌المتین» مطبعه‌سی‌بولنیوردی، اوده ظن اولندیغنه‌کوره حکومت‌ایشلرینی‌کوریورمش وحکومتدن آلدیغی‌وهرسنه آلمقده اولدیغی‌پاره‌لر بدلنده بویله‌برمطبعه‌یه‌صاحب بولنیورمش، طبیعیدرکه بوده‌برظندر،سؤظنده‌اوله‌بیلور.بوده اوقدربیوك‌برمطبعه‌دکل. یقین‌زمانده‌برده ینه قالکوته‌ده « الهلال » مطبعه‌سی آچیلمش ، احتمالکه بوده یالکز (حبل المتین) ه رقیب اولمق‌اوزره میدانه چیقمشدر. خلاصه‌بوتون‌هندستانده‌یالکز‌ایکی‌حروفات‌مطبعه‌سی وار . بویله یومی غزته‌لرکده طاش باصمه ایله انتشارینه مجبوریت اسبابی اقتصادی بر سبب اوله‌بیله‌جکدر . عموم هندستان اهالیسی خط تعلیقه وال یازیسنه آلیشمش ورسم خطلریده عجایب ، ایکی اوچ حرفدن مرکب صدالر وار ، وآنلره مخصوص علامتلر وار ؛ بوجهتلرده نظر اعتباره آلنه‌رق، لیتوغراف‌ترجیح اولنیور ظن ایده‌رم. بوندن ماعدا برده ملتك احوال روحیه‌سنی اوقشامقده وار ، زیرا ملت اویازی‌یه آلیشمش ، اویازی‌یی دها قولای کوریور ، دها چابوق اوقیور . ملتلرك ملیتلریده بوکبی اوفاق شیلره اهتمام ایله محافظه اولنور ظنی‌ده هندستان خلقنده براعتقاد شکلنی آلمش، حروفاته هوس ایتمدکلری کبی ، وانتشارینی دخی ایسته‌میورلر . حتی « حبل‌المتین » غزته‌سنی حروفات اولدیغی ایچون اوقویه‌میورم واوقومق‌ده بنم ایچون مملکتده جنایتدر اعتقادنده آدملره تصادف ایتدم .

هرنه‌قدر تعصبك بودرجه‌سی فضله کبی کوریلبسه‌ده، حیاتده، بوکبی ملتلردن امید اولنور. بزده تمام بونك عکسی‌در: هرفرصتدن بالاستفاده حروفات تبدیلنه قیام اولنور.

بو كون لاتين حروفنى قبول ايدرلر ، يارين حروف منفصله مروجلرى ميدانه چيقار . هريكى قابينه رأس كاره كلدكجه حرف تبديلى مسئله‌سى ايله اوغراشيرلر . بوصورتله اسلاميته خيانت وملته قارشى جنايت اولنوركن ، مملكتك اك بويوك غازيلرى مسئله‌يه رياست ايدر وقاطر سورولريده اوبولدن كيتمك ايستر. جاهل مفتيلرده بيله‌رك بيلمايه‌رك وروحانيت پيغمبريه تجاوز ايده‌رك ادب خارجنده مقام افتادن سوز سويله‌يه‌رك امتك اغفالنه چالشورلر. اى بدبخت مفتيلر نه زمانه قدر بوامتى تفريق وشقاقه خدمت ايده‌جكسكز!

ژاپونلر وچينليلرده اوتوز آلتى بيك هيروغلف اشكالنى محافظه ايچون جمعيتلر تشكيل ايدرلر ، ژاپونياده هيروغلف محافظه‌سى جمعيتك بر بچق ميليون اعضاسى واردر. ايشته ملتلر يكديكرندن بو صورتله تفريق اولنورلر. حميت مليه نه‌در ؟ اوده بو كبى بزم اوفاق ظن ايتديكمز شيلرده دخى اهتمام ايله ظاهر اولور . شارلاتانلقلر ايله دكل .

بهمه‌حال هندستان مسلمانلرنده نشريات غايت واسع ، هر سنه بيكلرجه كتب اسلاميه طبع اواولنيور ، اك نفيس اك معتبر آثار متقدمين ومتأخرين هندستانده طبع اولنمش وطبع اولنمقده‌در . هندستان مسلمانلرينك مطبوعاته اولان خدماتى انكار اولنه‌مز ، اك مصحح كلام‌الله هندستانده طبع اولنور .

جوامع شريفه مسافرلرى

جوامع شريفه ومقامات مباركه من‌القديم اسلاميتده زمان سعادتده دخى من جهةٍ عبادتخانه ومن جهةٍ درسخانه، دارالعلوم، ومدارالفنون كبى برطرفدنده ممالك اسلاميه‌ده جولان ايدن سياحين ايچون مسافرخانه ودارالغربا ايدى .

معيت سنيهٔ حضرت رسالتپناهدن اصحاب صفه ناميله توسيم اولنمش ذوات محترمه‌كه مسجد نشين فقراء پيغمبرى ايديلر .

بوعادات حسنه‌ده الى‌الآن بالاده دخى مراراً ذكر اولنديغى كبى ، ممالك اسلاميه‌دن اكثرنده عموماً، هندستانده خصوصاً مساجدشريفه‌نك ينه مسافرخانه‌لك جهتى باقى اولوب اكثر غربا ومسافرين كوندوزلرى تماميله وكيجه‌لريده نصف الليله قدر ينه مسجدلرده ياتوب قالقيورلر .

هندستانده بومسجد نشين غربا احوالنه دقت اولنورده نظر واعتباره آلنورسه ، برچوق اسرار نمايان اولور. پك چوق عبرت آميز حاللره تصادف اولنور . بن بومسجد قوشلريله برابر آيلرجه دوشدم قالقدم ، بونلر آراسنده فى‌الحقيقه كيم اولديغى ونصل آدم اولديغى بيلنه‌مز بوسبوتون مجهول آدملرده اولديغى كبى ، بعض فلك زده دنياديده‌لرده

تصادف اولنور . بونلر ایچنده غایت عالم ونحریر زمان دیمکه شایان ذوات کرامده وار :

بن بومبای جوارنده کوی وقریه‌مسجدلرندن برنده برذات محترمه تصادف ایتدم، بوذات ابتدا کندی قامتیله وثانیاً وجاهتیله دقتمی جلب ایتمشدی ، بر مدت مصاحبه اثناسنده فضل وکمالیله دها زیاده حیرتمی موجب اولدی. یالکز بر کوملك ایله متستر ، اما سیماسی غایت نورانی ، آرتق مسن فلانده دکل ، سوزلری دانه دانه کندیسنده اثر فقاهت نمایان ایدی ، برقاچ دفعه‌لر صحبت بعدنده بر ایکی مسائل فقهیه‌دن سوز آچدیغم زمان مشارالیه حضرتلری برآز تأمل بعدنده: ابتدا فقهامزك مسلکنی بیان ایده‌رك، متقدمین فقها ایله متأخرین فقها بیننده مسلکاً بر نسبت بوله‌میورم ، ابتداء اسلامیت‌ده فقهاء اسلام دها سربست ودها واسع مسلك تعقیب ایتمشلر ایکن ، علماء متأخرین بالخاصه فتوانی عادتا تحت انحصاره آلمشلردر : بنم فکرمده فتوی حوادث زمانه تابع اوله‌جغی یرده یاکه تطبیق اولنه‌جق ایکن؛ بزم علماء کرام رحمهم‌الله حوادث زمان یاکه وقوعات جاریه‌یی ، بیك سنه مقدم ویرلمش فتواره تطبیق ایتمك فکرینه ذاهب اولمشلر . اوحالده مفتیلره نه حاجت ، علمانك نه لزومی وار ، بر آز عربجه بیلنلر اسکی فتوالری ترجمه ایتمه‌لی ، هرکسك النه ویرمه‌لی‌ده : « ایشته سنك حیات پروغرامك بودر » دیمه‌لی .

اکر سزکده فکرکز بزم مولوی صاحب فکری کبی ایسه نافله بوکبی مسائلدن سوز آچمایکز . سزده مسلمان، بنده مسلمان، الحمدلله « السلام علیکم وعلیکم‌السلام » طاتلی طاتلی صحبتلر ایدملم، پان ییه‌لم. سزکندی ولایت وممکلتکزده نه‌یوب ایچدیکزی آکلاتکز . بزده هندستان میوه‌لرندن فلانلرندن خبر ویره‌لم‌که، اخوت دینیه‌مزه زیانمز دوقنماسون ، بز بوکبی دینی مسئله‌دن برقاچ کلمه سویله‌یه‌جك اولورسه‌ق ، هیچ شبهه یوقدرکه، یا سز بنی تکفیر ایده‌جکسکز، یا که بن سزی، بزم بوتون علممز ومعلوماتمز یکدیکرمزی تکفیر ویا تضلیل ایله منتج اولیور .

شوحالده نه لازم سز بر غریب ، بن ایسه ذاتاً مأیوس بر حالده بولنیورم . قلبم منکسر ، سزك کبی بر غریب قرده‌شمی رنجیده ایتمك ایسته‌مم .

بوسوزلر بکا آجی کلدی، همده بوذات محترمك طرزبیانی بوسبوتون حیرتمی موجب اولدی . اوزونجه بر سکوت بعدنده دیدم : یا حضرت الاستاذ ! بن بر درجه سزك مسلککزی آکلادم ، فکرکزیده تخمین ایتدم . یالکز طرفمدن جزئی بر اخطاره لزوم حس ایدییورم : « بن کمال حریت ایله فکرکزدن استفاده ایتمك ایسترم؛ کندیجه

مهم ظن ایتدیکم بر مسئله‌ده « بانقه معامله‌سی مسئله‌سیدر » بوخصوصده فکرکزی استرحام ایده‌رم .

مومی‌الیه : شیمدی بن « کمال حریت ایله » قیدکزه استناد ایده‌رك کندی فکرمی سویله‌یه‌بیلورم ، مع مافیه سز ینه قید احتیاط ایله تلقی ایده‌بیلورسکز : نص صریح ایله تحریم اولنمش بر مسئله‌ده نم کبی بر آدم نصل فکر بیان ایده‌بیلور ، حرام قطعی‌اولان برشیده کیمسه‌نك فکر بیان ایده‌جك حق وارمی ، فکر بیان ایدرسه، فکری معقول اوله‌بیلورمی؟ وبیان افکاره حاجت وارمی ؟ بن بونی سزه صوریورم، مقصدکز نه‌در. سزك کبی بر غریبك بومسئله ایله نه کبی علاقه‌سی اوله‌بیلور .

(بن حقیقةً سکوته مجبور اولدم . مولوی صاحب سوزنده دوام ایدییور)

اوت : سزی وبزی جمله‌مزی بوکبی مسئله‌لرایله اشتغاله مجبور ایدن برحال واردرکه انکار اولنه‌من ، اوده آوروپالیلرك بزه تغلبی (سطحی بر نظر ایله باقلدقده) بانقه‌لرده تراکم ایتمش نقودك قوتیله اولمش کبی حس اولنیورده ، بالآخره بزده آنلر کبی بانقه‌لر تأسیس ایده‌جك اولورسه‌ق، آنلرك نائل اولدیغی قوته نائل اولورز ظننه ذاهب اولنیور، بر طرفدنده حرمیتی مسئله‌سی ذهنمزی اشغال ایدییورده، یکانه چاره اوله‌رق باب فتوایه مراجعت ایدییورز .

فقط نجه بوخطا بر فکردر ، بر کره قوت اساساً یالکز پاره‌ده اولمیوب ، بزجه پاره‌دن دها مهم قوتلر وار،آنلری میدانه کتورمه‌لی . . .

ثانیاً قوت پاره‌ده اولسه‌بیله وبانقه‌لرده‌آچه‌جق اولورسه‌ق، بزم ایچون ینه مقصده وصول ممکن اوله‌من ، زیرا اعدالرمزه رقابت ایده‌میه‌جکز ، آنلر بر کره بومیدانی طوتمشلر وبوقدر سنه‌در قطع مسافه ایتمشلر ، رقابت دکل آرقالرندن بیله کیده‌میه‌جکز.

نم‌فکرمه قالورسه بزشو اعدالرمز طرفندن‌قورولمش بانقه‌لری یخه‌بیله‌جك وبلکه‌ده بانقه‌لری اساسندن صارصه‌جق قوتلر آرامالی‌یز. ایشته اصل معرفت بورده اولور، بانقه‌لر بزه قارشی الآمان دیسونلر . نجه بزده بوغایت قولای میدانه کلور بز مضاربه اصولنه تطبیق ایده‌رك فائضسز اقراض خزینه‌لری آچه‌جق اولورسه‌ق ، آوروپالیلری حیرتلره دوچار ایده‌ر وکندیمز ایچونده مادی ومعنوی قوتلری برلشدیرمش اولورز ، او زمان دنیاده اك بیوك قوت بزم قوتمز اولور .

ذاتاً بونکده اساسی شریعت‌غراء احمدیه‌مزده‌وار. وبرآزده زمانه‌مزه‌مناسب برقانونه

ربط اولنه‌رق جزئی توسیعده اولنورسه ، (اوده ممکن) شیمدیکی موجود بانقه‌لرك بزم مملکتمزده اهمیتی بیله قالماز، اجنبیلر بواصولده بر بانقه‌ده آچه‌مزلر. آچه‌جق اولورلرسه بیله، بزم موفقیتمزی مشاهده ایتدکدن صوکره باشلایه‌بیله‌جکلرندن ذاتاً بزه بیوك رقیب اوله‌مزلر . بوصورتله ایجاد اولنه‌جق مؤسسات مالیه‌یه اهال اولنمیوب مهارت صرف اولنورسه ، نتیجهٔ موفقیت بوتون دنیایه غایت بیوك انقلاب مالی میدانه کتیره بیله‌جکی جزئی برتأمل ایله ظاهر اولور .

فقط نه چاره بزده ایکی عالم بر آرایه اجتماع ایدوبده تعاطیٔ افکار ایده‌مه‌یز ، ایکی اوچ کلمه ایله یکدیکرمزی تکفیره قدر جسارت ایدییورز . سویلرسه‌ك سوز چوق ، افسوس‌حالمزه صدهزارافسوس‌بوعلما کسوه‌سنده‌اولانلره‌انسوس، عالم‌اسلامك‌حال‌حاضرده اولان بوتون ذلتی علما یوزوندندر ، اسلاف واخلاف هیچ برینی تبرئه ایده‌م ، علماء اسلام هپ امرا وسرکاران النده آلت اولدیلر، من‌القدیم الی‌الآن هپ‌علما وظیفه‌لرنده اهال ایتدکلری ایچون : « اسلامیت سالکلرینه منزل اسلامت اوله‌مدی » بوکون بن علما مسلکنده بولندیغم جهتله سزه بوسوزلری جرمنی معترف مجرم صفتیله سویله‌مکدن مقصدم ، هیچ اولمزسه عندالله تهوین مجازاته بر مدار اولور امیدیله‌در . بن سزه دها فضله سوزلر سویله‌یه‌جکم اکر حوصله‌کز تحمل ایدرسه :

مانحن فیهمز اولان آیت کریمه ابتداسنده : « احل‌الله‌البیع » نظم جلیل قران نه‌قدر واسع وعام، نه‌قدر مهم بر دستور رحمانی ایکن، بزم علماء عظام : « شونی صاتمه بونی آلمه ، شو نجاست عیندر فلاندر » دیه‌رك بر باب مخصوص ایله انسانلرك کسب وکارلرینه ابدی بر حد فاصله چکمشلردر . غریبدرکه : صاتمه‌سندن عالمی منع ایدرلر . کندیلری صاتون آلوبده استعمالندن امتناع ایتمزلر . حالبوکه استعمالی نص صریح ایله تحریم اولنمشدر . فلا حول ولا قوة الا بالله .

سزه تأمین ایدرم . برادر اهل اسلامك استقبالی ایچون اك بیوك سدلری بز علما کسوه‌سنده اولانلر چکدك. باقکز شوهندستان علماسنه! عوامدن تفریق اولنور حاللری وارمی؟ امین اولوکز، بز کندیمزی کندیمز او مقام معلادن چوقدن عزل ایتدك. لکن کندیمزك خبرمز یوق .

بر ملك (پادشاه) ملکنه باقمازسه ، مالك اولدیغی مملکت خراب اولور، ملکلکده اوراده مالك صفتی قالمز . وظیفه‌سنده اهال ایتدیکی زماندن اعتباراً اوملك کندینی عزل

ایتدی دیمکدر. « کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته » بز علما علممزه سوء استعمال ایتدك ، بویوزدن بوملته کلن کافهٔ مسئولیت بزه عائددر .

بن بونلری کمال اسفله اعتراف ایدییوروم ، اکر انصاف موازنه ومحاکمه ایدوبده بوکون هندستان مسلمانلری احوالنی بحق تدقیق ایده‌جك اولورسه‌ق ، اسلامیتك بالآخره مجوسیت ایله مزج اولندیغنه کسب قناعت ایده‌رك . ذاتاً بر زمانلر مجوسیلر اسلامیت ایله مشرف اولمشلر ایسه، مجوسیتدن برچوق شیلری برابر کتورمشلر اسلامیته صوقمشلر ، نکاح ولیمه وحتی ذکر مجلسلرنده دخی راقصات مغنیات ترنم ایتدیرمك صورتیله امر خیره مباشرت اولنمه‌سی ، هیچ شبهه‌سز مجوسیتدن بزه انتقال ایتمشدر . بوندن دها فنا حاللر واردرکه، سویله‌مکدن تأدب ایدرم، بوکون بزم علمامز میاننده دخی معروف بر چوق معامله‌لر واردرکه : « دین نامنه قبول اولنمش وهرکسده دینی برمعامله ظن ایدر ، حالبوکه اساساً دین ایله اصلا بر علاقه ومناسبتی بیله یوق ، فقط بز دیانت نامنه قبول ایتمشز ، نعوذ باالله دیانتدن بر جز دیه‌رك اعتقاد اولنیور . عوام ایسه تمامیله دین ظن ایدییور. شیمدی شو مغنیات رقصات ترنم وتغنیلری‌دوام ایدرسه بوندن یاریم عصر صوکره احفادمز طرفندن دین نامنه قبول اولنه‌جقدر . ذاتاً عمومیتله اساس دین بوصورتله تدریجی تحریف اولنمشدر .

دها نه‌لروار ! نه‌لر. فقط بونك اك فناسی کندیمزك بوحاللردن تغافل وتجاهلمزدر. برکون کله‌جك اعدامز بونلری بر بر تعداد ایده‌رك یوزومزه اوره‌جقلر . ایشته اوزمان عوام بیوك تزلزله دوچار اوله‌جق ، ایشته اوزمان بزمده یوزلرمز قیزاره‌جقدر. فقط اوزمان ندامت فائده ویرمز والسلام .

بوذات محترمك اعتراض اولنه‌جق سوزلریده واردی، مع مافیه فکری غایت مصیب اولمقله برابر غایت صمیمی ویوره‌کدن سویلاندیکی آکلانیوردی .

بنده اعتراضه لزوم کورمدم ، یالکز مسجد نشین غربا ایچنده بوکبی فضلا بولنه‌بیلمسی خاطرمه کلمه‌مشدی . بوذات محترمدن بوکبی سوزلری دیکله‌مك، بنم ایچون بیوك بر درس عبرت اولدی . بوندن صوکره او مسجد نشینلره دها بشقه نظرله باقمغه مجبور اولدم .

بوذات محترمك اسمنی صوردیغم زمان دیدیلر : بر مدت « حاکم عدالت شریعت صدر زیاست » عنوانیله بر مقام رسمی صاحبی بولنیوردق ، اوزمان بنده بر اسمم

واردی [١] بالآخره انکلیزلر بزه او مقامی چوق کوردکدن صوکره اسممزیده چوق کوردیلر ، وطنمزیده چوق کوردیلر ، بودیاره آتیلدق . الله !

غریبدرکه: بنم بوصورتله وطنمدن وعائلهمدن مفارقتایدهرك مغدور ومظلوم برحالده بولندیغمه ینه انکلیز سرکاری آجیورمش ، علمادن بریله بکا خبر کوندرییور؛ بنم بویله مدار تعیشدن محرومیتمه مرحمت ایدهرك ، اونبش روبیه معاش بدلنده جامعلردن برنده پولیس وظیفهسیله استخدام ایدهبیلهجکنی سویلمش .

الهی یاربی مولوی صاحب کوز طولوسی یاش دوکمیه باشلادی . آرتق بنمده تحملم قالمدی ، آل سکا نیم رسمی بر تحقیر ، مرحمت سوسلی بر حقارت ، مولوی صاحب : بونلر هپ کندی سوء اعمالمزدر. دیهرك یاریم ساعتقدر آغلادی. بنده وداع ایدهرك مفارقت ایتدم ، بر دها ملاقاتده نصیب اولمدی .

بوحاله وبوحقارته انسان نصل تحمل ایدر . بکا بوحال اوقدر فنا تأثیر ایتدیکه ، آرتق اوکونلر کرهٔارض بنم ایچون برزندان اولمشدی. مشارالیهحضرتلری علماءمتبحرین اهل سنتدن عقیدهسی غایت صاغلام وحنفیالمذهب اهل صلاحدن بر ذات نادرالوجود، اعداء دین مبین طرفندن بودرجه تحقیر اولنمش ایکن، احمق مسلمانلرده بوذات محترمی متبدع وهابیلق ایله اتهام ایدرلرسه نه اولوه ؟ ایشته مسلمانلرك حالی ! جناب حق بزی بوحاله دوچار ایتدیسه بوش دکلدر ، بز تربیهیه مستحق اولدق ، عادل مطلق بزی اعدامزدن تربیه ایتدیرییور . یا الله ! یا الله !

انسان بوکبی حاللری ملاحظه ایتدکجه جکرلری پارچهلنهجنی شبههسزدر. اعدالرك ظلمندن زیاده بز کندی کندیمزه ظلم وغدر ایدییورز ، فیالحقیقه بوتون کرهٔ ارضده فساد منبعی علما اولدی ، اسلاملری تفریقهیه دوچار ایتدیلر ، یوالرینی طاغتدیلر ، شیمدیده هرفسادده علما اوك آیاق اولیور . بوکون عالم اسلامك اصلاحی ایچون برنجی درجهده علما کسوهسنده اولانلرك اصلاحی لازم اولدیغنه آرتق کسب قناعت ایتمك ایجاب ایدر .

اوت بوسوزلرم فیالحقیقه پك آغیر سوزلردر، لکن اهلانصاف وجدانه مراجعت ایدهرك ملاحظه ایدرسه، هیچ شبههسزدرکه کندی نفسنی لوم ایدر، بوبابده بوحقیقتلری سویلهدیکم ایچون بنی مواخذهیه جسارت ایدجك اهل انصافدن بر آدم بولنمهسنی تصور

---

[١] بوعنوانی بن ضبط ایدهمدم . کندی دست خطلری ایله یازوب ویردیلر بنده محفوظدر .

ایده‌م . اگر علماء اسلام بصیرت گوزیله باقارده متنبه اولورلرسه، شبهه یوقدرکه زمان کلور اهل اسلام عموماً تعالی وتکامله دوغری قدم نهاد اوله‌جقدر .

فقط شیمدی فرصتلری قاچیرمق کار عاقل دکلدر، بوسنه‌لرده جریان ایتمکده‌اولان وقایع تاریخیه ودول خرستیانیه‌نك تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاسیات تجاوزکاریلری، مسلمانلری بر آرایه جمع ایتمك ایچون اك بیوك وسائلدندر . بوکون جمع کلمات ایچون بوندن دها مناسب فرصت تصور اولنه‌مز ، البته بوکبی فرصتلری تقدیر ایده‌جك ینه علمادر ، علما تقدیر ایده‌مزسه عوامدن هیچ برشی امید اولنه‌مز . امید اولنورکه علما انتباهه گلورده انصاف ایدرلر . . . .

مسجد نشینلردن بری دها (میران شاه محمد) نام ذاته تصادف اولنمشدی ، بوده غریب اولدی: رنکاری مسجد شریفنده بولنیوردم، برآرالق غفلت غلبه ایتدی آیاقلریمی اوزاتدم برآزده اویومق فکرینی ترجیح ایتمشدم ، کونلرده رمضان . عادتم دائما محتبی اوله‌رق اویومقدی، اوکون نفسمه مغلوب اوله‌رق اوزانمش بولندم، آیاق طرفمده اولن برذات محترم کندی کندینه «الحیاء شعبة من الدیمان » دیجه قلبمده برحس همان آیاقلریمی توپلادم اوتوردم. برمحجوبیت غلبه ایتدی، عادتا تر‌له‌دم. بزم مجذوب‌ده بکا باقه‌رق «الحمدلله وانت فی بیت‌الله » دیدی ، بنده عفولرینی استرحام ایتدم . مجذوب برآز تفکر وتأنی بعدنده اوراده آیاقلرنی اوزاتمش یاتمقده اولنلره باقه‌رق: «فمالهؤلاء القوم لا یکادون یفقهون حدیثا » دیه‌رك ایکی‌النی آچدی دعا ایدرکبی اولدی. بنده آمین دیدم . مجذوب کوله‌رك یانمه کلدی . آرامزده برانسیت پیدا اولدی ، مکر مجذوب بزم احوالمزه‌تمامیله مطلع ایمش ، کانه ایکی سنه بنمله برابر کزمش کبی، یاکه تلسز تلغرافله دئمابنم احوالمدن خبردار اولمش کبی اثناء سفرده بزم باشمزه کلوب کچمکده اولن شیلری بالتخمین بزه بیان بیوردیلر، بالخاصه نفسمه مغلوب اولدیغم جهتلردن بحث ایتدیکی صیره‌ده: «مربی‌لر تأثیرسز کدییور » دیه‌رك قفاسنی صاللامقده ایدی .

ژاپونیه احوالنه دائر سویله‌ندیکی زمان دیدی : اوزون ایشلر انسانلرك تحملی کفایه ایتمز، غریبدر « خلق الانسان من عجل » دیدیکی حالده، بوکبی شیلرده امتحانلر اوزاق سوریبور. فسبحان‌الله «وما علی‌الرسول الاالبلاغ المبین» بزم مجذوب عادتا کندی کندینه قونشیوردی ، بنده سامع صفتیله بولنیوردم ، اما غایتده غرابتمی موجب اولدی ، برآرالق سکوت ایتدی ، اسم‌شریفلرینی صوردم : (میران شاه محمد) میران‌شاه محمد ،

میران شاه محمد ، دیه‌رك اوچ دفعه تکرار ایتدی. کانه اونوتمایکز نم اسمی دیرکبی اولدی.

تکرار اوزون بر سکوت بعدنده (هل یمکن انا انذهب الی مسکن هذا العاجز) بویله برالتفات بنی پك ممنون ایتدی. دیدم : «تحت نظرکم» اوزون برسکوت. یرندن قالقدی ایکی رکعت نماز قلدی ، برمدت مراقبه بعدنده دیدی : بعض آدملر تربیه‌یه محتاج فقط مربیلرده استعداد ناقص اولورسه تربیه ممکن اولمیور «وما اوتیت من العلم الاقلیلا» الله! الله ! فسبحان الذی خلق الانسان فی احسن تقویم دیه‌رك برمدت قفاسنی صاللادی . فتضلو نقوم ونذهب . دیمه‌سی اوزرینه اورادن قالقدق ، شهر خارجنده برمغاره‌یه کلدك، برساعتلك مسافه قطع ایتدیکمز حالده یولده ایکی کلمه سوز یوق ایدی . مغاره‌ده غایت تمیز سوپرلمش ، حصیر فلان هیچ برشیلر یوق «والارض فرشناها فنعم الماهدون» دیدی اوتوردق . ذاتاً هوا غایت کوزل، مغاره‌ده سرین برساعت قدر آرام اولندقدن صوکره بزم مجذوب هذا من فضل ربی، اهلا وسهلاً ومرحبا اهلاً وسهلاً ومرحبا دیه‌رك تکرار اظهار ممنونیت کوستردیلر. دیرکن بزه مربع برتوغله‌یی یوارلایه‌رق دیدی: برآز استراحت ایدکز ، بن مسجدده سزك استراحتکزه مانع اولدم ، بوراده نه‌قدر اوزانسه‌کز میدان مساعددر . بزده کمال راحتله اوزاندق غایتده کوزل استراحت ایتمشم بیوك برمحظوظیتله قالقدیغم کبی عودته مساعده استه‌دم ایسه ، صاحب البیت بزی افطاره تکلیف ایتدیلر، بنمده ذاتاً مقصدم صحبتلرندن استفاده ایتمکدی ، مع المسار قبول ایتدم ، هرنه‌قدر صحبتمز سکوتدن عبارت ایدیسه‌ده، غایت روحانیتلی ایدی، مع‌مافیه آراصیره آیات قرآنیه واحادیث نبویه‌دن علی‌وجه تلمیح غریب غریب شیلر سویلاردی : «الابذکرالله تطمئن القلوب» - «ولو انا کتبنا علیهم ان اقتلوا انفسکم او اخرجوا من دیارکم مافعلوه الاقلیل منهم» «ان تنصرالله ینصرکم» دها برقاچ آیات بینات ذکر ایتمشدی چوغنی محافظه ایده‌مدم. تخمینا آقشام اولدی، مجذوب بزه بردانه‌تمر، ایکی اوچ لقمه اکمك اکرام ایتدی، بوتون افطار ضیافتی بوندن عبارت اولدی . بعد المغرب تکرار شهره عودت اولندی ، تراویح نمازنی رنکاری مسجدنده قیلدق ، میران شاه محمد صاحب ایله‌ده تراویحدن صوکره وداع ایده‌رك معانقه بعدنده مفارقت ایتدك .

بهمه‌حال فاضل وعالم واهل تقوی‌دن اولدیغی سوزلرندن حالندن واطوارنده دخی معلوم برذات عالی قدر ایدی . مع التأسف صحبتده استعدادمز تام اوله‌مدی. واونسبتده استفاده‌مزده ناقص اولدی .

یئه مسجد نشینلر میاننده :

سفیه ودنی آدملرده اولدیغی کبی انکلیزلرك خفیه‌لریده اولورمش. الله آبادده بولندیغم صیره‌ده مسجد شریفده برغریب‌ایله صحبت اولنیوردی: غریب اوردو وفارسی لسانلرندن ماعدا انکلیز لسانی دخی بیلورمش، کوزی آچیق برشی اولدیغی حس اولنیوردی ؛ بزه بر چوق شیلر سویله‌دکدن ماعدا بعض شیلرده صوریبوردی ، لکن هرنه‌دن ایسه بنم فکرم مشغول اولدی ، بوآدمله بر تورلی صحبت ایده‌مدم ، یوز سوزینه بر سوز جواب ویره‌مدم ، صغوق صغوق معامله ایتدم ، بالآخره اوده بندن خیر کوره‌مدی صاوشدی کیتدی .

او آراده مسجدك امامی مولوی اکرم بهائی صاحب کناردن دقت ایتمش ، دیدی: بوآدم خفیه‌در ، الحذر الحذر ، چوق مسلمانلره غدر ایتمشدر . الله محافظه ایلسون . بر دها کلورسه دقت ایدکز ، بشقه قیافتده کلور ، بیوك معاش ایله خدمت ایدر دیه‌رك بزه تنبیهاتده بولندیلر .

ایشته : الخائن خائف انکلیزلر اوزلری خائن اولدقلری ایچون بودرجه خفیه‌لره ، بنی‌آدم میاننده اك آلچاق آدملره‌ده محتاج اولیورلر. بوندن ماعد دخی عبرت اولنه‌جق برشی وارایسه ، اوده بزم اهل اسلامده بز بیلمدیکمز بر قوت وارکه ، قوجه انکلتره حکومتی بزدن قورقیور ، بر معظم دولت ، بنم کبی بر غریبی تحت ترصدده بولندیرمیه قدر مجبور قالیور .

هندستان مسجد نشین فقراسی حقنده بواوچ عبرت آمیز مشاهداتمی عرض ایتمکله اکتفا ایده‌رم . مع مافیه دها پك چوق اسرار ، اومساجد فقراسی میاننده مکتومدر. بهمه حال صلحاسی چوق ایچلرنده پك ریاضی آدملره تصادف اولنیوردی .

هندستان حقیقةً واسع مملکت ، غایت بیوك آدملره تصادف اولنه‌بیله‌جکی کبی صوك درجه‌ده دنی وآلچاق آدملره‌ده تصادف اولنمق طبیعی‌در . بن نسبةً هندستانده پك آز بولندیغم جهتله لایقیله هیچ برشی اوکره‌نه‌مدم ، وهندستان حقنده مناسب بر معلومات استحصال ایده‌مدم، مادی ومعنوی موانع بنی‌برچوق استفاده‌دن محروم‌ایتدی.

اسلامیتك هندستانه دخولی

و

هندستانده علما

اسلامیت، ابتدا هندستانه ولیدبن‌عبدالملك زماننده حجاجك عمزاده‌سی محمد بن‌قاسم الثقفی تحت قوماندا‌سنده هجرتك ٩٢ نجی سنه‌سندن کیرمش واوزمان تا « قنوج » ه قدر میدان توتمش ایسه‌ده ، اصل بوتون هندستان فتوحاتی غزنه حکمدارلرندن ناصرالدین سبکتکین‌نك بیوك اوغلی (یمین‌الدولة سلطان محمود غزنوی) حضرتلری ایامنده هجرتك دوردنجی یوز نهایتده بیوك موفقیت ایله هرطرقی استیلا اولنه‌رق ٥٨٧ سنهٔ هجریه‌سنده الك اول دهلی بلده‌سنده دارالسلطنة‌الاسلامیه رسماً تأسس ایتمشدر .

ابتداء اسلامیتدن اعتباراً هندستانده پك چوق علماء بنام یتشمشدر : هندستانك الك اول یتشدیردیکی ذات تبع تابعیندن مولانا ابوحفص ربیع بن صبیح‌السعدی حضرتلری اولوب، مشاهیر علماء اسلامدن وبرروایته کوره اسلامیتده الك اول تصنیفات ایله اشتغال ایتمش بوذاتدر. هرنه‌قدر اصلی بصره‌دن ایسه‌ده‌علمی هندستانده‌در . صوکره هرعصرده هندستانده هرفنده متخصص آدملر یتشمش بالخاصه بشنجی آلتنجی عصرلرده مولانا حمیدالدین دهلوی وحسن لاهوری ومعین‌الدین دهلوی کبی مشهور آدملر : کنزوحسام حاشیه‌لرینی تألیف ایتمش ؛ سیالکوتیلر فلان صوك عصرلرده مشاهیر علما هندستانده یتشمشدر . بالخاصه قطب‌العارفین احمدالفاروقی کبی مجدد الف ثانی‌السر هندی قدس‌الله اسرار هم بلکه‌ده بوتون کرهٔ ارضك الك بیوك آدملرندندر. خلاصه یوزلرجه بیکلرجه علماء بنام وعلوم ریاضیه وفنون حکمیه متخصصلری ظهور ایتمشدر ورصد خانه‌لر بنا اولنمش فنون عتیقه وجدیده‌یه علماء هند خدمت اتمشدر .

بوصوك سنه‌لرده دخی‌هندستانده غایت‌معروف آدملر واکابر محدثین‌مولوی عبدالغنی الدهلوی ، ومولوی عبدالحق صاحب، وصدیق حسن بهوپالی وعبدالحی‌الکنوی کبی ذات یوزلرجه مؤلفاتیله معروفدر . الآن بر حیات اولانلر میاننده مولوی محمود حسن خان صاحب المعروف بمجلی خان اون بر مجلد اسماء رجال نام اثری غایت نظیرسز بر (Encyclopédie) محیط‌المعارفدر . عربی‌العباره غایت کوزل بر اثردر .

لکنوده مولوی عبدالمجید صاحب ، مولوی عین‌القضاة صاحب وسائره غایت مقتدر

وفاضل آدملر واردر . دهلی‌ده مسـجد جامع امامی مولوی حافظ قمرالدین صـاحب ، بوتون هندستانجه اك بویوك واك معروف بر جامع اولوب بحق وتمامیله مناسب بر امامده آنجق بوراده کوریله‌بیلور، حقیقةً اسم علی المسمی دنیله‌جك درجه‌ده هر جهتدن کامل بر ذاتدر . سهار نبورده مولوی خلیل احمد صاحب دخی فاضل وغایت کوزل بر ذات محترمدر . دیوبندده مدرسهٔ اسـلامیه بیوك مدرسی مولوی محمد حسن صاحب اکابر علماء هنددن حقیقةً نحریر هذالزمان دیمکه شایان ذواتدن بریدر .

هیچ شبهه یوقدرکه بونلردن ماعدا بزم واقف اوله‌مدیغمز افاضل امت هندستانده کثرتله موجوددر ، لکن بزم وقتمزك مسـاعده‌سی اوقدر اولمدیغندن مرام اولنسه‌بیله اکثر علما ایله ملاقات نصیب اولمدی .

بالاده مذکور ذوات کرام من کل‌الوجوه فضائلی حائز وعصر حاضرك سیاسیاتندن دخی باخبر اولمقله برابر هر جهتدن مسلمانلرك اسـتقبالی دخی دوشـونمکده اولوب واو مسلکده خطوه انداز ایتمشلردر .

یالکز برقصور وارایسه، اوده ممالك‌سائره مسلمانلرندن منقطع برحالده بولنمه‌لریدر، کندیلری دخی بوجهتدن شـکایت ایدرلر . اصل کرهٔ ارضده اولان مسـلمانلرك مبتلا اولدقلری بلوای عمومیده بودر .

مشاهیر نسوان اسلامدن

عالمکیرك کریمه‌سی زیب النسأ بیکم

هندستانك بوصوك عصرده یتشدیردیکی الکادیبه برقادین اولوب هندعلماسی میاننده الی‌الآن غایت نامدار وشهرتشـعاردر . مومی‌الیها حین حیـاتنده دائما علما ایله ملاطفه ومشـاعره‌ده بولنورمش . الی یومناً هذا هند علماسی اثناء مصـاحبه‌ده زیب‌النسأبیکم سیرتندن بحث ایدرلر .

زیب‌النسأ دورنده فحول شـعرادن ناصر علی سر هندی بن نواب ذوالفقار خان ناظم‌السطنة جنابلری بولنورمش . بنمده بوراده ناصر علی ایله زیب‌النسأ آراسنده اولمش بر قاچ لطیفه تکرار ایشیتدیکم ایچون ذهنمده قالمش، مناسبتی اوقدر اولمزسه‌ده قارئین کرامك عفوینه مغروراً عرض ایدییورم : زیب‌النسأ بر کون بغچه‌سنده کزنمکده‌ایکن آغاجدن بر المایی قوپاروب ییدیکی زمان ، خاطرینه شـویله بر مصراع کلمش :

ازهم نمی شود زحلاوت جدالبم » بیتك آخری خاطرینه کلدیکندن ناصر علی‌یه کوندرمش آخرینی استرحام ایتمش . ناصر علی‌ده مال بولمشجه‌سنه درحال « شاید رسید بر لب زیب النسأ لبم » مصراعنی یازمش کوندرمش . بونك اوزرینه مومی‌الیها حدتلنمش شو بیتی یازمش .

ناصر علی بنام « علی » پردهٔ پناه ورنه ذو الفقار علی سر بر یدمت

دیکر بر صباحده ایرکن زیب‌النسأ قرمزی البسه ایله بغچه‌سنده بولنیورمش ، ناصر علی سر هندی زیب‌النسأیی اوزاقدن کورمش ، بلند آغاز ایله شویله بر مصراع سویله‌مش : « سرخ پوشی بلب بام نظر می آید » زیب‌النسأده اورادن درحال جواب اوله‌رق دیمش : « نه بزاری نه بزور ونه بزر می آید » بوصورتله هپ ارتجالی مشاعره ایدرلردی .

بر کون ناصر علی علما ایله برلکده زیب‌النسأنك خانه‌سنه دعوتلی بولنیوردی . زیب النسأ هر کسه طعامدن نه آرزو بیورلدیغنی صورمشلر ، ناصر علی‌ده دیمش : « سنبوسه بی‌سن میخواهم » زیب النسأده جواب اوله‌رق « در مطبخ مادر طلب »

مصراع اول‌ده « سنبوسه » بر خامور یمکی اولوب، ایچنده بعضاً « سن » دیدکاری برشی‌ده بولنورمش وبعضاً «بی‌سن » یعنی سن سز دخی اولورمش. معنا اعتباریله بر قیز قارشوسنده غایت معنیدار بر لطیفه اولدیغی کبی ، جوابنده « مادر » والده معناسنده اولمسیده محتمل ، هرنه‌قدر سیاق کلامده « ما » و « در » کبی ایسه‌ده هرایکی معنایی شامل بر لطیفه وهجودر .

مشارالیهانك علما ایله پك چوق مشاعره‌سی واردر ، وبعضاً کندی خادمه‌لری ایله دخی ارتجالاً ملاطفه ایدردی، برکون خادمه‌لرندن بری برآیینه قیرمش‌ده وزیب‌النسأیه دیمش‌که « از قضارا آیینهٔ چینی شکست » زیب النسأده دیمش : خوب شد اسباب خود بینی شکست .

ایران شهزاده‌لرندن بری زیب‌النسأیه خطاب ایده‌رك بویله بر شعر یازمش :

ترا ای مه‌جبین بی‌پرده دیدن آرزو دارم جمالت هائی حسنترا رسیدن آرزو دارم

زیب‌النسأ جواب اوله‌رق یازمش :

بلبل از گل بگزرد گر درچمن بیند مرا بت پرستی کی کند کر برهمن بیند مرا

همچو بوپنهان شدم دربرك گل مانند گل هرکه دیدن میل دارد در سخن بیند مرا

زیب‌النسانك تاریخ وفاتی

آه زیب النساء بحکم قضا　　نا کهان از نکاه مخفی شد
منبع علم وفضل وحسن وجمال　　همچو یوسف بجاه مخفی شد
سال تاریخ از خرد جستم　　کفت هاتف که ماه مخفی شد

مشارالیها بحق ادیبه بر قادین اولوب هندستانك صوك دفعه اوله‌رق یتشدیردیکی میوه‌لرکده الك پارلاقلرندن ایمش. الی الآن هندستان علماسی میاننده نامی معروف واشعاریده مجالسده تذکار اولنور.

زیب النسأ بیکم جنابلرینك باباسی مشاهیر علماء اسلامیه‌دن فتاوای هندیه صاحبی وحکمداران مغولدن امیر تیمور کورکانی حفیدلرندن الك نامدار بر پادشاه ایدی. قوجه عالمکیرك یتشدیردیکی میوه‌لردن بری دخی زیب النسأ بیکم اولوب باباسینك حکمدارلق ایله قزانه‌مدیغی شهرتی قیزینك علم وادب ایله قزاندیغی ظاهردر. او زمان کبار علماسی زیب النسأیه عادتا تعبد ایدرلرمش، پك چوق آدملر کندینه شعرا مکتوبلر یازارلرمش، بعضلرندن برر مصراع یاد ایده‌جکم:

بت پرستانیم با اسلام مارا کار نیست　　غیر تار زلف مارا رشتهٔ زنار نیست
پیش ازین ای عقل بر من طعن رسوائی مزن　　زآنکه مستان محبت را سلامت عار نیست
ره خوش باشد که بینم باردیکر روی دوست　　درسجود آیم به محراب خم ابروی دوست

وامثالی فارسی لساننده پك چوق شعرلر زیب النسایه خطاب اولنمش وعربی اوله‌رق بری زیب النسایه شو شعری یازمش:

الیکن یافی حب لیلی عواذلی　　فما للوم حی زائد غیر زائل
اصاب الذی قال الهوی قاتل الفتی　　فانی قتیل بالهوی وهو قاتلی

زیب النسأ جواباً دیمش:

لحا الله دهرا قد بدامن صروفه　　تسفل اشراف ترقی الاراذل

بوشعرلر هر ایکیسی مسروق اولدیغنده شبهه یوقدر. مع مافیه زیب النسأ بیکم فضائل مزایاسی اشعار فارسیه‌سندن مکمل آکلاشیله‌بیلور. بوادیبه قادین ۱۰٤۸ نجی سنه‌سنده دنیایه کلمش، واو زمانده هندستان بوکبی سلطانلر یتشدیرمش ایکن بو کون اوقویوب یازار قادین نوادردن عد اولنیور.

مع مافیه مخدرات اسلام میاننده الآن کوزل محرره وادیبه‌لر موجوداولوب غزته

ستونلرنده مقالەلر يازمقده اولان قادينلره بعضاً تصادف اولنيور ، فقط بونلر بشقه اونلر بشقه انسانلر بشقه عصرلر بشقه .

عمر افندی يامااوقا

بومبايده

بومبايده بولندقچه عمر افندی يامااوقا برطرفدن بزم شهبندرخانەده اولنلرايلەملاقات ايدەرك دين مبين اسلامه عائد معلومات جمع ايتمكده ولازم اولان شيلری اوكرنمكده ، ديكر طرفدنده بعض انكليزجه بيلور بومبای علماسيلەده استرجوامع شريفەده واستر-خانەلرنده زيارت ايدەرك اركان دينی اوكرنمكده ايدی . كيم راست كلورسه عمر افندی سلام ويرور همان لااله الاالله محمدرسول‌الله ديیەرك يناشير ، مطلقا بر شيلر اوكرانمەيه غيرت ايدر. بكا صورديغی زمان بن بعض مسئلەلری اهميتی يوق عجله ايتمه نەزمان اولورسه اوكرنيرسكز . فلان ديردم ، كنديسنه ملالی كتورمەمك ايچون غايت سهولت كوسترمك فكرنده بولنوردم .

بوآدم كندی كندنه جامعلرده كزمكده ايكن بر كون استنجادن معلومات آلمش او وقته قدر آبدست ونمازی اوكرنمش بولنيوردی ، بن تميزجه براستبرا توصيه ايدردم، استنجايی قاله آلمامشدم ، بركون كلدی ، ديیور : افندی سن استنجا حقنده بكا برشی تعليم ايتمدك، فقط بونم ذهنمه پك ياتمدی، انسان اللريله مقعدنی نصل ييقار، صوكرەده او اللر ايله نصل يمك يير؟ باقدم معدەسی برآز بولانمش. جامعده تعليم ايدنده طوغريدن طوغری استنجا فرضدر ديمش ، بنده برآز سكوتی اختيار ايتدم .

عمر افندی اوكونی جامعه كيدەمدی ، قلبنده بر تورلی تذبذب ، نمازده قيلەمدی . كيجه برايكی ساعت مذاكره بعدنده استنجا نەزمان فرض اولەجغی ونەزمان استبرا ايله اكتفا ممكن اولەجغی واستنجا منافعی واللرك صابون ايله ييقانديغی كبی معده بولانديرەجق هيچ برشی قالمايەجغی اوزون اوزاديه تفصيلاتيله بيان بعدنده ابن ماجەنك « باب من بال ولم يمس ماء » حضرت عائشەدن مروی حديث شريفیدخی شرح ايدەرك ، بالآخره اقناع ايدەبيلدك بوتكرار نمازه باشلادی . بركون « كموسيت » مدرسەسنده طلبەدن بريله كسب معارفه ايدەرك ، برمناسبتله استنجا حقنده فكرينی صورمش، طلبەده مكمل انكليز لسانی بيلورمش ، عمر افندیيه مكمل برجواب اقناعی ايله استنجاده اولن منافع

صحیەدن بحث ایدەرك اطمنان ویرمش ، آرتق عمر افندی بر دها استنجادن بحث ایتمکه لزوم کورمدی .

عمر افندی بومبایده برآی ظرفنده بندن یالکز کلمهٔ توحید ایله ابدست ونمازافعالنی اوکرندی، بشقه‌جهتلری هپ‌جامعلرده مدسەلرده وبعض‌تجاران‌ایله اثنای‌ملاقاتنده کندی هرفرصندن بالاستفاده لازم اولان شیلری اوکرنمشدر . برآی ظرفنده افعال صـلاتی تمامیله بیلدی واعتقادی واجب ولازم اولان‌شیلردن دخی‌مهم اولان قسمنی‌اوکرنمشدی. برآرالق بزم عمرافندی ینه بومبای کتب خانەلردن برنده اسلامیته عائد کتابلری مطالعه ایدرکن اختتان مسئلەسی منظوری اولمش ، بنم یانیمه کلدی دییور :

« سز اسلامیتك بعض مهم تعلیماتنی بندن کزلییورسکز »

— : نه‌کبی ، دها نەاشتدیکز ؟

— : اسلامیتده اختتان وارمش ، سز بکا بونی سویلەمدیکز ، بومبایه کلدیکم کبی سویلامش اولەایدیکز ، بن شـیمدی‌یه قدر خستەخانەدن چیقمش بیله اولوردم ، بویله یاریم مسلمانلق نصل اولور . (برآزده آغر کورییوردی)

— برادر ســن عجله ایتمه ، بزم اسلامیتده مسـلمان اولمق ایچون رکن اول کلمهٔ توحیددر ، بشقەسی صوکرەدن ترتب ایدر ، یواش یواش اولور ، ســنك ایچون ختان مسئلەسی مهم دکلدر ، زیرا بوراده حرام ایله سنت تقابل ایدییور ، ســنتی یاپەجغم دیه حرامه ارتکاب جائز اولورمی ؟ بو برمسئلەدر . سز بوکبی شیلرده عجله ایتمایکز دیەرك تسکین ایتدم . وآیروجه تفصیلاتیله آکلاتمایه مجبور اولدم .

شو احوال بردرجه ملاحظه اولنەرق نظر اعتباره آلنورسه ، عمر افندینك جدی مسلمان اولمق استەدکنەده تظاهر احوالی دلالت ایدر. مع مافیه ژاپون ملتی‌طبعاهرشیده جدی مسلك تعقیب ایتمکله برابر ، منافع سیاسیهٔ عمومیەلرینی منافع شـخصیەلرینه دائما ترجیح ایدر برملتدر . بن کندم عمر افندی‌یه حواجەلق ایتدم ودین اسـلامی تعلیم ایلدم ، مع مافیه دائما سیاسی برمســلمان نظریله باقدم واوکا کوره تعلیماتده بولنوردم . ذاتاً ژاپونلره ابتدأ برمنفعت سیاسیه امیدی کوسترمدکچه ، اسلامیت بر ژاپون قلبنده یر توتەماز . بر ژاپون کور کورنه مسلمان اولەماز بلکه عمومیتله دیەبیلورم. صـوکرەدن تلقین اولنمش دینلر کاملاً ابتداء امرده انسـانلرك قلبنـه مطابقـا بر غرض تحتنـده داخل اولور ، یکدن اعتقـاد اولەرق حلول ایدەمز ، بلکه تدریجی رسوخ پیـدا ایدرده یواش یواش یرلشرســه بالآخره قرارده بولور . مکرکه هدایت ربانی اولســه

اوزمان یکدن اوله‌بیلور بنم فکرمده ابتداء اسلامیت‌دن بوکونه‌قدر اوصورتله هدایتله ملهم اولنلر بارمقلر ایله تعداد اولنور قلبلردر. سیاسی مرشدلر بولنورسه ، آوروپانك وسطنده دخی اهتداء ایده‌جك قلبلر بولنه‌جغنده شبهه یوقدر . منفعت سیاسیه‌کوستریله‌بیلمه‌لی . بوکون بالقان حکومتلری استلا ایدر ایتمز . آرناودلقده مفتیلره وارانجه ارتداد ایدنلرك بولنمزسه ، منفعت بدلنده مسلمانلقلرندندر .

اسلامیت‌ده میسیونرلق

و هندستانده مجوسیلری میاننده اهتدا

بوده غریب برمسئله‌در . انسانلر ایچون دنیاده دقت واعتبار اولنه‌جق مسئله‌لر پك چوقدر ، یالکز بعضاً ده اك مهم واك کوزه چارپه‌جق واعتبار اولنه‌جق جهتلرده ، بصیرتلر باغلانیور ، وقلبلرده قساوت ایله قاپانیور ، حقیقت مکتوم قالیور .

بزم اسلامیت‌ده مسیونرلق مشروعدر ، یعنی اهل ضلالی دین مبین اسلام وشریعت مطهرۀ سیدالانامه دعوت ایتمکله مکلف اولدیغمز شبهه‌سز وفعلا امردعوت بزه لازم وشرعاً دعوتله مأمورز. لکن مع التأسف عملاً کانجه دعوتله اشتغال ایده‌ن بزم شوعصر حاضرمزده برمسلما قطعیاً یوقدر دیمکده بن اصلا تردد ایتمام .

هله خرستیانلرده اولدیغی کبی مسیونرلق = انسانلری زورله خرستیان ایتمك ، آقچه ـ پاره، واطعمه بلکه‌ده دها فنا وفاحش ـ قادینلر قزلر وامثالی غیرطبیعی اکرامیه‌لر بدلنده دینه دعوت ایتمك ، یالکز خرستیالقده اولابیلور . اسلامیت‌ده ایسه تاتلی‌سوز وبیان حقیقت ، حکمت وموعظه ایله دعوت واجب اولدیغی حالده، بزم مسلمانده دکل عوام اصحاب عمایم ، بلکه خواص علمامز دخی بوامر مشروعی ایفا ایتدیکمز یوقدر .

اشته شومعنا ایله بن کمال جسارتله دیه‌بیلورم‌که : بزم عصر حاضر مسلمانلرنده دکل بشقه دینده اولانلری دین اسلامه دعوت ایتمك ، اباً عن جد دین اسلامده اولوبده جهالتده قالمش : آرناودلق ، عربستان ، کردستان کبی کندی اولکه‌مزده ارکان دینی تعلیم ایدر علمامز ، و حقیقتی سویلار واعظه‌لرمزده اولمدیغندن ، آرناودلق بزم تحت تصرفمزده ایکن بیله کوزمز اوکنده تنصر ایدنلرك عددی هرسنه چوغالمقده ایدی .

مقرحکومت ودارالسلطنةالاسلامیه‌ده اولان مرکز علماسی شوحالده بولنورسه ، بشقه هندستان وروسیه‌کبی ظالم خرستیان حکومتلری تحت اداره‌سنده بولنان‌مسلمانلرك

بو کبی شیلر ایله قطعیاً اشتغال ایده‌میه‌جکلرنی ذکره حاجت بیله یوقدر. بوحقیقتی کیمسه‌ده انکار ایده‌مز ، یعنی بزده مسیونرلق یوقدر .

دیکر طرفدنده هندستان مجوسیلری ، آوروپا مدنیلری ، افریقا وحشیلری میانده اهتداء واسلامیت ایله مشرف اولمقده اولانلرده پك چوقدر ورسمی ممانعتلره رغماً خارقه درجه‌سنده دوام ایدییور . بالخاصه هندستانده هر زمان جامعلرده شوراده بوراده محله‌لرده اهتدا ایدنلری مسلمانلره تقدیم ایدرلر . بوکا هرزمان تصادف اولنور .

بوندن ماعدا بن بنغاله‌ده بولندیغم زمان بر مجوسی ایله مصاحبه ایدرکن سوز دیانته انتقال ایتدکده هندولرك دینلرینه نه‌درجه احتراملری اولدیغنی صورمشدم .

جواب اوله‌رق مجوسی دیدی: بر زمان کله‌جك هندستانده مجوسیلر تماميله اسلامیته التجا ایده‌جکلر : براهمه ، زرداشت وبوده مذهبلرندن هیچ بر شی قالمایه‌جقدر .

— انسانلر میانده ایسترلغرض ، ایستر هدایت من طرف‌الله بر دیندن دیکر دینه انتقال ایدنلر هر زمانده بولنمشدر وبوندن صوکره‌ده بولنور . فقط اویله بر قاچ آدمك صاغه صوله دونمه‌سندن وکیدوب کله‌سندن ، بیکلرجه سنه قلبلرده یرلشمش اعتقادلر هیچ بر زمان تماميله مندرس اوله‌مز .

— خیر ، زمانلرك جریانی وانسانلرك منافعی کتدکجه اعتقادلره‌ده تأثیر ایتمکده اولدیغنی کوریيورز . فیمابعد حیات بشرده هر شیدن مقدم منفعت ذاتیه واقتصادیه اولاجقدر . هندولره‌ده هندستانده موقع اقتصادیه‌لرینی محافظه ایچون اسلامیت قاپوسنه التجا ایتمکدن باشقه بر چاره قالمیه‌جقدر . بوکون تنصر ایدن هندولر هپ ندامت ایدییورلر، زیرا نصرانیت آنلرك اسکی موقعلرینی صارصتدی ، اکثریتیده سفالته سوق ایتدی ، براهمه مذهبنده بر دها دونمك رجوعده یوق ، شو سببدنده بوتون محرومیت ایچنده قالییور .

اسلامیته التجا ایدنلر ایسه هپ اقتصاداً استقامتی بولدیلر ، بونلر هپ کوزمزك اوکنده . اسلاملرده تعاون تناصرده وار ، نصرانیتده اوده یوق. هر نه‌قدر مسیونرلر کندیلرینی ابتداء امرده اب مشفق کبی کوسترمکه چالیشیورلرسه‌ده ، تنصر ایدر ایتمز ، درحال آنلرده باباللقدن واز کچییورلر. ایشته‌سزه نمونه فلان وفلان (دیه‌رك بر قاچ اسم تعداد ایتدی هندستانجه مشهور سیمالردر) اسلامیت‌ایله مشرف اولدیلر. بوکون قاپولرنده یوزلرجه آدملر بولنور، بیکلرجه فقرایه معاونت ایدییورلر. تنصر ایدنلر میانده کندی

ادارەسنی تأمین ایدر آدملر محدوددر . صوکره هر سنه یوزلرجه آدم اسلامیت ایله مشرف اولیور ومسلمان اولانلرك هپسی کندی حالندن ممنون ، وانکلیزلرده اسلاملره دها زیاده اعتبار ایدرلر . مسیونرلرده : بوده ، براهما دینی علناً طعن وتحقیر ایتدکاری حالده ، اسلامیتی تنقید ایدییورلرسەده ، طعن وتحقیر ایدەمیورلر . وامثالی اجتماعی واقتصادی سببلر بزم ملتمزی تماميله اسلامیته التجایه مجبور ایدر . دها بشقه سببلرده یوق دکل ، خلاصه هندستانده مجوسیت دهشتلی سقوطه محکوم اولدیغی شیمدیدن مشاهده اولنمقدەدر .

بن بر زرداشت اولدیغم جهتله متأثرم فقط بو بویلەدر . اوت نجباب مجوسیلرنده اولان تعصبلر نظر اعتباره آلنورسه آز بر زمانده مندرس ومنقرض اولاجق قدرده دکلدر . معمافیه سزه تأمین ایدەرم ینه اکثر مجوسیلر اسلامیتی نصرانیته هر زمان ترجیح ایدرلر ، وخرستیانلره اولان عداوتلری دها صمیمیدر ، یالکز شولقدر وارکه اونلره اولان عداوتلرینی اظهار ایدەمزلر .

استطراد :

ایشته اسلامیتك عقول بشرك ادراك ایتمز جهتلرندن بریده بودر = هر نرەده اولورسه اولسون ، مسلمانلر دین اسلامدن اوزاقلاشدقچه ملل سائره اسلامیته تقرب ایتمکدەدر . وبوتون کرهٔ ارضده اسلامیت کندی کندنه (تأثیر خارجی ایله دکل) رغبت بولیور ، کندی کندینه انتشار ایدییور . مسیونرمز یوق ، واعظمز یوق ، اباًعن جدٍ مسلمان اولانلرمزدەده غبطه اولنەجق بر حال یوق ، بلکه اکثر کنجلرمز کندیلری مسلمانلقلرندن استحیا ایدییور ومسلمان اولدقلرینه ندامت ایدنلرده وار . بو حال ایله برابر مجوسیلردن نصرانیلردن هر سنه یوزلرجه بیکلرجه آدم اهتدا ایدییور . اه یاربی بز مسلمانلره دخی هدایت احسان ایله !

هندستانده حجاب

بو صوك عصرده برچوق مملکتلرده مسلمانلرك اذهانی اشغال ایدن بر مسئله «حجاب نسوان» مسئلەسیدر . فقط بو مسئلەیی چین وهندستان مسلمانلرنده، بشقه مملکتلرده اولدیغی قدر اهمیتی حائز دکلدر . چین مخدرات اسلامیەسنده اساساً حجاب یوقدر وهیچ بر زمانده ده اولمامش . هندستانده ایسه حجاب اعیان واشراف نسوانه مخصوص اولوب، عوام واصناف عائلەلرنده متعارف دکلدر .

حجاب ، بشقه مملکتلرده دخی هر ملتك کندی عادات قدیمه‌لری اوزره صنف صنف تفاوت ایدر ؛ مثلا : قریه‌لرده اکثریت اعتباریله حجاب یوقدر ، قرغز وقازاق قبائل بادیه‌سنده حجاب قادینلر ایچون صاچلرینی اورتمکدن عبارت اولوب قزلر ایچون قطعیاً یوقدر ، قزان مسلمه‌لرنده ، سوقاغه چیقدقلری زمان « یشیل چاپان » تعبیر ایتدکلری لباس ایله چیقمقدر ، تورکیه - دارالخلافده سیاه چارشاف ، بخارا وتور-کستانده‌ده چاپان ایله برابر آت قیلندن سیاه پچه ، عربستانده بیلمام نه هر ملتده کندی طبیعتنه موافق بر تستر ایله فعلاً شریعته اسناد ایدر .

شیمدی یکرمی اوتوز سنه‌در بو مسئله مطبوعات میداننده دخی بر موقع احراز ایتمش بولنیور ، وبو بابده تورکجه عربجه والسنهٔ سائره‌ده قلمه آلنمش اثرلرده شایان تدقیقدر . بنم نظرمده بو خصوصده یازلمش اثرلر لایقیله تدقیق اولنورسه تبین ایدرکه، هر صاحب قلم اساس مسئله‌یی واسع بر مقیاسده ملاحظه ایده‌میوب ، یالکز کندی افکار وحسیاتنه مغلوب اوله‌رق اورتالغه آتلمشلر وحسیاتلریده محدود اولمقله برابر افکار عمومیه‌یی‌ده نظر اعتباره آلمامشلردر . بلکه‌ده افراط وتفریط مسلکلر تعقیب ایده‌رك یکدیکرینی التزام جهتنه لزومندن زیاده غلو ایتمش اولدقلری جزئی تأمل ایله ظاهر اولور . هندستان علماسنه کلنجه ، بونلر حجاب مسئله‌سنده مملکتلرنده جاری تعارف وعادات اولدیغی کبی ترك ایتمشلر، شیمدیلك بو بابده سوز سویلامکده بر منفعت یوقدر وسویلانیرسه دخی تأثیری کوربله‌من دییورلر .

بن حجاب مسئله‌سنده بحث ایتمکدن دائما اجتناب ایده‌رم ، یالکز شوراسنی دیه-بیلورمکه : دنیاده ضعیفلرك حق‌ضایع اولمش واولمقده ، حضرت اشفق العالمین حقوق نسوانی غایت بیوك کورمش اولدیغندن « حبب الی من دیناکم ثلاث النسأ والطیب وجعلت قرة عینی فی‌الصلوة» بیورمشلردر. حضرت محی‌الدین قطب الاکبر فتوحاتك جلد ثانیسنده یوز سکزنجی بابده دییورکه « فمن عرف قدر النساء وسرهن لم یزهد فی حبهن بل من کمال العارف حبهن فانه میراث نبوی وحب آلهی »

دنیاده اك مظلوم واك مغدور بر مخلوقات وار ایسه هر ملتده ینه قادینلردر ، ظالم ارککلر شهواتنه موافق حجابدن بحث ایدییورلرده، قادینلرك حقوقنه کلنجه جف-القلم بر سوز یوق ، ایستر غربیلر ایستر شرقیلر ، یالکز قادینلرك ضعفیتندن استفاده جهتنه کیتمشلر وکتمکده‌لردر. شولقدر وارکه : برینك کوزینی شهوتی قاپاتمش، دیکر-

ینکده سفاهتی . شو ایکی خستەلقدن تولد ایدەرك حجاب مسئلەسی مطبوعات صحیفەلرنده موقع بولمشدر . حقیقت نقطهٔ نظرندن عالم مطبوعاتده بو مسئله هپ اهمال اولنمش واولنمقدەدر .

معمافیه مناسبتله شو حدیثلری‌ده بر خاطره اولمق اوزره قید ایدەجکم :

المرأة الصالحة نصف الدین فاتق الله فی النصف الاخیر .

خیارکم ، خیارکم لاهله .

یو صیکم بالنسأ خیرا .

اذا احذ بکفها تساقطت ذنوبهما من خلال اصابعها .

ارککلر طرفندن بو حدیثلره رعایت اولنورسه ، نسوانمز موقعلرینی تأمین ایتمش بولندقدن ماعدا ، حقوقی‌ده دائما محفوظ اولور . معمافیه آوروپاده قادینلر بزمکیلردن دها زیاده مغدوردر .

هندستانده عمامه

عمامه بزم مملکتده هر نەقدر « تیجان عرب » اولەرق طانلمش ومسنون بر سرپوش ایسەده ، هندستانده عمومی اقوام هنده مخصوص سرپوشدر ، یالکز بر فرق اولەبیلورسه اکثریت دینەجك درجەده علما بیاض عمامه ایله بر درجه کسب امتیاز ایدەبیلورلر . ومجوسیلرده صاری ، آچیق صاری اولورسه آرتق مطلقا او مجوسیدر . قرمزی ، یشیل والوان سائره عمومیتله اسلام خرستیان هپسنده مستعملدر . طایلاسەنه (قویروق) کانجه: اوتل اوشاقلری، وآرابەاو کندەقوشاراوشاقلر، بانقەلرك قاپوجیلری وامثالی خدمەلرده طیلاسانلرك الك مکمللریدر . بومباده « ویقتوریا باغچەسی » موزەخانەسنده بر « جامکان » ایچرسنده بوتون هندستانده الآن موجود ومستعمل اولان عمامەلرك بر نمونەسی محفوظدر ، اوراده عددی یوزه قریب عمامه تعداد ایتمشدم. عموم عساکر هندیەنك رسمی سرپوشی عمامەدر ، امرا وضابطان وافراد کافەسی عمامه کیەر . هندستانده عمامه ایله کیمسەنك دینی مذهبی تفریق اولنەمز . شبهه یوقدرکه کندیلری یرلی اولمق شرطیله بر درجه بو اسلام بو مجوسی دیەرك طانیلەبیلورلر ، اوده هرولایت کندی جوارینی آنجق تخمین ایدەبیلور ، عمومیت ینه عمامه ایله تفریق اولنمزده ، ردالرك کنارنده اولان ایشلەمەلرندن ویاخود ردالرك طرز لبسندن تفریق اولنور . ومسلمانلرك قسم اعظمی توپی تعبیر ایتدکلری سرپوش ویاخود عبانی ایشلمەلی سرپوش

ایله کسب امتیاز ایدرلر . هندستان توپی‌لری ، روسیه تاتارلرنده (توبه‌تای) تعبیر اولنور سرپوشك عینیدر ، فقط صوك سنه‌لرده تاتارلرده توبه‌تای‌نك انواعی قالمدی ، هپ برطرز سیاه توبه‌تای‌در. هندستانده ایسه انواعی وکیرانها ایشلمه‌لی توپی‌لر چوقدر.

هندستانده قلم ایله تعبیری ممکن اولمیان بر شی وار ایسه ، اوده اقوام هندیه سرپوشلریدر دیه‌جك اولورسه‌م یکده خطا دکلدر .

بوراده شونی آچیق سویلایه‌بیلورمکه: عمامه هندستانده شعاراسلامدن عد اولنه‌مز. روسیه مسلمانلرنده ایسه عمامه لباسی عبادتدر ، یالکز عبادت زماننه حصر اولنور واکثرده علمایه مخصوصدر . بورده دخی هوانك تأثیری غایت طبیعی اوله‌رق بوشکلی میدانه کتورمشدر .

بومبایده بر افغانلی

ایله محاوره

برکون بومبایده میمنی‌لر مسجدنده تراویح نمازی قیلمقده ایکن ، صفلر آراسندن چیکنه‌یه‌رك بر کنج یانیمه کلدی ونمازه دوردی . نمازدن صوکره بر جاذبهٔ میقناطیسیه ایله یکدیکرمزه بر مدت باقه‌رق ، درونی ، قلبدن قلبه کوز واسطه‌سیله اظهار اخوت اولندی، بالآخره تعاطیٔ سلام وسنة الاسلام ایفا اولنه‌رق استفسار خاطر بعدنده کسب معارفه ایتدك ایسه ، مکر بزم قردشمز افغانلی بر تجار ایمش .

بزی شوراده یکدیکرمزه ربط ایده‌جك واودرجه صمیمیت ایله محاوره‌یه جلب ایده‌جك قوت شبهه‌سزکه اسلامیت‌دن بشقه برشی دکل ایدی ، افغانلی قردشمزك اسمی « رحیم بخش » اولدیغنی اوکره‌ندم ، وکندیلرینه صوردم : بن افغانستانه دائر سزدن بر چوق شیلر اوکرنمك ایسترم ، برادر ! بر قاچ ساعت وقتکزی فدا ایده‌رك بزی تنویر ایدرسه‌کز ممنون اولوردم دینجه، رحیم بخش صاحب‌دیدیکه : بن دخی جنابکزدن تورکیه حقنده معلومات آله‌بیلورم امیدیله صفلری چیکنه‌یه‌رك یانکزه کلمشدم .

دیدم : بن تورکیه‌ده بولنمدیغمه پك چوق سنه‌لر کچدی، بالخاصه شیمدی تورکیه‌ده تجددلر اولدی، بحق سزك فکریکزی تنویر ایده‌جك بر معلوماتم یوقدر بن بورالرده غزته‌لرده اوقویه‌میورم ، سزی اقناع ایده‌جك قدر معلومات ویره‌مم .

رحیم بخش : بز غیاباً تورکیه‌یه بر محبت بسله‌مکده ایدك ، اساساً تورکیه‌یه عائد

معلوماتمز هیچ درجه‌سنده‌در ، بعض حجاجمز مکه‌دن سطحی وغایت مبهم بر معلومات کتیریبورلرسه‌ده، آنلرده قلبه شفا اوله‌بیله‌جك معلومات استحصال ایده‌میورلر ، زیرا حجاجك اکثرنی جهلا وپکده غنی آدملر تشکیل ایدییورلر .

عبدالحمید ایامنده تورکیه ایله بر علاقه‌مز اولمدی ودها اوللری هیچده اولمامش ، یالکز شوصوك برقاچ سنه ظرفنده حجازشمندوفر خطی‌مناسبتیله هندستان مسلمانلرینك همتی سایه‌سنده غزته ستونلرنده تورك وعثمانلی کلمه‌لرینی اوکرندك ، بوتون معلوماتمز بوندن عبارتدر .

— خداوندکریم بزه سیاحت ایله امربیورمش، اعتصام بحبل‌الله ایله امر بیورمش، تعارف ایله امر بیورمش ، فقط استانبول مقر خلافت اولالی بر افغانلی کلوب استانبولی زیارت ایتمدی ، بدبخت آدملرز نه یاپه‌لم !

— برتورکده سیاحت قصدیله‌کلوب‌افغانلی مسلمان‌قردشلرینك خاطرینی‌صورمه‌دی.

— هرچه ، سزکده حقکز وار بزجه مجهول بر اسبابدن طولانی مسلمانلر جمله‌مز حال انجمادده بولنیورز ، کیمسه‌یه قباحت اسناد اولنه‌مز .

— : شبهه‌سز خصوصا بزم افغانلیلر پك جاهل قالمشلردی ، برکت ویرسون‌که عبدالرحمن خان بزی برآز احیا ایتدی ؛ والا بزده حیات اجتماعی وسیاسی نامنه هیچ برشیلر یوق ایدی ، افغانستان تاریخنی عبدالرحمن خان تأسیس ایتدی ، دها پك یکیدر، شوسببه مبنی افغانستان مسلمانلرندن شیمدیدن برشی انتظار ایتمك خطادر .

خلافت عثمانیه ایسه ، آلتی یوز سنه‌لك برمرکز اسلام، تمام‌آوروپانك اورته‌سنده استقلالیت تامه ایله بولنیور . شوجهتله عموم اهل اسلام کندینه براستادکاه اولمق‌اوزره اسلامبول خلقنی وتورکیه رجالنی غایت بیوك کورمك استه‌یور . بنم مقصدم بوراسیدر. افغانستان امارتی هنوز برامارت نوزاددر .

مادامکه سز افغانستانه عائد بر معلومات ایدنمك هوسنده بولنیورسکز ، بنده سزه افغانستانك حال حاضرندن مختصر برمعلومات ویره‌بیلورم : بزم افغانستانك امیر مرحوم عبدالرحمن خان ایامندن اعتباراً بردرجه اثر حیات کورلمشدر ، فقط مرحوم مشارالیه ایامنده داخلی غوائل پك چوق ایدی ، قبائلی بحق تسکین ایچون قانلی وقعه‌لره تصادف اولنوردی ، برطرفدن اصلاحات ودیکرطرفدن محاربات ، مرحومی چوق یورمشدی. وپك چوق زمانلرده سیاسته وجدانه مغایر اجراآته دخی مجبور اولوردی ، مع مافیه

غایت بیوك فدا كارلق سایه‌سنده اووحشی قبائلی ربقهٔ طاعتنه ادخال ایتدی، وبر طرفدنده عساكرك تنظیمی ایله اوغراشدی ، فابریقه‌لر تأسیس بالخاصه مهمات عسكریه تداركی وسائره كافه‌سنده ؛ كندی بالذات یالكز برامیر وحكمدار صفتیله دكل ، بلكه كندی مهندس ، كندی معلم ، كندی قوماندن حتی ایجاب حاله كوره عمله میاننده برعمله كبی چالشردی وشوصورتله انكلتره ایله‌روسیه‌كبی ایكی‌بیوك دولتك سیاست‌احتراص‌كارانه‌لرینه مقاومت ایده‌رك هم او ایكی بیوك دشمانی اداره وهمده مملكتی محافظه واحیا كبی مهم وظیفه‌لر ایله مكلف بولنیوردی .

عبدالرحمن خان حضرتلری عادتا افغانستانی تأسیس ایتدی . دها دوغریسی بن‌سزه دیه بیلورمكه عبدالرحمن خان كبی برداهی دیپلومات قهرمانك خدماتنی بنم كبی برعاجز سزه بحق تعریف‌ایده‌مز، یالكز مرحومك عمری قصه‌اولدی، دوشوندیكی شیلری بتمامه میدانه قویه‌مدی .

شیمدی مرحوم مغفورك بیوك اوغلی حبیب الله خان دخی‌پدرینك وصیتی موجبنجه چالشمقده ایسه‌ده تجربه‌سی آز وفطرة اودهایه مالك دكل هرنه قدر جدا بوآدمده چالشمقده‌در ، فقط او بشقه بوبشقه بهمه‌حال‌الحمدلله ملت حبیب‌الله خاندن دخی ممنوندر، بوده كندی درجه‌سنده بیوك آدمدر . انشاالله اجانبك تسلطندن مملكتی محافظه ایده‌بیلور امیدنده‌یز .

اما افغانستان ، مرحوم عبدالرحمن خان حضرتلرینك امید ایتدیكی كبی استقبالده بیوك براسلام دولتی اوله‌رق میدانه چیقابیلورمی ؟ بو مهم اولدیغی قدرده مشكلدر ، مع مافیه ازدها همت اولنورده حبیب‌الله خانده غیرت ایدر و توركیه ایله علاقه پیدا ایدرسه، ینه توركیه دولتنه ظهیر اولابیله‌جك قدر برموقع توته‌بیلمك‌احتمالی بعیددكلدر، بوكون افغانستان هرنه قدر اوفاق بر امارت عد اولنیررسه‌ده ، موقع جغرافیه‌سنه اعتماد ایده‌رك‌كندنی‌كوستره‌بیلور ، بالخاصه هندستان حدودی برچوق اسلام توابلریله‌ده محاط اولدیغندن‌آنلری دخی تسلیح ایتمك ممكندر ، افریدیلر ایسه ذاتاً مسلح بر ملتدر .

— : افغانستانك منتظم عسكر چیقاره‌بیلور عجبا ؟ بوجهتدنده برمقدار معلومات ویره‌بیلورمیسكز ؟

— : بوكون‌افغانستانك نه‌منتظم‌عسكری‌یوزاللی بیكی تجاوزایتمز ایسه‌ده، لدی‌الایجاب اوچ یوز بیك مجاهد اخراج اولنه بیلور ، زیرا بزم كوهیلرمز همان عسكر كیدر .

فقط زمانه‌مزه کوره سلاح تدارك اولنمه‌سی طبیعیدرکه قوهٔ مالیه‌یه محتاجدر. بزم شرقده ایسه ثروت هنوز مفقود اولوب استقراضه احتیاج واردر . حبیب‌الله خان حضرتلریده باباسنك وصیتی اوزره قطعیاً اجنبیلردن استقراض ایتمایه‌جکدر . استقراض ایده‌جك اولورسه‌ق انکلیز جانلرینه‌منت ، ذاتاً مداخله چاره‌سنی آرامقده وبوله‌میورلر. افغانستان قاپالی قالدقچه کندی ثروتی کندینی اداره ایدر ، اما اجنبیلره قاپولری آچدیغمز کبی احتیاج چوغاله‌جق ثروت کفایه ایتمایه‌جکدر .

خلاصه ، عالم اسلام ایچون شیمدیلك افغانستاندن برخدمت امید اولنه‌مز ، دیمك اولورکه بزه یگانه امیدگاه اوله‌بیله‌جك قوت ینه تورکیه دولتی اولاجقدر . اشته بن شو فکره بناءً سزدن تورکیه احوالنه دائر معلومات آلمق سوداسنده بولنیوردم. گنج تورکلر حقنده نه‌کبی بر فکره مالك اولدیغکزی بهمه‌حال آکلامق ایستردم ، البته سزك اولدقچه بر فکرکز واردر .

— افغانستانده کنج تورکلردن آدم واردر ظن ایده‌رم ، احتمال کوردیسه‌کز بر فکر ایدنمشسکزدر .

— اوت بزه کلنلر بولندی کندیلریله کوروشمه‌دم، فقط مسموعاتمه کوره ایچلرنده غایت احلاقسز آدملر وار ، حتی یکدیکریله‌ده حوش کچینه‌میورلرمش . دیانتده دخی اعتنالری یوق ایمش ، بر غزته‌جی وارمشکه ، پك أدبسز آدم دییورلردی . طبیعیدرکه بوقدر اوزاق مملکته پکده یارارلق آدم کله‌مز، اویله‌لرندن کندی مملکتی دخی استفاده ایدر، مع‌مافیه امیرحضرتلری حضورنده برقاچ آدم بولنیورلر ظن‌ایده‌رم، بری عسکری مکتبده آچمشدی. اوراده معلملر تورکلردیه ایشیتدم ایسه‌ده دها دوغریسی بن آنلردن لایقیله حبردار دکلم .

— : امیرك معیتی نصل آدملر ؟ باباسی ایامنده استخدام اولنمش آدملر بولنیورمی ؟ معروف آدملر وارمی ؟

— : وار ، بیوك قوماندانلقلرده وادارهٔ امور مملکتده اسکی آدملر ، عبدالرحمن خان ایامنده معروف ادملر استخدام اولنیور ، مع مافیه « معین‌السلطنة » ولی عهدوباش قوماندان کندی اوغلیدر ، ذاتاً معیت ارکانی هپ عائله‌دن خانه‌داندر .

شمدی برآزده سز بزه تورکیه‌دن ومقام خلافتدن برمعلومات ویروکز ؟ بوکنج

توركار سلطان عبدالحميدی نه‌ایچون ایندیردیلر؟ بو آدم هرنه‌قدر ظالم ایسه‌ده چوق عاقل بر آدم ایدی ، انقلابی هر کس تحسین ایتمکله برابر عبدالحمیدك خلعنی کیمسه‌ده روا کورمدی .

— : بن سزه دیدمکه ، بن استانبولدن کلیورم ، اوجهتدن سزدن فضله معلوماتم اوله‌مز ، مع مافیه دیه‌بیلورمکه : عبدالحمید نه قدر عاقل اولسه بیله ، خلعه مستحق اولماسه‌ایدی ، جناب‌الله آنی اومقامنده محافظه ایدردی ، مادامکه خلع اولنمشدر ، بیلمش اولوکزکه کندی الیله کسب استحقاق ایتمشدر ، اومقامدن انسان قوتی ایله کیمسه‌یی آتامزلر .

— : بقالم یکی تورکیه نه‌یاپار ! البته اومقامك یوکسلمه‌سنی استرز انشأالله جناب حق کلمهٔ اسلامی اعلا ایدر ، مولوی صاحب بزه عبدالحمید اولمش محمد رشاد اولمش مساویدر ، فقط نه‌دندر هندستانده افکار عمومیه بو آدمه کسب اطمنان ایده‌میور . بوتون امیدمز تورکیه‌ده ایکن اوراسنی دخی غیب ایدرسه‌ك پك پریشان اوله‌جغز ، بوجهتدن مراق ایدییورز .

— : هیچ مراق ایتمایکز ، بو دین مبین اسلامك حامیسی عبدالحمید اولمدیغی کبی رشادده اوله‌مز اسلامك حامیٔ حقیقیسی الله در . مراد الله نه‌ایسه او اولور .

— : مولوی صاحب اسبابیده انکار ایتمك مناسب دکلدر .

— : اوحالده اساس سبب دیندر ، مسلمانلر بودینه صارلدقچه « لاتزال طائفة من امتی علی‌الحق ظاهرین » اوکما قال علیه‌الصلاة والسلام ، سری ظاهر اولور .

— : هرچه مولوی صاحب جناب الله تورکیه دولتی محافظه بیورسون ، عموم اهل اسلامك یکانه استنادکاهی بنجه اوراسیدر . و بونیت ایله برفاتحه اوقویه‌لم . الفاتحه . خدا حافظ . فی‌امان‌الله دیه‌رك افغانلی قردشمز ایله مفارقت ایتدك .

بن هندستانده بولندیغم زمان بوذات محترمدن ماعدا دخی برچوق افغانلی‌یه راست کلدم ومذاکره‌لرده بولندم ایسه‌ده ، فضله بر شی اوکره‌نه‌مدم . بهمه‌حال افغانستان اولدقچه برقوتدر ، جناب الله محافظه بیورسون . امیر حبیب‌الله خان جنابلری حقنده پك چوق آدملردن کوزل فکرلر تلقی ایتدم . اسلاملر ایچون وجودی غنیمت غایت بیوك بر سیادر . جناب الله محافظه بیورسون .

اتحاد اسلام نقطهٔ نظرنده

شیعه وسنیلرك موقعی

بو بابده پكده مفصل بر فكر بیانه لزوم كورمیورم ، یالكز هر ایكی مذهب منتسبلرینك موقعلرنی بر درجه نظراعتباره عرض ایده‌جكم . هر مملكتده اولدیغی كبی شیعه‌لر هندستانده دخی اقتصاد نقطهٔ نظرندن بیوك بر موقع احراز ایتمشلردر . ذاتاً هر نره‌ده اولورسه اولسون باب تجارتده شیعه‌لرك موقعلری سنیلره نسبةً یوكسك واستعداد فطریلریده عالیدر . شیعه‌لرك تجارتده اولان ید علیالری ثمره ونتیجه‌سی اوله‌رق منورافكار آدملریده چوق اولدیغی كبی اهل ثروتده آنلرده دها زیاده اوله‌جغی محققدر ، بونلر ایسه جمع كلمهٔ اسلام ایچون الك بیوك واسطه وظاهر قوتلردر . معنویات جهتنی ملاحظه ایده‌جك اولورسه‌ق هیچ شبهه یوقدركه شیعه‌لر سنیلره قات قات فائقدر . بركره دیانت ومذهبلرنده اولان تعصب فوق العاده‌لری بومسئله ایله علاقه‌داردر . كندی بینلرنده اولان اخوت واتفاقلری ویكدیكرلرینه اولان تعاون تناصرلری بونلرك كافه‌سی شیعه‌لرك مزایای خصوصیه‌لرندن اولدیغی جهتله ، مادی ومعنوی غایت بیوك قوتلردر . بونلرك بوتون دنیاده الك بیوك قوتلری ادیان سائره اصحابنه اولان نفرتلری وبالخاصه آنلره شرك صفتیله نظر اولنمه‌سی قوهٔ مادیه‌لرینی دها زیاده یوكسلدیر وامثالی بزم سنیلرده اولمیان بعض خصائص كه ، بحق غبطه اولنور خصلتلردندر . بیوكلرینه اولان حرمتلری وعلمانك حیثیتلرنی محافظه‌لری ، هله الك بیوك مزیتلریكه ، شیعه‌لر « توپله‌یه‌جغی پاره وثروتك نره‌دن كلدكندن زیاده ، نره‌یه صرف ایده‌جكنی دوشونمه‌لری » . بوخصلتلرك هر بری اتحاد اسلام نقطهٔ نظرندن سنیلرده پكده بولنه‌مز خصائلدندر . شیعه‌لرك علماسیده بزم علمامزه نسبته من كل الوجوه فضائلی حائزدر . یالكز كندی مذهبلرنده دكل حتی اهل سنت مذهبنده دخی ید طولی اصحابی پك چوقدر . هله شیعه‌لرده اولان رقت قلب وآغلامق بزم سنیلرده قطعیا یوقدر واوله‌مز ، ذاتا آنلرك مذهبلری كوزیاشندن تأسس ایتمشدر.

شوصورتله عریض وعمیق ملاحظه اولنورسه شبهه یوقدركه اتحاداسلام مسئله‌سنده حق اقدام شیعه‌لركدر ، یعنی بووظیفه آنلره دها اقدم ترتب ایدر ، زیرا آنلر ایچون بزه نسبة دها بیوك فداكارلقلره معروض قالمق واردر . خلاصه بنم نظرمده اتحادك اساسنده برنجی سوز شیعه‌لره عائددر ، مسئله آنلر طرفندن آچلوب آنلر طرفندن قاپانیرسه دها

خوش ودها اهون اولاجقدر . مسئله‌نك سنیلره عائد جهتی بهمه‌حال ایکنجی درجه‌ده قالمق ایجاب ایدر ، زیرا بزده اتحاد استعدادی ناقصدر، بز کندی بینمزده دخی اخوت اساسنه هیچ بر زمان اعتنا ایتمدك . علمامز بزی دائما افتراقه سوق ایتدیلر وکندیلرنده دخی حیثیت قالمدی . شوصورتله مختصر برملاحظه ایله اتحاد اسلام نقطهٔ نظرندن ایکی قردشلرك موقعلرنی تخمین ایدرسه‌م ، امید ایده‌رم ظاهر وآشکاراولورکه اساسا براولان ایکی مذهب معتقدلری ، بیك اوچیوز سنه مقدم کچمشلری خاطرلرندن چیقاررلرده ، اوچ سنه صوکره نه اوله‌جغنی دوشونورلرسه ودها دوغریسی دوشونه‌بیلورلرسه ، هیچ شبهه یوقدرکه تاریخ سیاسی قارشدیرمقدن ایسه حیات عمومی وسلامت امتی وبقای دینی کوزتمك دها اوفق وانفع اوله‌جغنی نظراعتباره آلمش اولورلر . بالخاصه هندستانده هر ایکی مذهب سالکلرنده بوخصوصلر اولدقچه واضح برصورتده حل اولنمق اوزره‌در . هرایکی طرفده مقدمه‌لر مهیا اولوب. یالکز بعض اشخاصك اغراض شخصیه‌لرندن واز کچمه‌لرینه وابسته‌در .

اسلاملر ایله مجوسیلرك برلشمه‌سی

تابان تابانه ضد ایکی دینه منسوب اقوام یوزلرجه سنه یکدیکرینه بغض وعداوت ایتمش بلکه‌ده هربری کندی حیاتنی دیکرینك فلاکتنده کورمش ایسه‌ده ، بالآخره منفعت سیاسیه آنلری برلشدیره بیلور . هرنه‌قدر بومسئله سطحی برنظرده عقله‌صغماز ومنطقدن اوزاق کبی کوریله‌بیلورسه‌ده ، حکمت سیاسیه ومنفعت اقتصادیه اسبابنه بالاستناد، بعضاً عقله بعیداولان شیلرده‌دخی، قدرت الٓهیه بالفعل تجلی ایدر. (نصل‌که بالقان دولتلری یکدیکرینه اعدا عدوایکن بالآخره منفعت سیاسیه اوغرنده برلشدیلرودرعقب تکرار « والقینا بینهم العداوة الخ » سری ظاهر اولدی . تکرار عداوة فطریه‌لرنی میدانه قویدیلر) فی‌الحقیقه هندستانك اك مهم مرکزلرنده اسلاملر ایله مجوسیلر بیننده دهشتلی منافرت وبرودت دوام ایتمکده اولدیغنی بحق اعتباره آلوبده ملاحظه ایده‌جك اولورسه‌ق ، مسلمانلرك کولاکه‌سندن اغتسال ، ایده‌رك مسلمانلری تمام معناسیله نجس اعتقادنده بولنان متعصب جاهل مجوسیلر ایله ، اهل اسلام نصل برلشه‌بیلور؟ ظاهر حاله باقله‌جق اولورسه عقل قبول ایتمز . بوندن ماعدا بوتون مسیونرلر عمومیتله شرقلیلری اضلال وبینلرینی تفریق ایچون ملیونلر ایله پاره‌لر صرف ایدییورلر ، شوحالده نصل

اولور ده برلشمك استعدادی تصور اولنه‌بیلور ؟ والی‌غیرذلك نه‌قدر موانع مادیه‌ومعنویه وارایسه ، هپسی‌تعداد اولندقدنصوکره ، بونلرك کافه‌سنه رغما ینه اسلاملرایله‌مجوسیلرك برلشمه‌لری‌دائره‌امکانده اولوب،بلکه‌لزوم ووجوب‌درجه‌سنه دخی کلمشدر، بلکه‌ده‌بوایکی دین ایله متدین اقوامدن هر ایکیسنك حیاتی برلشمکده‌در . برلشـمدکجه یاشـایه‌بیلمك احتمالی قالمامشدر .

هندسـتانده انکلیزلرك ظلمی هر ایکی ملت ایچون حدودی تجـاوز ایتمش وتحمل درجه‌سنی کچمشدر . هرایکی ملتك برلشمه‌سی‌ایچون باشلیجه سبب انکلیزلرك ظلمیدر. بو برقانون طبیعیدر ، دنیاده هیچ برزمان هیچ برمکانده ظلم پایدار اوله‌مز ، بردولت یا حکومت نه قدر منتظم وقانون دائره‌سنده ظلم ایدرسـه ایتسون ، مادامکه ظلمدر ، نتیجه اعتباریله ملت مظلومه‌نك حیاتنه خدمت ایتمش اولور . بوده برقانون لایتبدلدر . هندستانده انکلیزلرك ظلمیده نتیجه اعتباریله اقوام هندیه‌نك نجات وفلاحنه خدمتدر .

اقوام هندیه ، هرنه‌قدر عرقا مختلف عنصرلره تفریق اولنه‌بیلورلرسه‌ده ، پك‌چوق عصرلردنبری برمحیط‌ایچنده قالدقلری جهتله،سیما وزاویه‌وجهیه‌لرینه وارانجه همان برلشمش کیدرلر: عرب، تورك، مغول،فرس-ایرانی کافه‌سی‌همان عنصر واحدکبی‌اولمش، بینلرنده ظاهری‌برفرق قالمامشدر . هرنه‌قدرمختلف‌عنصرلره انتسابلری اولسه‌بیله، هندلی‌برمغول وایرانی بیننده قطعیا برفرق کوریله‌مز . بوجهتدن قان اعتباریله طبعا برلشمشلردر. دیانة الی یومنا هذا برلشمدکلرینك سببی ایسه اسلامیتده اولان حریتدر ، اسلام‌حکمدارلری هیچ بروقت کیمسـه‌یه تضییق اثری کوسـترمدکدنماعدا، حکمت وموعظه ایله دعوت درجه‌سـنده اولان وظیفه‌سنی دخی ایفا ایتمامشـدر . بلکه بوتون اقوامی اولدیغی کبی طبیعتنه ترك ایده‌رك مملکتلرنده اولان جریانی بیله نظراعتباره آلمیوب بوتون معناسیله اغماض وتغافل ایتمشـلر و بو تغافل نتیجه‌سی اوله‌رق مملکتلریده اللرندن کتمش . (ظلم نتیجـه‌سی اولارق دکل) . بوکون بالعکس هرهندلی بلاتفریق مذهب مظلوم ومغدور اولدیغی‌کبی، ظـالمده خارجدن کلمش برمتغلبدر . شـو نقطه‌ده عموم هندلیلرك منفعتلری برلشه‌جکدر . بالخاصه مسـلمانلرك هندولره احتیاجلری دها زیاده‌در ، زیرا بوتون اصناف واهل‌صنعت واصحاب‌ثروت هندولردر ، وآنلرك امتعه‌لری ایچون‌مشتریده آنجاق هند مسلمانلریدر ، صوکره حس‌وانتباه درجه‌سیده هرایکیسنده وار ، هرنه‌قدر هندولرده انتباه دها زیاده ایسه‌ده مسلمانلرده‌ده یوق‌دکل، بلکه‌علماء اسلام میاننده‌انتباه

استعدادی دها فضله‌در و برچوق مسئله‌لر واردرکه ، حتی علماء اسلام رهبرلك ایتمزسه اتحاد ممکن اولمایه‌جقدر . مع مافیه بنم خلاصهٔ معلوماتم هندستان مسلمانلری هندولرایله برلشمدکجه اسارتدن قورتلقده ممکن اولمایه‌جقدر ، برلشدکلری کبی قورتلقده‌فوق‌العاده قولایلاشه‌جقدر. بوکون هندستانده هندلی عسکرك عددی یاریم ملیونه قریبدر، انکلیز عسکری ایسه‌اللی‌بیك‌دن‌زیاده‌دکل، یرلی‌عسا کرمرام‌ایتدکلری کبی‌انکلیزلری بوغارلر. هیچ شبهه یوقدرکه مجوسی ومسلمان اتحادی تحقق ایتدیکی کبی، اساسا وظیفه عسکره عائد اوله‌جغندن ذاتا اتحادك‌منشأ ومبدائی او اوجاقدن فشقرمق احتمالی دها اقربدر، زیرا اك بیوك مغدوریت او مسلح ومنتظم عسکر اوجاغنده‌در . بن هندستانده پك آز وقت بولندیغم جهتله لایقیله برمعلومات مفصله آلامادم ایسه‌ده آز برزمان ایچنده استحصال ایده‌بیلدیکم معلومات نتیجه‌سی بکا شوفکر وامیدی ویرمشدر . بنم فکرمده هندستانده انکلیزلرك عمرطبیعی‌لری پك قیصه قالمشدر .

هندستانده معارف

معارف مسئله‌سنه کلنجه هندستان بنی اسرائیل زماننده‌بولنیور، یکرمنجی عصرك هندستانه عائدجهتی‌هیچ‌اولمزسه اون بشنجی عصر دوره‌سنده‌بولنیور. هندستان یرلی‌اهالی حسابنه معارف نامنه هیچ برشی کورمه‌مش ویقین زمانلرده‌ده کوره‌میه‌جکدر .

اوت هندولرده بردرجه یارم معارف ناقص معلومات وار، مسلمانلرده ایسه اوده یوق ویقین زمانلرده اوله‌بیلمك احتمالیده بعیددر . زیرا انکلیزلر یرلی اهالی‌یه اوناقص معلوماتیده انکلیز لسانی وروحیله ویرمك استیورلر ، هرنه‌ده اولورسه اولسون ، بزم اهل اسلام فرنك لسانیله تحصیله هوس ایده‌میور . روسیه‌ده دخی الی یومنا تاتارلرك معارفه ایصنه‌مه‌لری ، بولسان یوزوندن ایدی . بومسئله فکر عاجزمه کوره غایت مهم برمسئله‌در، هرنه‌قدربعض آدملربوخصوصده اهل اسلامی‌تعصب ایله اتهام ایدییورلرسه‌ده اساس مسئله یالکز تعصب مسئله‌سی فلان اولمیوب، فی‌الحقیقه تعصب اولسه بیله‌مجبوری برتعصبدر .

بوکون کرهٔ ارضده پك‌چوق مسلمان واردرکه تعصبی‌برطرف ایده‌رك یالکزآوروپا لسانیله تحصیل‌ایتمش، بلکه آوروپایه‌ده کیتمش وا کمال تحصیل‌ده ایتمشلر ، فقط معارفجه اولن معرفتی‌ده ینه ناقصدر ، قطعیاً برآوروپالی قدر اوله‌میور ، معلومات تامه کسب

ایده‌میور ، حتی بن دیمك استرم آوروپالیلر اسلاملره قطعیاً معلومات تامه ویرمیورلر ، بیکلرجه اهل اسلام آوروپاده اکمال تحصیل ایتمش ایکن، برتك مسلمان متخصص ماهر ظهور ایتمیور . حتی فرانسه مکاتبنده اکمل تحصیل ایدنلرك دیپلومالرنده دخی، «بو آدمك فرانسه حکومتنده استخدامی جائز دکلدر» قیدی بولنیور .

هندستانده دخی پك چوق آدملر انکلتره‌ده اکمال تحصیل ایتمشلر، مع‌مافیه آرالرنده ایشه یارار برقاچ آدم بولنیورمش . بوکا مقابلده یوزده طوقسان مطلقا فساد اخلاق ایله مبتلا ، اشته شوحاللری کورن پدرلر هیچ شبهه‌سز استر استه‌من متعصب اولورلر ، سنه‌لرجه عمر صرف ایتدکدن ماعدا بیکلرجه پاره‌ده صرف ایتده بالآخره الکدن برایش کلسون، صوکره ایشه کلدکچه : آوروپالی معلمه ، آوروپالی مهندسه ، آوروپالی مشاوره ، آوروپالی کیمیا کیره ، آوروپالی ماکنه‌جی‌یه ، الی آخره هرنه‌لازم ایسه ینه آوروپالی‌یه محتاج اولیورز ، اوحالده اوقودق نه‌اولدق دیمکده انسان معذوردر .

اشته هندستان مسلمانلری دخی بونلری مراراً تدقیق ایتمشلر ، تحقیق ایتمشلر ، عاقبت تعصبی اختیار ایتمکه مجبور قالمشلر . مادامکه معارف بزه اخلاق‌سزلقدن ماعدا برشی ویرمیور ، اویله معارفی تحصیل ایدوبده دیانتمدن اوزاقلاشمقدن ایسه، دیانته‌اولن علاقه‌م ایله برابر جاهل اولمق اهون شردر دیرلر .

بن بوخصوصی برقاچ هندستان مسلمانندن دیکله‌دکدنصوکره بعض آدملره: استقبالده مملکته هندولر تصرف ایدرلرسه ینه مسلمانلرك حصه‌سنه اسارتدن بشقه برشی قالمز دیدیکمده ، جواب اوله‌رق دیدیلر : هندستانك استقبالی یوقدر . عاقبتی ایسه هندولره دکل انکلیزلره بیله نصیب اولمایه‌جقدر . زیرا هندستانده یالکز اهالی انقراضه محکوم اولمیوب، اهالی‌ایله برابر اراضیده خرابه‌زار اوله‌جق ، انکلیزلرك استلا ایتدکلری‌اراضی همان خراب اولمش‌ویاخود اولمق‌اوزره‌در. هرنه‌قدرانکلتره حکومتی واردات بودجه‌سنده هرسنه برترقی کوسترمکده ایسه‌ده، اوتزاید فی‌الحقیقه محصولك نتیجه‌سی اولمیوب،ظلمك نتیجه‌سیدر . ویرکونك درجه‌سی هرسنه تعالی ایده ایده محصولات عمومیه‌دن یوزده اللی‌یه‌واردی، دیمك‌اولورکه حکومت‌رنجبره دوغریدن‌دوغری‌ شمدیلك اورتاق وشریك اولدی ، ینه بویله ایکن، انکلتره دولتی‌تحت تسلطنده اولن اراضی‌نك محصول عمومیسی، بوسنه‌لرده سزك بیلدککز یکرمنجی عصرده ، بوندن یوز سنه مقدمکی محصوله نسبته

بالنصف تدنی ایتمشدر . هیچ شبهه ایتمایکز انکلتره دولتی هندستانی تخریب ایچون خلق اولنمش چکرکه‌لردر دیرسه‌م خطا دکلدر .

صوکره بومملکتی معارف اصلاح ایده‌مز، بومملکت رنجبرلك مملکتی، اعماراولنورسه آنجق ینه‌او یوزدن اعماراولنور ، برحکومت رنجبره بالنصف اورتاق اولورسه ، صوکره اومملکتده‌رنجبرلك زنده‌کانلق اوله‌مز . دییورلردی .

بن بوفکرده اولان آدملره برچوق دفعه‌لر تصادف ایتدم . خلاصه هندستان مسلمانلری انکلیز مکتب‌لرینه پکده تقرب ایتمایه‌جکلر کبی کلیور .

بعض آدملر بوصوك سنه‌لرده انکلیزلرك دینه‌ده تعرض ایتمکده اولدیغنی سویلیورلر . ابتداء امرده شرع شریفه قطعیاً تجاوز اولنمایه‌جغی مقاوله تحتنده تأمین اولنمش ایکن بالآخره او مقاوله‌لردن برچوق موادی فسخ ایده‌رك ؛ حاکم شرعی وقاضیلر حقوقنك لغواولنمه‌سی، اموال وقفیه‌نك ینه انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمه‌سی کبی بشقه دها بر چوق ماده‌لرك تبدیل وتغییرندن طولایی هند مسلمانلرندن بعض‌لری شکایت ایتمکده وصوك درجه‌ده مأیوس ومغبر برحالده بولنیورلردی .

هندستانده بعض آدملر شوصورتله تصور ایدرلر وفکرلریده تماميله بويله‌در .

دیکرطرفدن بعض ولایت‌لرده مکاتب جدیده‌کشاد ایده‌رك استقباله دوغری براميد بسله‌مکده اولنلرده وار ؛ بوندن یکرمی سنه مقدم سیداحمد خان نامنده برذات محترم « علیکر بلده‌سنده برمکتب بنا وکشاده ایده‌رك علوم دینیه ایله برابر علوم ریاضیه‌وفنون طبیعیه وسائره تدریسنه بذل جهد ایتمك فکرنی تعقیب ایتمشلر ایسه‌ده ، ظن ایده‌رم مطلوب درجه‌ده منافع تأمین‌اولنه‌میور . وبشقه بلده‌لرده دخی بوکبی مؤسسه‌لر مسموعم اولمشدی ، مع‌مافیه هیچ برنده اصحاب کمال ظهور ایتدیکی سویلانمکده ایدی .

خلاصة‌الخلاصه هندستان مسلمانلرنده معارفه هوسکار آدملراولسه‌لر بیله ، معارفك دیانته احترام ایله برابر اولمه‌سنی آرزو ایدییورلر ، ذاتاً دیانتدن تباعد ایدنلر هندستانده پك نوادردن بولنیور مع‌هذا معارفك دیانته منافاتنی کوریورلردی .

بر خاطره :

شوراده ظن ایده‌رم هرکسك خاطرینه کلور ، انکلتره دولتی کبی دنیانك الك مترقی بردولتی زیر اداره‌سنده بولنان هندستان نصل اولورده بودرجه جهالت ایچنده‌قاله‌بیلور؟ یاخود یکرمنجی عصرده ، دنیاده الك سربست برحکومتك تحت اداره‌سنده بولنان‌ملت‌لر

نصل اولورده بو قدر جهالته دوچار اولورلر ؟ بوده بر درجه خاطره کلور ، وانسانی دوشوندیرر ، فقط انسان لایقیله ملاحظه ایدرسه ظاهر وآشکاردرکه : عناصر حاکمه هیچ برزمان عناصر محکومه‌نك رفاه حالنی ترقی وتعالیسنی استه‌مز ، زیرا ملل محکومه ترقی ایتدکجه ملت حاکمه‌نك موقعی تزلزله اوغرایه‌جغی شبهه‌دن عاریدر ـ هندلیلر ترقی ایتدیکی کبی هندستانده انکلیزلرك موقعلری تمامیله سقوط ایدر، صوکره انکلیزلر یوزده اللی ویرکو آلمق دکل یوزده اون آله‌جق اولورسه بیك مشکلاته دوچار اولورلر ، استه‌دکلری کبی صویب صوغانه چویره‌مزلر .

اشته شومقصده مبنی انکلیزلر هندلیلرك ترقیلرینی استه‌مزلر ، معارف یوزندن کله‌جك خیره دائما انکلیزلر ممانعت ایدرلر ، دها طوغریسی انکلیزلر معارف یولنی هندلیلر ایچون دکل ، بلکه عموم آوروپالیلر عموم شرقیلر ایچون معارف قاپوسنه بیوك بیوك سدلری چکمشلردر ، استانبول یوز سنه‌دن آوروپایه تحصیله آدم کوندرییور ، آوروپادن معلم کتورییور ، الی یوز‌ینا هذا تراموای قوندوقتورلغی ، وطونیل آغزنده دوره‌بیله‌جك ، قالدیریم یاپه‌بیله‌جك ، هیچ اولمزسه قاپوجیلق رتبه‌سندن بر درجه یوکسك مقامه لایق برآدم تورکلردن حالا ظهور ایتمدی ، ظن ایده‌رم بوکنش کبی آشکار برحقیقتدر ، آرتق اعتراف ایتمك ایجاب ایدر .

بز وقتیله آوروپادن متخصصلرده جلب ایتدك تجربه‌لری میدانده : زیچنی پاشالنان استانبولی یاقدی ، حالا بر یانغین خورطومی دوشونه‌مدی ، هر یانغینده ناظرلر ایله برابر سیرجی صفتیله بولنیور . بلکه‌ده قلبندن آز دها . . غولیچ پاشا ضابطان اخلاقنی چغرندن چیقاردی ، شانلی عثمانلی اوردوسنی برباد ایتدی . دها بشقه‌لری دها بتر ، آوروپایه کیدوب کلنلرمز اونلردنده بتر ، آرتق تجربه اولندیسه اولنمشدر . فی‌الحقیقه خاقان سابق ایامنده ماکیدونیه‌یه تعیین اولنمش آوروپا متخصصلرینك خدمتلری انکاراولنه‌مز ، انقلابك اساسنی غایت مکمل صورتده تأسیسه بیوك معاونتلری سبقت ایتمشدر . فقط اوراده دخی اساساً کندی منفعتلرینی اونوتمادیلر ، بلکه ینه کندی منفعتلرینه مناسب انقلابی بزدن یاپدیردیلر ونتیجه اعتباریله مملکتی دخی یقدیردیلر .

دیمك اولورکه : هر ملت کندی ایچون کندی چالشمه‌لی ، نصلکه هرکسده کندی ایچون کندی چالیشیور ، بعینه اویله‌در : انسانیت ، مدنیتلر ایکنجی اوچونجی بالکه‌ده

بشنجی درجه‌لرده قالور . بالخاصه انکلیزلردن مدنیت نامنه برشی امید ایتمك بوتون معناسیله عبثدر .

بوندن یدی سکز سنه مقدم ودها اول‌لری انکلیزلری هندستانده روسلر تهدید ایتمکده ایکن ، بعضاً کوز بویاسی نوعندن آز چوق مسائل مهمه‌ده غزته‌لرده بر درجه شکایت آمیز مقاله‌لر نشری ممکن اولورمش وبعضا شکایتلره سمع واعتبارده اولندیغی روایت ارلنیور . شیمدی ایسه روس ژاپون محاربه‌سندن صوکره ، انکلیزلر روسلرك آرتق هندستانه کوزتوته‌جق اقتدارلری قالمدیغنه کسب قناعت ایتمشلر، بلاپروا استه‌دکلری کبی هندستانی صویمایه‌ده قرار ویرمشلردر .

معمافیه « هرفوعون ایچون برموسی ظهوریده طبیعیدر » بوکون انکلیزلر هرنه‌قدر هندستانی استه‌دکلری کبی اداره ایتمکده ایسه‌لرده ، زمان کله‌جك هندستانده انکلیزلری ژاپونلر تهدید ایده‌جکلردر وبلکه‌ده ایتمکده اولدقلری جزئی برتأمل ایله حس اولنور. هندستاندن هر سنه ژاپونیه‌یه یوزلرجه طلبه کیدیور ، بونلر ژاپون روحیله تربیه اولنیور . دها آچیق سویلانه‌جك اولورسه: ژاپونلر هندستانده دها شیمدیدن اقتصادی برموقع احراز ایتمشلردر . انکلیزلر کندیلریده ژاپونلردن قورقیورلر . بوسبیدندرکه بنم رفیقم عمر افندی‌نی « کامرانه » قدر تعقیب ایتدیلر . طبیعت و قانون الٓهیده غریب خارقه‌لر واردر، تغافل اولنمزسه، خارقه دکلده تبدل ایتمز ویاکلز بر «پرومیتر» دینله‌جك اولورسه بیله جائزدر : « انسانلرك قورقدقلری شی مطلقا اوکنه کلور » بوغایت‌مجربدر. باذن‌الله انکلیزلرکده قورقدقلری باشلارینه کله‌جکدر . (لایزیغ قلب احدکم ازاغة الاهیه) رواه ابن ماجه . بو حدیث شریفده دخی دلالت صریحه واردر . تجربه‌ده دخی مکرراً ثابتدر .

خاقان سابق عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك قورقدقلری برشی وار ایسه خلع مسئله‌سی ایدی ، حتی خلع معناسنی آکدیردیغی جهتله دعاء قنودده مأثور « ونخلع » کلمه‌سنی اوقودقچه تویلری اورپررمش ، حتی بر زمانلر اوکلمه‌نك دعاء قنوتدن سلنمه‌سی حققده تصوراتده بولندیغی مشهوردر . بالآخره باشنه کلدی .

روسلرك قورقدقلری برشی وار ایسه « عرق اصفر » ایدی ، الحمدلله ثم الحمدلله باشلارینه کلدی . (کله‌جکندن ماعدا) داریسی آوروپانك باشنه . عموم آوروپالیلر « اتحاد اسلام » قورقوسندن ئولیورلر . باذن‌الله عن قریب باشلارینه کله‌جکی محقق

ولایتبدل‌در « ولن تجد لسنة‌الله تبدیلا » و امثالی پك چوقدر . انسان تجربه ایدرسه میدانده‌در. پك‌چوق آدملر صاقندقلری خسته‌لقدن وفات‌ایدرلر. خاطرلرینه‌کتوردکلری بلایه مبتلا اولورلر .

بن‌کمال‌امنیت‌ایله امیدایده‌رم: انکلیزلرك حکمدارلقلری هندستانده موقت اولدیغی کبی مصرده‌ده موقت‌در . فقط بوده اوملتك معارف ودینه اولن ارتباطی درجه‌سنده محاکمه اولنه‌بیلور ، ملت معارفدن بیکانه بولندقچه متغلبه‌ده استفاده ایتمکده دوام ایدر و دینده لاابالی اولدقچه جناب‌الله‌ده آنلری پریشان ایدر وابدی اسارته محکوم ایلر ، دین‌سز بر ملتك یاشامق احتمالی تصور اولنه‌مز ، زیرا اللهك خلق ایتمش اولدیغی قوتلر ایچنده اك بیوکی انسانلرك اعتقادلریدر ، هر قوت اعتقاد ایله قائمدر، بونیده بوکره بلغارلر اثبات ایتمشدر . ذاتاً کونش کبی برحقیقتدر، تورکلر دینلرنده معتقد اوله‌ایدیلر، قطعیاً بودرجه سفالته دوچار اولمزلردی ، اعتقادسزلق نتیجه‌سی یالکز خسران دنیا اولمیوب آخرتده دخی خسراندر . بزم بو زمانده اکثر مسلمانلرك اعتقادلری « وَمنهم من یعبدالله علی حرف فان اصابه خیر اطمئن به الی آخره » تمام بو آیت جلیله‌نك مضمونته موافقدر .

انکلتره حکومتی‌نك اسلامیته نظری

انکلتره دولتی دنیانك اك بیوك بر دولتی اولدیغی جهتله ظاهراً هیچ بر شیدن خوف واندیشه‌سی همان یوق کیبدر. فی‌الحقیقه کندینه رقیب اوله‌بیله‌جك دولتلره قارشی دائما احتیاطکارانه سیاستلر تعقیب ایدر وبونلره بالمقابله قوۀ مادیه‌سنی تدارکده اهمال ایتمز، ذاتاً انکلیزلرده برمغروریت ملیه‌ده واردرکه ، انکلیزلر، انکلیزلردن ماعدا اقوامی کوزلرنده اوقدر بیوتمزلر . واساساً انکلیزلر شیمدیکی زمانده مادةً آلمانلردن ماعدا دولتلردن کندیلرینه بر فنالق کله‌میه‌جکنی آرتق تأمین ایتمشلر کیبدر .

انکلیزلرك یالکز قورقدقلری برشی وارایسه! اوده اسلامیت‌در. اوت اسلامیت‌در. فی‌الحقیقه بویله بر سوز قارئین کرامك استغرابنی موجب اوله‌جغی شبهه‌سزدر وبلکه‌ده برچوق آدملرك کوله‌جکلریده کلور واستحقارده ایده‌بیلورلر، فقط برآز تأمل وملاحظه اولنورسه ینه بو ، بویله‌در . انکلیزلرك دنیاده قورقدقلری برشی وارایسه! اسلامیت‌در.

شو عصر حاضرك جریان احوالنی نظر اعتباره آلوبده ، انکلتره دولتندن بشقه دولتلرك تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاسیاتلری تدقیق ایده‌جك اولورسه‌ق کوره‌بیلورزکه،

هر دولت کندی موقعنی محافظه ایتمکله برابر ، شرقدن بر کلاه قاپمق تشبثنده اللرندن کلدیکی قدر سعی ایدرلر ، چاره‌لر آرار وفرصت کوزه‌تیر ولازم کلن تدابیرده قصور ایتمزلر ، پك ایلری کیدنلری استیلاجویانه مسلك تعقیب ایدر وکوزی آچ اولانلری نمایشلر ایله دائما شرقی ازعاج ایتمکده‌ده تردد ایتمزلر ، مع مافیه بونلر هپ اولدقجه مشروع بر مسلك تعقیب ایده‌رك مقصدلرینه خدمت ایدرلر . انکلیزلر ایسه مشروع مسالکلر ایله اکتفا ایتمیوب آیریجه کیزلی دسیسه‌لر ایله بیچاره مسلمانلرك اخلاقنی افساد وسوادینی تفریق وتشتیته چالیشور. نره‌ده اهل اسلامدن بر حیات اثری حس اولنورسه همان اورایه انکلتره حکومتی ال اوزاتیر ، هرنه‌کی دسیسه وشیطنت لازم ایسه همان اسبابنه تشبث ایدر وأولدیرمك چاره‌سنی بولور . ومسلمانلرك اك بیوك ظن ایتدکلری آدملری الده ایدر واسلامیت نقطهٔ نظرندن فکر مخصوصه مالك اولنلری اورتالقدن قالدیرمق ایجاب ایدرسه ، آنك دخی چاره‌سنی بولور . هرنه صورتله اولورسه اولسون حس اسلامیتی ایقاظ ایده‌بیله‌جك قوتلری محوایتمك خصوصنده هیچ بروقت اهمال‌ایتمز، ظن ایده‌رم انکلتره مستملکات سیاستنی تعقیب ایدنلر ، بزم فکرمزه بوراده تمامیله اشتراك ایدرلر .

من‌القدیم خلافت اسلامیه‌نك بر آن اول اورتالقدن قالدیرلمه‌سی ایچون انکلیزلر هرزمان اك بیوك فدا کارلقلرده بولنمشلردر . حتی قریم محاربه‌سنده دخی انکلیزلرك تورکلره مظاهرتی ینه تورکیه‌نك محوی ایچون بر دسیسه اولدیغی پارس معاهده‌سنی لایقیله مطالعه‌ایدنلر انکار ایتمزلر. وأوزماندن بوزمانه‌قدر تورکیه‌نك باشنه‌کلن فلاکتلرك ظاهری هرنره‌دن کلورسه کلسون، حقیقتی واساسی ینه انکلیزلردن کلمش اولدیغی جزئی بر تتبع ایله تبین ایدر . فقط هرنه سببه مبنی ایسه تورکلرده بالعکس انکلیزلره حرمت ایدرلر ، ومسائل مهمهٔ سیاسیه‌ده ینه انکلیزلره اعتماد ایدرلر .

حالبوکه انکلتره دولتی کندیسی ایچون تعیین ایتمش اولدیغی حیات پروغرامنی اسلامیتك محوینه توجیه ایتدیرمش ، بلکه کندی حیاتنی دائما اهل اسلامك فلاکتنده آرار .

بن بوبابده یالکز انکلتره مستملکات‌قوانیننه ودهادوغریسی انکلیزلرك مستملکاتلرنده تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاسته بر آز وقوف پیدا ایتمك ، بوحقیقتی اعترافه کفایت ایدر ظننده‌یم . بالخاصه تورکیه حقنده بسله‌مکده اولدیغی سیاستده تتبع اولنورسه عینی

حقیقتی کوستره‌جکنده شبهه اولنه‌مز . انکلیزلرك بویله بر سیاست تعقیب ایتمه‌لرنده یکانه سبب ، اسلامیتدن قورقمه‌سیدر . انکلیزلری تمامیله تهدید ایدر برشی وارایسه اوده اسلامیت و اتحاد اسلام مسئله‌لریدر . یعنی اسلاملر ایمان حقیقی ایله مؤمن اولورلرده اعلاء کلمةالله ایچون مقام خلافته بیعت ایده‌رك ایمان کامل ایله میدانه چیقاجق اولورلرسه کرهٔ ارضده الك اول انقراضه محکوم اولان دولت ینه انکلتره دولتی اولور. زیرا انکلتره دولتی یالکز مستملکات سایه‌سنده یاشار وبتون وارداتی مستملکاتندن کلور بردولتدر، مستملکات اهالیسی ایسه ، بالنصف مسلماندر دنیله‌بیلور . مسلمانلر ایمان کامل ایله مؤمن اولورلرده اعتصام جبل‌الله نیتیله یالکز انکلتره امتعه‌سنه اظهارنفرت (بویقوتاژ) اعلان ایدرلرسه (تدبیرلی رهبر سایه‌سنده بوده ممکندر) انکلیزلرك اعلان افلاس ایتملری ایچون کافیدر . بن انکلیزلرك اسلامیته نظرلرینی بوقدر بر تصویر ایله اکتفا ایده‌رم . فی الحقیقه انکلیزلر کندیلری دخی بوحاللری پك‌ایی بیلدکلرندن وهندستان مسلمانلرینك استقبالده اغفال واقناعی ایچون چاره‌اولمق اوزره، امیرعلی کبی شهرت پرست وجدانلری آلت اتخاذ ایده‌رك اوجهتلری قاپاتمق چاره‌لرینی دوشونورلر. فضله اوله‌رق عزیز مصری دخی کندی سیاسته قربان ایتمك وبشقه پك‌چوق علما کسوه‌سنده اولان مغرور سفهای پاره قوتیله الده ایتمك جهتلرینی‌ده تأمین ایتمش ایسه‌ده ، ینه چاره‌ساز اوله‌میه‌جقلرینی انکلیزلر تمامیله آکلامشلردر . ایشته بوکره‌ده مقر خلافتك بلا مناقشه اورتالقدن قالدیریله‌بیلمسی ممکن اولوب واولمدیغی، بالقان محارباتنه میدان ویرمکله تجربه ایتمشلردر. بومسئله‌ده دخی الك بویوك طاشلری بزم اوزرمزه یوارلاین انکلیزلردر، خلاصةالخلاصه انکلیزلر اسلامیتك خصم جانیدر .

قافله‌سالار بکی ده

حیدرآبادده‌کن قافله‌سالاری مولوی عبدالرحیم صاحب حجازه کتمك اوزره‌ذی‌القعده‌نك برنجی کونی بمبی‌یه کلدی . بزده خبر آلدیغمز کبی زیارتلرینه کتدك ایسه‌ده مع‌التأسف ملاقات نصیب اولمدی ، اطرافنده توپلانمش حشرات حضورك احسان ایتمش اولدیغی « تیکیت » واپور بیلات‌لرنی ایتاك آلتندن اهون فیئات ایله صاتمقده ایدیلر ، خارجدن کیمسه‌یی مولوی عبد الرحیم صاحب جنابلرینك حضورینه براقمیورلر ، برپولیس قاپوده بولنمقدی ایدی بزه دخی ملاقات ممکن اولمدی وقت آخره تعلیق ایده‌رك عودت ایتدم .

بوراده قافله‌سالار جنابلرینك مرحمتنه التجا ایتمش یوزلرجه آدم بولنیوردی. متذللانه حجازه كیتمك ایچون مجانا بیلات آلابیلمك امیدیله كلمشلر هفته‌لرجه مولوی صاحبك قاپوسنده سورونور هركون برقاچ آدم مولوی صاحب جنابلرینك التفاتنه نائل اولورلر، اكثری درت بش روپیه بدلنده مولوی‌صاحبی كوره‌بیلور. معیت‌لرنده اولان بر عرب (دكن‌دلیلی) وداماد مولوی صاحب خیلی سرمایه یاپیورلردی. بو معامله‌لرك ثوابی شبهه‌سز نظام الدین جنابلرینه اولور.

بنده اوراده برایكی دفعه بولندقدنصوكره مولوی صاحبه وصولك عدم امكانتی آكلادم، واطرافده بولنانلركده احوال روحیه‌لرینه‌ده كسب قناعت ایتدم، یالكز كلوب اوراده دولاشمق عبث اولدیغنی ادراك ایدنجه آرتق قافله‌سالار جنابلرینه ملاقاته وسیله اولمق اوزره بركون جمعه جامع امامی مولوی عبدالمنعم صاحب حضرتلری ایله برابر كیتدم، مومی‌الیه جنابلری قاپویه كلنجه پولیس‌ده برشی دیه‌مدیكی كبی قافله سالار اطرافنده اولان حشراتده برسوز دیه‌مدیلر. مولوی عبد الرحیم صاحب درحال بزی قبول بیوردیلر بزی كوردكلری كبی اعزاز واكرامده بولندیلر، بنده مولوی عبد المنعم صاحبی كندیلرینه تقدیم ایتدم. استفسارخاطر بعدنده برآزده تعاطی افكارده بولندق ۱۰۸ - ۱۰۹ نجی صحیفه‌لرده وعد اولندیغی كبی برآز تعاطی افكار اولندی. قرانتنه حقنده‌تفصیلاتی مكه‌مكرمه‌ده قونشمق‌اوزره قرارویرلدی. وقت‌لرك‌مضایقه‌سندن بحث ایتدیلر بالآخره بزم اسممزك دفترلرنده قید اولنمه‌سنی كاتب‌لرینه امر بیوردیلار. كاتبك دفترنده بزم ایچون بربیلات آرتق قید اولدی وسیمسارلرده‌ده احتیاجمز قالمدی. بن اوراده قاپولرنده بولنان پولیس‌دن بحث ایده‌رك موعود بیلاتك درحال ویرلمه‌سنی استرحام ایتدم ایسه‌ده، مولوی عبد الرحیم صاحب ملاقات شرفنی غنیمت بیله‌رك بیلاتك یوم حركتدن بركون مقدم ویریله‌جكنی بیان، وهركون كلوبده كندیلرینی زیارت ایتمه‌مزی آیروجه اخطار ایتدیلر. اوكونی آرتق برسوز اولمدی. تكرار ملاقات آرزوسیله مفارقت ایتدك.

عثمانلی شهبندر خانه‌سنده رفیع‌الدین صاحب

بركون شهبندر خانه‌ده بولنیوردم كنج بر هندلی تشریف بیوردیلر، شهبندر جنابلری بو ذات محترمی بزه تقدیم ایده‌رك دیدی: سزه تقدیم ایده‌رم انكلتره قرالیچه‌

سینك اوردو لسانی معلمی دوقتور رفیع‌الدین صاحب غایت حمیتلی بر ذاتدر عبدالحمید ایامنده قرالیچه ویقتوریانك توصیه نامه‌سیله اسلامبوله‌ده کیتمش ، اسلامیت اوغرنده غایت بیوك فداکارلقلرده بولنمشدر . مع‌التأسف ایام استبداده دارالخلافقده بر تورلی مناسب آدملره تصادف ایتمه‌مشدر .

بزیده مومی‌الیه جنابلرینه تقدیم ایتدیلر ، اوراده بر آز مصاحبه‌دن صوکره بن قونصلس خانه‌دن چیقدم رفیع‌الدین جنابلریده آرقامدن کلیوردی ؛ مولوی صاحب دیه‌رك بزه خطاب ایتدیلر ، وبرابرجه کیدوب یمك یمه‌مزی استرحام ایتدیلر . اوکون بنده‌ده آجلق خسته‌لغی واردی ، کوزل بر تصادف ، رفیع‌الدین صاحب ایله آرابایه بندك قوشلق طعامی ریستورانه کیدوب یمك یه‌جکز . قرالیچه ویقبوریانك معلمی طرفندن دعوتلی اولدیغمز جهتله بومبایك اك بیوك لوقنطه‌لرندن برینه کیدوب یمك یه‌جکمزی خاطره کتورمشدم. نه زمانکه آراباجی حیوانی مسلمان محله‌لرینه طوغری سوردی ایسه، آرتق بنم البسه‌م بیوك بر لوقنطه‌یه دخوله مانع اوله‌جغی دوشوندم . بزم نور عثمانیه جوارنده طاوقجیلرده بولنان آشخانه‌لری اکدیرر بر مسافرخانه‌یه کلدك بوتون آشخانه بیوکلکی نهایت مربع آلتی آرشون اوله‌بیلور ، داخلی قطعیاً سوپرکه کورمامش . بر ایرانلی قردشمزك تصرفنده بولنیورمش. بزه نه امر ایدرسکز دیدیلر. بنده بلا تکلیف هر نه وارسه کتورکز دیدم . وهر نه کتوردیسه ییدم . دوقتور صاحبده ، خیلی حیرت ایتیلر. ودیدیلرکه : بن هر کون ساعت برده بوراده یمك یه‌رم. اکر هر کون تشریف بیورورسه‌کز بن ممنون اولورم . باقکز قرالیچه‌نك معلمی دوقتور صاحب نره‌ده یمك ییور ! ایشته ملیت ! بزم‌کیلر کبی توقاتلیانه کیتمکی معرفت ظن ایتمیور ، بلکه بر پاره‌می اولسون مسلمان قردشیمه ویره‌جکم دییور . ایشته حمیت ملیه ، ایشته اخوت دینیه . هر نه قدر بن بر دها کیده‌مدم ایسه‌ده دوقتور صاحبك حقیقةً ملیت پرور بر ذات اولدیغنه کسب قناعت ایتدم ایشته حیات امیدلری ، بوکبی ملت افرادنده شو صورتله تجلی ایدر .

حاجیلره واپور بیلاتی صاتیلیور .

مسیونرلرده وظیفه‌لرنی کوریورلر

قافله سالارمولوی عبدالرحیم صاحبك امری ایله باب دولتلرینه هرکون دینله‌جك درجه‌ده دوام اولنیوردی ، هرنه‌قدر کندیلرینی کورمك ممکن دکل ایدیسه‌ده وظیفه

اوئلق اوزره هر کون کلوب کیدردك . مولوی صاحبکده قاپوسنده یوزلرجه آدم صباحدن آقشامه قدر بولنور، کیمی پنجره‌دن وکیمی قاپودن چاره بولندقچه کندینی عرض ایده‌بیلمك شرفنه نائل اولورسه بختیار عد ایدردی . بزده اسممز دفترلرنده مقید اولدیغی جهتله قلبمز مطمئن یالکز وعد اولندیغی ایچون هرکون کلور و برر ساعت اورالرده دولاشر کیدردك ، ومولوی عبدالرحیم صاحبی کورمکده نصیب اولمزدی .

برکون بروجه معتاد کلدیکم زمان مولوی صاحبك مسافر اولدیغی خانه قپوسی صیره‌سنده بردکان قاپوسی آچیلمش، عالمده اورایه توپلانمش بولنیوردی . دکان داخلنده غایت سوسلی توالیتلر ایله قوشانمش ایکی کنج مادامه بولنیور وایکی خطیب مسیونرده اوردو لسانیله حجاج مسلمینه خطاب ایده‌رك شنیع عباره‌لر ایله حج ودیانت اسلامیه علیهنده دائرهٔ ادب خارجنده اطالهٔ لسان ایدییورلردی ، قافله سالار قاپوسنده مجاناً واپور بیلاتی آلابیلمك امیدیله توپلانمقده اولان انسان سوروسی اوراده وقت کچرمك ایچون بومسیونرلرك موعظه‌لرنی دیکله‌مکده ایدیلر .

بنده برکونی اوسورویه قاتلدم، ایکی ساعت قدروقتمی ضایع ایتدم، فقط مع التأسف اوردو لسانی بیلمادیکم ایچون اوراده برتورلی مدافعه‌ده بولنه‌مدم . اوکونلرده بومبای بلده‌سنده هرنره‌سنده بوصورتله حجاج مسلمین تجمع ایتمش ایسه، حاضر توپلانمش جمعیتدن بالاستفاده هپ مسیونرلر عینی منظره‌یی تشکیل ایدییوردی .

ذاتاً هندستانك بیوك بلده‌لرنده هرنه صورتله اولورسه اولسون انسانلرك برآرایه توپلاندیغندن خبر آلدقلری کبی ، همان اولا یفلحون کروهی یتشور . همان فرصتدن بالاستفاده مادامه‌لردن ایکی شاهد حضورنده وظیفه‌لرنی ایفا ایدرلر .

حجاج مسلمینه خطاب ایده‌رك سویلادکلری موعظه‌ده بعضاً حفظ الصحه نقطه‌سنه حاجیلرك دقتلرنی جلب ایدرلرو برنجی درجه مهم دوالردن یانلرنده بولندرمه‌لرنی توصیه ایده‌رك انسانیت کوسترلردی ، بوجهتلرك محسناتی انکار اولنه‌مز . فقط بوانسانیته نفس بومبای بلده‌سنده فعلا خدمت ایدرلرسه دهامناسب اولوردی . هرنه‌دن ایسه انسانلرده اولان عما غریبدر . بعضا بونلرك انسانیتلرینه دخی سمع واعتبار اولنور ، وحشتلریده کوریلمز .

حاجی واپورلری

وسمسارلر

بیچاره حجاج هرنره‌ده اولورسه اولسون وجدان آرزوسیله ارکان دیندن اولوب

عمرنده بو کره فرض اولان حج شریفك اداسی ایچون چالشوب چابالایوب توپلادقلری پاره‌لری ارض مقدسه کوتروب صرف ایتمك اوزره نیت ایدییورده پاك و صاف قلبیله مقدس بر وظیفه‌نك ایفاسنه قرار ویرییور. فقط مع التأسف بو بیچاره جاهل آدملر خالص نیتلرینه رغماً دها کندی مملکتلرندن مفارقت ایتمه‌دن بلکه‌ده یرندن دها حرکت ایتمدن اول باول رسمی حکومت مأمورلرندن باشلایه‌رق یغما و نهب غاراته هدف اولییورلر. حجازه کیده‌جك آدملر نفس بومبایده پولیس دائره‌سی اتصالنده حجاز تذکره‌سی نامیله بر مرور تذکیره‌سی آلمق مجبوریتنده بولنیورلر، هرکون یوزلرجه بیکلرجه آدم صباحدن آقشامه قدر پولیس مأمورلرینك کوز اوکنده، بر طاقم ادبسز، ایب‌سز صاب‌سز آدملر طرفندن بو تذکیره‌نك النمه‌سی ایچون یغما اولنیور، انواع بهانه‌لر ایله پاره‌لری آلنیور، هیچ شبهه یوقدرکه بو یغما اساساً پولیس معرفتیله شرکت نامنه اولییور، ایشك ایچنده اك بیوك مأمورلرل الی وار، بویله اولمزسه، بش اون سیمسار هیچ برشی یاپه‌مز.

صوکره ایکنجی درجه‌ده واپورلر سندیقه‌لری طرفندن یغما اولنیورلر، هله بونلر حجاجی دیری‌دیری صویب صوغانه چویرییورلر. بو یغماده بیوك دولتلرك قونصللری دخی اشتراك ایدییورلر. اك بیوك آدملرك الی اولییور. نجابدن دهلیدن قولکته‌دن حیدرآباد دکندن مخصوص سیمسارلر کلور بومبایده بو یغمایه مملکتی نامنه اشتراك ایدرلر. حیدرآباد دکندن دوقتور طالب افندی دخی حاجیلری تشییع وحصه‌سنی آلمق ایچون بومبایه تشریف بیورورلر. واپور کیمك وقنغی دولتك اولورسه اولسون، حصه‌داران نصیبنی آلور. بز عمر افندی یاماوقا ایله برلکده بو خصوصلری تحقیق ایتدکدن صوکره، بومبایده بولنان ژاپون ژنیرال قونصلنه مراجعت ایده‌رك، ژاپونیه‌دن حجاجه مخصوص واپور سپارش اولنه‌بیلورسه غایت بیوك بر تجارت تأمین اولنمق امکانی سویلایه‌رك بر وجه آتی بر حساب‌ده کوستردك:

مغول شرکتینك «ویانه» نام واپوری اوچ آی مدت ایله حاجیلر ایچون ایکی بیك بشیوز انکلیز لیره‌سنه استیجار اولنمش، مذکور واپور ایچون بهر حاجی‌یه اون بر لیره جده‌یه کیدوب کلمك اجرتی تعیین ایتمشلر، بیك یوزاللی حاجی آلاجق ایمش، بو تجارت ایچون هرنوع فداکارلغی قبول ایدرسه‌کز، مادی منفعتندن ماعدا معنوی منفعتده تأمین ایتمش اولورسکز دیدك.

قونصلس جنابلری ملایم بر تبسم بعدنده دیدی: بو تجارته ژاپون وجدانی تحمل

ایده‌مز ، بن اوخصوصلری فعلا تجربه ایتدم ، وقتیله واپورده کتورتدم ، سزه مختصر اوله‌رق دیه‌بیلورم : واپور صاحب‌لرینك استفاده‌سی پك جزئی‌در . بومسئله عقل‌ادراك ایتمز برمعمادر . قزانج دکل یغماجیلق‌در ، بوکبی پس شیلره بز کیره‌میه‌جکز .

اشته بیچاره حاجیلرك حالی .

غریبدر : بومبایده هندستان حکومتی معرفتیله ، آدیسه‌ده روس حکومتی معرفتیله بیچاره حاجیلر نهب اولنیور ، یوزبیکلرجه لیره‌لر آلنیور ، حکومتلرکده نیم رسمی اشتراکی‌ده محقق ، لکن کیمسه‌ده برشی دیه‌میور ، حاجی کندیسی خبردار بیله اوله‌میور ، بوراده بیچاره حاجی حکومت معرفتیله صویلیور . همده یکرمی اوتوز بیك بلکه قرق اللی بیك حاجی کافه‌سی صویلیور .

صوکره ارض حجازده اللهك طاغنده بر یا ایکی حاجی اورولرده اللی آلتمش لیره‌سی آلنورسه ، تورکیه‌ده اولان عدم امنیت وباربارلقدن بحث ایدرلر ، حاجی‌ده شکایت ایدر ، ومتبوعی اولان حکومتیده شکایت ایدر . مملکتلرنده اولان چته‌لرك یوزبیك‌لرجه چالدیغی کورلمزده بیچاره تورکیه‌ده ویاخود عربستانده آلتمش بر قاچ لیره کوریلور . روسیه‌دن هر سنه قرق اللی بیك حاجی کلور ، بهر حاجی الك آشاغی اللی روبله‌سنی بخشیش اوله‌رق روس مأمورلرینه ویرور ، هندستاندن کله‌جك حاجی بعض سنه‌لر یتمش سکسان بیك اولور ، هرحاجیدن سکز لیره فضله آلورلرسه (شبهه یوقدرکه آلییورلر) آلطوز قرق بیك لیره ایدر . بونلر هیچ کوریلمز ، مع مافیه هیچ شبهه‌سزدهافضله‌سنی آلدقلری محقق‌در . جاوا حاجیلرنی فلمنك حکومتی یغما ایدر . تونس ، فاس ، جزایر حاجیلرنی فرانسزلر یغما ایدرلر ، مصر وهندستان حاجیلرنی انکلیزلر یغما ایدرلر ، تورکستان ، ایران ، چین ، تاتار حاجیلرنی روسیه حکومتی یغما ایدر . حتی سنه‌لر اولوردی ، نفس پترسبورغده برپاسپورط یوز روبله (اونبرلیره) یه قدر صاتلوردی ، حکومت رجالی شرکته داخل اولمزسه ، پاسپورط پیاسه‌ده صوغان کبی صاتلماز . بیچاره ایله‌مسلمانلر دینی بروظیفه‌سنی ایفا ایتمك ایچون نه‌قدر حقارتلره هدف اولییورلر . بونلر هپ رسمی ونیم رسمی تحقیرلردر . حتی حجاج مسئله‌سنه عائد روسیه‌ده مخصوص رساله‌لر نشراولنمشدر . فورطوناتف دییورکه : « حاجی‌اره پاسپورط مسئله‌سنده مشکلات چیقارمق ایله مسلمانلرك مکه‌ده تجمع‌لرینه ممانعت اولنه‌بیلور . بونکله برابر قرانتنه‌یی‌ده صیقی قونترول آلتنه آلمه‌لیدر » . قاتله الله بوآدم حج ومسلمانلر نامیله یازدیغی اثرده بوندن اللی ایکی سنه مقدم بوسوزلری سویله‌مشدر .

هندستانده منور افکار

هندستانده منورافکار مسلمانلرك برقسم کلیسی دینیله‌جك درجه‌ده انکلیزاداره‌سندن غایت ممنون اولوب واستقبال مملکت ایچونده کندیلری هیچ بر کونا فکره مالك دکلدرلر، وقتیله انکلیز لسانی اوکرنمشلر ، واو لسان سایه‌سنده قوت لایموت رزقلرینی تأمین ایتمشلرده ، هندولره رغماً انکلیز اداره‌سینك هندستانده بقاسنه دعا ایدرلر ، بو آدملر فی‌الحقیقه منورافکارده دکل، یالکز انکلیز نعمتیله پرورده اولدقلری جهتله دوشونه‌بیله‌جکاری بر شی وار ایسه اوده ، آنجاق جاهلانه او نعمتك شکریدر ، ادارهٔ مملکت مسئله‌سنی کوزلرنده بیوتمشلر ، ناموس وحیثیت وغزت نفس معنالرندن تماميله بی‌خبر آدملردر . بنجه بو آدملر معذوردر ، هر نه قدر عددلری چوق ایسه بیله اعتبارلری آزدر . بونلرك فکریله مملکتك استقبالنه حکم ویریله‌مز .

برده اتحاد اسلام فکری مروجلری واردرکه ، بونلرك عددی آز اولمغله برابر مادی ومعنوی قوتلری، کندیلری ایچون بیوك برامیدلر تأمین ایده‌بیلور، بونلر میاننده غایت مقتدر وناموسلی وصاحب نفوذ آدملر واردرکه، حقیقةً شایان تقدیر وشکراندر. بونلر دائما علما ایله تماسده بولنورلر وکندیلریده غایت متمدین وحقیقت احواله بحقٍ واقف ، انکلیزلرك دسائس ملعنت کاریلرنیده ملته آکلاته‌بیلور آدملردر . هر نه قدر بونلر میاننده بعض متکبر ومتعظم ، دها اورته‌لقده پول یوق یمورطه یوق ایکن هندستانی فتح ایتمش کبی خیال ایدنلرده بولنورسه‌ده ، ینه سوزینه اعتماد اولنور مقتدرآدملر وامتك صلحاسی ، بو فکرده اولنلر میاننده دها زیاده کوریله‌بیلور .

هندستان منور افکاری یعنی علوم غربیه‌یه آشنا اولنلری بیننده جالب دقت برجهت واردرکه ؛ بونلر بزم روسیه مسلمانلری منور افکاری کبی ، فرنك البسه‌سی ، شابقه فلان ایله افتخار ایتمزلر . بونکده یکانه سببی انکلیزلرك هندستانده عدد اعتباریله آزلغی واخلاق اعتباریله کبر وعظمتلریدر . انکلیز امراسی هر مستملکاتده دائما ممتاز یاشار ، هندلی بر مسلمان ویا هندو ایله اختلاطه تنزل ایتمز ، روسیه‌ده ایسه اك بیوك بر والی ، اك عادی بر تاتار تجاریله تماسده بولندیغی کبی ، بر آز معروف اولانلریله عائله‌جه‌ده اختلاط ایدر وکیدوب کلورلر، بالطبع تاتار کنجلری ، کبارجه روس عائله‌لریله اختلاط ایدنجه ، هیچ اولمزسه البسه ایله اولسون بکزه‌مك وبکزه‌تمك هوسنه مغلوب اولورلر.

بوده بر امر طبیعیدر . معمافیه هندستانده شابقه‌لی فرنك البسه‌سنده مسلمانلره تصادف اولنورسه بیله ، کیمسه‌نك غرابتنی موجب اولمز ، زیرا هندستان اقوامنده رسمی بر سرپوش یوقدر. بزم تاتارلرك ایسه من القدیم محافظه اولنمش وملیتلرینه دلالت ایدر البسه وسرپوشلری عادتا مقدس کیدر، هر نه قدر مقدس دکل ایسه‌ده وقتیله روسلره مقدس اولارق طانیتمشلر ، حتی روسلرك محکمه‌لرنده ، بالخاصه ایمپراطورلر رسمی قارشوسنده هر روس تبعه‌سنه سرپوشنی چیقارمق واجب ایکن، تاتار مللی: توبه‌تای وقالپاغی ایچون آیروجه قانون وضع اولنه‌رق مساعده اولنمشدر، بو کون محکمه‌لرده ، حتی ایمپراطورك کندی قارشوسنده دخی بولنورلرسه تاتارلر مللی قالپاقلرینی چیقارمزلر .

بوندن ماعدا : موسقوه ، پترسبورغ ، تقریر کبی بیوك بلده‌لرده بر تاتار تجارت اثناسنده بیع منعقد اولدقده ، تأمینات بهی پاره‌سی مقابلنده اوچ بشیوز روبله بدلنده « توبه‌تای » نی براقه‌بیلور ، بر روسده بر توبه‌تایی تأمینات یرنده قبول ایدر. بوده غایت معروفدر و قطعیاً خلف واقع اولمامشدر ، بو جهتله‌ده روسلر مقدس طانیمشلر . حتی پترسبورغده برروس توبه‌تایی بیك روبله‌بدلنده‌قبول ایتمش، بر وقت معین‌ده منتظر اولمش، وقت موعودنده کلدیکی کبی پای تخت غزته‌لرینه مراجعت ایتمش، همان باتلغراف بیان معذرتیله جوابنی آلمش.

بوندن یکرمی بش سنه مقدم تاتارستانده شابقه تمام معناسیله علامت کفر ایدی . بو صوك سنه‌لردر بر آز مساعده‌کارانه مفتیلر ظهوری ، شابقه‌یه میدان ویردی . مع-مافیه تاتارلرده شابقه ینه منفوردر. اك سربست بر تاتار امامی شابقه‌لی مسلمانی کوردیکی زمان کندیده کیدیکی حالده ینه صیقیلور .

هندستانده بر عالم دخی شابقه کیه‌جك اولورسه بیله، کیمسه‌ده آنك کفرینه ذاهب اولمز ، روسیه‌ده تمام عکسیدر .

بومبایدن مفارقت تدارکلری

دها بر کون صوك دفعه اولمق‌اوزره واپور بیلاتی ایچون مولوی عبدالرحیم صاحب قاپوسنه کلدم، هرکس بیلاتلرینی آلوب کیتمکده ایدیلر . وبر چوق آدملرده پولیسلرك شرینه معروض وعبدالرحیم صاحب‌ده کوره‌بیلمك شرفندن محروم اولمشلردی ، بنده او محروملر صیره‌سنده بولنیوردم. قاپودن چیقمقده اولان برحاجی کوز یاشیله اغلایه‌رق قاچ کوندر بن بورایه دوام ایتدم ، بو قدر روپیه پاره ویردم، عاقبت بنی محروم ایتدیلر

دیه‌رك باغیره باغیره : یارین واپور قالقاجق ، ای مسلمانلر بوشنه وقتکزی ضایع ایتمه‌یکز ، بو ملعونلر بزی اغفال ایتدیلر ، فلان کبی فنا سوزلر ایله آغز طولوسی باغیرییور ، واپور بیلاتی قالمادیغنیده اچیق سویله‌مکده ایدی .

او اراده مولوی عبدالرحیم صاحبك معیتی سمسارلرندن برینی کوردم، کمال احترامله کندیلرندن رجا ایده‌رك اسمم عبدالرحیم صاحبك دفترنده مقید اولدیغنی دخی سویله‌دم ایسه‌ده ، مرقوم بزه هیچ باقمایوب قطعیاً بیلات قالمدیغنی ومولوی صاحبیده کورمکی ممکن اولمایه‌جغنی سویله‌دی. واورالرده بولنان انسان سورولرنده‌ده کیمسه قالمدی. بنده ارتق فوق‌العاده مأیوس اوله‌رق عودت‌ایتدم وعمر افندی‌یه‌ده حالمی‌بیلدیرمك ایسته‌مدم ذاتاً عمرافندی‌ده بنم آوجمه باقیوردی، فقط عمرافندی‌ایچون بیلاتی نقی‌زاده زین‌العابدین حاجیدن المشدم او جهت تأمین اولنمشدی .

ایرتسی کونی ۷ نجی ذی‌القعده صباح ایرکن واپوره ایندك ، عمر افندی اشیالریله برابر بزم چانطه‌یی دخی ایندبردك . کندم عمر افندی برادرمزی تشییع ایدر کبی بر بهانه ایله واپوره کیره‌بیلمك فکرینی تصمیم ایتمشدم، فقط اسکله‌یه واردقدنصوکره معلوم اولدیکه : او صورتله واپوره کیرمکده ممکن دکلمش ، هر کس برر برر تجیر وتنظیف بهانه‌سیله قالبردن کچردکدن صوکره واپوره براقیورلردی. بوحالی کورنجه عمر افندی‌یه دیدم : یولمز اوزوندر ، احتمال ارزاقمز آزلق ایدر ، بن کیدوب بر ازده نواقصمزی اکمال ایده‌یم ؛ بن شهرده ایکن ، سکا واپوره کیرمك صیراسی کلورسه ، سن بکا هیچ باقمه همان واپوره کیر. بنم چانطه‌میده برابر آل فلان دیه‌رك عمرافندی‌یه جیبمده بولنان پاره‌لریده ویردم؛ کندم اورادن صاووشدم. (اوراده برایکی ادمه عمر افندی‌یی آرقاسندن کوستروب توصیه ایتدم. مهتدی ژاپوندر ، بن واپوره یتشه‌مه‌دیکم تقدیرده اثناء سفرده معاونتده بولنمه‌کزی استرحام ایدرم دیدیکمده ، انلر مع‌الممنونیه برابرلرینه الاجقلرینی دخی سویله‌دیلر .

صفرالید جیبده بر پاره‌لر یوق ، قلب غایت منکسر، بر اللەدن ماعدا حالمی عرض ایده‌جك کیمسه‌م یوق کندیمی دوشونمیورم ، عمر افندی یاماواقا بنم نامه تا ژاپونیادن کلمش برمسافر بولنیوردی، مسلمانلغندن دها مهم Idéalite برچوق تصوراتك مقدمه‌سی ایدی . بو آدمی شو صورتله عینی جاهل مسلمانلر ایچنه صالیورمك ، او ذهنمده بیوتدیکم شیلرك اساسی صارصیوردی . نه چاره ایکیمزك بردن اوراده قالمامزده دها

بیوك مضرتلر ملحوظ اولدیغندن اهون شر اولەرق عمر افندی‌یی حجازه اتدم ، کندم غربتی اختیار ایتدم . کندم ایچون حجازه کیتمك ممکن اولمدیغی تقدیرده مکهٔ مکرمەده ساکن مجاورین کرامدن الشیخ محمد مراد افندی‌یه بر مکتوب ایله مقصدی آکلاتمق، وعمر افندی حقنده مکەده کوستریلەبیلەجکی مهم‌ذوات وجهتلری تصور ایدرك اسکلەدن شهره دوغرو کیتمکده ایدم. قلبمده غایت‌صمیمی برمناجات وکوزمده دانەدانه بورجاقلر ویولمده‌ده هپ واپوره اینمکده‌اولان حجاج ذوی‌الابتهاجه تصادف‌ایدییوردم، بنده قفامی قالدیروب قارشیمدن کلن ادملره باقەجق قدرده بر طاقت قالمامشدی. دیرکن بری غایت یوکسك سس ایله «السلام علیکم» دینجه قفامی قالدیروب وعلیکم السلام دیدم . غایت ملایم ومتبسمانه بر طور ایله عادتا بنی بیلور وطانور بر ادم کبی یوزیمه باقیور بر بخارلی حاجی ، مصافحه ایدەرك حال احوالی صورشدق ؛ همشهریمزك الی المده ایکن قلبمده پارەدن بر مسرت حس ایتدم . نه ایچون شهره دوغری کیتمکده اولدیغمی صوردی ؛ عجزمی‌سویلیەرك دردمی‌ا کلاتدیغم کبی بخارالی همشهریمزاوچقورندەباغلی چیقنی چیقاردی. هر نه وار ایسه جدەده اعاده ایتمك اوزره قرض حسنه اولەرق هپسنی بردن بنم الیمه ویرنجه ، ارتق کندمدن کچدم ؛ ذاتاً طولمش کوزلرم تحمل ایدەمدم . (لزومسز بر سؤال) بنی طانیرمیسکز ؟ جواب مؤمن اولدیغکزه امنیتم برکال . . . ارتق لسانم طوتولدی . پارەیی الدم دیز باغلارمده چوزلدی . یره اوطوروب بر دها اغلادم .

بو خصلت ، بو مزیت هر ملتده اولامز ، بلکەده تصور بیله اولنەمز، اورتالقده اسلامیتدن باشقه علاقەمز یوق ، پارەیی نه او صایدی ونەده بن ، یکدیکرمزك اسمنی دخی‌بیلمیورز. اورادن واپوراسکلەسنه کلدك، بزم‌عمرافندی واپوره‌کیرمش بولنیوردی. حجاج صیرەسیله کیرمکده ، بزم بخارالی همشهریمز ، تبخیرات ومعاینه دائرەسنه کیتدی ، بنده بیلات المق اوزره واپور اداره شعبەسنه کیتدم .

آرقامدن برصدا مولوی صاحب! بنده بوخطاب بکا اولەبیلەجکنی دوشونەمیوردم ، آژاندەیه دوغری قوشمقده ایدم ، بری کلدی اوموزمدن یاقالادی «السلام علیکم» سزی مولوی عبدالرحیم صاحب ایستیور ، دینجه مترددانه دوشوندم ، معاملەلری قلبمی رنجیده ایتمشدی، فقط قصور کیمکدر معلوم دکل ، یا آژاندەده بیلەت بولنمزسه ، بو جهتلری ملاحظه ایدەرك عزت نفسدن واز کچدم ، عبدالرحیم صاحب حضورینه کیتدك ، برآز اعتذار بعدنك برنجی قارادن ایکی بیلەت ویردیلر ، بنده

(بیله‌میورم نه حالدر یاربی) دیدم : بکا بربیلت کافی ، بوبیلتی دخی آلمازدم ارتق سزك خاطرکز ایچون قبول ایدییورم ، یوقسه شمدی احتیاجم دفع اولنمشدر .

اورادن دوغری تبخیرات ومعاینه دائره‌سندن کچه‌رك واپوره کیردم، تبخیرات دائره‌سنده بیچاره حاجیلره یاپلقده اولان حقارتلره انسانك یوره‌کاری پارچالانیر فقط بن او لوحه‌یی قاپالی کچه‌جکم .

واپورده بزم عمر افندی بنی استقبال ایده‌رك (بنم احوالمدن بی خبر) نه کتوردك ؟ دیدی ، بنده هیچ الدیرمادم ، هر شی واپورده بولنورمش کبی دوغری قارایه کلدك . برنجی موقع یولجیلرندنز دکلمی ؟ قارامز بر اوطه‌دن عبارت جهنم قدرده صیجاق یاتاق وار نه‌ده دوشـه‌مهٔ تام تاقر تاخته‌دن ماعدا برشیلر یوق، ایشته حاجیلره تعظیم ، او پاره‌لره بدل تحقیر ، برنجی قارا دکلمی؟ برنجی قارا دیمك ـ شمدی واپور انباری ، فرنکلر کزدیکی زمان بوراسی برنجی قارا ایدی معناسنده‌در . یالکز بزه عائد اولان قاراده بویله ظن اولنماسون ، عموم قارا اوطه‌لری برحالده‌در ، قافله سالارك قاراسیده بزمکیدن فرقلی دکل ، هندلی دوقتورکده قاراسی عیناً بزمکی کیبدر ، پاره برنجی قارا ایچون النمش ، موقع ایسه انبار یرنده تدارك اولنمش ، کورته یولجیلری هیچ اولمزسه هوادن استفاده ایدرلر ، بزم ایچون هواده یوق ، یتاغی اولانلر کندی یتاغنی سردی بهمه حال برشیئه بکزتدیلر ، بنده ایسـه یتاقده یوق ، چانطه‌یی باش التمزه قویدق . صفای خاطرله کیده‌جکدکز، واپورمز اقشامه قدر حاجیلری تمامیله الدی، اذانه برساعت قاله‌رق بومبای اسکله‌سندن حرکت ایتدی. یوکسك صدالر ایله (بسم الله مجریها) آیت جلیله‌سی اوقوندی . واپور اساسا غایت کوزل ، اون التی میل یولی وار ایمش ، فقط اون میل اوزرنده برقرار ایله تحریك چرخ ایتمکده ایدی . یولجی کاملا حجاج ذوی الابتهاج اولوب ، بونلرده عمومیتله هندلی : اکثریت بنغالیلر ، حیدر اباد دکنلی، اوچ بش بخارالی ، اون قدرده عرب بر ژاپون وبرده تاتار بولنیوردی ، مجموعی بیك یوز اللی بش (١١٥٥) حاجی ایمش . مع مافیه غایت سربست واپورك هر طرفنده حجاج استراحت ایدییور ، واپورك وسعتی مساعد اولوب کیمسه کیمسه‌یه مزاحمه ایتمزدی .

بالاده دخی ذکر اولندیغی کبی واپور نظام الدکن حجاجنه مخصـوص اولدیغی جهتله یولجیلر کاملاً مجانا قبول اولنمشلر . مع‌مافیه اغنیاسیده وار ، فقراسی اکثریتی تشـکیل ایدییوردی . بزم واپوره بیندیکمز زمان واپورك هر طرفنده نظـافت فوق‌العاده کوزه

چارپیوردی، هوا غایت‌لطیف بعدالمغرب کوزل ماهتابده وار، حجاج یکدیکرینه سفرلری تبریك ایتمکده ، برطرفدن ذکر تلاوتلر اذان وقامتلر توالی ایدییوردی . یاتسو نمازی قلندیغی کبی هرکس یاتدی اویودی ، کمی طائفه‌لرندن ماعدا آیاقده برجان قالمدی ، زیرا او تجیرات ، او زحمتلر ایله قالبردن کچه‌رك واپوره کیرمه‌لرنده هرکس یورلمش بی‌تاب اولمش ، کیمسه‌ده طاقت قالمامش .

ایرته‌سی کون صباح نمازندن صوکره واپورك هرطرفنی دولاشدم برکون اول کوردیکمز واپوره هیچ بکزه‌میور ، هر طرفی پیسلك نجاست قاپلامش ، آیاق باصه‌جق یر یوق ، کیمی اوتوردیغی یرده ایشه‌مش ، کیمی یاتدیغی یرده دها بیوکنی یاپمش ، استفراغ فلان هیچ‌قالمش، حجاج ذوی‌الابتهاجك قسم‌اعظمی یاتیور، نمازه دخی‌قالقمدی، قالقانلرده کیمی اودون قیرییور وکیمی‌ده خمیر اوغرییور . واپور اوزرنده برطاقم دمیر اوجاقلار قورولمش، غریب غریب حاللر. حجاجك حالی لایقیله دوشونه‌جك‌اولورسه‌ق لفظ‌معنایه هیچ اویمیور. یولجیلر عمومیتله حجاز مغفرتطرازه‌کیتمك اوزره یوله‌چیقمشلر؛ واپور اوزرنده نمازدن اول دوشوندکلری شیلر یمك اولمش، عبادت یرنده بوغاز اولمش، نظافت یرنده خباثت اولمش ، هرچه « انماالاعمال بالنیات » دیه‌رك توجیه ایدرسه‌ك برآز خفیف‌لشیر. بومابدن مفارقتمزك ایرته‌سی کونی یولجیلردن بری وفات ایتدی، ۹۳یاشلی بنغاله‌لی براختیار ایمش، رحمة‌الله علیه. حجاج بیننده کیمسه‌سی اولمدیغی جهتله، واپورده کندینه یقین اولنلر غسل ایتدیلر ، تکفین ایدرکن آیاقلرینه دمیرلری باغلادیلر، جنازه نمازینی قیلدق همان دکزه آتدق ، آیاقلرنده اولان دمیرك ثقلتی دیم دیك قعر دریایه چکه‌جك اما ، بالقلرده آرقاسندن صالدیردیلر ، بیلمام حصه‌لرینه برشی اصابت ایدوب ایتمایه‌جکی مجهولدر. مع‌مافیه‌قلبه‌خیلی آغرکلیورمش،چوق‌ادملرك‌متأثراولدقلری کوزوکدی.

قافله سالار واپور اوزرنده

غایت خوش آدم ، واپور اوزرنده حجاجه لطف ایله معامله ایدیدییور ، کندی ایکی اوچ آدمی باشنه توپلار، دائما انکلیزلرك ظلمندن شکایت ایدر ومسلمانلرك حیاتی خلیفهٔ روی زمین محمد رشاد خان حضرتلرینه محبت ایله دائم اولور . کبی سوزلر ایله هروقت نصیحت ایدر، هرزمان قرانتنه‌دن شکایت‌ایده‌رك قرانتنه‌نك اورتالقدن قالدیرلمه‌سی‌ایچون چالشمق مسلمانلره لازم واجب اولدیغنی سویله‌یه‌رك ، مکه‌یه واردیغمز کبی خلیفه‌مزه برعرض حال یازوب ویره‌جکنی، اکر طاتلیلق ایله قالدیرمق ممکن اولمزسه جهاد اکبر

ایله مکلف اولاجغمزی حجاج کرامه سویلر دورور . اراده صیره‌ده برکره (کلمتان حبیبتان الی الرحمن خفیفتان علی اللسان ثقیلتان فی المیزان سبحان الله وبحمده سبحان الله العظیم) دیر . صوکرا تکرار نصیحت ایتمکده دوام ایدردی .

بر آرالق مولوی عبدالرحیم صاحبه اعتراض مقامنده حاجیلرمزك حاللرینی واپور - جیلرك بزه قارشی معامله‌لرینی کوسترەرك ، دکل اوچنجی موقع یولجیلری ، بزمکی برنجی قارا یولجیلری‌یز ، عددمز محدود ، هپ معتبر ادملر اولدیغمز حالده یکرمی‌درت ساعت ظرفنده واپورك ابدستخانه‌لرینی ، وبانیولرینی نه حاله کتوردیکمزی ، شمدی‌یه قدر ابدست بوزماسنی‌دخی اوکرنه‌مدیکمزی سویلیه‌رك ، بزده بوحال دوام ایدرسه قرانتنه‌دن قورتیله‌بیلمك امکانی پك بعید اولدیغنی سویله‌دم « النظافته من الایمان » بونلری بیلمك ایچون علم لازم ، ایشته قرانتنه‌نك قالدیرلمه‌سنی ارزو ایدرسه‌ك ، اولا بزکندی طرفمزده بولنان اسبابی دفع ایتمك لزومتی و امثالی بر چوق شیلرك بزه عائد اولان جهتلرینی سویلدم . مولوی عبدالرحیم صاحب خیلی هوشیار ادم ، درحال بونلری اکلادی وبر مدت تفکر بعدنده دیدی : من جهته قصورمزی اعتراف ایدرك اصلاح نفس ایچونده غیرت ایده‌لم ، فقط اوروپالیلرك بوصورتله حقارتلرینه‌ده تحمل جائز اوله‌مز . بن آراده صیره‌ده اعتراض ایتمکله برابر مولوی عبدالرحیم صاحبك بو صورتله تلقیناتده بولنمه‌سنی چوق ارزو ایدردم ، واپور اوزنده بولنان حجاج کرامده کندیلرینه چوق حرمت ایدر وسوزینه اعتبار ایدرلردی ، وشو سببه مبنی‌ده مولوی صاحبك حاجیلره هرنه سویلرسه مقبول اوله‌جغی محقق ایدی وحاجیلرکده کوزلریله مشاهده ایتدکلری شیلردن بحث ایدردی ، بومبای‌دن واپوره رکوب زماننده یاپدقلری حقارت ومظالمی تعداد ایدر ، وبونلره مقابله‌ده عجزمزی بیان ایده‌رك ، انجق خلیفۀ معظم وحال حاضرده دین مبین حامیسی سلطان محمد رشاد خان حضرتلرینك فرمان همایونلریله بو بلیه‌دن قورتیله‌بیله‌جکمزی تکرار ایدر دورووردی .

اون دورتنجی ذوالقعده عدنه کلدك ، بوراسی عثمانلی مملکتی انکلیزلرك کومر دپوسیدر دینیله‌جك اولورسه جائز اوله‌بیلور . بوتون مملکتده برتورك یوق ، اوچ بش انکلیز وار ، قالانی هپ عرب ، هرعربده برماکنه‌در . سیم سیاه قویرجق صاچلی عربلر ، حبش وبربری کافه‌سی همان عملی برانکلیز اولمش دینلورسه جائزدر ، حاجیلره دیك‌دیك معامله ، فنا فنا سوزلر ، انکلیزلردن زیاده بونلرك معامله‌سی انسانك کوجنه کیدییور .

بر طاقم جاهل آدملر مادةً ومعناً انكليزلشمش‌لر ، بالطر چپلاق ، يالين آياق ، فقط هر ايشی بيلور وهرنه بيلورسه ياپار غايت فعال صوك درجه‌ده استعداد فطری‌يه مالك آدملر . اوفاق استمپوطلری ، موشلری ، ريختملری ، الكتريق‌لری ، تلغرافلری ، تلفونلری ، وهرنه وارسه هپسنی او چپلاق بالطرلی انسان سوپرنديلری ، برانكليزك تحت امرنده تدوير ايدوب دوريورلر . انسان بو حال‌لری مشاهده ايتدكجه حيرتلره دوچار اوليور ! بواستعداد نه ؟ وبو اسارت نه ؟

عدن كاملاً برمسلمان مملكتی اولوب اكثريت شافعی وحنبلی مذهبليدر . صوكره زيدی واسماعيلی‌لر وار ، بيوك بر تجارت ليمانی اولديغی جهتله تجاران معتبرانده وار ، مع‌التأسف بونلرك كافه‌سنی استه‌ديكی كبی اداره ايتمكده اولان برقاچ انكليز مأموريدر . بوراده واپورك توقفی پك آز برمدت اولديغی جهتله طبيعيدركه هيچ برشی اوكرنمك ممكن‌اولمدی واوكونی بحراحمره دوغری حركت، كيجه‌ياريلرنده‌اولاجق (باب‌مندب)دن ايچری داخل اولدق ، عربلر باب اسكندر دخی ديرلرمش . ١٧ نجی ذوالقعده قمارانه كلدك . بوراده واپورمز ساحله يناشمادن دكزده بر ايكی اوفاق حرب كميلری حاجيلرك كوزينه چارپدی ، عثمانلی بايراغی ايله حرب كميسی كورمك چوق تحف اولورمش ، حاجيلر عموميتله او طرفه هجوم ايتديلر ، كيمی دعا ايدييور ، كيمی آغلايور ، كيمی‌ده الله‌ينصرالسلطان دييور . هركس كنندن‌كچمش واپورمزده يان‌ياتمش، كيمسه‌ده‌نه‌اولديغی بيلميور . واپورك قاپتانی حاجی بابالری اعتداله دعوت ايدييور، دمير آتاجق يرآرايور. واپورك استقامتنی بوله‌ميور ، چوق غريب برحال اولدی. نه‌دن صوكره قاپتانك سوزی آكلاشلدی ، هركس يرينه كيتدی ، واپورده دميری آتدی قارانتنه‌يه چيقاجغز . بزدن مقدم دخی بورايه حاجيلرينی بوشالتمش برقاچ واپور كوزكيوردی .

حجاج قمارانده

بن‌قاران نره‌سی اولديغنی وكيمك نه‌سی اولديغنی پكده خاطرلايه‌ميوردم. عمرافنديله برابر اشيالرمزی قالديره‌رق قارايه چيقدق، قرانتنه موقعنه كلديكمزده تبخيرخانه‌قاپوسنده ايری بويلی برخرستيان قاريسی نظرمزه چارپدی . عمر افندی بكا صورييور : بوراسی عثمانلی اولكه‌سی دكلمی؟ بنده دييورم: بيلمم. اوآراده باشی آچيق بركنج قاپويه‌كلدی، سيماسنه دقت ايتدم، توركه بكزتدم. اوده بزه دقت ايله باقدی، قلبنده برشی‌خرپه‌لادی،

صبرایده‌مدی ، بانمزه کله‌رك تورکجه‌یه نه‌لی اولدیغمزی صورنجه ، آرتق بزده فوق‌العاده ممنون اولدق ، همان اسمنی صوردم ، فوأد دینجه آرتق بزدن اولدیغنه شبهه‌مز قالمدی ، اوده بزه صارلدی ، لازم کلن معامله‌یی کوردیلار اشیالرمزی وردیانلر ایله مجبسمزه یوللادیلر ، اوراده بزم ایله برابر قاپانه‌جق دوقتورك عثمان شکری بك نامنده بری اولدیغنی سویلادیلر.

هر نه قدر قرانتنه اولسه بیله کندی مملکتمز اولدیغنه قلبلرمزده برقناعت تامه حاصل اولدی ، همان دوقتور شکری بکی بولدق ، آنکله‌ده یوز سنه‌لك براحباب کبی قوقلاشدق ، حاجیلر کاملاً تبخیراتدن کچدیکی کبی وقرانتنه محلنه یرلشدیلر. قرانتینه‌قوغوشلاری غایت کوزل قامشدن یاپلمش عشه‌لر . دیرکن اذان محمدی اوقوندی مسجدك وجودندن خبردار اولدق ، بقالی دخی مسلمان ، هرشی وار ، اوجوز ، دوغریسی ممنونیت فوقنده ممنونیتلر. عمر افندی یاما اوقایی دوقتور شکری بکه تقدیم ایتدم. اك اول برنجی صحبت چوق غریب حالت روحیه .

ژاپونیه‌ده اسلامیتك انتشاری ممکن اولوب اولمدیغندن بحث اولنیوردی ، بنده منفعت سیاسیه کوستریله‌بیلندیکی تقدیرده ژاپونلرده اسلامیت کمال سهولت و موفقیت ایله انتشار ایده‌بیله‌جکنی سویلادم ایسه ، شکری بکك خاطرینه : میقادونك شرف اسلام ایله مشرف اولوبده خلافت دعواسنه قیام ایده‌بیلمك احتمالی طلوع ایتدی . واستشهاد مقامنده خدیو مصرك دخی بویله برنیتده اولدیغنی واونیته مبنی بو سنه (یعنی ۱۳۲۷) خدیونك حجازه کلمك اوزره نیت ایتدیکنی‌ده علاوه ایتدی . بن بشقه‌سنه تعجب ایتمیورم ، یالکز تعجب اولنورکه : نصل اولییورده بوکبی فکرلر قلبلرده طلوع ایدییور ، خدیو حقنده تصور اولنه‌بیلسه بیله ، میقادو حقنده نصل تصور اولنور ؟ خلاف فرض اولارق ، بویله بر امر واقع قارشوسنده کندیمزی تصور ایده‌جك اولورسه‌ق ، عجبا نه قدر زیان ایدردك ؟ منفعتی مضرتی تلافی ایتمزمی ایدی ؟ بن بوجهتلری چوق دفعه‌لر دوشوندم برتورلی عقل ایردیره‌مدم . معمافیه عینی اعتراضلره بالآخره اسلامبولده دخی برقاچ دفعه‌لر معروض قالدم . دوربین ودور اندیش آدملرك خاطرینه کلورمش . بن قطعیا بویله بر شی تصور ایده‌مم وایده‌جك اولورسه‌م هرکس قهقهه ایله کوله‌جکنده شبهه یوقدر .

قرانتنه‌ده بش کون :

قماراندە بش کون احتیاط تحفظ اولنه‌جق ، حجاج بیننده قطعیا خسته‌لق علامتی یوق. حجاج کرام ، بیچاره مخلوقات ، انسان سوروسی ، ایچلرنده قاچ یوز سنه‌ده بر دفعه برتك

مولوی عبدالرحیم صاحب ظهور ایتمش، اوده قرانتنه نه‌در ونه اوله‌جق دیه برقاچ سوز سویله‌مش وبشقه‌لری او سوزلری دیکله‌مك اقتدارینه دخی مالك دکل .

مع مافیه قمارانده بولندقجه قرانتنه‌یه معترض ادملر قطارنده عمر افندی ایله بزده بولندق ، مولوی عبدالرحیم صاحب شکایتلرینی برقاچ کره دیکله‌دکدن صوکره بر کون بزده دوقتور شکری بکدن قرانتنه حقنده استضاحده بولندق وبروجه آتی برمعلوماتده ایدنه بیلدك :

قرانتنه صحت عمومیه‌نك محافظه‌سی ایچون دوشونلمش برتدبیر ایمش . هندستان قولرانك یوواسی اولدیغی فناً ثابت اولدیغی جهتله، اوراده کوکلشمش قولرا میقروبلرندن (کوزی اچیق) بردانه‌سی حجازه کیتمکده اولان حاجیلرك برینه یاپیشه‌بیلمك احتمالی وار ایمش ، اکر بر تك میقروب حجازه نیت ایدوبده حاجیلردن بریله یوله چیقمش اولورسه ، (معاذالله) او تك میقروب ، حاجی بابانك وجودنده تربیه اولنه‌رق یدنجی کونی تمام میدانه چیقه‌بیلور ایمش، میقروبك ادم اولوب میدانه چیقماسی ایچون فن یدی کون مدت تعیین ایدرمش ، ایشته شو احتمالدن احتراز ایچون ، بزم بومبایدن قمارانه قدر کچیردیکمز وقتك فوقنده برده احتیاط اولارق دها بش کون تقدیر اولنورمش بومدت ظرفنده حاجیلر بیننده قولیرا ظهور ایتمزسه ، حجازه نیت ایتمش میقروبك یوقلغی تحقق ایدرمش ، حاجیلریده صالیویررلرمش .

(معاذالله) قولرا میقروبی بولنورسه ، حاجی بابالرك پیسلکلرینك معاونتیله همان قولرا توسع ایدرمش، واو یوزدن یوزبیکلرجه ادم أولمك احتمالی وارمش. دوقتورلرده غیرت ایدرلرسه قولرانك توسعنه میدان ویرمزلرمش .

بوصورتله تدابیر صحیه عموم آوروپا دولتلرینك قراریله اتخاذ اولنورمش ، بو صحیه اداره‌سنده عموم دولتلرك مرخصلری وار، بومرخصلرده دائمی‌ابدیدر، بونلرك مجموعی یوزلرجه بلکه بیکلرجه ادمدر ، هرسنه حاجیلردن النمقده اولان صحیه پاره‌سندن کلیتلی معاشلر الییورلر، وایسته‌دکلری قدر حاجیلره تصرف ایده‌بیلمك اقتدارینه حائز ایمشلر.

دوقتوردن الدیغمز معلومات بو قدردر .

قمارانده انکلیز قونصلی وعمر افندی .

انکلیز قونصلی «ویانه» واپورنده حاجیلر بیننده ژاپونیه‌لی برمهتدی اولدیغی خبر المش ، وبو ادمك نه سببه مبنی مسلمان اولدیغی ونه ایچون حجازه کیتمکده اولدیغی

اوكرنمك ايچون بزم ايله ملاقات ايتمك ايسترمش. عمر افندى كسترمه اوله‌رق كنديننك توركيا طوپراغده بولنديغنى وانكليز قونصلسى ايله هيچ بركونا آليش ويريشى اولمديغنى وملاقات ايتمك ارزوسنده بولنمديغنى جواب ويردى. اوده سكوت ايتدى.

انكليز قونصلسى ومولوى عبدالرحيم صاحب:

حجاج كرام قرانتنه يرنده دمير پارماقلقلر ايچنده محبوسدر. بركون انكليز قونصلسى حيدر آباد دكن حاجيلرينك رئيسى قافله سالار مولوى عبدالرحيم صاحبى دمير پارماقلق خارجندن كلوب كورمك ايسته‌ديكى بزم اطبا طرفندن مولوى صاحبه تبليغ اولندى، تعيين اولنمش وقتنده ينه بزم دوقتورلر طرفندن قونصلوس جنابلرينك كله‌جكى وبالاخره پارماقلق خارجنه كلديكنى ومنتظر اولديغنى اخبار ايتديلر. مولوى صاحب هيچ استعجال ايتمدى، بتون معناسيله وقارنى محافظه ايده‌رك قوغوشندن چيقدى ومعيتى هيئتى وترجمانيله برابر ايكى يوز آديم بعد مسافه‌ده پارماقلق خارجنده منتظر اولان قونصلس جنابلرينه دوغرى غايت ياواش برطورتأنى ايله يورودى، هيچ تلاش واستعجال اثرى كوسترمدى.

قونصلس پارماقلق خارجنده ومولوى صاحب داخلنده آرالرى اوچ قوس طولنده برمسافه‌ده توقف ايده‌رك سلاملاشدقدن صكره، قونصلس طرفندن برنجى سوز اولمق اوزره: بن انكلتره دولتى تبعه‌سنك حقوقنى محافظه ايچون بورايه تعيين اولنمش قونصلس فلان فلانم، جقكزده رعايتسزلك فلان اولورسه بكا سويله‌يكز، بن سزه لازم اولان حرمتى تأمين ايچون ايجاب ايدن تشبثده بولنورم.

مولوى عبدالرحيم صاحب: بزم شو صورتله قرانتنه‌ده مجرملر كبى پارماقلق داخلنده محبوس بولنمه‌مز، بزم ايچون اك بيوك حقارت واك بيوك حرمتسزلكدر، بونك رفعى ايچون تشبثده بولنورسه‌كز يالكز بن دكل، عموم مسلمانلر سزه وانكلتره حكومتنه منتدار اولورلر.

— : بو بنم وظيفه‌م خارجنده اولوب عموم دولتلرك قراريله بالاتفاق تعيين اولنمش برتدبير صحيدر. بن دكل، كيمسه‌ده بوخصوصه عائد برسوز سويله‌يه‌مز.

— : او حالده بنى نه ايچون بورايه چاغردك، بزسوزمزى ديكله‌يه‌جك آدم بولورز، بزم سوزمزى خليفه‌مز ديكلر، اوده ديكله‌مزسه الله ديكلر، زمان كلورسزده ديكلرسكز.

— : اوله‌بيلوركه بوراده مأمورلر سزه لايق اولان حرمتده قصور ايدرلر، بنده سزه معاونت ايده‌رم ظننده ايدم.

— : سز بزه بو مرحمتی هندستانده کوسترسه‌کز دها مناسب اولوردی، هندستانده قائمزی ایچرسکز بوراده مرحمتدن بحث ایدرسکز . دیدی کیری یورودی . قونصل جنابلریده همان عودت ایتدیلر. بعض آدملر قونصلس جنابلرینك حدتی‌موجب اوله‌جغنی ظن ایتمشلردی ، فقط هیچ سس صدا اولمدی ، اویله‌جه قاپاندی کیتدی .

مولوی‌عبدالرحیم صاحبك فکرندن دونمك‌احتمالی یوق، قارشوسنده‌کیمی کوره‌جك اولسه ینه قرانتنه‌دن بحث ایده‌جکدی ، قونصل جنابلرینه سویله‌دیکی سوزلرده غایت طبیعی وهر کون سویله‌مکده اولدیغی سوزلردی، بلکه هر کون دها فضله‌سنی سویله‌ردی جهاد اکبر دیردی ، قونصله اونی سویله‌مدی .

قرانتنه حقنده بنم فکرم :

قرانتنه هر نه قدر ظاهری بر تدبیر صحی ایسه‌ده اساساً بر ملعنت سیاسیدر . فقط مع‌التأسف بزم عثمانلی حکومتی رجالی ودوقتورلری بونك‌جهت سیاسیه‌سندن تماماً غافل وجاهلدرلر . من‌القدیم والی الآن یالکز بر تدبیر صحی نظریله باقمشلر وباقمقده‌درلر . اوروپالیلر ایسه صحتدن زیاده سیاسی جهتنه اهتمام ایتمشلر وایتمکده‌درلر .

بن بو خصوصده فنه دکل ، دلیل اولارق مشاهداتمه مراجعت ایده‌جکم .

روسیه‌ده روس حکومتی رجالی حجاجه مخصوص بر چوق تدبیرلر دوشونمشلر ، ومسلمانلری حجدن منع ایتمك چاره‌لرینی دوشونه‌رك بر چوق اثرلر یازمشلر ، بالجمله او اثرلرده یازلمش ماده‌لرك بری قرانتنه مسئله‌سیدر . حتی لدی الایجاب ساخته قولرا ایجاد ایتمك دخی او تدبیرلردن بری اولارق کوسترلمشدر . بوندن ماعدا عملی اولارقده فعلاً هرسنه رجب ابتدالرندن اعتباراً مطلقا روسیه‌نك برولایتنده قولرا باش‌کوستریردی، بر زمانلر حاجیلر روسیه‌دن رجب شریف شعبانده حرکت ایدرلردی، اوسنه‌لرده روسیه‌ده مطلقا رجبده قولرا اثری کورلمکه باشلاردی. بوصوك سنه‌لرده حجازتیمور یولی مناسبتیله یوللر قصه‌لدی ، رجبده کیمسه پاشاپورط آلمیور ، قولراده : رمضان وشواله چکلدی . قولراده مسلمان اولمشدی ، مطلقا آی حسابیله کلوردی .

بر آرالق مسلمانلر بونکده چاره‌سنی دوشوندیلر حجاز پاسپورطی آلماز اولدیلر ، ممالك خارجیه پاسپورطی دیدیلر آلدیلر ، حجازه کیتدیلر ، قولراده آیینی شاشیردی . صوکره حجازدن عودت ایدنلره تعیین اولنمش قرانتنه‌یه کلنجه بونلرك اکثری قانونی دکلدر . قرانتینه قانوننامه‌سنده بر ماده واردرکه ؛ «امراض ساریه ایله بولاشیق بر

مملكتدن چیقمش آدملر ، صحت عمومیه‌نك محافظه‌سی ایچون ، قرانتنه تحفظخانه‌سنده مدت معینه ظرفنده لازم اولان معاملهٔ قانونیه‌یه تابع طوتولور » دیکر بر ماده دخی واردر : « بر تحفظخانه‌ده معاملهٔ لازمه ایفا اولندقدن صوکره، او آدم تکرار بولاشیق بلده‌یه کیرمدکجه ایکنجی کره قرانتنه معامله‌سنه تابع طوتولماز » بوده بر مادهٔ قانونیه‌در. حالبوکه بزم حاجیلر مکه‌دن چیقارده طورسیناده قرانتنه رذالتنه تحمل ایدر، اورادن بیروته کلیر، بردها قرانتنه قاتلانیر؛ اورلایه کلیر، بر دها طوتولیر، روسیه‌یه کیده‌جك اولورسه (فیئودوسیه) که‌فه‌ده بر دها تحفظخانه‌یه کیدر، حالبوکه بونلرك هیچ بری قانونی اولمدیغی کبی صحی‌ده دکلدر. حتی برزمانلر اویله رزالتلر واردی‌که، عقل قطعیاً قبول ایتمزدی : اسلامبولدن برمسلمان روسیه‌یه کیده‌جکسه ، هر نه زمان اولورسه اولسون ، مسلمان اولدیغی ایچون مطلقا قرانتنه‌یه تابع توتولردی . واپور طولوسی یولجی آدسه‌یه کلور ، یوزلرجه قدسدن عودت ایتمکده اولان پیس موندار چیرکین روسلر وار ، کیمسه قرانتنه‌یه کیتمز ، ایچنده برتك مسلمان اولورسه او مطلقا قرانتنه‌یه تابع اولوردی. استر اومسلمان برنجی قمارا یولجیسی وتمام معناسیله ژیندلمن اولسون. بوده هیچ اولمزسه‌اون سنه دوام ایتمشدر . بالآخره آرتق بونك هضم اولنه‌مز درجه‌ده صراحتنی کندیلریده حس ایتدیلر وبرچوق کورولدیلرده کچردیلر ، شیمدی بر قاچ سنه‌دن بری قرانتنه‌لری حجاجك عودت زماننه حصر ایتدیلر . قدسدن عودت ایتمکده اولان خرستیانلر حالا هیچ برده قرانتنه‌یه‌تابع دکلدر. اسلامبوله‌ده‌چیقارلر، اسلامبول سوقاقلارنده استه‌دکلری کبی دولاشرلر ، بزم صحیه مأمورلرینك خبری بیله اولمز . زیرا خرستیاندر . سوقاق اورطه‌سنده قولیره‌دن که‌برسه دخی برتورك مأموری برشی دیه‌مز. اکر مسلمان اولسه آمان یوز بیك تدبیرلر ، قوردونلر ، بیچاره تورك دوقتوری بوتون اعتقادیله فنه خدمت ایتدم ظن ایدییور .

انکلیزلره کلنجه: آنلر قولیره میدانده کوزلرینه دیکه‌رك، بن قولیرا میقروبی‌یم دیه کندی اغزیله سویلایه‌رك کلسه دخی، ایچنده منفعت سیاسیه‌لری اولمدقجه تصدیق ایتمزلر. مکه‌ده یوز بیك آدم وفات ایدرسه بیله ، حجازدن هندستانه عودت ایدن حاجیلره قرانتنه یوقدر . صوکره هندستان داخلنده حیدرآباددکنه کیده‌جك شمندوفر یولجیسنه اوچونجی موقعده کیدرسه مطلقا قرانتنه هر زمان وابدالآباد واردر .

بونلری شو صورتله مقایسه ایدرده جزئی بر محاکمه‌یه مالك ادم اولورسه ، نه قدر غافل اولسه دخی کورنی رشوت ایله قاپاتمزسه کوره‌بیلور .

بیچاره حکومت عثمانیه اطباسی، کورکورینه فن‌نامنه قربان اولور، موازنه ومحاکمه‌دن عاجزدر ، مادی ومعنوی دولته زیان اولدیغنی تصور ایده‌مز .

١٨٩٦ سنه‌سنده حجازدن عودتمده شویله بر مشـاهداتم اولمشدی : سنهٔ مذکوره‌ده بندن مقدم با دفتر اون سـکز بیك یدییوز اون دورت حاجی طور سـنادن کچمش ، بونلرك کافه‌سی مصرغروشی اولمق اوزره آلتمش غروشدن قرانتنه پاره‌سی ویرمشلردی، یالکز سکز آدم پاره‌لری بولنمدیغی جهتله مجاناً کچمشلردی .

عینی سنه‌ده بیروتدن، بزدن مقدم سکز بیك آلتمش دورت آدم کچمش ، بونلردن یالکز اوچیوز اون دورت آدم قرانتنه پاره‌سی ویرمشدی، متباقی کافه‌سی مجاناً کچدکدن ماعدا ، خزینهٔ دولتدن یمشلر ایچمشلر . بونکده نامنه مرحمت دیمشـلر . حج اغنیایه فرض اولوب فقرایه فرض اولمدیغی حالا دوشونه‌میورلر .

بوده کوسترکه مادةً دخی استفاده اصولنی بیلمیورز، یالانجی مرحمتمزی اورتالغه سوروروز، دولت علیه اولـکه سنده صحیه نامنه یوتدیردقلری تدابیری، کندیلری فرنـرکلر کندی مملکتلرنده قطعیاً اتخـاذ ایتمزلر . مصرده تدابیر صحیه قطعیاً یوقدر ، حالبوکه بر فلاح چوجغنك کوزنده طوپلانمش سیوری سینه‌ك بزم آیاق یوللریمزده بیله بولنه‌مز. هندستانده هر یرده او قدرجق پیسلـکلر بولنور ، ذاتاً هر نره‌ده غلبه‌لق اوراده پیسلـکدر . بزم استـامبولده نشـان طاشنده تشویقیه محله‌سنده اسکدارده ، حیدر پاشاده، ارن کوینده، من‌القدیم غایت تمیزلکدر . پتربـورغده شیمرباقوف سوقاغنده ، آپراقسین چارشوسنده لیغوه جاده‌سنده نه زمان تمیزلك تصور اولنه‌بیلور، بونلرك هیچ برنده استامبولده دیوان یولنده ، بك اوغلنده اتخاذ اولنور تدابیر تصور اولنه‌مز . ذاتاً بزم ذهنلرمزی فن‌نامنه اسیر ایتمشلر . حجاج مسـلمین ایچون ترتیب اولنمش قرانتنه‌لرك اسـاسی تدابیر صحیه‌دن زیاده بر تدبیر سیاسیدر .

قماراندە حاجیلر :

حجاج عمومیتله قرانتنه محلنده هروابور حاجیلری آیروجه ترتیب اولنمش قوغوشلرده بولنورلر . بر واپورك حاجیسی دیکر واپورك حاجیلریله قطعیاً اختلاط ایتدیرلمز . زیرا بری مدتی اکمال ایتمش یاخود ایتمك اوزره‌در، دیکری دها یکی کلمش، اختلاط اولندیغی

کبی مدتلرده اولان تفـاوت توافق ایدر، فقط بر ارمنی دوقتوری واردی ، او دوقتور کندی برابر اولمق شرطیله، برقاچ لیرا بدلنده مدت تحفظیه‌سنی اکمال ایتمش حاجیلری، بومبایدن یکی کلمش حاجیلرك واپورینه کتورور وملاقات ایتدیرردی، بز بونی کوزمزله کوردك ، ودوقتور شکری بکده سویله‌دم ، دیدی : او دوقتور ارمنی‌در ، (ارمنی دوقتوریله برابر اولورسه قولرا میقروبی تأدب ایدرمش) انیسپکتور جنـابلریده بونی کوریپوردی . دیمك اولورکه میقروبلرده رشـوت قبول ایدییور . بز کندیمز قمارانده بولندقجـه غایت کوزل وقت کچردك ، هر شی موجود ومبذول ، هر شی اوجوزلق ، دوقتور بکلرده فوق‌العاده احترامده بولندیلر ، حجاجکده صحتی برکمال ایدی .

مدت تحفظیه‌مزی اکمال ایتدکدن صوکره ۲۳ قعده‌ده بزی واپوره براقه‌جقلردی بیلمام نه اولدی اوکونی ینه قرانتین قوغوشلرنده قالدق، برکیجه اولسه‌ده اذیت ایده‌لم دیدیلر. ۲٤ قعده‌قماراندن حرکت‌اولندی. اوکونی آقشام عموم حجاج‌احرامه‌کیرمك‌اوزره حاضرلندیلر. احرامه‌کیرمك‌حجه نیت‌ایتمك‌دیمکدر. نیت‌نه‌در؟ حجاج‌کرام‌بیننده نیت‌معناسنی بیلور آدملر پك نوادردندر. عموم واپورده بولنان حاجیلرك سوروجیسی، سراج‌نامنده بر سیاه عرب واردی . مومی‌الیه علمی دکل ایسه‌ده، عملی اولارق حج‌معناسنی وافعالنی کوردیکی کبی بیلور . آقشامدن هر حاجی‌یه احرامی کیدردی، وهر حاجی‌یه فقرا ایسه فیئات مقطوع یدی شررو‌پیه بدلنده نیت ایتدیرییور ، فقرا حاجیلرك نیت پاره‌سیده نظام‌الدکن خزینه‌سندن تأدیه اولنیورمش . اغنیاسی ایسه آرتق برلیرادن آشاغی دکل ، قافله سالار ومعیتی ایچون یکرمی بش انکلیز لیراسی ویردی . واپورده بیك یوز اللی بش آدم وار ، بونلردن احتمالکه یکرمی بش آدم انجق پاره ویرمدی .

معلوم اولورکه برکره یدی‌بیك روپیه صاغلام پاره وار، فضله‌سنه برکت ویرسون . بوآدمك سرمایه‌سی عموم حاجی بابالره : اَللّهُم انی اریدالحج واَحْرَمتُ بهِ فیسره‌لی وتقبله منی . لَبیك ، اللهم لَبیك لَبیك‌لاشریك لبیك، ان‌الحمد والنعمة لك والملك لاشریك لك . بونی برقاچ کره تکراردن عبارتدر .

دلـیل جاهل ، حاجی باباده جاهل ، بو سـوزلری پاپاغان کبی سویلر ، قلب فارغ ، عجبا بوده نیت اولورمی؟ بوده برمسئله‌در ظن ایده‌رم . یدی بیك روپیه صرف اولنور ونه اولدیغی اکلاشـلماز . فرض وارکان دیندن اولان بر عبادت ادا اولنه‌جق . اکر حاجی بابا شافعی مذهبنه منسوب ایسه حجی صحیح اوله‌مز . حنفی اولورسه نیسه .

ایرته‌سی کونی ایکندی وقتلرنده واپورمز جدهٔ مبارکه اسکله‌سنه یناشدی، برچوق واپورلر کوزوکیوردی، هنوز دمیر آتمامش‌ده ایکی واپور بولنیوردی.

قایقجیلر کلدی، بزده همان برقایغه آتلادق، قارایه دوغری یورودك. قایقده بن، عمر افندی یامااوقا، برده بخارالی همشهریمز بولنیوردق. ساحله یاقلاشدیغمز ده ایکن قایقجی بزه دیدی:

اولا بنم پاره‌لرمی ویروکز، ثانیاً قارایه چیقدیغکز زمان نره‌دن کلیور- سکز دیه صورورلرسه، مصر خدیو واپوردن دیرسکز. زیرا سزك واپورکزه بوکون اذن ویرلمز، شوراده خدیو واپوری کوریورسکز همان دمیرلادی، البته اوکا اذن ویره‌جکلردر. خدیو کندیسی بوکون قارایه چیقمایه‌جق، اما معیتندن برچوق آدملر چیقدیلر.

بزده قارایه آیاق باصدق، همان اوچ بش غروش ویروب کچدك کیتدك، صور وسوال اولمدی الحمدلله قاراده بولنیورز. انسانلر قارا مخلوقیدر، قاراده یاشار، دکز نه قدر راحت اولسه، ینه انسان ایچون دکلدر، شو سببدندرکه انسان بر کیجه‌دکل، برساعت‌اولجه قارایه چیقه‌بیلورسه، یالانده سویله، پاره‌ده ویرر. بوراده «سابقوا علی الخیرات» ده وار. بز مسابقه نتیجه‌ سی برآن اول ورفقامزدن برکیجه مقدم قارایه چیقدق.

بالطبع کیجه‌یی جده‌ده قالمق مجبوریتنده بولنیوردق، زیرا، ایستر دوه قافله‌سی ایستر مرکب قافله‌سی ایرته‌سی کونی علی‌الصباح قالقه‌جغنی استخبار ایتدك.

هرچند مبارکه‌ده‌بزم ایچون یکده‌یبانجی کلدی، بزدن مقدم‌اورایه «من کلّ فجّ عمیقٍ» کلمش احبادن برچوق احبایه تصادف اولنده وپك اسکی احبابلرمزدن اسفندیار افندیده اوراده روس قونصلس خانه‌سنده باش ترجمان بولنیورلرمش.

اسفندیار افندی خانه‌سنده دخی بولندق صمیمی وجدی محبتلر اولندی.

صباح ایرکن شافعی وقتنده حوا ّ زیارتنی توصیه ایتدیلر ایسه‌ده حوصله‌مز یکده قبول ایتمدی، همان قافله‌یه قاتیلارق مکه یولنی ترجیح ایتدك.

رفیقمز عمر افندی یامااوقانك تنسیبی اوزرینه‌مکه‌یه ایشاك، مرکب‌ایله کیتمك اوزره قرار ویرمشدك:

جده‌دن مکه‌یه یا دوه ایله کیدیلور یاخود مرکب ایله، دوه ایله کیدلدیکی تقدیرده آراده ایکی کون کچر؛ مرکب ایله کیدلدیکی تقدیرده اون ایکی ساعت ظرفنده مکه‌یه

واریلور. حکمت ربانی هرکس یوکی چوق اولمزسه مرکبی ترجیح ایدر، معمافیه مرکبك زحمتی چوقدر. ظن ایدەرم بوراده قلبلر «وسارعوا» امرینه مسابقه ایدییورلر. یالکز شو امره امتثالاً مرکب سفری زحمتنی اختیار ایدییورلردر.

جده مکه یولی:

جدەدن مفارقت اولندیغی کبی متمادیاً قوملق اووا اثر عمار یوقدر. بوتون اوکنیش میدانی قوم اورتمش، صاغده صولده قامشدن معمول عُشّه تعبیر ایتدکلری قهوه خانەلردن ماعدا بر شیلر یوق. بوقوم چولنده ایکی ساعت قدر قطع مسافه ایتدکدنصوکره طاشلق تپەلر باشلار، بو تپەلرده سیم سیاه طاشدن عبارت طاغلار، نباتات نامنه سنای مکه ایله دیکنلی مغیلان آغاجندن ماعدا برشیلر یوق. جده ایله مکه میاننده «حدّه» دیرلر بر منزل واردرکه اوراسی عادتا برقریەدر، اهلی تماميله اهالی بدویەدندر.

آقشام اذانی مکه قربنده بر مسجدده بولندق، مجاورین کرامدن بر چوق آدملر استقباله کلمشلردی، بعدالمغرب مکهٔ مکرمەیه داخل اولندی. مشایخ کرامدن الشیخ محمد مراد افندی جنابلری دخی استقبال ایچون چیقمشلردی، شیخ محمود جادەسنده تصادف اولندی بعدالمعانقه وایفای خوش آمدی دولتخانەلرینه مهمان اولەجغمزی اشارەبیوردیلر. عمر افندی یامااوقا برآز یورغون وراحتسز بولندیغندن، اشیالر ایله برابر دوغریجه شیخ افندی خانەسنه کوندردك. کندمده مطوفلردن بریله حرم شریفه نازل، طواف وسعی وظیفهٔ مقدسەسنی ایفا ایدەرك افعال عمرەیی اکمال ایتدکدنصوکره شیخ مشارالیه جنابلرینك دولت خانەلرینه عزیمت ایدوب، منزل سلامته واصل اولدق.

سماورلر کلدی، چایلر ایچدك، برآزده استراحت اولندی. عادتا کندی وطنمزده وکندی خانەمزده بولنیورز، بوتون غربتلر زائل اولدی وکلفتلر قالمدی.

الشیخ محمد مراد افندی:

دولت خانەلرنده مسافر بولندیغمز الشیخ محمد مراد افندی، اعاظم مشایخ نقشبندیەدن وعصر حاضرك اکابر علماسندن اولوب فضل وکمالی آثاریله معروفدر: امام ربانی مجددالف ثانی حضرتلرینك مکتوباتنی تعریب ایتمشلر، رشحاتی تعریب ایتمشلر، تلفیق الاخبار نام عربی العباره تاریخلری دنیاده اك معتبر تاریخلردن ونظیری بولنمز براثر جلیلدر. بونلردن ماعدا مطبوع و غیر مطبوع عربی، فارسی، تورکی اثرلری وار، وبزجه مجهول اولان اثرلری دخی شبهەسز اولاجقدر. یاریم عصره‌قریب مکهٔ مکرمەده مجاورت ایدر: فارسی،

عربی، تورکی لسانلرنده لسان مادری کبی تکلم ایدر ویازار. اصول وفروعده یدطولاسی اولدیغی کبی تفاسیر واحادیث شریفه‌ده دخی بیوك ممارسه‌سی واردر. لکن مع التأسف قدر وقیمتی تقدیر اولنمامش دائمی ضیق معیشت بالآخره طبیعت وحوصله‌لرینه‌دخی تأثیر ایتمشدر. آخر عمرنده مکه‌ده بنا اولنمش بر تاتار حاجی خانه‌سنه بوابلق کبی بر وظیفه ایله مکلف اولمشدرکه، بوده اسلامیت‌ده علما حصه‌سنه دوشمش بر ذلتدر. بزده حاجیلر ایله برابر بو ذات محترمك بوابلق ایتمکده اولدیغی حاجی خانه‌ده مسافر بولنیوردق. فی الحقیقه اکثر مجاورین مکهٔ مکرمه‌ده بوصورتله تأمین معیشت ایدرلر، فقط بویله برصنعت، عوام مجاورین ایچون وظیفه اوله‌بیلورسه‌ده، علما ایچون پکده مناسبتی یوقدر، لکن نه‌چاره مدار تعیش بشقه تورلی تأمین اولنه‌مزسه عائله صاحبی بر آدم بوصورتله هیچ اولمزسه موسمده چکدیکی زحمت بدلنده اون آی خانه کیراسی ویرمز. شومنفعته مقابل موسمده حاجی خانه‌ده بواب‌لق ایدر وشهور سائره‌ده تکیه نامیله شیخ‌لق ایدر.

حجازده قزانلی تکیه‌لری وحاجی خانه‌لر!

حرمین شریفین‌ده قزانلی تکیه‌سی نامیله معروف برچوق حاجی خانه‌لر واردر، فقط بنه تکیه تسمیه اولنور. بونلرك اساسی تکیه دکل حاجی خانه‌در، روسیه‌دن کله حاجیلر او تکیه‌لره نازل اولور، واقامت ایتدیکی مقدار او تکیه‌لرده ساکن اولورلر، تکیه‌یه نظارت ایدن ذاتده حاجیلرك ایشنه کوجنه باقار، دها دوغریسی حاجیلره اوشاقلق ایدر، بوابلق ایدر، نهایت حاجی بابایی ممنون ایده‌بیلورسه، النده بولنان بدل، عمره صدقه‌سندن کوکلندن هرنه قوپارسه حسن اختیاریله تکیه ناظرینه احسان ایدر وبعض حاجیلرده بر پار ویرمز، بلکه‌ده هرایکی طرفك قلبلری رنجیده اولور، ومنازعه‌لرده اکسیك اولمز بیلمام او تکیه‌لرك بانی‌لری واقف‌لری نه‌کبی استفاده امید ایتمشدر؟ بوکبی حاجی خانه‌یه احتیاج وارمی ایدی؟ بو تکیه‌لرك فائده وضرری یکدیکرینی قاپایه‌جق قدردر. بزم نازل اولدیغمز تکیه، الشیخ محمد مراد افندی نظارتنده اولوب مکه‌ده موجود تکیه‌لرکده الك مکملی والك منتظمیدر.

مکهٔ مکرمه‌ده:

مکه‌یه دخولمزك ایرته‌سی کونی حجاز والی وکیلی شاعر مشهور امین بك افندی حضرتلرینی زیارت ایتدك، حسن قبول بیوردیلر، واوکونی علمادن بعض ذوات ایله ملاقات اولندی. وسلانیك اتحاد وترقی مرکزندن کوندرلمش بیك باشی رجب افندی وژاندارمه معلمی

فريد افنديلر ايله دخی ملاقات اولندی ، بو ذاتلره توكيل اولنمش وظيفه‌لرك صرف بر نام واستشهاردن بشقه بر شی اولمديغی ايكنجی اوچنجی ملاقاتده صراحته آكلاشلمشدی . برده ذات شاهانه نامنه كوندرلمش موصللی كور حافظ عثمان بولنيوردی ، بو آدم ايله ده والی نزدنده كوروشلدی فقط نه كبی بر فكره مبنی كوندرلمش اولديغی يكده آكلاشيلاميوردی: عالم ، فاضل ، شاعر مشهور ديه باشنده مولوی سكه‌لی براعمی هركسه تقديم اولنوب دورمقده ايدی ، كنديده بيلمام نه كبی برمناسبت ايله‌در « لايبلغ عنی الامن هومنی » حديث شريفنی تكرار ايتمكده ايدی .

چوق غريب اسلامبولدن ذات شاهانه طرفندن براعمی مكهٔ مكرمه‌يه وكيل كوندريليور . بو توركيه‌دن ماعدا هيچ برمملكتده تصور اولنه‌مز .

حرم شريف داخلنده جم غفير ماشاء الله من كل فج عميق كلمشلر ، نوع بشرك هر جنسندن نمونه‌سی وار: بخاری ، افغانی ، توركستانلی ، چينلی ، هندلی ، جاوالی ، ملايولی ، جبل طارقلی ، بلخی ، بغدادی عراقی ، يمنی ، مصری ، مغربی ، فاس ، تونسی ، جزائرلی ، سوريه‌لی ، آناطولی ، قفقاسلی ، طاغستانلی ، آذربيجانلی ، ايرانلی ، قزانلی قزاق حاجيلری وسائره حجاجدن پك چوق آدملر كوردك بعضلريله كوروشدك عمومی معارفه مصاحبه‌لره تشويق ايتدك ترغيب ايتدك ، وبعض آدملر معقول كورديلر واستحسان ايتديلر و بعض آخرلريده بورايه عبادت ايچون كلدكلرينی سويله‌ديلر .

الشيخ محمد مراد افندی خانه‌سنده اجتماع .

شيخ مشاراليه خانه‌سنده حجاجدن برجم غفيردعوت اولنه‌رق ، بركيجه صحبت اولندی . مجلس هرنه قدربيوك دكل ايديسه‌ده هرجنس ومذهبدن آدم و اردی ، مجلسه مفتی مكه السيد محمد زواوی حضرتلری رياست ايدييورلردی ، هر نه قدر مجلس بر قرار قطعی اتخاذ ايتمه‌ديسه‌ده ، پك مؤثر نطقلر ايراد اولندی ، بالخاصه صاحب البيت محمد مراد افندی حضرتلری غايت مفصل برخطبه ومؤثر بر موعظه ايله حكميات اجتماعياتدن بحث ايده‌رك مكده بولندقجه اخوان مسلمين يكديكرينی زيارت وكسب انسيت ومعارفه منافعنی براسان بليغ ايله بيان بيورديلر . ژاپونيالی عمر افندی ياما اوقا دخی اتحاد اقوام شرقيه‌دن بحث ايده‌رك اسلاميتك استقبالندن وژاپونياده نشری امكانندن عريض عميق ملاحظاتده بولندی . ژاندارمه معلمی خواجه فريد افندی دخی اتحاد وترقی جمعيتنك مركزی اولان سلانيكك استقباله‌ده براسلام مرجعی اوله‌جغندن بحث ايده‌رك جمعيت مذكوره‌نك خدماتنی تعداد ايلدی .

هندلی ، چینلی ، ملایولی حاجیلردن بعضلری دخی مختصر خطبه‌لر ایله اتحادك لزومندن بحث ایدنلر بولندی، تبریز علماسندن برذات محترم طرفندن دخی مؤثر سوزلر سویلندی. مجلس غایت کوزل ، هرنه قدر جماعتی آز ایسه‌ده جدیت وصمیمیت جهتندن فوق‌العاده پارلاق وساده ایدی. حقیقتده براخوان فی الله محبتنه شایان برمجلس ایدی. عربی ، فارسی تورکی لسانلرنده خطبه‌لر اوقوندی نطقلر ایراد اولندی. مجلسك نهایتنده دها واسع مقیاسده اجتماعلر عقد لزومی وحرم شریف‌ده هر کون موعظه‌لر ویرلمه‌سی قراره آلندی. غایت مکمل برمقدمه .

بو کبی بر ندوهٔ اسلامیه‌نك ابتدا ، بزم تاتار علماسندن بر ذات محترمك خانه‌سنده انعقادی ، بنم ایچون آیروجه موجب شکران وافتخار ایدی .

ایشته بو مجلس اتحاد اسلام مجالسنه توطئه اولمق اوزره بیك اوچیوز سنه ظرفنده برنجی جلسه‌در .

مكهٔ مکرمه

مكهٔ مکرمه بر بلدهٔ مقدسهٔ اسلامیه‌در. بومبارك بلده ابراهیم علیه‌السلام زماننده نصل ایسه ، الی‌الآن بر « وادی غیر ذی زرع » در. عمارت نقطه‌سندن بعض تبدلات وقتیله اولمش ایسه‌ده اکثر مکه خلقی ینه نیم بدویدر . برزمانلرده مکه‌نك اعماری جهتنه خدمت صرف اولنمش ایسه‌ده ، اوده حرم شریف اطرافنی تجاوز ایتمامشدر. حرم شریف‌بناسی دخی غایت ساده اولوب ، هیچ بر جهتدن مجمع اهل ایمان دینله‌جك درجه‌ده اعتنا اولنما-مشدر. بلده بتون طاغ جبال جسیمه ایله محاط اولدیغی‌حالده ، بلده‌نك سیل آبه معروض قاله‌جغی لایق درجه‌ده دوشونیله‌مامش . همان هر بر زمان سیلاب فلاکتیله بیوك انهدامه معروض اولدیغی حالده بوندن صکره کله‌جك سیلاب ایچون تدابیر اتخاذ اولنمامش وحالا اولنه‌میور . شول جهتندن نفس کعبه دخی‌مراراً سیلابدن منهدم اولدیغی‌تاریخ صحیفه‌لرنده معروفدر . بلدهٔ طیبه‌نك تنظیفاتی وتنویراتی ایچون دخی قطعیا صرف مساعی اولنمامش بتون قاذورات انسان پیسلکلری عمومی ابدستخانه‌لر اولمدیغندن جاده‌لرده سوقاقلرده آچیق یرلرده آیاقلر ایله چیکنه‌نیور . دیانت اسلامیه تعلیماتندن اولان نظافته بحق رعایه ایتمك قطعیا ممکن دکلدر ، غلبه‌لك ، حجاجك کثرتی ، ذاتا تنظیفاته بر مانع تشکیل ایدر ، شهر اوفاق حجاجك بولنه‌بیله‌جکی یرك مساحه‌سی محدود ، هرکسده دائمی صورتده او بیت معظم جوارنده بولنمق ایستیور لااقل ایکی‌یوزاوچیوز بیك آدم تجمع ایتمش بولنیور.

دفع طبيعيده نسبةً فضله وبلكه معتادك ضعفيدر . زيرا ، حجاج فضله وغير مأنوس يمكلر يمكه مجبور اوليور . بر آز خسته‌لقده اولورسه نعوذ بالله نه قدر مشكلاته معروض قالير ، تكرار ديه‌لمكه تنظيفات ايچون قطعياً تدابير اتخاذ اولنمامش . بركت ويرسونكه حرارتك شدتندن قازورات هپ قوروييوب طوپراغه قاريشيور كيديور . فقط سيلاب اولديغى زمانده او قازوراتى كاملاً آلوب كوتوروب حرم شريف داخلنه وكعبهٔ معظمه اطرافنه طولديرييور . بوجهتلر حالاده نظر اعتباره آلنمامقده‌در .

خلاصته الخلاصه فن نقطهٔ نظرندن مكهٔ مكرمه بلده‌سى اواجتماعاره قطعياً مساعد دكلدر . سوقاقلرك يوقلغى ، جاده‌لرك محدوديتى ، غلبه‌لكك چوقلغى ، دوه‌لرك كثرتى شوغتف [١] تخت رهوان [٢] . وسائر اسباب نقليانك بيچيمسزلكى وعين زمانده كيجه كوندوز سوقاقلرده مالامال بونلرك كثرتى بر آرايه جمع اولنه‌رق ملاحظه اولنورسه ، دوغريسى اوراده انسانلر ايچون حيات اميد اولنه‌جق هيچ برشى‌ده قالمز ، اسباب استراحت دكل اسباب اسايش تأمين اولنه‌بيلمك احتمالى قطعياً يوقدر ، اوطار سوقاق چارشو وجاده‌لر اوزرنده پشمكده اولان انواع يمكلر وصاتلقده اولان ميوه‌لر وسائره هيچ برشى فن نقطه‌سندن عقله صيغه‌جق شيلردن دكلدر .

الحمدلله ثم الحمدلله على دين الاسلام ! تربيهٔ اسلاميه سايه‌سنده بلاوقوعات عصرلرجه بو حالت دوام ايتمش و ايتمكده‌در ، هركس كندى احتياجنى دفع ايده‌جك قدر يولده بوليور ، يرده بوليور ، كيدوبده كليور ، او طار برمضيق داخلنده اوچ بش كون برهفته ظرفنده محقق ياريم مليون جان تنفس ايدييور ، ايكى محمل شريفك ورودى وعرفاته خروجى اثناسنده احتفالات لايقه ورسميه‌ده اجرا اولنيور . بونلرك كافه‌سنده هركس يالكز كندى نفسنى محافظه وبشقه‌سنى ايجتمه‌مك پروغرامنه تابع بولنمقله اسايش محافظه اولنيور . برقاچ آدم نفسنه مغرور اولورده معاذالله پروغرامى شاشيره‌جق اولورسه ، هرشى دقيقه‌سيله امكان خارجنه چيقار ، نه او سوقاقلرده كيدوب كلنه‌بيلور ونه‌ده او شهرك داخلنده انتظام محافظه اولنه‌بيلور . شريعت غراء مطهره « ولارفث ولافسوق ولاجدال فى الحج » نظم

---

[١] شوغتف دوه اوزرنده ايكى ادام بنمك ايچون حجاجه مخصوص اولمق اوزره عربلر اختراع ايتمش .

[٢] ايكى دوه‌يه ياخود ايكى قاطره بر دانه‌سى يوكله‌تيلور ، بر تك آدم بينر اغنياء حجاجه مخصوصدر .

جلیل قرآن ایله حج پروغرامنی بوندن بیك اوچیوز بوقدر سنه مقدم تنظیم ایتمش ایسه، بوکونه‌قدر حرفیا محافظه اولنمقده‌در. ایکی اوچیوز بیك آدم یوم واحد بلکه آن واحدده، دوه‌لر ، مرکبلر ، قاطرلر ، آتلر وپیاده‌لر اوطار وغیرمنتظم سوقاقلرده آمدوشد ایدیور ولاینقطع کیدوب کلییور ، نه ضابطه وار ونه‌ده رابطه ، هرکس بلاتأخر شعائر اسلامی وقت وساعتنده ادا ایدییور، کیمسه، کیمسه‌یی اینجتمك یوق وکیمسه‌ده کیمسه‌دن اینجنمك یوق ، او غلبه‌لکده ، او طارلقده : شریفانك ، والیلرك ، خدیولرك ، محمل شریفلرك احتفالات ومراسمنه دخی میدان مساعده ایدییور .

اشته اساساً اهل بصیرتك حیرتنی ودقتنی جلب ایده‌جك نقطه‌لر بونلردر . انسانلرك تأثیرات معنویه تحتنده نه درجه‌ده منقاد اوله‌بیله‌جکنی تقدیر ایتمك آرزو ایدنلر ، نظر اعتبارلرینی بوجهتلره توجیه ایدرلر. اك بیوك قوت معنویات اولدیغنی بیلمك وتقدیرایتمك ایچون اهل بصیرته مکهٔ مکرمه‌ده موسم حجده اوچ بش کون بولنمق کافیدر .

موسم حجده مکهٔ مکرمه تمام معناسیله « مبارك » اولدیغی کبی «فیه آیات بینات» سری دخی اوموسمده ظاهر ونمایان اولور «ومن دخله کان آمنا معناسی دخی آچیق آکلاشله‌بیلور، حضرت ابراهیم علیه‌السلامك « رب اجعل هذا البلد آمنا » دعاسی‌نك اهمیتی وعندالله مقبول اولدیغی هپ رأی‌العین مشاهده اولنور .

بلدهٔ طیبه‌نك مبارك اولمه‌سنی بیلمك وبیلدیرمك ایچون ، مبارك وبرکت معنالرینی ملاحظه ایتمه‌لی ، برکت معناسی نفس امرده آز اولان برشیئك ، چوق یرنده قائم اولوب کفایت ایتمه‌سیدر . مثلا بر آدم ایچون تدارك اولنمش نعمتك اون آدمه کفایه ایتمه‌سی ، واون آدمی طویرماسی کبی . نفس امرده طار اولان سوقاقلرك یوز بیکلرجه آدمك حرکتنه مساعد اولمه‌سی ، بو معجزهٔ باهره‌در . صوکره مکه بروادی غیر ذی‌زرع اولوب نهایت یوز بیك نفوسی اولان بربلده ایکن ، اورایه خارجدن ایکی اوچیوز بیك آدمده کلدیکی زمان ، مسکنلرك مساعد اولدیغی قدرده ارزاقك کفایه ایتمه‌سی وقیمتچه ایام عادیه‌دن قطعیاً فرقلی‌اولمامه‌سی، ارزاق تدارك اولنه‌جق اسبابك مفقودیتی هپ نظر اعتباره آلنه‌رق ، عموم مکه‌ده اکمك فرونی عادی اصول قدیم اوزره نان عزیز طبخ ایدر اوچ فرون وتنور واردر . شو اوچ فرونی - که مکه فرونیدر - تصور ایتمه‌لی، مکه اهالیسی یوز بیك، وخارجدن کلش لااقل ایکیوز بیك آدم وبعض سنه‌لر اوچیوز دورتیوز بیکده

کلدیکی محققدر . اشته برکت معنالری بوصورتله ملاحظه اولنورسه ظاهر اولور. کورمك ایچون بصیرت لازم .

اشته شو حاللری و دها عجیب عقول بشرك ادراك ایتمیه‌جکی جهتلر عمیق وعریض موازنه ومحاکمه اولنورسه ، جناب واجب‌الوجودك قدرت الهیه‌سنی تصدیق ایده‌جك آیات بینات مشاهده اولنور . پولیس یوق ، ضابطه مأمورلری یوق ، اسایش برکمال ، کیمسه‌نك بورنی قانامز، هیچ برکونا وقوعات یوق، هرکس پاره ایله کلمش، اك فقیر ظن ایتدیکك آدملرده یکرمی اوتوز لیرا وار . اشته ابراهیم علیه‌السلامك دعاسی. اشته ومن دخله کان آمنا معناسی ، بوتون دقایقیله تجلی ایدییور . الله حاجی بابالرك بصیرت کوزلرینی آچسون، بوحکمیاتك اسرارینی کورمك نصیب ایلسون .

خدیو مصر یاعزیز مصر مکه‌ده :

عزیز مصر عباس حلمی پاشا حضرتلری ذوالحجه‌نك دوردنجی کونی مکهٔ مکرمه‌یه دخالت ایتدیلر. بالطبع تشریفات لایقه، طنطنه ودبدبه‌ایله استقبال اولندی، طوپلر آتلدی، زوغریطه‌لر ایله دوغریجه امیر مکه شریف حسین پاشا حضرتلرینك خانهٔ دولتلرینه نازل اولدیلر ، معیت ارکانی ووالدهٔ ماجده‌لری دخی براز بولنیوردی. بیوك برشوکت‌وسلطنت ایله امراء اسلامدن برینك هرکس ایله برابر احرامه بورونه‌رك باشی آچیق یالین آیاق ، ارکان دیندن اولان بررکنك ایفاسی ضمننده تشریفلری حقیقة عموم حجاجك قلبنی صمیمی مسرتلره غریق ایتمشدی. عموم حجاج کمال صمیمیت ایله خدیو حضرتلرینی قلبلرندن تبریك ایتدیلر . طواف وسعیلرنده کمال اهتمام ایله علی‌وجه السنه هر حاجی نصل اداره ایدرسه اویله‌جه ایفاء وظیفه ایتدیلر . صفا مروه بیننده دخی پیاده کیدوب کلدیلر .

ایرته‌سی کونی عزیز مصر، والی ولایت امین‌بك افندی‌یه اعادهٔ زیارت ایتدکدن صکره حکومت دائره‌سنده شرفا وعلمادن برچوق آدملری حضورلرینه قبول بیورمشلردر .

مکهٔ مکرمه‌ده بوسنه‌یه مخصوص بعض غرایب :

خدیو جنابلرینك ارض حجازه تشریفلری امراء اسلامیه‌ده نوادردندر . ثانیاً یمندن کلن حاجیلرك بوسنه فوق‌العاده چوق اولمه‌سی وصرف ایتمکده اولدقلری پاره‌لرنده هپ انکلیز لیراسی اولمه‌سی جالب دقت وشایان اعتبار ایدی . نه‌دن هر یمنلی انکلیز پاره‌سی صرف ایدییور . سائر سنه‌لرده انکلیز لیراسی بو درجه‌ده مبذول بولنمزدی ، بوده عموم تجارك دقتنی جلب ایتمشدی .

ثالثا خلافت عربیه نامنه بعض اوراق مطبوعه توزیع اولنمه‌سی، بوده تصادف ویاکه جهل اثری اوله‌رق میدانه چیقمشدر.

رابعاً خدیو معیتنده نصرانی بر توپوغرافك مکه‌یه دخولی وشریف مکه خانه‌سنده مهمان بولنمه‌سی. بوجدا غریب بر وقعه‌در. بشقه زمانلرده مکه‌یه بر خرستیانك دخولی ممنوع ایکن، برامیر اسلام حمایه‌سنده داخل اولوب دیکر امیراسلام خانه‌سنده مسافر اولسون. بوده حجاج بیننده خیلی شیوع بولمشدی. قیل وقال قولاقدن قولاغه فصلدی چوق ایدی. بوحاللر غریب اولدیغی حالده مشئومدر.

بوندن ماعدا برده «تایمس» غزته‌سنك مخابری دخی خدیو معیتنده بولندیغی شایع اولدی. معلوم اولمدی بونلر ایکی آدممی، یا که ایکی وظیفه‌یی التزام ایتمش بر آدم بولنیورمی ایدی. غریبدن برده مصریلر ایله عثملیلر میاننده مناسبت کوریلمه‌سی، ایکی اوچ بیك حاجیسی بولنورسه، مطلقا یانلرنده برده مصرلی بولنیوردی. سورو سورو حجاج آرا- لرنده بر ازهر طلبه‌سی کوزه چارپیوردی. ایکی کنج ازهر طلبه‌سی آیروجه هرکسك دقتنی جلب ایتمشدی، بالاخره بونلردن برنی والی وکیلی توقیفاً درسعادته کوندرمشدر، بو آدمك جیبندن ادریسی‌یه خطاباً یازلمش برمکتوبك ظهورایتدیکنی مشارالیه حضرتلری سویله‌مشدی.

بونلرك کافه‌سی برتصادفدن عبارت اولمق احتمالی دخی بعید دکلدر، مع مافیه تصادف اولسه‌دخی غریب تصادفلردندر. قدرك ال ایله یاپیلمش صویلارندن دنیله‌جك اولورسه‌جائزدر.

زمزم شریف.

زمزم اوله‌بیلورکه برمعدن صویی Minéralsدر. فقط بزم اعتقادمزده برماء مقدسدر. زمزم حقنده روایات مختلفه ومشهوره کتب اسلامیه‌ده معروفدر. بن اوجهتلردن صرف نظر ایده‌رك یالکز کندی تجربه‌لریمی عرض ایده‌جکم. بن زمزمی ایسته‌دیکم زمان ایسته‌دیکم قدر ایچه‌بیلورم، تخمیناً اون بش کیلویه قدر مرار ایچمشدم، بلکه هرکون بر زمزمدن اون اوقه‌دن زیاده ایچردم. سقالر کتیریر ایچرم، صورور آلیر ایچرم، هیچ آغرلق حس ایتمام، ایچدکجه ایچرم وایچه‌جکم کلوردی. «الزمزم شفادالماشربله» معناسنی بحق مشاهده ایتمشمدر.

زمزم شریفی، حاجیلر تنکه‌لر ایله آلوب مملکتلرینه کتورورلر، وقتیله بنده کو- تورمشم، بوصو شیشه‌ده اون ایکی سنه قالدیغی حالده هیچ تبدل و تغیر ایتمدیکنی مشاهده

ایتدم، زمزم شریف حقنده غایت بیوك اعتقادم وار، وبیوكده تجربه‌لرم وار. وبا زماننده هركس زمزمدن اجتناب ایدركن بن بشقه زمانلره نسبتاً دها چوق ایچردم.

بر روایت واردركه. زمزم قایناماز دیرلر، بن تجربه ایتدم قایناتدی، فقط قایناتدقدن صوكره طعامی چوق فنا اولدی، چای یاپوب ایچه‌جك اولدم، دها فنا اولدی، شكرده قویدم بسبتون فنا اولدی، قورقدم تأدب ایتدم، بالاخره قایناتمش صویی ایله غسل ایتدم وچاینی دفن ایتدم؛ بلكه سوء ادب ایتشمدر دیه ندامت ایتدم.

ایشته بنم زمزم اوزرنده مادی ومعنوی تجربه‌لرم نتیجه‌سی زمزمی نه نیت ایله ایچر-سه‌كز زمزم او منفعتی تأمین ایدر. یعنی آج اولدیغكز زمان قارن طویرمق نیتیله ایچرسه‌كز. خسته اولورسه‌كز هرنه كبی خسته‌لق ایسه او خسته‌لغه شفا اولسون دیه ایچرسكز، هم او خسته‌لغه شبهه‌سز شفا اولور. فقط اولدیغی كبی كندی حالنده قوللانمق شرطیله.

«الزمزم لما شرب له» در. تجربه‌سی قطعی شك شبهه یوقدر. فقط بوراده هر اموردده اولدیغی كبی نیت خالص واعتقاد كامل اولمق شرطدر. بو ایكیسی‌ده اولورسه، زمزم شریف قطعی اوله‌رق «لما شرب له» در. البته اعتقادده اولمزسه، اك مشهور سولفاته ایصتمه‌یه دوا اولماز وحمای تسكین ایده‌مز. ذاتاً دنیاده اعتقادسز هیچ بر دردو دواسی یوقدر. بن مرار تجربه ایتدم پك چوق خسته‌لقلره هله مثانه‌ده اولان خسته‌لقلره وامراض داخلیه‌یه وكوز آغریلرینه حرفیا تجربه ایتدم، آج قالدیغم زمان هفته‌لرجه زمزم ایله كچیندم، هپ بالفعل تجربا‌تمدر. بنجه هپ قطعیدر.

یوم ترویه وعرفات تداركاتی:

اركان حجدن بری وبرنجیسی عرفاته دوغری یوم ترویه ذوالحجه‌نك سكزنجی كونی مكهٔ مكرمه‌دن حركت اولنور. اشته بو حركت آرتق شایان حیرت اندر حیرتدر. ایكی اوچیوز بیك انسان قافله‌سی اوطار سوقاقلردن مرور ایده‌رك، عرفاته دوغری كیده‌جك ویكرمی میل قطع مسافه ایده‌جك، بو حركتده اك آزنده یكرمی بش اوتوز بیك دوه بولنیور. اوچیوز بیك انسان قافله‌سنه: دوه‌لر، آتلر، قاطرلر، مركبلریده علاوه ایتدكدن صوكره تصور ایتمالی، دنیانك قنغی مقتدر قوماندانی بوقدر منتظم ومعلم عسكری ٢٤ ساعت ظرفنده سوق ایده‌بیلورده، واوطار سوقاقلردن مرورنده بلاوقوعات كچه‌بیلور؟ بزم قوماندان معظم علیه الصلاة والسلام بیك اوچیوز سنه مقدم فرمان جلیل سبحانی ایله تعیین ایتمش پروغرام حكمی، الی الآن باقی وجاری بلاوقوعات هرسنه تكرر ایدر، منتظماً

هرکس کندی صیره‌سنده کیدر استه‌دیکی مضیقدن بلاتردد کچر . مکهٔ مکرمه‌ده سوقاق بکجیلرندن ماعدا کیمسه‌ده قالماز. بوسیاحتده عموم حجاجك اوچ کونلك ارزاقی وچادرلری منتظم صالونلی خیمه‌لری برابر کیدر . ذوالحجه‌نك طوقزنجی کونی بو معظم قافله کاملاً عرفات میدانده یرلشیر ، لااقل آلتمش یتمش بیك چادرلر قورولور ، اوچیوز بیك انسان کتله‌سی برمیدانده بولنیور ، آرتق تصور ایتملی : چارشولر ، پازارلر ، جاده‌لر ترتیب اولنیور، هرکس طائفه طائفه کروه کروه یکدیکرینی بولیور، اوکونی آقشامه قدر اظهار اخوت ایده‌رك ضیافتلر تعاطی اولنیور. فشنکلر آتیلور، رسم کچیدلر، دبدبه‌لر دوام ایدر، دیکر طرفدنده: دعالر، مولودلر ، تلاوتلر ، لبیك‌لر، بوتون عالم برکفنه بورونمش، مساوات معناسی تماميله تجسم ایتمش ، هرکس باشی آچیق یالین آیاق ، کوملك یوق طون یوق ، امیر ایله فقیر بیننده برفرق کوریله‌میور . تمام ساعت اونده خلیفه طرفندن کوندرلمش امیرالحج بیاض دوه‌یه راکب اولدیغی حالده جبل رحمت اوزرینه چیقار، خطبه‌یه باشلار. اوساعتدن اعتباراً موقف عرفات برمیدان عرصات اولور، لبیك اللهم لبیك صدالری عیوقه چیقار. احراملرك کنارلری صاللانیر ، بیاض مندیللر صاللانیر، دنیا هپ بیاض برمعرض، انسان سرکیسی اولمش ، بونه اطاعت ، بونه انقیاد ، قاچ بیك سنه مقدم صادر اولمش دعوته اجابت اولنیور ، هرکس خلوص قلبدن کوز یاشلارینی دوکه‌رك لبیك اللهم لبیك ندالریله بارالله‌ه مراجعت ایدییور، یوز بیکلرجه صدالر برآغزدن سویله‌نیور . یوز بیکلرجه قلبلر برنقطه‌یه توجه ایدییور. ساعت اونبر، برطرفدن دعالر ندالر دوام ایتمکده، دیکرطرفدنده چادرلر یقیلوب دوه‌لره تحمیل اولنه‌رق، مزدلفه‌یه عزیمت تدارکی باشلانیور .

ساعت اون بر بچق، هرکس دوه‌لر اوزرنده، آتلر، قاطرلر، مرکبلر اوزرندن وبر چوغی آیاقلری اوزرنده لبیك اللهم لبیك ندالری ایله غروبی منتظر بولنیور . غروب طوپی آتیلور آتیلماز ، او قافلهٔ معظمه «ثم افیضوا» امر جلیلنه اطاعت ایدرك میدان عرفاتدن حرکت ایدوب « فاذا افضتم من عرفات فا ذکر الله عند المشعر الحرام » فرمان عالیشاننه امتثالاً مزدلفه‌یه دوغری شتابان اولیور . تکرار تصور ایتملی : شوغتوفلی دوه‌لر، تخت رهوانلر محمل شریفلر، هودجلر، یایانلر. سواریلر هپ برسمته دوغری آن واحدده حرکت ایدییورلر، بوراده مرورکاهده تصادف اولنه‌جق مضیقلر ایکی طاغ آراسنده کچید یرلری مکه سوقاقلرندن یکده فرقلی دکل ، اورالرده اوچیوز بیك سنه‌سنه کوره درتیوز بیك ، ساللا قطع ایده‌رك مسافه احتمال زمان کله‌جك یاریم ملیونده آدم بولنه‌جق بلا وقوعات

نهایت اوچ ساعت صکره مزدلفه‌ده مشعر حرام اطرافنه نازل اولیورلر . بوراده دخی چادرشولر قورولر ، قهوه خانه‌لر آچیلور ، یمکلر طبخ اولنور . هرتتی صاتیلور آلنور، صباحه قدر قرار اولنه‌رق مغرب ایله عشا بر آراده جمع اولنور. ذکر ، دعالر ، تلبیه‌لر ، تلاوت ، تهلیل طاعت وعبادت هرکس یالکز کندیله مشغول شفق ایله اورادن حرکت اولنورده طلوع شمس ایله برابر میتایه کلورلر .

شوحرکتلرده هیچ برقوماندان طرفندن اداره اولنمیه‌رق یالکز بالاده ذکرایتدیکمز پروغرامه تابعیت ایله او امر شرعیه‌یه حرمت یوزندن انتظام واسایش محافظه اولنور . بوحرکتك درجهٔ خارقه‌سنی آنجق عسکرقوماندانلری تقدیر ایده‌بیلورلر، احتمالکه ضابطه مأمورلریده بردرجه‌یه قدر تقدیر ایدرلر . اما اهل بصیرت نزدنده غایت بسیط شیلر ، قدرة رحمان ایچون مشکلات یوقدر . بز بوملاحظه‌لره اصحاب ظواهرك نظر دقتنی جلب ایتمك فکرنده‌یز. اصحاب فن محاکمه ایتسونکه Discipline نه‌در ؟ ضبط ربط تعلیمی نه‌در مقایسه ایتسونلر، بوکی حرکاتده منتظم عسکرده بیله بعض مناسبتسزلکلر وخطالر اولور، حالبوکه بزده الحمدلله ثم الحمدلله حرکات عمومیه‌ده انتظامی اخلال ایدر هیچ بر وقعه اولمامشدر.

حجاج مسلمین میناده :

بایرام کونی صباح ایرکن طلوع شمس ایله بایرام حجاج ذوی الابتهاج مینایه کلور کلمز جمرهٔ عقبه‌یی متعاقب اراقهٔ دمه باشلانیر ، ایشته بردها نظراعتباره آلنه‌جق نقطه. بوکون بوراده موجود حجاجك قسم اعظمی مطلقا برقویون کسر، اغنیاسی ایسه اوچ بش اون، یکرمی التی ، یوزقویون کسه‌جك قدر انسانلر بولنور. بهمه حال عنها منها الك آشاغی یوزاللی، ایکی یوز بیك قویون کسیله‌جك، بو محققدر. اکر آوروپاده بویله بر کون ایچون قطعی صورتده ایکی یوز بیك قویونه بالغ اولسه ایدی، قویونی banderole ایله صاتارلردی، هرقویون ایچون بلکه ایکی اوچ لیرا قیمت تقدیر اولنوردی. اما بوراده صاتیجی مشتری‌ده مخیر صباح ایرکنجه ذبح قربانه باشلانیر، هرحاجی بابا کندی کیدر آدمی یوللر قویون مبایعه ایدر. اوکونی آلتی بدی مجیدیه قدر مبایعه اولنور آشاغی درجه‌ده قویون، اوچ درت مجیدی اورته‌سی بش مجیدی بوفیئاتده مقطوع اوکونی اوکله نمازینه قدر محافظه اولنه‌بیلور ، صکره الك اعلا قویون درت مجید حاجی اورایه قویون کسمك ایچون کلمش ، وظیفه‌سی بر قویون ایکی قویون کسمکدر ، مقصدی تجارت دکلدر. قویون صاحبی هرنه ایسترسه حاجی پاره‌سنی ویرر آلور، بش آشاغی بش یوقاری پازارلق ایچون حاجی‌نك وقتی مساعد دکلدر ، بالخاصه هوا صیجاقده اولورسه حاجی هیچ پازارلغه کلمز ، فقط معجزه بدویلرك اعتقادنده‌در . بدویلر قطعیاً فضله‌سنی ایسته‌مز .

قربان کسمك وقربان اتلری .

میناده قربان کسمك بوبرام شرعیدر، شریعت غرأ مطهره‌نك امرنده اساساً حکمت مشروعه‌سی اوله‌بیلور ، فقط بز او حکمتی آرامقله مأمور دکلز ، بلکه او امری ادا ایتمکله مأمورز . شو سببدن بوامر مشروع الی یوم القیامه باقیدر واراقهٔ دم آیروجه بر عبادتدر ، کیمسه‌نك فتواسیله اورتالقدن قالقماز ، بو خصوصده قلبنده ایمانی اولان بر مسلمان کیمسه‌دن استفتا ایتمز . بعض سفهأ برطاقم تفوهاتده بولنیورسه‌ده سوزلرینه سمع واعتبار اولنمز .

قربان اتلری . بومسئله حقیقتاً دوشونیله‌جك بر مسئله‌در . بوندن یکرمی اوتوز سنه مقدم میناده قربان کسمك غایت سربست ایدی ، هرکس قویونی مبایعه ایدر وایسته‌دیکی یره کوتوروب کسردی ، اتندن لازم اولدیغی مقدارینی حاجی آلور بقیه‌سنی وقازوراتنی براقیر کیدردی . میناده ، سوقاقلرده ، جاده‌لرده ، چادرلر آره‌سنده مسجدلر داخلنده کسوب آتیلمش قویون پارچه‌لری ودریلری ، قازوراتی حتی بتون قویونلر کسمش آتمش کیتمش تعداد اولنور شیلردن اولدیغی قدرده ، جاده‌لر کچلمز برحاله کلوردی .

او زمان صحیه مأمورلری اولمدیغی کبی تنظیفات مأمورلریده یوقدی ، یالکز میناده دکل مکه‌ده‌ده عینی حال کوریله‌بیلوردی . برده انسان پیسلکلریده اوراله قاریشیردی ، عادتا سوقاقلرده جمره‌لر اطرافنده پسلکله بویالمادن کیدوب کلمکده آیروجه براعتنا ومهارته محتاج ایدی . او زمانلرده بتون مینا عجایب بر منظره تشکیل ایدردی ، بعضاً قولراده اولیورسه انسانلرك لاشه‌لریده اوراله قاریشیر کیدردی ، آرتق فن نقطهٔ نظرندن او-رالرده حیات بشر ایچون میدان قالمازدی . صوکره‌لری عثمان نوری پاشا والیلکی ایامنده ذبح قربان ایچون یرلر آیرلدی ، وقاذورات واتلری آتمق ایچون چوقورلر قازدیرلدی ، دریلریده حکومت حسابنه طوپلاندی ، ودها صوکره‌لری میناده یوزلرجه ابدستخانه‌لرده یاپدیرلدی، وبالاخره تنظیفات مأمورلریده اولدی ، بر آز انتظامه کلدی .

میناده قربان کسیلور ، یوز بیکلرجه قیون کسیلوب حکومت طرفندن هر سنه‌یه مخصوص تهیئه اولنمش چوقرلره آتلور ، اوزرلرینه کیره‌چلرده دوکلور . بوصورتله صحته وبردرجه نظافته مطابق تدبیر اتخاذ اولنمشدر

غریبدرکه : بوندن اوتوز سنه مقدم سوقاقلرده جاده‌لرده هرکسك کوزی اوکنده و آیاقلری آلتنده قربان اتلری ودریلری چکنه‌ندیکی زمان کیمسه برشی دیمزدی واسراف

اولدیغنی دخی کورمزدی، شیمدی ایسه حکومتك بوصورتله قربان اتنی چوقرلره آتمه‌سی حاجیلرك حوصله‌سنه صغمامقده‌در . هرکس اسرافندن وجوازندن بحث ایدر .

[البته هرشی ایچون برزمان ووقت مرهون واردر ، هیچ شبهه یوقدرکه بوحال حکومتکده نظردقتنی جلب ایده‌جکدر. بوقدر یوزبیکلرجه قیون اتلری نه‌ایچون منفعتسز یرآلتنه دفن اولنسون ، البته حکومت بونی دوشونه‌جکدر . فقط هرشی ایچون برزمان واردر . حکومت سنیه میناده برقانسروه فابریقه‌سی میدانه کتوررسه، بر ملیون عسکرك ارزاقنی اوراده تدارك ایده‌بیلور . او زمان برقیون کسه‌جك حاجی باباده مطلقا ایکی قیون کسر، اللی؛ یوز قیون کسه‌جکلر مطلقا اضعاف مضاعفنی کسرلر . زیرا اسراف اولمایه‌جغنه هرکس قناعت ایتدیکی کبی بوندن دها بیوك برمبرات اوله‌میه‌جغنده قناعت ایدر ، او فابریقه‌ده ایجاب حاله کوره آوروپایه‌ده قانسروه ویره‌بیلور .

هیچ شبهه یوقدرکه بونكده زمانی پك یقیندر .

حاجی بابالر میناده :

حاجی بابالر میناده اوچ کون قالورلر، بواوچ کون ظرفنده حاجیلرك وظیفهٔ دینیه‌لری قربان کسمك جمره آتمق وکسب معارفه ایتمکدن عبارت قالور . مینا اوفاق برقریه‌در،فقط بوراده حجاجه کیرایه ویرلمك ایچون بنا اولنمش بعض اولر، خانه‌لرده، بیوك حاولی‌واحاطه اولنمش یرلرده واردر . حاجیلرك اغنیاسی اوخانه‌لرده مناسب یرلر توتارلر ، وعموم حجاج مسجد حیف اطرافنده چادرلر قورمرق اوراده امرار اوقات ایدر سلامتلك اولورسه یکدیکرینه بایرام تبریکنه کیدرلر ، اکثر هر حاجی کندی همجنسیله دوشوب قالقار . مع مافیه کسب معارفه ایچون آرزو ایدنلرده بولنمز دکل ، بعض آدملر دولاشه‌رق بوتون حجاجه برسلام ویروب کچیرلر ، بهمه‌حال اوچ کون اوزون بر زماندر مرام اولنورسه پك چوق آدملر ایله معارفه اولنه‌بیلور .

حجاجه معارفه ایچون مینا اك مهم بر مرکزدر وحاجیلرده بوراده وقتلری دهازیاده مساعددر . کوریله‌جك وظیفه‌لر یوق ، کونلر بایرام هرکس شغلدن فارغ بولنیور .

مسجد حیف :

بومبارك مسجد میناده بولنیور , فقراء حجاج بالخاصه هندی و بلخیلردن برقسمی مسجد داخلنده مسافر اولورلر وبشقه بخاریلرده نادراً کوریلیر . بو مسجدك داخلنده حاجیلر کندیلرینه اوطورمق ایچون بر مقدار تمیز یر براقیرلر , قبواره دوغری برآزده منفس

يول براقيرلر , بشقه نه قدر بوشلق وارسه كافه‌سنى پسلك ايله طولديررلر , آياق يولى تمام ابدستخانه ياپمشلر , مسجد داخلنده آياق باصوب كچه‌جك تميز ير يوق , بو مسجد نه ؟ بو! بو! بو حال نه ؟ نعوذ بالله! جهالتك درجه‌سنه باقكز : عرفاتده مسجد ابراهيم مزدلفه‌ده مشعر حرام , ميناده مسجد خيف , مكه‌ده جنت معلا بونلر نصوص قطعيه ايله مستجاب الدعوات اولان مقامات مقدسه‌در , جاهل مسلمانلر بومقامات معلايى اعلا ايده‌جكلرى يرده .... مشلر. فلاحول ولا قوة الابالله . بونه حالدر ؟ انصاف ياهو انصاف ! بونلر هپ ديانت نامنه اوليور .

البته بومسجدلرى بوحاله كتورنلر جاهل آدملر , بونلر ممالك بعيده‌دن كلمشلر , ياكه بونلرى اجروثواب اميد ايده‌رك كتورمشلر , دوشونمه‌لى تصور ايتملى, بو آدملر بوعمللرى مقابلنده مثاب اولورلرمى؟ بونلرده ابدست بوزه‌جق قدر ادراك يوق, دفع طبيعى زماننده هر حيوان برنوع حركت ايله كندى نجاستندن كندى اجتناب ايدر, كدى - هرنجاستنى دفن ايدر , كلب باجاقلرينى قالديرر , عموم حيواناتك كافه‌سنده نجاستدن برنوع اجتناب واردر , بو آدملر او حيوانلردن دها آشاغيميدر ؟ انسان شو نقطه‌لرده توقف ايده‌رك عريض عميق تفكرايده‌جك اولورسه , فرضيت حجلره استطاعت ماليه شرط اوله‌جغنه كسب قناعت ايتدكدن ماعدا , بعض علمانك برآراق حجك سقوطندن بحث ايتمه‌لرى اسبابنه‌ده مطلع اوله‌بيلور . اك مهم اولان جهتى انسانلر فكراً نه درجه‌ده تعالى ايدرلرسه , فكرسزلك نتيجه‌سنده‌ده او قدر تدنى ايدرمش .

عجبا بومقامات محافظه اولنه‌مازمى ؟

هيچ شبهه يوقدركه محافظه اولنور , ومحافظه ايتمكده واجبدر . بو مقاماتى عموميتله جزئى براهتمام ايله بلا زحمت وبلا مصرف محافظه اولنور. حجاج كرام عموماً طرف برمطوفه توديع اولنمشدر , حاجيلردن بوكبى سقلاط واقع اولدقجه اوحاجى بابانى صويب صوغانه چويره‌ن دليل - مطوف افندى‌يه بر جزاء نقدى هر حاجى هر نره‌ده اولورسه اولسون مطلقا دليل مطوفى وار ، حاجينك هر امورينه مطوف باقار ، مادامكه اغنياسنى باقار, فقراسنى دخى باقسون هيچ اولمزسه نصل دفع طبيعى اولنور؟ بيلديرسون اومقامات مباركه نصل تقديس اولنور؟ بيلديرسون. مادامكه پاره‌سنى آليور ، مادامكه دليلى بولنيور بونلرى حكومت اجبار ايدر ، بلا اجرت بو وظيفه كورلمكده ممكندر، هم كورلمه‌لى , دليللر التزام اولنورسه ممكن قدر نظافته وديانته لازم اولان حرمته دليللرحاجيلرى دعوت ايده‌بيلورلر . دليللره تابع اوله‌ميان حجاج وفقراده وار ايسه‌ده بونلر بركره آزدر، ثانياً

بونلرده بهمه‌حال بردلیله مربوطدر، دلیل آنلری قول معروف ایله دعوت ایده‌رك اقناع ایدر، بهمه حال دلیل افندیلر حاجیلرك روحنی بیلور. صوکره دها فضله ایپسز صاپسز- لرده بولنورسه، آرتق حکومت تنظیفات مأمورلرینی او کونلره مخصوص ایکی اوچ قات فیئاتله اولسه بیله ینه چاره‌سنی بولمه‌لی، بونلر هپ جزئی براهتمام ایله اوله‌جق شیلردندر. جامع قپولرینه عسکر یاکه حاجیلر تعیین اولنور. بهمه‌حال مرام اولورسه چاره‌سی بولنور، هم چاره‌سنی بولمق اهم مهماتدندر، بو حاللر میدانده ایکن انسان قرانتنه‌یه قارشوده بر شی دیه‌میور ودیه‌مز، بزده بو حال دوام ایدرسه قرانتنه ارکان حجدن عد اولونمه‌لیدر، واولنورسه حق وار.

بونلر لایقیله ملاحظه اولنه‌رق بحق محاکمه اولنورسه، بز قرانتنه‌یی کندیمز دعوت ایتمك ایجاب ایدر.

حجاج کرام میناده:

میناده حاجیلر اوچ کون قالورلر بومجبوریدر، بعض آدملر دردنجی کونی اوکله‌دن صوکره‌یه قدرده قالابیلورلر. بواوچ کون، کیجه‌لی کوندوزلی حجاج کرامك ارض حجازده بولندیغی کونلرنده اك مبارك کونلری اولدیغی قدرده اك بوش کونلریدر، یکدیکرینی آرار بولور برلشیر، کورور کوروشور، بونی برآز دها توسیع ایتمك ایچون مسجد حیف قربنده برده علما اجتماعنه مخصوص برچادر قورولور، دلیللرشریف حضرتلری آیروجه اشارت بیورورلرده «اکر حاجیلریکزه شو چادری زیارت ایتدیرمزسه‌کز، سزه حاجی یوقدر» برکره سویله‌رسه کافیدر، آرتق اوراده اجتماع ایدر کیدر. برایکی دفعه تکرر ایتسون کافیدر، صوکره ارکان حجدن اولور کیدر. بو چاره مسلمانلرك حیاتی ایچون شرعی بروظیفهٔ مقدسه‌در.

حجاج کرام مینانك برنجی کونی صباحدن قربانی کسدکدن صوکره بعضلری طواف زیارته کیدوب کلورلر، بعده او کوی بشقه هیچ وظیفه یوقدر. آقشاملری بتون کیجه شام ومصر محمللرینك شنلکلری تفرج اولنور فشنکلر آتیلور عجایب اکلنجه‌لر اولور. بوده کوزل برواسطهٔ معارفه‌در، بونلرکده نطاقی برآز توسیع اولنورده ایکی محمل خلق یکدیکریله تعاطی ضیافت ایدرلرسه، وبو ضیافتی برآزده واسع مقیاسده توتوبده سیرجی صفتیله کلنلره «یاساق» کلمه‌سنی قالدیرسه‌لرده اونك یرینه بیورك سوزنی استعمال ایده‌رك برفنجان قهوده فدا ایدیویرورلرسه، بوده بیوك مقیاسده برمعارفه میدانی آچابیلوردی.

میناڭ ایکنجی کونی حجاج کرام اوچ جمره آتارلر ، بعدما حجاج بتون کون بوش وبایرامدر . فقط مع التأسف بیك اوچیوز سنه‌در بوفرصتلر هپ بوشه کیتدی ، یالکز خلفاء راشدین ایامنده امور عاد عرفاتده تبلیغ اولنوردی .

حجاج کرام میناده اوچونجی کونی .

اوچونجی کونی دخی جمره آتارلر همان قاچارلر حتی بعضلری قبل الزوال قاچار افضل اولان بعدالظهردر ، فقط حجاج کرام زنجردن قورتولمش کبی همان مکه یولنی طوتار ؛ جاوادن کلمش حجاج دردنجی کوننه‌ده قالور شافعی مذهبنده دردنجی کونی دخی رمی جمار واجبدر حنفیلر افضل دییورلر . بهمه حال لدی الایجاب دردنجی کونه قدر میدان واردر ، وبو درت کونده پك چوق شیلر کوریله‌بیلوردی .

مینا عمومیتله حجاج ایچون مساعده‌لی وهر نوع موانع وتأثیرات خارجیه‌دن اولدقجه امین برمرکز اولوب ، حجاج کرامنده بتون وقتلری فارغ وهرخطابه لبیك دیمکه آماده‌در . بو زمانلر اوراده اهل ایمان ایچون بیوك موفقیات سرزدهٔ ظهور ایده‌جکی محققدر . بوکره (۱۳۲۸) سنهٔ هجریه‌سی میناده امراء اسلامدن خدیو مصر عباس علمی پاشا حضرتلرینڭ بولنمه‌سی عالم اسلام ایچون بیوك برجاذبه ایکن هیچ برکونا استفاده فکری کوریله‌مدی . هیچ کیمسه ایچون ملاقات والتفاته مساعده اولنه‌مدی ، آوروپا سیرعونیاسنه مغلوب اوله‌رق هر طرفده جاجیلر عساکر یاساق یاساق غادتا ئومنلره قارشی عدم امنیت چوق غریب بر وضعیت .

حتی میناده برنجی کونی ایدی بز شیخ مراد افندی وعلماء مکه‌دن بعض ذوات ایله برلکده والی وشرفایی زیارت بعدنده خدیو حضرتلرینی دخی زیارت ایده‌لم دیه قاپوسنه کلدك یعنی بولندقلری چادرك قارشوسنه کلدك ، کندیلری بیوك اونیفورمالرینی لابس اولدقلری حالده یالکز باشنه چادرلرنده بولنیورلردی ، تشریفاتجیلردن بری اولاجق عسکری البسه‌ده اوزونجه بویلی برحریف قارشیمزه چیقدی ، یاساق دیه باغیردی ، خدیو جنابلرینده باقیوردی آرامزده نهایت یکرمی آدم ، رفقامز میاننده عین زبیده قومیسیونی اعضالریده وار . فلاحول اولاقوه الابالله . امیرالمؤمنین حضورنده بر ، بر بری ، علمای اسلامی تحقیر ایدیبور ، بومقام مقدس ویوم مبارکده صوکره مؤمنلرك حالی نه اولور ؟ علمانك حیثیتی نه اولور ؟ امیر المؤمنین حضرتلری بویله بر مقامده علماء اسلامه قارشو بوکبی معامله‌ده بولنورسه ، برطرفده صوفیلق تدین تاسلانیر ، دیکر طرفندن اسلامیتك اساسی بالطه‌لانیر ، ایشته بو ، بودر .

حالبوکه امیرالمؤمنین معیتنده بر چوق علما بولنه‌جق، وخارجدن که‌جك علما دخی قبول وترحیب بیورولاجقدی، علما بیننده علمی وادبی مصاحبه‌لر وبومصاحبه‌لرکده خلاصه‌سی عزیز مصر حضرتلرینه عرض وبیان اولنه‌رق ایجابنه کوره اظهار ممنونیت وایجابنه کوره تلطیف وایجابنه کوره ارشاداتده بولنه‌بیلورلردی. چوق غریب برحالت روحیه. ارکان دیندن برفرضك اداسی ایچون مکهٔ‌مکرمه وطواف کعبه‌یه عزم اولنیورده، اورایه مخصوص اولسون برصفوت وخلوص نیته جسارت اولنه‌میور. عموم اهل‌اسلام دیانتی خام صوفیلقده ونمازده کوریورلر، اك مهم واك مقدس وظیفه‌لرکه: تحابب، توادد، تعارف، بوجهتلری نه‌بیوکلریمز ونه‌ده‌کوچکلرمز صمیمیتله التزام ایده‌میورز. حتی بوجهتلری جزئی براهتمام لزومندن بحث اولنورسه آمان اجنبیلر خاطرمزه کلییور، آمان قوشوقلاندرمایه‌لم سیاستی بلای مبرم اولارق ورد زبان اولنیور، بو اسلامیت ؟، بو صوفیلق نه ؟ وبو نعنه نه ؟.

بزم‌فکرمزده وحقیقةً امیرالمؤمنین‌حضرتلرینه لایق اوراده امارت‌چادرلری‌صیره‌سنده علما وزواره مخصوص برایکی چادر امیرالمؤمنین کیسهٔ همایوننده قورولاجقدی، کلن‌زوار کمال نشاط والتفات ایله قبول اولنه‌رق: شکرلر، قهوه‌لر، چایلر، انسانلرینه کوره مکمل هدیه‌لر، خلعتلر اکرام اولنه‌جقدی، بوتون کرهٔ ارض مسلمانلری ایچون بوسنه‌مکه‌ده عزیز مصرك بولندیغی کوریله‌جکدی، اشته اصل مسلمانلق بونی اقتضا ایدردی. وامارته لایق وشرف اسلامیته موافق اولان بوصورتله شعار اسلامك ادا اولنمه‌سی ایدی. فقط افسوس صدهزارافسوس بروظیفهٔ‌دینیه‌دخی ادا اولنورکن اجانبك تحت‌ترصدنده‌بولندیغمزی حس ایده‌رك احتیاط لکه‌سنی قبول ایدییورز، فمابعد اوله‌بیلورکه نمازده دخی احتیاط ایله معامله‌یه مجبور اولاجغز، بونلر ملتلر اوزرینه یواش یواش چوکر تاریخك الیم صفحه‌لریدر، بوکون بزم روحلرمزه حلول ایتمش عادتا برخسته‌لق شکلنی آلمش بلیه‌دندر.

خدیو جنابلریده مسلمانلرك طوتلمش اولدیغی خسته‌لغه طوتلمشدر یاخود لزومندن‌زیاده احتیاط جهتنه ذاهب اولمش، بوتون صوفیلغنی نماز وعبادته حصر ایتمش، ملت منفعتنه اسلامیت منفعتنه کلنجه برشی یوق. پاره‌لری طوپلار طوپلار معاش مسلمانلردن نام‌شهرت مسلمانلردن صرفیات آوروپاده اك عادی محللرده، برطرفدنده خلافت اسلامیه دعوی اولنور، خلیفه اولمق استر. مسلمانلر ایچون نه بلالی حاللر؛ نه بدبخت آدملر مسلمانلرك باشلرینه چوللانمشلر، الله‌دن‌زیاده آوروپالیاردن قورقار، میناده دخی الله‌قورقوسی کندینه غلبه ایده‌مز.

«حجاج کرام ایله معارفه»

میناده بولنان حجاج کرام میاننده بزده بر آز دولاشدق . بعض جهات مسلمانلریله کسب معارفه ایتدك ، بالخاصه : بلخ ، افغـان ، حضرموت ، یمن حجاجیله مناسباتده بولنه‌رق بونلرك احوالنی بر آز تدقیق ایتدك : بلخیلر میاننده مسجد ابراهیم‌ده بر تك آدمه تصادف اولندی . بوذات محترم‌مسنجه اورته بویلی بر موی سفید اولوب ، کندی مشایخ نقشبندیه‌دن اولدیغی حالده ، متفکر واحوال حاضره‌دن خبردار کامل وذوالجناحین دنیله‌جك بر ذات ایدی .

مکهٔ مکرمه‌ده بر جمعیت علمیهٔ اسلامیه بولندیرمق ، واوجمعیت طرفندن عصرحاضرجه مسلمانلرك مبتلا اولدقلری بعض مسائلك حل اولنه‌رق شریعته توفیق اولنمه‌سی لزومی خصوصنده بیان مطالعه‌ده بولنیوردی وبوخصوصه عائد تشبثات ابتدائیه مکه علماسی طرفندن بدأ اولنورسه ، عموم مسلمانلر نزدنده مقبول اوله‌جغنی ملاحظه ایدییوردی .

افغانیلر میاننده اتحاد اسلام حقنده تفکره مالك آدملره خیلی تصادف اولندی . بونلر میاننده حبیب‌الله خان جنابلرینه زیاده حسن ظن ایدنلرده بولنمقده وبلکه مشارالیه حضرتلرینك بر صاحب خروج اوله‌بیله‌جکنی امید ایدنلرده کورلمکده ایدی . افغانیلرك اکثری تعصب دینیلرینی اظهار ایله برابر معارف لزومندن بحث ایده‌رك تورکیه حکومتنك پك کری قالدیغنه اظهار تأسف ایتدیلر ومکه‌ده بعض ضابطانمزك مغایر ادب حرکاتده بولندیغنی کورمشلر ، بر درلو هضم ایده‌مدکلرینی تکرار ایتدیلر .

حضرموت مسلمانلری ایسه اکثری سادات کرامدن بولنورمش ، علم ومعارفدن زیاده تجارته اهتمام لزومنی سویلدیلر . بونلرك قسم اعظمی حاکمیت اسلامیه‌یه خاتمه‌چکلمش نظریله باقارلرمش .

یمن حاجیلرینه کلنجه : هر نه‌قدر برقاچ یمن حاجیلریله ملاقات اولندیسه‌ده، بونلر میاننده فضله برمعلومات استحصال اولنه‌مدی، بالخاصه ادریسی وامام یحیی حقنده معلومات ایدینمك ایسته‌دك. بر درلو سوز آلمق ممکن اولمدی . بزی کمال احتیاط ایله تلقی ایتدیلر بلکه قطعیاً امین اولامدیلر . مع مافیه قهوه‌لر چایلر اکرام وزیارتمزدن طولایی اظهار ممنونیت ایتدیلر .

فی‌الحقیقه میناده اهل اسلام معارفه‌سی ایچون زمان وزمین غایت مساعددر . فقط شریف حضرتلرینك مساعده وبرآزده معاونتیله اولورسه دها قولای ودها متین ورصین اولوردی . زیرا حجاج کرامك هر طائفه وقبائلی برر مطوف النده اسیردر . مطوفلرده

حاجیلری معارفه‌دن دائما محافظه ایدرلر . بلکه‌ده دوغریدن دوغرو ممانعت ایدرلر. حاجی ایله ملاقاته بر یابانجی کلورسه ، کندینك رزقنه مانع اولور ظننه ذاهب اولورلر. بوجهتله حاجی بابالری هر مطوف کندی پنچه‌سنده طوتمق ایستر، حاجی بیچاره غافل آراده صیره‌ده آلداتیق جهتلری‌ده وار ، بومعامله‌لرنده مطوفلرده بر درجه‌ده حقلی ومعذوردر . زیرا حاجی بابانك باشنه کله‌جك فلاکتدن مطوف مسئولدر .

میناده معارفه خیمه‌سی

میناده معارفه ویاخود معایده خیمه‌سی نامیله امیر مکه طرفندن غایت واسع برچادیر قورولەرق، عموم مطوفلره امر ویریلورده، هرمطوف کندی حاجیلری اکابروعلماسندن اوچ بش آدمی ، ایام میناده هرکون بعدالظهر نماز عصره قدر مذکور چادره حاضر ایتمك مجبوریتنده بولنورسه ، هیچ شبهه‌سز غایت مهم استفاده‌لر تأمین اولنور وحجاج کرام فوق‌العاده بر ممنونیت ایله معارفه‌یه آماده اولوردی . بوصورتله معایده اولندقده حجاجك یکدیکرینه قارشی امنیتی دخی تأمین اولونوردی . ولزومی تقدیرنده بیوك اعانه‌لره‌ده وسیله اولوردی .

بومعایده هرسنه توالی ایتدیکی تقدیرده بالاخره بر عادت حکمنی آلور ، هیچ اولمازسه مکهٔ مکرمه‌ده حجاج کرامك کندی استراحت عمومیه‌لرینی تأمین ایده‌جك قدر بعض مذاکراتله امرار اوقات ایدرلردی ، خلاصه نه زمانکه امیر مکه مرام ایدرده بویله برقاپو اچارسه ، آرتق او کوندن اعتباراً بالعموم اهل‌اسلام ایچون اخوت دینیه قپوسی آچیلدی دیمك اولوردی .

بیلمام بوبیوك نعمت امیر مکهٔ مکرمه‌دن کیمه نصیب اوله‌جقدر . هیچ شبهه‌یوقدرکه بوبیوك موفقیت اك اصیل بر شریفك حصه‌سنه تصادف ایدر .

قولیرا وامراض ساریه :

بوده اکثریتله میناده ظهورایدر، بعضاً مینا ایامندن مقدم وبعضاً صوکره‌یه‌ده تصادف ایدرسه‌ده ، اغلب اعتباریله میناده ظهوری مجربدر. شبهه اولنه‌ماز فناً مثبت برشی‌اولدیغی جهتله کیمسه‌ده انکار ایده‌مز ، بوکبی امراضك سرعت توسعی غالبا نظافتسزلکدن ایلری کلیور . ومیناده حاجیلرك کثرتندن وموقعك ایکی جبل آراسنده واقع طاراجق مضیق بر موقعده بولنمسندن طولایی هوانك فسادی وصولرك اولدقجه قلتی وبوجهتله‌ده نظافت

کامله‌یه رعایت اولنه‌مامسی نظر اعتباره آلندقده، امراض ساریه ایچون بوراسی عادتا فرصت دنیله‌جك درجه‌ده مساعددر.

ذاتاً حجاج فقراسی چوق، او یوم مبارکده صوك دفعه اوله‌رق بر طویمق نیتیله‌ده قربان اتی یمکدن چکنمزلر، هوالرده یاردم ایدرسه آرتق قولیره‌نك توسعی ایچون بر مانع قالماز، طولی دیزکین آلور یورور، بر قولیره مسابقه‌سیدر کیدر.

بوبابده تدابیر فنیه اتخاذی ممکن اولوب اولمیه‌جغی دوشونیله‌جك اولورسه، بیلمام فن متخصصلری نه‌کبی تدبیر توصیه ایدرلردی، اکر تبخیر دیه‌جك اولورلرسه، بنم فکرمده بلکه نفس امرده تبخیرات قطعیاً ممکن اولاماز. زیرا عرفات ومینا ایچون شریعت کون وساعت تعیین ایتمشدر. او محدود اوقات ظرفنده اوچیوز بیك بلکه یاریم میلیون آدمك تبخیر اولنه‌بیلمك احتمالی قطعیاً تصور اولنه‌مز، واورادە حجاجی تبخیر اصولنه تابع طوتمق فتنه ایقاظ ایتمکدن بشقه بر نتیجه تولید ایتمز. بوندن اون سنه مقدم مکه ایله مینا بیننده غایت جسیم بر تبخیرخانه بنا اولنه‌رق ماکنه‌لر وضع اولنمش ایدی وهرشی تدارك اولنوب بالفعل تبخیره مباشرت اولنه‌جغی کیجه، عربلر وحجاج هجوم ایده‌رك برقاچ ساعت ظرفنده اوقوجامان بنایی یرایله‌یکسان ایتمشلر وبوتون ماکنه‌لرینی دخی برهوا ایتمشلردی. عموم عربان قیام ایتمش وغایت بیوك برفتنه قپوسنی آچمشدی. معاذالله اوزمان حکومت جزئی مقاومت کوسترمك فکرنده اولسه ایدی. یوز بیکلرجه جان قربان اولوردی.

بوندن صوکره‌ده تبخیراصولی تطبیق اولنه‌جق اولورسه، نتیجه ینه‌عینی نتیجه اولور، مسلمانلر قان دریاسنه بوغولور، قطعیاً بر منفعت تأمین اولنه‌مز.

بن بوخصوصی دوقتورلردن بریله مذاکره ایده‌رك اصول تبخیرك عدم امکانندن بحث ایتمشدم. دوقتور بك بلاتردد بر فکر بیان ایتدی، ایشته دوقتورك فکری: مینایولنده غایت جسیم قزانلر قاینانه‌جقدر، حجاجك البسه‌سنی چیقاروب قزانه صوقه‌جق. قزاندن چیقاروب حاجی‌نك النه ویره‌جك، متعدد قزانلر فقر فقر قاینایه‌جق.

باقکز فن نامنه سویلانن سوزه، اوچ درتیوز بیك حاجینك البسه‌سنی بر کونده قاینامش قزانه صوقه‌جقده، میقروبلری أولدیره‌جك ایشته مملکتك سلامتی بو دوقتورلر النه ویریله‌جك. تصور ایتمه‌لی دوشونمه‌لی، فکرلر نه درجه‌ده محدوددر. بوکبی چوجقلر دوشونجه‌سیله مملکتك صحت عمومیه‌سی محافظه اولنورسه الله معینمز اولسون.

بنم فکرمده اوراده بوکبی تدبیر اتخاذ اولنورسه، او تجربه‌لرده میقروبلردن مقدم

دوقتوربكلرك قايناتمهسى مناسب اولور، صحت عموميهيه وسلامت مملكتنه دها بيوك خدمت ايدلمش اولوردى . البته بو خصوص عريض عميق ملاحظه اولنمدقجه بالمشاهده كورلمدكجه احوال تدقيق اولنمدقجه ، كاغد اوزرنده يازلمش فنى سوزلر ايله محاكمه اولنهمز .

بن پك چوق دفعهلر حجازده بولندم ومتعدد قرانتنهلرى كوردم. بنم شخصى تجرباتم خلاصهسى آوروپا نظرنده قرانتنه بر تدبير صحى اولمقدن زياده، دسيسهٔ سياسيهدر. بونك ايچون ايستر اسلامبولدن ايستر مصردن تعيين اولنهجق مسلمان دوقتورلرينك عقلى باشنده محاكمهلى آدملر اولماسنى آرزو ايدرم. خرستيان صحيه مأمورلرينه معاشلرينى بز ويرديكمز ايچون، بزدن اولاجق دوقتورلر عقلى باشنده آدملر اولورسه، دائما اداره ايدهبيلورلر. شيمدى ايسه خرستيان صحيه مأمورلرى آمر و بز مكيلر اوشاقدر. بو حال دوام ايدرسه، بو قرانتنه بالآخره بيوك بر فتنه قاپوسى آچهجغنده شبهه يوقدر، شيمدى جاهل مسلمانلر اطاعت ايديورلرسهده، زمان كلهجك تكليفات تحمل خارجنه چيقهجق ظلم، حدودى تجاوز ايتديكى كبى مطلقا وخيم نتيجهلر توليد ايدهجكدر بنم فكرمده تخيرات اصولى قطعياً تطبيق اولنهمز وممكن دكلدر .

اتخاذ اولنهبيلهجك چارهٔ احتياط بر كره مكهٔ مكرمهده ومناده استعمال اولنهجق صولرى فلتهدن كچيرمك صورتيله تصفيهسى ، وجدهٔ مباركهده صو اوزرينه تسلط ايتمش سيدلر تجارتنى قطع ايدهرك، جدهيهده مناسب تميز صو كتيرمك، خلاصه صو مسئلهسنى فنى بر صورتده تأمين ايتمك الك مهم وقولاى بر تدبيردر، پارهسنىده حاجيلر مع الممنونيه ويررلر.

ثانياً موسم وايام مباركهيه مخصوص بيك عمله ايله ايكى يوز چوپجى آرابهسى بولنديرمق صورتيله نظافته رعايه ايتمك ، هر يوز عمله باشنده بر آمرده بولنورده ، حجاج مكهده بولندقجه بونلر لاينقطع سوقاقلرده حاجيلرك پيسلكلرينى قالديررلر ، حتى كيجهلرى دخى بر مقدار نوبتجى خدمه ال آرابهلريله دولاشيرسه فوق العاده نظافت تأمين اولنور ، حجاج مناده بولندقجه عموم عملهده آرابهلرى واسبابيله مناده بولنور ، وهر نرهده ونه كبى پيسلك وار ايسه هپسنى قالديرير وشهر كنارنده مخصوص تدارك اولنمش چوقورلرده كيرهچلهده ياقارلرسه ، هيچ شبههسز الك مناسب تدبير والك صحى چارهده بو اولاجقدر . بالاده دخى ذكر اولنمشدى بو قدر تدبير كافيدر. بهمه حال او مقامات مباركهنك شيمديكى كبى متروك ونجاست ايچنده براقلمهسى جائز دكلدر .

مناده خستهلق يوق .

١٣٢٨ سنهٔ مباركهسنده مناده برنجى كونى بر تك جنازه واقع اولوب اوده سكسان

یاشلی بر بختیار ایدی، دیمك اولورکه صحت عمومیه فوق‌العاده بر کمال ایدی. یعنی امراض ساریه وقولیرا ایچون استعداد تام اولمغله برابر موسم حج بلا وقوعات دخی کچه‌بیلور ، نصل‌که بو سنه کچمشدر جناب مولا لطف وعنایت ایدرسه، اوچیوز اللی بیك قدر حاجی تخمین اولندیغی حالده نظافته رعایه‌ده یوق ایکن له‌الحمد خسته‌لقده اولمدی ، بوده هر زمان کورلمکده وبو سنهٔ مبارکه‌ده دخی کورلدی ، صحت عمومیه برکمال قطعیاً خسته‌لق یوق .

احتمالکه قارئین کرامدن بعض ذوات بو بحثی فضله ولزومسز کوره‌بیلورلر ، مادامکه خسته‌لق اولمامش ، یازمقده مقصد نه‌در دیه‌رك خاطرلرینه کلور، سطحی بر نظرده حقیقهً فضله کوریله‌بیلور . فقط اوروپاده اویله آدملر واردرکه : مکه ایله قولرایی متلازم ظن ایدرلر ، حج ذکر اولندیغی کبی خاطرلرینه بلا تردد قولیرا خطور ایدر . مع‌التأسف بو کبی ظنلر بزم کنجلرمزه‌ده تماماً قولیرا کبی تأثیر ایدر ، بزده دخی « قولیرانك یواسی هندستان موزعی مکه‌در » اعتقادنده آدملره تصادف اولنور .

ایشته شو واهمه‌یه قارشو بو بابده بر قاچ سوز سویلانمه‌سنه لزوم کورلمشدر .

مکه‌ده باقتریه‌لوژی متخصصلری تدقیقات اجرا ایدرده فنی تتبعاتده بولنورلرسه بن امید ایدرمکه، فن نقطهٔ نظرندن مکهٔ مکرمه هواسینك قولیرا مهلکی اولمق احتمالیده بعید دکلدر . طبیعی‌درکه بونلری زمان اثبات ایده‌جکدر .

قربان کسمك عبادتدر

حج شریفه نیت ایتمش آدم : تمتع ویاقران نیت ایدرسه قربان کسمك واجب‌اولان بر عبادتدر . حج انجاق قربان ایله تمام اولور، حاجی افندی قربان کسمدکجه احرامدن چیقاماز . تکرار ایدهلم قربان واجب اولان بر عبادتدر ایستر مکه‌ده ایستر مملکتنده قربان عبادتدر .

بعض سفها معلومات فروشلق ایده‌رك قربان کسمیوب پاره‌سنی دونانمایه ترك ایتمك خصوصنده فتوالر یاردیلر وبر چوق سوزلر سویلادیلر مع التأسف بعض اخرلریده حمیت جاهلیه‌لرینه مغلوب اوله‌رق ، غزته ستونلرنده قربان پاره‌سنی دونانما جمعیتنه کوندردکلرینی دخی یازدیلر .

اوت قربان واجیدر جهاد فرضدر کبی سوزلرده سرد اولندی . فقط بزم فکرمزده بونلر هپ دوشونجه‌سزلك نتیجه‌سیدر . اکر سنده حقیقی حمیت غلیانه کلمش ایسه ، سن

شارع طرفندن تعيين اولنمش عبادتی ترك ايتمكدن مقدم، نفسك، وشهوتك اوغرنده صرف ايتمكده اولديغك توتون وسفاهت پارەلرينی دونانمايه كوندر. توتونی براق وتوتونه ويرمكده اولديغك پارەیی دونانمايه كوندر، باقكز بوكا همت اولنورسه هرسنه بر دريدناوت آلنور. همسنك اولاد وطن قانی ايچمكدن قورتلش اولورسك، غزتەستونلرنده ايستەديكك قدر باغر، نه قدر باغيريرسەكده كيمسەده مخالفت ايتمز، ودها امثالی مكيفات پارەلرينی فدا ايدرسك، ايشته حقيقةً حميت مليه غليانه كلديكنیده اثبات ايتمش اولورز. رژيده مملكتمزی ترك ايدر. هر سنه بيكلرجه بابايكيت قانی محافظه ايتمش بولنورز. شيمديكی ايچمكده اولديغمز توتونی لايقيله ملاحظه ايدەجك اولورسەق، هر سنه قاچ آدمك واك كزيده اولاد وطنك قانی ايچديكمز تحقق ايدر. ايشته دونانمايه فدا اولنەجق شی بودر، قربان دكل، بهمەحال قربان ايكنجی اوچنجی درجەده قالور. قربان واجب اولان عبادتدر. حميت وطنيەمز غليانه كلديسه اولا سفاهتی فدا ايدەلم، صوكره صيره كلورسه قربان دخی فدا اولنور.

حجاج ذوی‌الابتهاج مكهٔ مكرمەده:

بعد اداء مناسك حجاج مكهٔ مكرمەيه نازل اولور، او كونی بهمه حال مكەده اوچ درت يوز بيك آدم كعبه اطرافنده طواف ايدر، بونلر ميانده «حجراسود» ی بر كره اولسون استلام ايتماين بر تك اهل سنت بولنمز، (عموم سنيلر حجر اسوده حرمت ايدرلر) او قدر يوز بيكلرجه اهل ايمانی اوراده كورمك اصحاب بصيرت ايچون كافيدر. او نقطەده هيچ بر زمان ادب خارجنده بر معامله كوريلەمز، هر كس كمال خواهشله حجر اسعدی استلامه مهيا بوراده حسن آدابه رعايه ايدەبيلمك ايچون تربيه اسلاميەدن بشقه هيچ بر قوت استعمال اولنەمز يوز بيكلرجه انسان ايركك وار قادين وار، ضعيف وار، غريب وار، خستەسيده وار ديكر قرداشلرينك آرقاسنده واوموزنده‌ده طواف ايدنلرده بولنور، معمافيه بونلرك كافەسی حجر اسعدی استلام ايدر كافەسی صميم قلبدن وظيفەسنی ايفا ايدر، كيمسه كيمسەيی اينجتمز وكيمسەده كيمسەدن اينجنمز بوراده كوريلەجك نظام وانتظام غايت طبيعی وغايت اخلاقيدر.

مكهٔ مكرمەده حاجيلر طواف زيارت و وظائف دينيەلرينی ايفا ايتدكدن صوكره بر قسمی دوغريدن دوغری مملكتنه عودتده اركاننده بولنور، ديكريده مدينهٔ منوره وروضهٔ مطهره زيارتنه كيدەجكندن برهفته قدر فارغ وقتلری مساعد اولەرق مكەده اقامت ايدرلر.

عودت ایده‌جك حاجیلرده : زمزم ، كفنلك وسائره تبركات مبایعه‌سیله مشغول اولورلر . معمافیه مكه‌نك غلبه‌لكی ایكی اوچ كون دوام ایدر .

مكه‌ده حجاجك اجتماعی

بز مكه‌ده حاجیلری بر آرایه طوپلامق ومعارفه ایتمك فكرنده بولنیوردق ، حكومت وجالیده ظاهرده بزم آرزومزه اشتراك ایتمكله برابر غایت نازكانه ، حس اولنمیه‌جق درجه‌ده موانع كوسترمكدنده كیری قالمیورلردی. معمافیه اتحادك كوندرمش اولدیغی ذواتك معاونتیله اتحاد وترقی قلوبنده بر اجتماعه قرار ویرلدی، بنده حرم شریفك هر كوشه‌سنی دولاشه‌رق، بواجتماعه حجاجك هر قبائلندن برقاچ آدم دعوت ایتدم، هركس كمال خواهشله دعوته اجابت ایتدیلر: سادات مكه وشرفادن بر چوق ذوات بولنیوردق ، بخاری قریمی جزائرلی ، تونسلی ، ایرانلی ، هندلی ، چینلی قاشغرلی وسائره ولایات عدیده‌دن حجاج موجود ایدی ،

مجلس، شرفاء مكه‌دن شریف ناصر حضرتلرینك تحت ریاستنده كشاد اولندی .

ابتدا اتحاد وترقی مرخصی فرید افندی بر نطق ایراد ایده‌رك سلانیك مركزینك عموم مسلمانلرایچون برمرجع اوله‌جغنه، وسلانیكدن بشقه‌برمملكتده تأسیس ایده‌بیله‌جك جمعیتلرك كافه‌سی آنجاق سلانیكه شعبه اولمق صفتیله تأسس اولنمه‌سی مطلوب اوله‌جغی بر چوق ادله ایله سرد وبیان ایلدی . وبعده هر ملتدن موقع خطابته كچه‌رك نطقلر ایراد ایده‌رك بیان افكار ومطالعه‌ده بولندیلر قزان علماسندن عبدالله آپانای حضرتلری اتحاد اسلامدن بحث ایده‌رك مكهٔ مكرمه‌ده مرجع علمأ اولمق اوزره دائمی بر هیئت علمیه بو-لندیرلمه‌سی ، ومكه‌نك دیانت نقطهٔ نظرندن اهمیتنی عریض‌عمیق ملاحظه ایله بیان مطالعه‌ده بولندی ، عموم خطبا مسلمانلرك احتیاجندن بحث ایتدیكی صره‌ده ، سوزلرك نتیجه‌سی احتیاج مبرم اوله‌رق اتحاد اسلام لزومندن بحث ایتدیلر .

حجاج كرام میاننده بنم نظر دقتمی جلب ایدن ازهر طلبه‌سندن بری بولنیوردی . بن بو آدمی دخی دعوت ایتمشدم. مجلسك ختامنده سوز صیره‌سی بوكنجه كلدی. موقع‌خطابته كچدیكی دقیقه‌دن اعتباراً بو آدمك طلاقتی وخطابتده اولان اقتدار فوق‌العاده‌سی هركسی حیرتلره دوچار ایتدی . بو آدم هركسدن زیاده بكا هجوم ایتدی . فقط اعتراضلری غایت حقلی ومصیب ایدی. ایلری سوردیكی مسئله‌ده توحید لسان مسئله‌سی اولوب هرمسلمانه‌ده

عرب لسانیله تکلم مجبوریتندن بحث ایده‌رك بوبابده غایت کوزل سوزلر سویلمکه باشلامشدی، وسوزلریده سامعین طرفندن آلقیشلانیوردی . بر آره‌لق مکهٔ مکرمه اتحاد وترقی قلوبی اعضالرندن عبدالله قاسم نامنده بری خطیبك سوزلرینی کسه‌رك آغر سوزلر ایله خطیبی تحقیر وتهدید ایتدی ، حتی شو مسافرلرك حرمتی اولماسه ایدی سنی بوراده پارچه پارچه ایدردم کبی سوزلر ایله بوتون حاضرونی غریب بر وضعیته قویدی . هرکس قپویه طوغری شتابه باشلادی . بن تسکین وترمیم ایچون اوغراشدم . عبدالله قاسمه مقابلده بر قاچ سوز سویلدم ایسه‌ده هرکس تلاشه دوشدی . تسکینی ممکن اولمادی . جمعیت طاغیلدی . غایت بیوك قالاباللق ایله حاجیلره بر داها طوپلانمایکز دیه‌رك اتحاده برنجی ضربه‌یی اوردیلر . بونی بیله‌رك یاپدیلر بیلمایه‌رك یاپدیلر ، هر کیم یاپدی ایسه وهرنه فکره مبنی یاپیلدیسه کوزل بر معامله اولمدی ، هرکسی سوء ظنه دعوت ایتدی . حتی مکه‌لیلردن دخی بعضلری بومعامله‌نك والی بکك تلقینیله اولدیغنی سویلدیلر .

هرنه‌قدر بر آدمك جهلی نتیجه‌سی اولسه بیله فنا تأثیر ایتدی . بیك اوچیوز سنه‌ده بر کره حاجیلر معارفه ایده‌جك اولمشلردی . عرفاتدن مقدم شیخ مراد افندی خانه‌سنده ذاتاً پك محدود آدم تجمع ایتمشدی ، بوکره ایسه اولدقجه واسع حتی نیم رسمی بر شکل آلابیلمك احتمالی‌ده واردی ، هرکس مأیوس اوله‌رق حتی فرار ایدر کبی طاغیلدیلر ، بالاخره خطیبك دخی حکومت طرفندن توقیف اولندیغی خبری شایع اولنجه آرتق بوسبوتون فنا تأثیر ایتدی . اورتالقده اسلامیتدن ماعدا هیچ بر سوز اولمدی . اسلامیت احتیاجاتندن بحث ایتمش حجاج ذوی‌الابتهاج بوصورتله تحقیر اولنورده عادتا بیچاره حاجیلر تهدید اولنورجه‌سنه قوغیلورسه طبیعیدرکه غریب حاجیلرده بردها بوکبی اجتماعك تکرارینی هیچ بر زمان آرزو ایتمزلردی .

بنده آرتق بر دها اجتماع ممکن اولمایه‌جغنی حس ایتمشدم . بوندن صوکره بر ایکی کونده حرم شریفده موعظه ایله اکتفا ایتمك مجبوریتنده قالدم .

بیلمام نه فکره مبنیدر : والی وکیلی حضرتلری دخی بوکبی اجتماعلردن ممنون دکل ایدی ، حتی بر کون حرم شریفده بر اجتماع عقد ایده‌رك تعاطئ افکارده بولنمق اوزره مشارالیه حضورنده مذاکره اولنمشدی ، او زمان اجتماع اولمق احتماله بناءً بر ایکی کون کندینی خسته‌لق بهانه‌سیله اسیر فراش ایتمکه قدر احتیاطی اختیار ایتمشدی . صوکرا

بو اجتماعی دخی موصللی حافظ عثمانك مولودیله کچیشدیرمکه موفق اوله‌رق اعادهٔ عافیت ایلمشدی .

بزده بوکبی خلیلر وسیاستلر هپ آوروپالیلری قوشقولاندیرمیه‌لم فکریله ، واهی بر قورقودن عبارتدر . بوده یکی بر خسته‌لق اولمیوب پك اسکیدن عادتا طبیعت درجه‌سنه کلمش ونوبت شکلنی آلمش ، مزمن بر مرض متوارث اولوب بتون ذلتك اساسنی تشکیل ایدر .

خلاصه مکهٔ مکرمه‌ده تصور ایتدیکمز شیلردن هیچ برینی یاپمق ممکن اولمدی؛ عادی حاجی بابالر نصل کلور کیدرلرسه بزده اویله‌جه کلدك کیتدك . اتحاد مرخصلرینه‌ده لایقیله ملاقات نصیب اولمدی . بلکه اونلر بزم کوردیکمز آدملریده کورمدیلر .

حتی بعض حاجیلر اتحاد مرخصلرینی اتهام ایده‌رك ، بونلر اتحاد اسلام تشبثنه ممانعت ایچون کلمشلر فلان کبی سوزلرده سویله‌دیلر . بن کندم بونلری تأویلات ایله تسلی ایتمك فکرنده بولندم ، حتی بر چوقلرینی اقناعده ایتدم ،

خلاصه مکهٔ مکرمه‌ده او سنه‌کی مسلمانلرك معارفه‌سنه زمین وزمان مساعد دکل ایدی ، بالاده مذکور خطیبك توقیف اولنه‌رق استانبوله کوندرلمه‌سیده حاجیلری پك اورکوتدی. اوآدمده ازهر طلبه‌سندن برکورد ایدی، عالم اسلامك ۲۰۰ نجی صحیفه‌سنده دخی ذکر ایتدیکم کبی کندیسی غایت متحرك بر آدم اولدیغی کورولیوردی .

مکه‌ده رحمت وسیلاب

ذی‌الحجه‌نك اون دردنجی کونی ایدی : بر رحمت یاغمور کلدی ، بز شیخ مراد افندی خانه‌سنده بولنیوردق ، یاغمورك درجهٔ شدتنی بیله حس ایتمدك ، بر ساعت صوکره مشارالیه حضرتلرینك مخدوملری محمد حسن افندی طشره‌دن کلدیلر ، دیدیلرکه : حرم شریفه سیل کلدی ، نماز قلنه‌جق یر قالمدی . بز همان قالقوب حرم شریفه کیتدك ایسه نه کوره‌لم ، بتون حرم شریف داخلی عادتا برکول حالنی آلمش ، حقیقة باب زیاده‌ده‌کی سد اوزرندن بشقه یرده قطعیاً برقورولق قالمامشدی . او کونی حرم شریفده آقشام ویاتسو نمازلری قلنه‌مدی ، وایرته‌سی کونی صباح نمازی دخی باب زیاده‌ده قلندی. حجاجك برقسمی جده‌یه اینمشدی ؛ مع مافیه یوز بیکی متجاوز حاجی بولنیور ، نماز قلنه‌جق یر یوق . صو چیقاره‌جق اسباب یوق، هرکسی کمال حیرتله صویك اطرافنده دولاشه‌رق سیر ایدییوردی. امرا ، شرفا ، والیلر دخی سیرجیلر ایله برابر بولنیورلردی .

مقامات مقدسه کاملاً ومقام ابراهیم علیه‌السلام دخی داخل اولدیغی حالده صو التنده قالمشـدی بوتون مکه‌نك لغمالری ذاتاً زمزم شریف وکعبهٔ معظمه اطرافنده طوپلانیر ، سوقاقلارده اولان حجاج کرامك پیسلکنی وقاذوراتدن نه وار ایسـه هپسنی کتورمش او مقامات مقدسه‌یه طولدیرمشدی نه کیمسه طواف ایده‌بیلیوردی ونه‌ده کیمسه نماز قیله‌بیلیردی. حاجیلرکده بر قسمی طواف وداعی ترکه مجبور اولدیلر .

ایرتسی کونی نجاسـتك بر قسمی لغماره چکلدی وبر طرفدن هر کس نه کبی قاب بولابیلدیسه صویی دوکه‌یه باشلادیلر ، او نجاست قوقوسی عالمی طوتدی .

(برکت وبرسون قولیراده بونجاستدن قوقو آلامادی) بوتون حاجیلر تنظیفاته اشتراك ایتدیلر، ایکی کون متمادیاً چالیشدیغی حالده بر درجه حرم شریف داخلنده اورده بورده نماز قیلنه‌جق قدر قورولقلر تدارك اولنه‌بیلدی ، اوچ کون جماعت کبری نماز قیله‌مدی. بوتون نجاست زمزم وکعبه اطرافنی احاطه ایتمشدی حطیم دخی صو آلتنده قالمشدی. مع‌مافیه ئبر زمزمك داخلی محافظه اولنه‌بیلمش .

بنم عقلم ادراك ایده‌میور ، بو غایت بیوك فلاکت ایدی کلدی ، کوزمز اوکنده بو بو قدر تخریبات اجرا ایتدی ، نفوسجه دخی تلفات اولدیغنی سـویله‌دیلر . حاجی بابالرك کافه‌سی بو حال اسف اشتمالی کوزلریله کوردیلر ، عین‌الیقین مشاهده ایتدیلر ، بونك تکرار کلمك احتمالی وار ، بورالری دوشـونمك لازم دکلمی ، هندسـتان اغنیاسی نظام‌الدکن قافله سالاری دخی بونی کوردی ، هر سـنه بیك آدمی مکه‌یی تلویث ایچون حجزه کتیره‌جکنه یکرمی بش بیك لیره‌یی صرف ایده‌رك تنظیف ایدرسه دها مناسب اولمزمی ایدی ؟ چوق غریبدر ، بزده هیچ بر شی منفعت عمومیه نقطه‌سـندن فکر وملاحظـه اولنه‌میور . بو غایت غریب برحالدر ، بو قدر نجاست کوزمز اوکنده آقدی کلدی کعبه‌یی تلویث ایتدی. بونجاستده حاجیلرك نجاستی ، بشقه دکل ، بونی حکومت کورمه‌لی ، حاجیلرده کورمه‌لی. بوسنه بوقدر کلدی ، بوتون مقامات مقدسه‌یی تلویث ایتدیسه‌ده نه ایسه اوچ کون صوکره عبـادته مانع اولمایه‌جق قدر تمیزله‌مك ممکن اولدی ، معاذالله دها بشـقه زمان دها فضـله کلورده زمزم شریف قیوسنی‌ده طولدیررسه نه اولور ؟ الله کوسترمسون بواحتمالده وار. صوکره حاجیلرده آلور ایچر ، قلبلری پاك وصـاف آدملر دوشونه‌مز ، دها دوغـروسی خلوص قلبلر دوشونمه‌یه براقاز . صوکره بونلرك کافه‌سی مسلمانلغه اسناد اولنور ، چوق عجائب عینی زمانده والی وکیلی غایت کنج وفعال زمان حاضر آدملرندن بر ذات بولنیور

وبر سوروده کنج صحیه مأمورلری بولنیورلردی ، بونلر صره‌سی کلدکجه دین اسلامی تنقیدده کری قالمازلر، کندیلری دوغرودن دوغری‌یه وظیفه‌لری‌ایکن کورمیوب سکوت ایله کچرلرده وبونکده قبحنی اسلامیته اسناد ایدرلر .

(فلا حول قوة الا بالله) نه دیه‌لم ، بنده بر مسلمان اولدیغم جهتله بونلرك مسئولیتی دیکر مسلمانلره نه قدر عائد ایسه بکاده اوقدر عائددر . بنده کندی درجه‌مده بر درجه حاجیلره مرام آکلاته‌بیلوردم ، فقط بنده : یاربی بر دها سیل کلدیکی زمان بوراده بصیرتلی مأمورلره تصادف ایتدیر . دعاسیله اکتفا ایتدم . مولا بزم بصیرت کوزلرمزی آچسون . آمین .

مکه‌ده صحیه مأمورلری اطبا

بزم رفیقمز ژاپونیالی عمر افندی یاما اوقا مینادن راحتسز کلمشدی ، بزده کندیلرینه لازم کلان حرمت وخدمتده قصور ایتمیوردق ، والی وکیلی جنابلریده آیروجه التفات بیوره‌رق ، خسته‌یه اهتمام اولنمه‌سنی آیروجه تنبیه ایتمشلردی، حتی خسته‌لق تزاید ایدرسه کندیلرینی خبردار ایتمه‌مزیده اخطار بیورمشلردی .

بر کیجه عمر افندینك حرارتی قرق درجه‌یه واردی . خسته صایقلامغه باشلادی ، کیجه‌ده ساعت (غروبی) اوچ راده‌لرنده ایدی . بن کیتدم خسته‌نك حالنی والی حضرتلرینه عرض ایتدم ، والی درحال معیتمه بر قواص ویروب بزی صحته دائره‌سنه دوقتورلره کوندردی . بزده قواص ایله دوقتور بکه کلدك ایسه ، دوقتور دیدی : بن بورده اوشاق دکلم، یارین کلورسکز .

طبیعیدرکه مکهٔ مکرمه‌ده اولدیغم ایچون بنده سکوتی اختیارایده‌رك شیخ مرادافندینك دولتخانه‌لرینه عودت ایتدم. قواص ایسه والی‌وکیلنه وقعه‌دن حبر ویرمش، بونك‌اوزرینه والی جنابلری تکرار صحیه دائره‌سنه قطعی صورتده دوقتور کوندرلمه‌سی ایچون امر ویرمش . والی جنابلرینك امرینه مخالفت ایده‌مدیکندن دوقتور بك بالمجبوریه خسته‌یه باقق ایچون بولندیغمز خانه‌یه کلدی ، بز وصاحب خانه شیخ افندی حضرتلری خسته‌نك یاننده بولنیوردق ، دوقتور بك پر حدت قپودن کیردی . برنجی سوزی : « سز کیجه یاریسنده‌می خسته اولیورسکز ، سزك جانکز وار دوقتورلرك جانی یوقمی ؟ دیه‌رك خسته‌نك یانه کلدی . وخسته‌مزیده کوردیکی حالده ینه اك آغر سوزلر ایله بزی تکدیر

ایدەرك، بر آزدە حستەیە باغردی، نرەن آغرییور فلان دیدی، حالبوکە خستەنك تورکجە بیلمدیکنی سویلشدك، بیلسە دخی سوز سویلەیەجك اقتداری یوقدی، بزدە دوقتورك دفع اولەسنی آرزو ایتدیکمزدن ، انشاءالله ایی اولور فلان دیدك . اودە دفع اولوب کیتدی .

بوحالی انسان ملاحظە ایدرکە بر آز دوشونەجك اولورسە مکۀ مکرمەدە اك معروف بر شیخك خانەسندە والی حضرتلرینك امریلە کلمش بردوقتور خستە آدمە بوکبی معاملەدە بولنورسە ، دوشونەلی بیچارە غریب حاجیلرك حالنی ، بردە شو درجە ملعنت صفتلری ایلە برابر مسلمانلرە قارشی حیا ایتمیوب مسلمانلرك تعصبندن بحث ایدرلر . اوتانمق یوق ، وظیفە نەدر بیلمز ؛ بوکبی دوقتورلر صحت عمومیە محافظەسی ایچون مکەیە کوندریلور . وا اسفا ! . .

بونلرك یوزندن شکایتدە ممکن دکل، زیرا درسعادتدە فلان پاشایە واتحاد ترقی‌یە بیلمام قنغی بك افندی‌یە منسوبیتی وار . ذاتاً منسوبیتی اولمزسە بوکبی معاملەیە جسارت ایتمز . ایشتە بلانك بیوکی بورادەدر .

مکۀ مکرمەدن مدینۀ منورەیە سفر

حج سفرندە اك مهم سیاحت مکۀ مکرمەدن مدینۀ منورەیە قارادن کیتمکدر . بوردە تقریباً بشیوز کیلو مترەلك بر مسافە اولوب اوچ نوع قافلە ایلە کیتمك ممکندر : بری (رکب تعبیر اولنور) اهل مدینەیە مخصوص قافلەدرکە ، بعض حاجیلردە کیدەبیلورلر . بوقافلەدە امنیت کاملە اولوب ، یولی قیصە ، بش آلتی کوندە هجین دوەلریلە مدینۀ منورەیە وصول میسر اولور . ایکنجی (طیارە تعبیر ایتدکلری) بدوی قافلەسیدرکە ، بودە امیر مکە طرفندن حکومت معرفتیلە چیقاریلور عموم حجاج بوقافلە ایلە کیدرلر ، هرنەقدر تامیناتە ربط اولنەرق، دوەجیلردن رهن اولەرق بر آدمدە آلنورسەدە، وقوعات اکسیك اولمز اکثریتلە ، یوللردە حجاجدن بر قاچ جان فدا اولنور ، بعضاً کلیتلی تلفاتە دخی دوچار اولورلر . بر چوق حاجی نهب وغارت اولنور ، پارەلری آلنور ، غایت چیرکین حاللردە اولور. نە چارە وفات ایدنلرك اکثری بی‌کس اولدیغندن، رفقاسیدە شهادتنەحکم ایدەرك مسئلە قاپانیر کیمسەنك خبری اولماز . اوچونجی قافلەدە محمل شریف قافلەسیدرکە ، عساکر عثمانیە تحت حمایەسندە کیدوب کلدیکندن امنیتی برکمالدر، فقط اکثریتلە یولی اوزونجە اولدیغی جهتلە حاجیلر چوق رغبت ایتمزلر .

ایشته بزده بوکره مکهٔ مکرمه‌دن مدینهٔ منوره‌یه طیاره قافله‌سیله کیتمکه قرار ویردك دوه‌لر تدارك اولندی، امیر مکه سید نا شریف حسین پاشا حضرتلریده بزم دوه‌جیلرمزه آیروجه تنبیهاتده بولندیلر رفاه حال وامنیت برکمال ایله کیده‌جکز .

مکه‌ده ایکی نوع حکومت

اسمی دخی اوزرنده اولدیغی کبی مکه‌ده من‌القدیم ایکی نوع ادارهٔ حکومت واردرکه: امارت، حکومت نامریله یکدیکرینه دائمی رقابتده بولنورلر. امارت، من‌القدیم شرفاالنده اولان برامتیاز اولوب اساسا عربان‌اداره‌سی ایچون بر چاره وادارهٔ مصلحت‌ایکن بالآخره بر زمانلر امارت قوت کسب ایده‌رك ، اسلامبولك ارتشاسندن بالاستفاده بعض والیلری عادتا براوشاق یرنده قوللانمش هیچ اولمزسه‌والی پاشایی‌قول معروف اسکاته‌موفق‌اولمشلر، شو سببدندرکه حجاز والیلری اکثریت ایله مرآت وتاریخ یازمق صورتیله وقت کچرمك جهتنی کندیلرینه وظیفه ایدنمشلردر .

امراْمکه‌نك بوتون قوتی عربانده‌ر ، والیلر لسان بیلمدکلر جهتله عربان حالنه کسب اطلاع ایده‌مزلردی ، امرا ایسه اشراف عربانی النده توته‌رق ، دائما کندیلرنی تقویه ایدرلرمش ، عربانده بین‌الحرمین یولك صاحب ومتصرفلق حقنی بالادعا آراصیره قیام ایتمش ، یولی استه‌دیکی زمان قاپاتمش استه‌دیکی‌زمان آچمش، حتی بین‌الحرمین حجاج قافله‌سینك مرور وعبورینه بدل براجرتده آلمشلر ، بونیده شرفانك خاطره‌سی ایچون حکومت‌عثمانیه حق اوله‌رق قبول ایتمش ، حزینهٔ دولتدن بر مقدار معین پاره هر سنه ویرمك صورتیله عربانی تلطیف ایدرمش . بالآخره عادتا بر حق مشروع شکلنی آلارق ، زمان تأدیه‌سی ایچونده وقت تعیین اولنمش، وقتده هر سنه حج موسمنه تصادف ایتدیریلدیکی جهتله، تمام تمام ، اجرت مرورینه دینله‌جك درجه‌ده بر حاله کلمش ، بویوزدنده ینه شرفا استفاده ایده‌رك بعضاً حکومتی عربان ایله تهدید ایتمکه قدر میدان بولمش : عربان قیام ایتدی ؛ عربان یولی قاپادی ، عربان شویله یاپدی بویله یاپدی عنعناتی ، نتیجه‌سی استانبولده برده ادارهٔ مصلحت سیاستی چغرنی آچمش ادارهٔ مصلحت ادارهٔ مصلحت دیرکن برقاچ‌بیك لیره یلدیزدن کوندریلمش بر قاچ بیك لیره دوه کیراسنه ضم اولنه‌رق حاجیلردن آلنمش بر قاچ بیك لیره‌ده واپور اجرتنه ضم اولنه‌رق ینه‌حاجی بابالردن آلنمش.بونك غیرمشروع بر ویرکو اولدیغنی اعتراض ایدن قونصلسلرده کندیلرینه بر حصه وسهم مخصوص تعیین

ایتدیرمشلر . بونلر هپ ایکی ادارهٔ حکومت سوء نتجیه‌سی اولارق نه دوبلالر دونمش نه پاره‌لر بغیر حق صرف اولنمش الی الآن بو ایکی نوع ادراه توحید اولنه‌میوب هم حکومت هم ملت متضرر اولمقده دوام ایدر دورور . حجاز مسئله‌سی حل اولنه‌مز بر معما شکلنه کلوب . ظن ایده‌رم مسئله‌نك تأثیری یمنه قدر سرایت ایدر .

بنم فکر و عاجزمه کوره مملکتی بوصورتله اداره پایدار اوله‌مز ، بر مملکت داخلنده ایکی حکومت یاشایه‌مز ، ذاتاً بوحال ماضینك سیئاتندن برلکه‌در . مملکتك سلامتنی آرزو ایدن وجدا وطنی اوغرنده هر راحتنی فدا ایده‌رك محضا اسلامیتك پایدار اولمه‌سی ایچون اولادلرینی دخی اسیر که‌میوب قورشونه قارشو طیب نفسندن سوق ایدن امیر حاضر شریف حسین پاشا کبی بر ذات عالی‌سیمانك وجودندن بالاستفاده بو ایکی نوع اداره‌نك قالدیرلمه‌سی ایچون عن قریب چاره آرانه‌جغنی قویاً امید ایدرز .

مکه منبع عدالتدر ، مکه مرجع شریعتدر ، مکه مرکز عامهٔ اهل اسلامدر . بوراده صرف شرعی ، صرف دینی بر اداره بحق تأسس ایدرسه کافیدر . فقط تکرار ایده‌رم : مکه‌ده تأسیس اولنه‌جق اداره‌ده اسلامیت ایچون بر تمثال مجسم اولمه‌لی . مکه‌نك محاکم عالیه‌سی بحق مکه‌یه لایق اولمه‌لی . مسلمانلر اورایه ورودینك یعنی موسم حجده آثارینی کوره‌رك تمام معناسیله محکمهٔ شرعیه اولدیغنه کسب قناعت ایتمه‌لی .

مکه‌نك علماسی ومحاکم شرعیه رجالی ، مفتیلری ، قاضیلری تمام معناسیله اسلافك خلفی دنیله‌جك درجه‌ده ذوات کرام اولمه‌لی . مکه اسلامیتك قلبی‌در . حالبوکه بوکون مکه‌ده : نه آدم عقللی بر مفتی وار ، ونه‌ده برمدرس وار ، ونه‌ده بر عالم . اله آله‌جق برتك مشار بالبنان یوقدر . فلاحول ولا قوةٔ الابالله .

بوحال اسف اشتمالی کورمك ایشیتمك هر مؤمن موحد ایچون پك آجیدر . فقط نه چاره حقیقتدر . مع التأسف آجی حقیقتدر . مکه‌ده بو قدر مدرسه‌لر وار ، بو قدر اوقاف وار ، بو قدر خزینهٔ اسلام وبیت المال مسلمان ضایع اولوب کیتسون ، بو قدر وقفلر نا اهل آدملره ملك اولسون کیتسون ، بوقدر ملك الله برطاقم سفهایه مال اولسون . نه چاره آغلایه آغلایه بو قدر اولسون یازمق مناسب کورولدی ، شیمدی بز کتم ایدرسك برکون که‌له‌جك دشمان اضعاف مضاعفنی یازاجق . کندیمز آغلارسه‌ق بلکه دها اوجوز قورتولمق ممکن اولور امیدیله بو قدر برشی یازدم . بنده مکه‌یی تقدیر ایدنلردنم ،

مکه‌یه حرمت مخصوصم واردر ، تقدیس ایده‌رم ، بونکله برابر مع التأسف آه آه پك چیرکین حاللر وار ، پك صفوق شیلر وار ، دها مناسب بوقدرله اکتفا ایده‌یم .

« انا مدینة العلم وعلی بابها » حدیث شریفیله امتنی تحریض ایدن بر نبی ذی شان مسقط رأس ومنزل وحی اولان بلدهٔ طاهره‌نك بودرجه‌ده علمدن فضائل انسانیه واسلا- میه‌دن محروم اولمه‌سی ، آه آه آغلامق کافی ایسه آغلایه‌لم ، اوچیوز ملیون مسلمان آغلاسون قان آغلاسون .

طیاره قافله‌سی

طیاره قافله‌سی مکهٔ مکرمه‌دن ذی الحجه یکرمی‌لرنده حرکت ایدر محرم ابتدالرنده مدینهٔ منوره‌یه واریر . بو قافله حکومت معرفتیله حرکت ایتدیکی جهتله فیئات مقطوع اولوب ، اجرب نقلیه فیئاتنی حکومت قطع ایدر ، فقط پاره‌لر کاملا دوه‌جی‌یه مال اولمز . برمجیدی‌یه فلانه ، برمجیدی‌یه فلانه ایکی مجیدی‌یه فلانه دیه‌رك آیروجه تقسیماتی واردر . مع مافیه دور سابقده اولدیغی کبی حکومت وامارت دوه‌جی‌یه بالنصف اشتراك ایتمزلر . قانون دائره‌سنده بر ویرکولر واردر اونی آلورلر . مع مافیه حجاجك جهلندن استفاده ایدنلر هر زمانده بولنور .

بز مکهٔ مکرمکه‌دن طیاره قافله‌سی ایله حرکت ایتدك ، دوه‌جیلرمز دحله قبیله‌سنه منسوب بدویلردی ، بین الحرمین تمام اون دورت کون یول یورولدی ، هیچ بر کونا فنالغه تصادف اولنمدی. فی الحقیقه دیکر قافله‌لرده بعض حاجیلرك اورولدیغی روایت اولندی، بعض پاره‌لرنی ضایع ایتمش کیمسه‌لرده راست کلندی . ظن غالب اوقوم صحراسنده اللهك چولنده برقاچ یوزبیك حاجی میاننده اوچ بش آدمك اورولمه‌سی صحیح اولدیغی تقدیرده دخی اوقدرمؤاخذه اولنور شیلردن دکلدر. حاجیلرنده بعضلری حقیقتاً بوکا مستحق بولنیور.

بدویلرده متعارف براصول واردر ، بلکه بویالکز بدویلرده دکل حضریلرده دخی متعارف و آوروپا مدنیلرنده‌ده حق مشروع درجه‌سنده شایع برحالدرکه ، کیمسه‌ده انکار ایده‌مز : هر آغر خدمتده استخدام اولنانلر حق مشروطلری فوقنده برده بخشیش ایسترلر، بدویلرده بین الحرمین هر منزلده کندی دوه‌سنه حامل اولدیغی یولجیدن بخشیش ایستر , عادتدر ، هر ایکی حاجی بهر منزله بش غروش ویریر , بعض چوقجه ویرور حاجیلرده بولنور، وبعض دیکرلریده هیچ ویرمك ایسته‌مز ؛ فقیر اولان حاجیدن بدوی

بخشیش ایسته‌من . زنکین اولوبده حاجی بابا بدوی دوه‌جینك بخشیشنی ویرمزسه بوحاجی آرتق اورولمه‌یه مهیادر . اکثریتله اورولان حاجیلرك جانی بوصورتله بش غروشه فدا اولنور . بن بونی مراراً تدقیق ایتمشدم ، بو بویله‌در ، بعضاً بشقه‌جه اورولان حاجیلرده بولنور طبیعیدر ، فقط ینه اکثریت واغلب حاجیلرك جانی بش غروش اوغرنده فدا اولور کیدر .

بوپك غریب بر حالت روحیه‌در ، حجاجك اکثرنده بولنور . مثلا روسیه‌ده زنکین برتاتار ، موسقووه‌ده پترسبورغده تجارتله بولندیغی صره‌ده اوتل‌پاره‌سی یومیه بش روبله‌دن اون بش حتی یکرمی بش روبله‌که (اوچ لیرادر) قدر ویرر . برقاچ کون اوطوردقدن صوکره عودتی زماننده اوتل اوشاقلرینه مطلقا اون روبله یکرمی روبله بخشیش ویرر . مکه‌ده مدینه‌ده ایسه اعلا عرب خانه‌سنده یاخودتکیه تعبیراولنور حاجی خانه‌لرده هفته‌لرجه اقامت ایدرده ینه کیده‌جکی زمانده خانه کیراسنی لایقیله ویرمز .

عینی‌حاجیلر روسیه‌ده شمندوفرده واپورلرده کزدکلری‌زمان روس خادم وخادمه‌لرینه بر فنجان چای ایچدیکی یرده مطلقا بر غروش بخشیش ویرور . بونده کندی حسن اختیاری وطیب نفسندن ویرور . روس قادینی بر آز کنجده اولورسه مطلقا اللی قاپیق (آلتی غروش) ویرور . بیچاره بدوی ، او حجاز هواسنده حاجینك آغیر اشیاسنی یوکله‌نیر ، صونی کتیرر ، اودونی کتیریر ، بتون کون یانده یایان کیدر . آقشامه بر بخشیش ایستر . حاجیده بوبخشیشی ویرمز . البته بر صورار ایکی صورار ، ویرمدیکی تقدیرده اورور آلور . غایت مناسبدر . عمرکده بر کره حجازه کیدییورسك ، بر قاچ لیرافضله صرف ایتده هرکسده سندن‌ممنون اولسون ، حج‌اغنیایه فرضدر فقرا وارماسون .

شونی دخی دیه‌بیلیرم : حجازده واقع اولان جرائمدن کافه‌سی اهل حجاز طرفندن‌واقع اولمز ، حجاج ایله برابر بعض خیرسزلرده کلیر محضا کسب ایچون کلنلرده بولنور ، هر سنه حجاجی اغفال ایده‌رك ، حجاج ایله برابر دائماً کلیر آدملرده بولنور , بالخاصه بوآدملر هر زمان کیدوب کلدکلرندن لسانده بیلیر ، عرب قیافتنده‌ده بولنور ، هیچ عرب اولمدیغی حالده کندینی عرب کوستریر بویله‌لریده واردر .

بهمه‌حال او غلبه‌لق ایچنده بوکبی وقایع اکسیك اولمز ، شو حالده وقوعات وجرائم حقنده سوز سویله‌مك فضله‌در .

حاجی بابا بین‌الحرمین ایکی بچق غروش بخشیش هرمنزلده ویره‌جك اولورسه اون

منزلدر یکرمی بش غروش ایدر، کندی حیات وراحتی ایچون یکرمی بش غروش صرف ایتمکدن چکینیرسه ، آرتق او حاجی نرەدە اولسە أولەلی ، حجازدە بر بدوی طرفندن اورولورسە دیمك اولورکە ینە بختیاردر . بو حساست ایلە برابر شهدتدە نصیب اولورسە کیم نە دیەبیلیر . ایشتە رحمت الهیە اوسع من کل ذنب سری اوزمان ظاهر اولور .

مدینهٔ منورەیە وصول

١٣٢٨ سنەسی طقوزنجی محرام الحرام بلدهٔ طیبەیە کلدك مدینهٔ منورە بلدهٔ طیبە، طابە، علی ساکنها افضل الصلاة واتم التسلیم حضرت فخر الکائنات افندیمزی یتشدیرمش بر منزل وحی خدا اولوب بلدتین مبارکتین بنم فکرمدە هرنوع تعریف وتوصیفدن مبرا مشهور جهان اولان بلدەلردرکە هرکسك قلبی دها ایی بیلیر هیچ تعریفە حاجت یوق .

مدینهٔ منورە بر وادیدە اولدیغی حالدە پك اوزاقدن مشاهدە اولنور ، حجاج هر قنغی یولدن کلیرسە بلدهٔ طیبەیی پك اوزاقدن کوریر ، بالخاصە مرقد رسول خدا اولان قبهٔ سعادت مطلقا اون ایکی بلکەدە اون بش کیلومترەلك بر مسافەدن کوریلیر ، صوك منزلدن حرکت اولنوب ضحی وقتنە قدر دوە اوزرندە کلمشدك بردە' قبە' حضرا کوزکدی چوق غریب بر جاذبهٔ معنویە قبەیی کورەن دوەدن اینیور ، کورەن اینیور هیچ بر کونا تکلیف اولمقسزین هرکس دوەدن اینەرك، آرەدەصیرەدەقبهٔ سعادتە باقەرق دوەیانندە یایان یورومکە باشلار ، بر آز یورودکدن صوکرە دوە آیاغی قصە کلەیە باشلار ، آرتق قبهٔ سعادت کوزندە پارلادقجە پارلار ، حاجی کوزنی قبەدن آلاماز اولور، دوەیی ورفیقنی خاطرندن چیقاریر ، خطوەسنی صیقلاشدیرر، بر آز دها کلیر، برمدت قبهٔ سعادت حاجینك کوزینە اویلە کلیرکە حاجی کوزنی قبەدن آلاما؛ اولور متمادیاً کوزنی قبەیە دیکر' آیاقلرینی صیقلا- شدیردقجە صیقلاشدیرر ، دیرکن بلا اختیار یوکرمەیە باشلار، کوزی قبەدە بوینە قوشار ، او قوشار او قوشار ، مسابقە فلان دکل هرکس قوشار کیمسەدە کندینە مالك دکل کنجدە قوشار اختیاردە قوشار ، بو قوششلردە بر ساعت قدر سورر، هرکس کوزنی قبەیە دیکمش عجایب بر سرعتلە قوشارلرکە، انسان او مسافەیی بلااختیار قطعیاً اوسرعتلە قطع ایدەبیلمك احتمالی یوقدر. بر آرالق سیل عقیق دیدکلری وادییە اینر قبەدە کوزدن غایب اولور ، حاجی آرتق کندنی دخی غایب ایدر ، بر شی قاچیرمش کبی بوتون قوتیلە قوشمایە باشلار ، بو وادی داخلندە قوشار قوشار توکنمز ، بر مدت قوشدقدن صوکرە

خرابه بنالر ایچندن کچه‌رك بلدهٔ طیبه‌نك یاننه چیقار برده باقار قبهٔ سعادت همان یاننه کلمش، دلیل افندیلرده قارشی چیقارق حاجی بابا نره‌لی دیبه‌باغیریر، حاجی عقلنی‌باشنه‌توپلار، هیچ خبری یوق ، اون ایکی کیلومتره مسافه‌یی قطع ایتمش بولنور .

بنم فکرمده حاجی‌نك اك مقدس ، الله ورسول‌اللهه اك یقین اولدیغی ساعتلری « وسارعوا » امر جلیلنه اتباع ساعتلری بو دقیقه‌لر ایدی . نجه اك قیمتلی دقیقه‌لر بو دقیقه‌لر ایدی . کینه اوکمزده لوح المحفوظ آچلمش « واستبقوا » سطرلری کوز اوکنه کلمشدی . دلیل‌لر ملائکهٔ مبشرین کبی کینه « سلام علیکم طبتم فادخلوها خالدین» نص‌جلیلنی تلقین ایدرلردی . برده باب عنبریه مدینهٔ منوره قاپوسنه کلمش بولنیورسك .

بر طرفدن « لوقوموتیف » باغیریر کینه خوش کلدك دیمش کبی اولور ، بر طرفدن دلیل‌لر حاجی بابا نره‌لی دیدکجه انسانه بر دعوت کبی کلیر. بلا توقف دوغری باب‌السلامه کله‌رك ، همان دنیا کوزیله جنته کیرمش کبی حرم نبوی قاپوسندن ایچری کیردك مواجههٔ سعادتده ال باغلایه‌رق الصلاة والسلام علیك یا رسول‌الله دیه‌رك صلوةوسلام کتوردك روضهٔ مطهره‌ده برده تحیةالمسجد قیلدق الحمدلله ثم‌الحمدلله مقصد حاصل اولدی .

حرم نبویدن چیقوب سیبریالی همشهریمز حنفی افندی خانه‌سنه کیتدك ، بوراسنده چایلار ایچدك سکز اون سنه‌دن بری کورمه‌مش بر دوستمز ایله کورشدك ، خانه‌سنده مسافر بولنیورز ، دیرکن دلیل افندیلر بنم رفیقم اولان ژاپونیالی عمر افندی برادریمزیده بولدیلر کتوردیلر ، تمام بر بچق ساعت صوکره دوه‌لرده کلدی . بوراده معلوم اولدیغی کبی او قوشمه نه ایدی، ونه قدر مسافه قطع اولنمش، ونه‌قدر مدت ظرفنده قطع‌اولنمش، هیچ معلوم دکل ، بو قدر قوشدق بر یورغونلق حس اولنیورمی ؟ اوده یوق ، حالبوکه اون ایکی کیلومترولق بر مسافه قطع اولندی . ایشته عقول بشرك فوقنده بر معنویات ، هر کس قوشدی ، هر کس اك اول کلدی ، مسابقه‌ده برنجی اکرامیه‌یی قازاندی . الحمدلله . چوق شکر .

زیارت وظیفه‌سنی ایفا ایتدکدن صوکره بعض علماء کرام ایله ملاقات اولندی ، بر چوق سادات عظام زیارته کلدیلر . بزم شرق اصولنده آلتی یاشلی یولدن کلسه، آلتمش یاشلی قارشی کلیر . بر چوق آدملر ایله کوروشلدی .

مدینهٔ منوره وحرم محترم

بلدهٔ طیبه اوفاق بر شهر اولدیغی جهتله بزم ورودمزی درحال هر طرفدن خبر

آلمشلر ، ایکندی نمازینی قیلمق ایچون حرم نبوی‌یه ایتمشدك بر چوق ذواتده حرم شریفه کلدیلر کوروشدیلر ، شام علماسندن شیخ یوسف نبهانی ، تونسلی احمد خلیل حنبلی وعبدالقادر طرابلسی وامثالی مشاهیر علما ایله‌ده حرم نبویده ملاقات اولندی، حرم شریفك بناسی وجماعتك من کل فج کثرتی حقیقةً بر انسان سرکیسی حالنی آلمشدی ، دلیللرك باغیروب چاغیرمه‌لری حاجیلر ایله چیرکین چیرکین معامله‌لری هپ جالب دقت وموجب اسف حاللر . . .

مدینهٔ منوره بلده‌سی منبع علم وعرفان ومنشأ دین وایمان اولان بر بلدهٔ طاهره‌در. حرم شریف ایسه بر منزل فرقاندر ، بوراده الی یوم‌القیامة نور عرفان‌لمعان ایتمك ایجاب ایدر . هر مؤمن موحد بونی بویله‌جه آرزو ایدر ، زیرا حرمین محترمین عموم اهل ایمان نظرنده پك مقدس پك عالی مقاملردر ، بو ایکی بلده حقنده انسان فنا برشی تصور ایتمك دخی ایسته‌میور .

فقط نه چاره الآن هر ایکیسی علم ومعرفتدن محروم اولدیغی کبی آداب اسلام ومکارم اخلاقدن دخی محرومدر . آه آه نه چاره جهالت نتیجه‌سی . بو کون حرمین شریفینك سکنهٔ اصلیه‌سی کناره چکلمش اختفا ایتمش ، بر طاقم : صعیدی ، بربر ، ازمیری ، جبرتی بیلمام نه میدانه چیقمش ، هر نوع آداب مزایای اسلامیه وانسانیه‌دن محروم آدملر حجاج ذوی‌الابتهاجی‌دوندیروب دولاشدیروب جیبندن پاره‌سنی آلوب اغفال ایده‌رك او مقامات مقدسه‌دن تنفیر ایتمکده‌درلر .

هیچ بر حاجی حس اختیاری وخشوع قلبی ایله حرم شریفده جناب حقه تضرع ونیاز ایده‌مز ، مطلقا شیطان کبی بری کلیر . حاجینك یاننه دیکیلور پاره ایستر ، ادبسز - لکدن هر نه انسان آغزینه آلمق ممکن ایسه هپسنی سویلر ، حتی ایجاب ایدرسه تهدیدده ایدرده ینه پاره ایستر . نه روضهٔ مطهره‌ده ونه‌ده مواجههٔ سعادتده ونه‌ده دیکر مقامات مقدسه‌ده بر دقیقه ولحظه اولسون انسانه راحت ویرمزلر .

او مقام معلاده مدینه‌لی قیافتنده عربجه تکلم ایدر بر آدمده بو حالی کورنجه ، آرتق حاجی باباده نه خلوص قالور ونه‌ده حمیت ، اسکیدن غیابی بر محبتی وار ایسه اونی دخی غیب ایدر . آمان عجله عجله مملکتنه کیتمکه شتاب ایدر .

بوراده انسان کوزیله مشاهده ایتدیکی شیلری یازمقدن توقی وتحاشی ایدر ، یازمغه سویله‌مکه بر تورلی جسارت ایده‌مز ، کندی کوزی وقولاغنی تکذیب ایدرده سویله‌مز،

یازماز ، غایت طبیعی بر حالدر ، سویلیه‌مز ، فقط هیچ شبهه یوقدرکه بو حالده او مقامات عالیه‌ده دوام ایده‌مز ، حرم محترمده حقوق بشریه‌دن، علم ومعرفتدن محروم آدملر خادم اولامازلر روضهٔ مطهره خادملری عتقا دکل شرفا اولاجقدر ، مکارم اخلاق ایله متخلق مزایای انسانیه‌نك کافه‌سنی شامل ، نفس اماره‌سنه علم ومعرفتی سایه‌سنده مالك ذوات محترمه اولمق ایجاب ایدر . محبوبلر یالکز سلاطین وحمقانك حرم دائره‌سنده کندیلرینه تسلیه ایچون استخدام اولنه‌بیلور. یوقسه حضور حضرت فخرالکائناتده اقطار جهاندن کلمش حجاج کرام وعلماء عظام ایله معامله ومحاوره‌یه بحق لایق ومستحق هیچ اولمزسه شمائل نبویه‌یی بیلور حسن وقبحی تمیز ایدر اصحاب صلاح مطلقا اومقامده‌تربیهٔ مخصوصه ایله یتشدیرلمه ذواتدن ماعداسی استخدام اولنه‌مز .

بز دکل حرمین شریفین وبلدتین طیبتین بلکه بوتون ارض حجازك صلاحنی آرزو ایدنلردن ومنتظر اولانلردنز . حضرت فخر عالم افندیمز صلی الله علیه وسلم لاتقوم الساعة حتی تکون ارض العرب مروجاوانهارا بیورمشدر . بوندن ماعدا دخی بو کبی تبشیرات پیغمبری چوقدر . بو مطلقا اولاجقدر . بو حال البته علم ومعرفت سایه‌سنده اولور ، ارض حجازده زمرد کبی یشیللکلر وآثار صولر اولاجغی مکرر روایت اولنمشدر. لاتقوم الساعة حتی تنفی المدینة شرارها بوحدیث شریف‌دخی بلدهٔ طیبه‌نك برطاقم ایپسز صاپسز آدملردن تطهیر اولنه‌جغنی تبشیر ایدر . وتطهیر اولنمه‌سی مطلوبدر .

بو کبی احادیث بشره پك چوقدر ، انسان بونلری درخاطر ایتدکجه استقبال ایچون غایت بیوك امیدلر بسله‌یه‌جکنده شبهه یوقدر . وامید ایتمکده اعتقادمزك اقتضاسیدر ، زیرا لاینطق عن الهوی اولان بر نبی ذی شان وصادق المصدوق طرفندن واقع اولمش خبر صادقدر .

مدینهٔ منوره

صویی چوق اراضیسی غایت منبت وقابل زراعتدر، مدینه اطرافنده باغا بستان‌چوق، میوه‌نك انواعی یتیشیر ، خرمه‌لقده پك وافردر بالخاصه عوالی تعبیر ایتدکلری جهتکه مسجد قبا وبئر خاتم ودها ایلریسی وجنوب غربی جهتلری فوق‌العاده میوه یتیشدیره‌بیلیر غایت کوزل یرلری واردر . بلدهٔ طیبه‌نك شمال شرقیسنده دخی کوزل اراضی منبته وار ایسه‌ده بر مدت متروك قالدیغندن قابل زرع اولان طوپراغك اوزرینی قوم باصمش ،

واو قوملری قالدیرنجه چوق کوزل حبوبات یتشدیریله‌بیلور. فقط مدینـه اهالیسی اکثری اصحاب معاش اولدیغندن زراعت وتجـارته پك اهمیت ویرمزلر . مدینه اطرافنده نخولی تعبیر اولنور بر چوق وهابیلر واردرکه بونلر زراعتله اشتغال ایدرلر .

اصل مدینه‌ده الآن ساکن اولانلرك عددی نفوس اعتباریله یتمش بیکلر تخمین اولنه‌بیلور . اسکی یرلی عرب پك آز اولوب اکثری عرب مستعربدر . بونلرده القابلرندن معلوم ، بیت فلان بیت فلان دیه‌رك بر تعبیرلری واردرکه ، اصـللرینی دخی کوسـترر ، بیت‌الاسکوبی ، بیت‌البوسنه‌لی ، بیت‌الازمیری ، بیت‌البخاری ، بیت‌الحبشی والی غیر ذلك بونلر هپ عرب مستعربدر . برده مجاورلر واردرکه ، بونلر بوسـبوتون یقین زمانلرده ممالك بعیده‌دن هجرت ایده‌رك کلمشلرده جوار سعادتده اقامتی اختیار ایتمشلر ، هله بونلر پك چوقدر، تورکلردن تاتارلردن بخاریلردن مجاور کثرتله بولنور. ظن ایدرم یوز خانه‌یی متجاوز تاتار وار ، تجارتك قسم کلیسی بونلرك النده‌در، اوفاق صنعتلرده بخاریلرده بولنور: بربر، قوندره‌جی ، قالایجی فلان . آفریقهٔ غربی مجاورلریده چوق ایسه‌ده بونلر ذاتاً عربدر .

نه‌دندر هندستان وجاوا مجاورلری مدینهٔ منوره‌ده چوق بولنمز ، آنلر مکه‌ده چوق اولور . سبب وحکمتنی بیله‌مدم .

بهمه‌حال مدینهٔ منوره‌ده مجاورین کیتدکجه چوغالمقده‌در، بوصوك ربع عصر ظرفنده احتمال مدینه‌ده بالنصف مجاور آرتمشـدر . « ان الایمان لیاء رزالی المدینة کما تأ رزالحیة الی جحرها» حدیث شریفنك حکمتی تماميله ظاهر اولمقده‌در :

طبیعیدرکه ، شیمدی دمیر یولده اولدیغندن دها بیوك مقیاسـده مهاجر تزاید ایدر . بر زمانلر مدینهٔ منوره اعمار اولندقجه خارجدن کله‌جکلر چوغاله‌جقدر. مع التأسف مهاجر چوغالدقجه اصل یرلی عرب غاربه‌دنده احتمال اثر قالمایه‌جقدر .

دلیل و مزورلر

بر زمانلر ممالك خارجیه‌دن کله مسافر ومهمانلری اعزاز واکرام مقامنده قبیله قبیله تفریق ایده‌رك ، هرقبیله‌یه مخصوص لسانی بیلور بر مهماندار تعیین اولنورمش ، بونلره مکه‌ده کعبه‌یی طوافه اسناد ایده‌رك مطوف - طواف ایتدیریجی تعبیرینی قوللاندقلری کبی مدینهٔ منوره‌ده زیارة مراقد حبیب خدا اولدیغی جهتله مزور - زیارت ایتدیریجی سوزی استعمال ایدرلرمش ، عمومنه دلیل اطلاقی شایعدر .

بودليل افنديلرك وظيفه‌لری اساساً برمهماننوازلق ايكن، بالاخره تجارت اولوب ودها صوكره‌لری ياغماجيلق ويان كسيجيلك حالنه كلمشدر . حتی بعض اصحـاب بصيرتك روايت موثوقه‌سنه‌كوره ابتدا دليللر جلب قلوب المؤمنين ايچون برجميله اوله‌رق تشريفاتجی صفتيله فخری، بلااجرت حجاجك خدمتنده بولنورلرمش، صوك وقتلرده دليللك براتی بيكلرجه ليرا بدلنده‌صاتيلمش. دليل‌لك ابتداء تأسيسنده غريب‌غربا خدمتی ايكن ، بالاخره سادات وشرفا وظيفه‌سی اولمش . حتی اوتوز قرق سـنه مقدم دليل نامی ذليل ايكن ، بالاخره السـيد عبداه والسيد عبدالجليل اولدی . مع مافيه دليل اكثريت ايله ينه بر طاقم جاهل وذليل آدملردر، پاره‌لرك دورانته واسطه اولمقدن فضله ايش‌كوره‌مزلر وخيرنی‌كورنلرده پك آزدر ، بيـوك پاره‌لری اله كچيردكلری كبی وفات ايدرلر ، حاجی پاره‌سی خيرسزلك ايله معروفدر . زيرا طيب نفس ورضا قطعياً يوقدر . سيد علی ظاهر ، سيد عبداه مدنی عباس خياری كبی معتبران وسائرلری كليتلی پاره‌لره مالك اولدقلری سنه‌سی استفاده‌سندن محروم اولديلر .

نه‌زمان اولورسه دليل‌لك محتاج اصلاحدر. زيرا مقامات مقدسه‌دن اهل ايمانی تنفيره باعث اوليورلر ، بيكلرجه قلبلری رنجيده ايتدكدن ماعدا ، برده قباحتی حكومته اسـناد ايتمكدنده كری قالمازلر ، بوجهتله جالب دقتدر . حرمين شريفين‌ده بووظيفه اصلاح اولنوبده اهلنه توديع اولنورسـه ، هر سنه حج موسمنده بر ديرنوت ياپمق برشی دكلدر . دليل‌لك مسئله‌سی دولتك سياسيات خارجيه‌سنه تأثير ايدر مهم برمسئله‌در ، حتی حكومت دليل‌لره معاش ويرمه‌لی ، سفير كبی معلوماتلی ديانتنی بحق بيلور آدملر استخدام اولنورسه هر دليل بر سفير وظيفه‌سنی كورر وآلديغی معاشيده حق ايدر بن بو خصوصی بونلردن يكرمی سنه مقدم بر دها يازمشدم ، فقط بزده اجنبيلری قوشوقلاندرمايه‌لم پوليتيقه‌سی هر امورمزی چيغيرندن چيقارمش ، هر خيره مانع اولمش .

مدينهٔ منوره حرم شريف امام‌لری

حرم نبـويده يوزه قريب امام واردر . وبو امام‌لر ميـاننده حرم شريف يوزينی كورمه‌مش آدملرده وار.كندی ايی نماز قيلمه‌سنی بيلمه‌ز ، ياخود نماز قيلمق ايسته‌مز . باباسندن ميراث قالمش امام‌لق سنه‌ده‌ايكی‌اوچ دفعه‌امام‌لق نوبتی كلورسه بش غروشی ويرير توكيل ايدر ماه‌بماه معاشنی آلور . بو امام‌لر ميانده قيز كبی" چوجقلرده وار ، بر قاچ

آیت ازبرله‌مش ، سسی کوزل ، کندی کوزل ، اینجـه اوزون کوملك کیمش ، نمـازك شرائطنی بیلمز ابدستك فرائضنی بیلمز. حرم نبویده. امام زیراباباسی امام ایمش، یاخود والده‌سی امام قیزی ایدی . دوشـونمه‌لی بو قدر امام . فی‌الحقیقـه غایت دکرلی وقارلی یاشلی باشلی امامارده یوق دکل ، فقط بو آدملره اوچ آیده درت آیده بر نوبت کله‌جك، سنه‌نك ایام سائره‌سنده محراب نبوی او چوجقلر ایله مشغول ، کیم بیلور بونلرك اصلاحنه کیم چالیشه‌جق وکیم جسارت ایده‌جك . بو قدر سـوزی بیله چوق کوره‌جکلر ، محراب نبوی امامارینه وسادات کرامه اطالهٔ لسان،هتك حرمت دیه‌جکلر . حالبوکه کندیلری او چوجقلری محراب نبوی‌یه صوقمقله هرکونده بش‌دفعه هتك‌حرمت ایدوب دورییورلر. بو چوجقلرکده بر قسمی ادبسز چاپقین وتربیه‌سز چوجقلردر .

حرم نبوی مؤذنلری

بونلرده پك چوق ، بونلر میانـده دخی ایپسز صـاپسز چوجقلر وار . مؤذنلرك ادبسزلکلری حرمین شریفینه منحصر دکل ، عموم تورکیه‌ده اك حیـاسز آدملر مؤذن اولیورلر البته مدینه مؤذنلری دها زیاده حیاسزدر . حضور رسـول‌الله‌ده آنکر اصوات ایله بو درجه باغیرمق ایچون سرخوش اولمیان آدمـه پك بیوك حیاسزلق ایسـتر ، قبر سعادتنده حی اولان بر نبی ذی‌شان حضورنده یالاندن عبادت نامیله بو درجه‌ده باغیرمق نه عقلاً ونه‌ده شرعاً جائز اوله‌میه‌جغنه کیمسه‌ده شبهه ایده‌مز ، اصل او مقامده بودرجه‌ده باغیره‌بیلنمه‌سی ایچون اك بیوك حیاسزلق ایستر . ذاتاً جامعلرده مؤذنلرك باغیروب چاغیرماسی دوغریدن دوغری روم کلیسه‌لرندن آلنمش خرسـتیانلقدر . کتب دینیه‌مزده بونی تجویز ایدر بر روایت بولنه‌میه‌جغنه هرکس قانعدر. بوکون استامبولده سلاطین جامعلرنده اوقونمقده اولان اذان وقامت وبرطاقم مخترعات شنیعه بالخاصه خلیفهٔ اسلام حضورنده‌نصل تجویز اولنه‌بیلور ، بو قدر معناسز سوزلر ایله باغیرمقدن نصل اوتانمیورلر .

بلدهٔ طیبه‌ده خطیبلر

ایشته انسانك روحنی شادلاندیره‌جق برشی وارسه اوده خطیبلرك‌خطبه‌لریدر. حرمین شریفین‌ده مشروع ومسنون بر شی وار ایسه اوده خطبه‌در ، حقیقة خطبه بحق موعظهٔ دینیه‌در . بالخاصـه مدینهٔ منوره‌ده خطبه غایت کوزل،طرز قرائتی هر نوع تکلفدن عاری

خالص مخلص قلبدن سویله‌نیر، تغنی ترنم یوق صاف بلیغ ومسجع موعظه‌دن عبارت اولوب موسم وایامنه کوره مناسب نصیحتلر ایله وعظ سویله‌نیر. خطیبلرکده اکثری کبار ناس وعلما اولور. خطبه‌لر هیچ بر اعتراض قبول ایتمز غایت مکمل‌در.

یالکز بوراده دخی هر کسه سکوتی توصیه ایتدکلری حالده اوادبسز مؤذنلرک ترضیهٔ غیر مرضیه‌لری او پارلاق خطبه‌لرک بوتون روحنی محو ایدییور.

الله اسلامبول خطیبلرینه همده انصاف ویرسون.

مدینهٔ منوره‌ده مدرسه ومدرسلر

مدرسه پك چوق مدرس هیچ یوق دیرسه‌م خطا ایتمه‌مش اولورم امیدنده‌یم. اك مکمل مدرسه‌لری تعداد ایده‌یم: محمودیه، حمیدیه، شفا، قراباش، بشیر اغا، حسین اغا، بهرام اغا، امین اغا، ساقز، کلیم، یعقوب خان، شیخ مظهر، قزانلی مدرسه‌سی وسائره دها وار.

محمودیه مدرسه‌سنده آلتمش یتمش طلبه یرنده اومقدار نوبت‌الموت دیه مدینه‌یه وارمش اختیارلر، بنالر مکمل، ماهیه بر قاچ مجیدیه ظن ایده‌رم اون مجیدیه‌یه‌قدر آیلغی وآلتی بلکه یدی لیرالق جرایه‌سی وار، وقفی معطل بر حاله کتورمش، درس اوقومق دکل درسك نه اولدیغنی بیلمز اختیارلر بومدرسه‌ده اجل موعودی کلوب کبه‌رنجه‌یه‌قدر یاتار، کبه‌ردکلری زمان کیمینك اوده‌سنده یوز لیرا کیمینك اللی لیرا، کیمیندن بر قاچ یوز لیرا پارا چیقار.

بونلرك کافه‌سی زهد ادعاسنده بولنورلر. شرط واقف طلبه ایچوندر، شرط واقفه مخالفدر دیه‌رك ممالك اجنبیه‌دن کلن طلبه‌یی قبول ایتمزلر، کندیلری شرط واقفی کوکندن بالطه‌لارلر. مجموع مدرسه‌ده سکز طقوز یوز اوده وار ایسه، طلبه دنیله‌جك یوز طلبه یوقدر آیلقلری چوق اولان محمودیه، حمیدیه، قراباش مدرسه‌لرنده بر تك طلبه دخی بولنمز. زیرا بونلرك مدرسلری أولمك ایچون مدینه‌ده معاش آلوب اوتورمق نیتیله وارمش آدملردر. معاشلی جنازه‌لر. مدینهٔ منوره‌یه ممالك بعیده‌دن کلمش حقیقةً تحصیل ایده‌جك طلبه یوزلرجه سورونیور. مدرسه‌لرده هکذا اك عالم مدرسلر حرم نبویده حسبةلله «ان اجری الا علی الله» دییه‌رك کیجه کوندوز تدریس ایله مشغول، بنم فکرمده مدینهٔ منوره‌ده بناسی متصور اولان دارالفنون ایچون محمودیه مدرسه‌سی اطرافی استملاك اولنوبك توسیع اولنورسه، بوندن دها مکمل دارالفنون اوله‌مز.

باب السلام ایله باب الرحمة آراسنده بر آطه‌وار ، ذاتاً بو آطه‌نك نصفنی محمودیه تشکیل ایدر ، قالان نصفی استملاك اولنه‌رق جاده‌لرکده حق ویریلیرده متباقی محمودیه‌یه الحاق اولنورسه ، غایت بیوك درسخانه‌لر غایت بیوك کتبخانه‌لر اولور ، هم حج زماننك حجاجه نماز قیلمق ایچونده مساعده اولنور ، بحق دارالفنون اسلامی اولور ، حجاج مسلمین بو دارالفنونی کوردکجه بیکلر ایله لیرا وصیت ایدر هدیه ویرور اك شانلی بر شی اولور. هر کسك کوز اوکنده مدینه‌ده اك اول یاپیله‌جق بر شی وار ایسه بودر ، حقیقةً بر محمودیه اولور .

بونی بویله یاپمق ایچون تشبث اولنورسه او محمودیه داخلنده بولنان تنبل سوروسینك آوازی چیقدقجه شرط‌الواقف دیه‌رك باغیره‌جقلری معلومدر ، حالبوکه بو تنبللرك اوراده بولنمسی شرط الوقفه مغایردر ، شیخ الاسلام وفتوا امینلری شرط وقفك پارچه پارچه اولدیغنی کورمنلرده ، بویله اعمار اولنه‌جغی زمان شرط وقفه مغایر دیرلر .

بن بو حاللری دوشوندکجه تویلرم اورپریور . بزده نه‌دندر دین وشریعت خائنلری هر زمان تدین ایله تستره موفق اولورلر .

خلاصه مدینهٔ منوره علم وعرفان یوواسی اولابیلور، مدرسه‌لرك هم بناسی وهم اصول تدریسنه اعتنا اولنورسه ، استعداد کلی موجوددر. یالکز: محمودیه ، حمیدیه، شفا بو اوچ مدرسه اصلاح اولنورسه ینه غایت بیوك ایش کوریله‌بیلور .

کتبخانه‌لر

بر کره هر مدرسه‌ده اولدقجه مکمل کتبخانه واردر ، بونلردن ماعدا ایکی عدد عمومی کتبخانه واردرکه هرایکیسنده غایت نفیس وآثار عتیقه‌دن عداولنور کتابلرموجود اولوب اولدقجه منتظمدر . یالکز بو کتابلر هرزمان آشیریله‌بیلمك تهلکه‌سنه معروضدر. یعنی آشیریله‌بیلمه‌سی ممکندر .

حرم شریف روضهٔ مطهره حجرهٔ سعادت

بونلری آرتق بیلمه‌ین بر مسلمان تصور ایده‌مم ، بناسی ایسه جهانده اك منتظم بر بنا اولوب هیچ بر مملکتده نظیری کوریله‌من ، حرم نبویده یکرمی بش اوتوز بیك آدم نماز قیله‌بیلور ، فوق‌العاده مزین ومطنطن بر بنا اولدیغی کبی ، حقیقةً تمام معناسیله

روحانیتلی بر معبددر . جناب الله هر مؤمنه کوزیله کورمك نصیب ایلسون ، حرم نبویده بر نماز مساجد سائره‌ده بیك نمازدن افضلدر . بشقه تعریفه حاجت یوق بو کافیدر .

مدینه‌ده حجاج کرام اجتماعی

بلدهٔ طیبه محافظی علی رضا پاشانك همتیله بر آقشام باب عنبریه‌ده بیوك بر اجتماع عقد اولندی . عنبریه جاده‌سی باشدن باشه خنجه خنج طولو انسان بولنیوردی. سادات کرام وعلماء عظام کافه‌سی اوراده بولنیوردی . اولا محافظ طرفندن تعیین اولنمش ایکی افندی حاضرلادقلری بر فکری اوقودیلر ، حاجیلره خوش آمدی بعدنده مسلمانلره معارفك لزومندن بحث ایتدیلر . صوکره بر تاتار چوجغی منبر خطابته کچه‌رك عربجه غایت اوزون ومفصل نطق ایراد ایده‌رك مسلمانلر معارفه‌یه اولان احتیاجلرندن بحث ایتدی .

بادکوبه علماسندن میرزا عبدالرحیم افندی غایت مفید وغایت مختصر بر قاچ سوز ایله مسلمانلره اتحادلزومندن اعتصام بحبل الله واتفاقدن وانشقاقك مضراتندن بحث ایده‌رك نجف اشرف علماسنك دخی بوبابده نه‌یولده فکرلری اولدیغنی سویله‌دی. حاضرین طرفندن بیوك آلقیشلر. تحسین و آفرینلره مظهر اولدی .

مدینهٔ منوره اعدادی مکتبی مدیری دخی منبر خطابته کله‌رك آطنه‌ده ارمنی ومسلمان مسئله‌سندن سوز آچارق ارمنیلرك کافه‌سی مسلح اولوب مسلمانلرده هیچ سلاح بولنمدیغندن بحث ایتمکه باشلامشدی ، اتحاد وترقی قلوبی مدیری طاهر بك ، خطیب افندی‌یی همان منبردن ایندردی ، بیچاره آدم وقت وزمان نه‌اولدیغنی بیلمدیکی حالده سوز سویله‌مك ایستر . آطنه مسئله‌سنك حاجیلره نه مناسبتی وار. معلومات فروشلق ایده‌جکدی اره‌سی کونی توقیف ایتمشلر .

صوکره عمر افندی یاماوقا مکه‌ومدینه‌ده کوردیکی حسن توجهدن وتوکیوده تأسیس اولنمش « آسیاغی کای » جمعیتنك مطابندن ، واتحاد شرق منافعدن غایت مطول ومفصل بحث ایده‌رك، کیمسه‌نك تصور ایده‌میه‌جکی سوزلری سویلدکدن صوکره، اسلامیتك استقبالندن وکندینك اسلامیت ایله مشرف اولدیغندن طولایی صوك درجه‌ده ممنونیتندن اظهار شکر مقامنده « لااله‌الاالله محمد رسول‌الله » کلمهٔ مبجله‌سنی تکرار ایتدکجه کندیسنده انشراح حس ایتدیکنی سویلیوب کلمهٔ توحیدی اوچ کره تکرار ایده‌رك منبر خطابتدن ایندی. عمر افندی او کونی چوق آدملری آغلاتدی، حتی قومشو خانه‌لرده قادینلر دخی بولنمش وپك چوغی اغلامشلر .

عمر افندی نطقنی روسجه سویله‌مشدی . بن عربجه ترجمه ایتدم. مجلس غایت کوزل وغایت خوش اولدی .

ایستر حجاج ایستر اهالی بو اجتماعدن صوك درجه ممنون اولدقلرینی سویله‌دیلر ، ادارهٔ مشروطه‌نك محسناتندن عد ایدنلرده کورلدی ، حقیقةً مجلس غایت پارلاق ، پکده صمیمی ، اولمشدی، من‌العائدین انشاالله دیه‌رك باغیرانلر چوق اولدی . بهمه‌حال هر سنه تکرار اولنمه‌سنی آرزو ایدنلر چوقدی .

عمر افندی یاما اوقا

مدینهٔ منوره‌ده

سادات مدینه عمر افندی شرفنه خصوصی ضیافتلر ویردیلر : السید علوی با فقیه ، والسید احمد بر زنجی وامثالی کبار سادات پك بیوك التفاتلرده بولندیلر ، دوغریسی مهمانلنوازلقده قصور ایتمدیلر . عمر افندیده ممنون اولدی . مدینهٔ منوره‌ده بر هفته قدر اقامت اولندی. اوراده بولندیغمز مدتجه عمرافندی هپ تاتار کنجلریله اختلاط ایتدی، اما نه‌کبی محاوره‌ده بولنمشدر بیلمادم .

بر هفته‌دن صوکره کیده‌جکی کلدی ، آمان اسلامبوله کیده‌جکم بنی یوللا دیه‌رك اوزریمه دوشدی ، بنده پاره یوقدی . نه‌ایسه ینه طلبه هیئتی وکنجلر همت ایده‌رك عمر افندی‌یه یول مصرفنی ویردیلر . ودرسعادته کوندردیلر . بن‌ده‌بلدهٔ طیبه‌ده بر هفته قدر تکرار تأخر ایتدم .

یاما اوقا شدائده متحمل غایت متین بر آدم ایدی . بلدهٔ طیبه‌دن مفارقتنده بر آز کوزلری یاشاردی ، نه‌دندر بر رقت کلدی . بالخاصه تشییع ایچون کلنلر پك چوقدی . احتمال اونك تأثیری اولمشدر . صوك سوزی : رسول‌اللهك زیارتیله مشرف اولان برنجی ژاپون اولدیغم ایچون افتخار ایدرم . دیدی وترنده حرکت ایتدی .

بن بلدهٔ طیبه‌ده اون بش یکرمی کون دها اقامت ایتدم، حجاجك قسم‌اعظمی کیتدکدن صوکره بالاستیذان مدینهٔ منوره‌دن مفارقت ایده‌رك شمندوفر ایله شام شریفه دوغری حرکت ایدلدی .

حجاز دمير يولى

مدينهٔ منوره‌دن دمير يول ايله حركت اولندى، دمير يولك حركتى وسيرى هر نه‌قدر منتظم دكل ايسه‌ده اولدقجه كوزلدر . بهمه حال مسلمان پاره‌سيله ومسلمان عمله معرفتيله ميدانه كلمش دنياده يكانه مسلمان يولى اولديغى جهتله غايت خوشدر . اوچونجى ياشنده آياغنه باصمش چوجوق كبى قورقه قورقه كيديپورديسه‌ده، بلدهٔ طيبه‌دن حركتمزك ايرتسى كونى تبوك تحفظخانه‌سنه كلدك ، بوراده تعيين اولنمش قرانتينه مدتنى اكمال ايله هفته‌سنه شام شريفه كلندى .

بوراده قرانتينه‌دن تكرار بحثه لزوم كورميورم ، توركيه قرانتينه‌سى ذاتاً بر مرحمت تنزهندن عبارت اولديغى جهتله حجاج كرام هيچ رنجيده اولميوردى . اساساً قرانتينه‌دن ايسه بوندن مقدم ١٧٥ - ١٨٦ - ١٨٧ نجى صحيفه‌لرده مفصل اوله‌رق بحث اولنمشدى .

حجاز شمندوفر خطى هر نه‌قدر شمديلك حائز اهميت دكل ايسه بيله ، برزمان كله‌جك دنيانك اك مهم يوللرندن برى اوله‌جقدر . شو حالده يولك بر آن اول مكه‌يه‌قدر ياپيلمه‌سى تأمين اولنسه هيچ شبهه يوقدركه توركيه دولتى ايچون اك بيوك واردات تأمين ايدر . حاجيلردن فرد واحد بحر احمره كيتمز . بوجهتى عموم اهل اسلام ملاحظه ايتمه‌لى وهمتى دريغ ايتمه‌مليدر . بويولده حجاجك بوتون راحتى تأمين اولنه‌جق وبوتون اهل اسلامى قلبكاهه ربط ايده‌جك وباغلايه‌جق وسيله‌در .

شام شريف

شام شريفده نظر دقتمى جلب ايدن برشى شمندوفر اعمالاتى فابريقه‌سى ايدى . بوفابريقه‌نك درجهٔ مكمليتنى بن بيله‌مم، فقط ياپديغى ايشلردن برآز كورديكمى سويله‌يه‌جكم فابريقه‌نك وسعتى آلات وادواتى هرشى ياپمغه مساعددر ، فابريقه‌يى كزديكم زمان مدير معاونى بر ارمنى بكا ماكنه اوسته‌لرندن بر مسلمانى كوستره‌رك ديدى : بن آوروپاده اكمال تحصيل ايتدكدن صوكره انكلتره‌ده فلان فابريقه‌ده چاليشدم، اوراده دخى كورديكم متفنن ماكنه‌جيلر ميانده بوافندى كبى اوسته‌يه پك نادر تصادف ايتدم ديه‌رك وياپديغى ايشلرى كوستره‌رك تعريف ايتدى ايسه‌ده ، بالطبع بن آكلامق اقتدارينه مالك دكلدم . بن او مسلمان ماكنه‌جى‌يه مراجعت ايده‌رك : بوفابريقه‌نك شو دمير يولنى اداره ايدوب ايده‌ميه‌جكنى صوردم .

ماکنه‌جی مدیر معاوننك یوزینه باقدی. معاون‌دیدی بیلدیکنی آچیق سویله قورقمه.

ماکنه‌جی: بوفابریقه بحق اداره اولنورسه آوروپادن یالکز لوقوموتیفك فلان فلان آنا کنه‌لرینی کتیرتمه‌لی، واغونلری تماميله بوفابریقه‌کندی یتشدیرر. ذاتاً آوروپادن کله‌واغونلر بوراده بزم ایشمزه کلمیور ، بز بوراده کاملاً تبدیل ایدییورز عادتا یکیدن یاپیورز، ایشته سزه کوستره‌یم دیه‌رك اوکمزه کچدی ، بر قاچ آوروپادن کله یکی (یولجی آرابالری) واغونلر کوستردی . بونلری هپ بوراده تکرار یاپه‌جغز. ایشته بونلرده یاپلقده‌در، ایشته بونلری‌ده بز یاپدق دیه‌رك صیره‌سیله کوستردی .

— بوواغونلرك نه‌سنی یاپدیکز ؟

— باقکز شو آوروپادن کلمش . بوجاملره باقکز ، بوصیجاق مملکتده بودرجه‌ده بیوك جاملر انسانی یاقار ، بواقلیمده بر یولجی بوواغون داخلنده باریته‌مز ، دیه‌رك بر واغونی کوستردی . حقیقة غایت بسیطشی بنده عقلم ایردی .

— دها نه کبی اصلاحاته محتاج کوریپورسکز .

— واغونلرك اوستی ، بودمیر اوله‌مز ، بزده آنجق آغاج اولملی اخشاب لازم . واغونلرك تقسیماتی دخی مسلمانلرك حالنه مناسب اولمه‌لی .

دها چوق شیلر وار ، بوفابریقه اولدقدن صوکره هرشی یاپیلور . فقط بزم آمرمز بزم لسانمزی بیلملی ، بزده اونی بیلمه‌لی‌یز . بز مدیرمزی سنه‌ده بر ایکی دفعه آنجاق کوره‌بیلیورز .

بوآدم یکی کلدی (معاونی کوستره‌رك) دینی بشقه اولسه‌ده لسانمزی بیلور ، بقالم نه یاپه‌جقلر انشاالله مملکت ایچون چالیشیر . (معاون انشاالله)

— : نه قدر عمله وار ؟

— : یوز سکسان عمله‌مز وار، بوفابریقه‌ده هیچ اولمزسه بیك ایکی یوز عمله اولمه‌لی که فابریقه بنم دیدیکم کبی ایش کورسون . ایکی بیك عمله اولورسه ، اجنبی مملکتندن هیچ برشی آلما ، سنه‌ده بش یوز واغون چیقاریر ،

— : لوقوموتیفلری تماميله بوراده یاپمق ممکن اولمزمی ؟

— : نه ایچون ممکن اولماسون، ممکندر ، فقط همت استر. بوراده نمونه اوله‌رق مجدد یلدیغمز بر واغون واردی بوکون حیفایه کیتدی . لوقوموتیفده یاپلور ، یالکز شوراده ایکی دستکاه لازم اونلرده اولدیغی کبی لوقوموتیف دخی یاپلور .

بن بو آدمله قونشرکن مدیر معاونی دخی بو آدمک سوزلرینی تصدیق ایدیوردی .
فابریقه داخلنده بر ساعتدن زیاده دولاشدق ، هر طرفنی کوردك فابریقه هپ ایلکتریق قوتیله ایشلرمش ظاهر کوسترمش غایت مکمل ، یالکز بنم دخی فکرمده ماکنه‌جی‌نك سوزلری دوغری ایدی ، زیرا دستکاهلر بیننده عمله‌لر بیننده غایت بیوك بوشلق آچیق میدانلر واردی. وبرچوق دستکاهلرده معطل ایدی ، اسبابنی صوردم ، شمیدیلك احتیاج یوق نه زمانکه مجدد واغونلر لوقوماتیفلر یاپارسه‌ق اونلرده دونه‌جك هیچ بوش قالماز بوراده فضله هیچ برشی یوقدر .
دوغریسی بن بو فابریقه‌یه حیرت ایتدم وقتیله ایکی یوز بیك لیره پاره صرف اولنمش میدانه کیتورلمش ، شمیدی ایش کوردیریله‌میور زیرا بودیریکتورك قونتراتوسی بیلمام قاچ سنه‌یه ایمشده کندی‌ده آلمان ایش کورمزمش، هپ بوراده یاپلورسه آلمانیایه سپارش اولنمزمش ، برطاقم مشلر، لاحول ولاقوة الابالله بر آلمان خاطره‌سی ایچون قوجامان فابریقه معطل براقیلیور ، کوریله‌بیله‌جك ایشلرده کوریله‌میور هپ شابقه‌یه تعبد نتیجه‌سی، زیاننی بزچکیورز .

شامده مذهب تعصبی

« جامع امیه » ده اقشام نمازی قیلدم ، ذاتاً متعدد محرابلر جالب دقت ایدی. بن حنفی شافعی دوشوندیکم یوق. فقط نمازه اقتدا ایتدیکم زمان صاغمزده برچوق آدملر طوپلانمش هنوز نمازه ایتمکده تردد ایدر کبی دورمه‌لری دقتمی جلب ایتمشدی . بن اقتدا ایتدم ، امام سورهٔ فاتحه‌نك نصفنی اوقومشدی ، برده قولاغمه تکبیر صداسی کلدی ، دیرکن سورهٔ فاتحه باشلاندی . تعجب ایتدم . باقیورم بزم امام ضم سوره ایله مشغول اوبریده « وایاك نستعین » دیبور . فوق‌العاده استغرابمی موجب اولدی . مذبذب برحالده قالدم . بزم نماز تمام اولدی قومشو مصلی‌لرمز , رکعت ثالثه ابتداسنده بولنیورلر .
صوکره آکلاشیلدی : بری شافعی دیکری حنفی ایمش. نعوذ بالله بونلردن قنغیسی مسلمان عجبا ! نه‌دن بودرجه افتراق اختیار اولنیور ، بوصورتله ایکی جماعتك بر آره‌ده قیلنمه‌سنی قنغی مذهبك فقهاسی تجویز ایدییور . دوشوندم . بر تورلی حوصله‌مه صیغدیره‌مدم .
ایرتسی کونی کیتدم والی اسماعیل فاضل پاشایه سویلدم ، والی پاشا همان مفتی افندی

جنابلرینی چاغردی . بن بوحالی کمال نفرتله مفتی افندی‌یه‌ده سویلدم ، مفتی یالاندن سویلدی : بن منع ایتدم دیدی . بنده دیدم : بن دون اقشام نمازنده کوردم . مفتی دیدی بوکون منع ایتدم. بن برشی دیه‌مدم. والی پاشا دیدی : ایسترسه‌کز بوکون یاتسودن صوکرا بوخصوصده بر موعظه ویریکز بنده کلورم . بزده مع الممنونیه . مفتی جنابلریده جامعه خبر کوندره‌جك اولدی . بنده یاتسو نمازنده بر موعظه ویردم. ومؤاخذه ایتدم. مع مافیه جهالت کوزلرینی قاپاتمش بونك قبحنی کوره‌میورلردی . حتی جامعدن چیقدیغمز زمان برایکی آدم اعتراضاتده دخی بولندیلر. بنده دیدم : امام شافع ابو حنیفه‌نك مرقدنده بولندیغی زمان صباح نمازنده قنوت اوقومغه اوتاندی حیا ایتدی . سز نصل اولورده مذهبکز رئیسی اولان ذاتدن حیا ایتمزسکز .

مع مافه بنم سوزلرم هیچ قولاقلرینه کیرمدی . واوکونی وایرتسی کونی ایکی جماعت یان یانه نماز قیلدیغنی کوردم . بوقدر معاند متعصب آدملر .

شامده علمادن بدرالدین افندی وبشقه‌لریله کوریشدیکم زمان بومسئله‌نك قبحندن آن واحدده تکرار جماعتك کراهندن فلان بحث ایتدم، هرکس بنم سوزلریمی تصدیق ایتدکلری حالده ینه کیمسه‌یه برشی دیه‌میوردی .

بن شامده بشقه‌جه یازیله‌جق هیچ برشی کوره‌مدم. ذاتاً مدت اقامتم دخی پك آزدی.

بیروتده

شام شریفدن بیروته کلدم ، بورادە والی ناظم پاشا ایله ملاقات اولندی ، مکتبلری زیارت ایتدك. بیروتده جالب دقت برشی وارایسه اجنبی مکتبلرینك کثرتی اولوب بونلر میانندەده آمریقه کلیه‌سی اك مشهوری اولدیغی کبی فرانسز جزویت مکتبلریده اك مفسدلرندندر بونلرك وامثالی ممالك عثمانیه‌ده اجنبیلر طرفندن آچلمش مکتبلرك هیچ بری بزم خیرمزه آچلمدیغنی آکلامایان بر فرد مسلمان بولنور ظننده دکلم . برطاقم قوللثرلر فلان کافه‌سی مسلمان چوجقلرینی یاواش یاواش نصرانیت وخرستیانلغه آلشدیرمق ایچون قورولمش مؤسسه‌لر اولدیغی محققدر.

بن بونلره اوقدر تعجب ایده‌مم. زیرا خرستیان رجال روحانیلری کندی اکمكلرینی تأمین ایچون چالشیورلر، تعییب اولنه‌من. اصل تعجب اولنه‌جق نقطه‌لر: کندی مملکتلرنده یکرمنجی عصرده دینه نه‌لزوم وار دەین کیمسه‌لرك ، بزم مملکتمزه کلوبده‌دین اوغرنده

سبب اولییورلر. مسلمانلرده نه طبیعتسز آدملر، اولادلرینی کلیسه‌یه کیتمك شرطیله تعلیمه
تنزل ایدییورلر .

پاره صرف ایتمه‌لریدر. ثانیاً بزم مسلمانلرك او مکتبلره هجوم ایدرجه‌سنه قوشیشمه‌لری .
بوغایت موجب حیرتدر .

بن بو مکتبلرك ماهیتندن ومسلکندن بحث ایتمکه لزوم کورمه‌میورم، یالکز بونلرك برنده واقع اولمش بروقعه‌یی عرض ایتمکله اکتفا ایده‌جکم . بومکتبلرده طلبه هرزمان بولنور، طلبه‌نك کافه‌سی مکتب داخلنده بولندقلری زمان یومیه ایکی دفعه کلیسه‌یه کیتمك مجبوریتنده‌در. وقعه شویله :

تورکیاده انقلاب اولور اولماز مکتبده اولان مسلمان طلبه افندیلر حرکته کلمشلر کلیسه‌یه کتمك مجبوریتندن قورتلمق تشبثنده بولنمشلر، محلی والی پاشاحضرتلرینه مراجعت ایتدکدن صوکره درسعادته صدارته ومجلس مبعوثانه‌ده مراجعت ایده‌رك کلیسه‌دن عفو اولنمه‌لری بابنده استرحاملر ایله برابر ، هپ مسلمان طلبه بالاتفاق ایکی هندلی باشلارنده اولدیغی حالده کلیسه‌یه کیتمه‌مك اوزره یمینلر ایتمشلر . وبر مدت کیتمه‌مشلر . بو صورتله مکتب اداره‌سیله طلبه بیننده بر مسئله آچیله‌رق ، برچوق قیل وقال امتداد ایتمش .

مکتب مدیری صوك صنفده بولنان طلبه‌یه ، مکتبك نظامنامه‌سنی کوستره‌رك ، اکر کلیسه‌یه دوام ایتمدکلری تقدیرده کندیلرینه (دیپلومه) شهادتنامه ویریلمیه‌جکنی سویله‌مش بز قانون مکتبی بوزامیه‌جغز فلان دیمش ایسه‌ده ، مسئله اولدقجه اهمیت کسب ایتمش، حتی مکتب مدیری مستر ... جنابلری بالخاصه بو مسئله ایچون آمریقایه قدر کیده‌رك تعلیمات مخصوصه‌ده آلمش کلمش ، کتوردیکی تعلیماتك اساسی معلوم دکل ایدیسه‌ده ، دیرکتور جنابلری آمریقادن کلدکدن صوکره طلبه ایله غایت ملایم وصیق وبر بر ملاقاتده بولنه‌رق ، برچوق مواعید ایله ایکی هندلی بردرلری اقناع ایده‌رك کلیسه‌یه صوقه‌بیلمش ، ذاتاً مسئله‌یی آچان بوایکیسی ایدی ، یمین ایله عهد ایدنلرده بونلردی ، بونلر کلیسه‌یه کیدنجه دیکرلری بلا تردد کلمشلر .

شو صورتله مسئله کندی‌کندینه قپاندقدن ماعدا ، طلبه‌نك بوحرکتی مکتبك نظامنامه‌سنه دها مفید برماده علاوه ایتدیرمکه سبب اولمش: شیمدی مکتب طلبه قبول ایدرکن، طلبه‌نك یومیه ایکی دفعه کلیسه‌یه کیتمه‌سی مجبوری اولاجغنه دائر ، ولیسندن علم وخبر آلییور ، طلبه کلیسه‌یه کلمدیکی کون ولیسی مسئولدر ، طلبه بوشرط ایله قبول اولنیور .

چوق غریبدر ، هندلی افندیلره شهادتنامه‌نك نه لزومی وار ، برشهادتنامه اوغرنده الی‌یوم‌القیامه بدنام اولمه‌سنی اختیار ایدیورلر، یوزلرجه مسلمان بالمجبوریه کلیسه‌یه صوقمایه

معلومات اولدقدن صوكره شهادتنامه‌یه نه حاجت ، ایشته عموم مسلمانلرده یا
برخسته‌لق ، ثبات ومتانت یوق دها دوغریسی حیثیت یوق .

بوكا مشابه بر وقعه اسلامبولده دخی اولمشدی ٣٢٧ سنه‌سنده مكتب سلطانیه
صنف طلبه‌سی یمینلر ایله مكتبدن چیقمشلردی، مطلبلری اسعاف اولنمدیغی تقدیرده
كیتمه‌یه‌جكلرینه یمین ایتمشلردی ، مطلبلری قبول اولنمدی ، آنلرده یمینلرینی طوته
ناموسلری پایمال اولدیغندن بی خبر اوله‌رق شهادتنامه خاطره‌سی ایچون مكتبه كیت
یمینلرنده حانث اولدیلر .

ذاتاً كندیلری كندی سوزلرینه اعتماد ایتمه‌لردی ، یمین ایتمزلردی ، سوزینه ا
اولان آدم قطعیاً یمین ایتمز، بر آدم یمین ایدرسه معلوم اولورکه: او آدم كندی دخی س
اعتماد ایده‌میور ، یمین ایله كندینی تطمین ایتمك ایستیور .

اسلامیتك یمینه اهمیتی اوقدر دكلدر ، شهادته وسوزه اعتبار اولنور ، سوزنده
اولانلر ایچون یمینه حاجت یوقدر، شهادت زور یالان سویله‌مه‌نك كناهی یمینك كنا
آغردر، أر ییكیت سوزینك صاحبی اولور، سوزینه صاحب اولمیانلر مطلبدن دائما
اولورلر . كلیسه‌یه كیتمه‌یه‌جكز سوزنده صدق وجدیت یوقدی ، بالاخره كیتدیلر.
صوكره آنلرك شرندن یوزلرجه آدم كیده‌جكدر. عموم خرستیان مكتبلرینه مسلمان
بیچاره بو صورتله اسیر .

سوریه‌ده ، دكل یالكز بیروتده ، كوی وقریه‌لرده دخی بك چوق مسیونر مكت
موجود اولوب خرستیانلق نشری ایچون چالیشمقده‌لردر .

بزده دیرز : « ومكروا و مكر الله والله خیر الماكرین » مراد الله نه ایسه او
فقط مسلمانلرده بو ثباتسزلق وار ایكن دائما مغلوب اولورلر . تأسف اولنور فقط
چاره اعتراف ایده‌جكز حالمز بودر . حیثیت قالمدی .

بن بیروتدن حلب واپوریله درسعادته كلدم ، واپور غایت منتظم غایت یوللی اید
بومسافه‌یی اوچ كونده قطع ایتدك .

«عالم اسلام»ك جلد ثانیسیده بحمدالله اكمال ایتدك ، نواقصمز ذاتاً چوق ، اقتدا
دائره‌سنده عاجزانه برخدمت اختیار اولنمشدی . الحمدلله ثم الحمدلله .

صحیفه	مطلب
٣	سنغاپور لیمانه دخول
٤	بلده‌یه دخول
٥	جامعلرده چاك
٦	سنغاپور واهالیسی
٧	السید عمر سقاق والسید کاف
٨	عیسی بهائی برادرلری
١٢	سنی شیعه‌لره اقتدا ایده‌بیلورمی
١٣	بهره‌لرده افطار
١٤	بوهره امامی
١٧	جوهر
١٨	سنغاپورده عثمانلی شهبندری
١٩	ئتنوغراف جهتی
٠٠	اسلامیت نره‌دن کلمش
٢٠	نفس سنغاپورده
٢١	جزائر بحر محیط هندی و اسلام امارتلری
٢٢	بورنئو
٢٣	شرق مسئله‌سی واتحاد اسلام
٢٤	اتحاد اسلام
٢٧	عثمانلی شهبندری
٢٨	سنغاپوردن مفارقت
٢٩	هندستان
٣٠	کلکته
٣٣	کلکته اهالیسی

صحیفه	مطلب
٣٥	کلکته مسلمانلرنده دیانت
٣٦	مهماننوازلق
٣٧	بومبای
٣٨	بومبای مسلمانلری
٣٩	بومبایده مسجدلر وجمعه جامع
٤٢	میمنیلر مسجدی
٤٣	مسجد داخلنده پولیس
٤٤	زکریا مسجد
٤٥	مسجد عمر کهار
٤٦	مسجد بواهر
٤٧	هند اغنیاسنده زکاة
٥٢	بومبایده فقرا
٥٥	بومبایده بنم منزلم
٠٠	کابوس وماساژ
٠٠	روس قونسلوسی
٦١	مسجد قپوسنده مجوسیلر
٦٢	هندستانده لسان
٦٣	عمر کهار محله‌سی معلم وامامیله صحبت
٦٥	سنغاپوردن تلغراف
٠٠	بومبایده اوقاف
٦٩	پان برنجسدر
٧٠	هندستانده مجلس ملی
٧٤	ژاپونیالی یاما اوقا

صحیفه	مطلب
٧٥	عمر افندی یاما اوقا عثمانلی شهبندرخانه سنده
٨٦	عمر افندی برنجی دفعه مسجد شریفده
٧٧	حکمداران هند
٨٠	هندستانده ادیان
••	مذاهب اسلامیه
٨١	حیدر آباد دکنه عزیمت
٨٢	کلبرکه‌دن تعقیب
٨٦	مولوی انوارالله صاحب
٨٧	تخلیهٔ سبیل
٨٩	حیدر آباد دکن
٩٠	مدرسهٔ نظامیه
٩٢	صدیق حسن متقی
٩٣	فیل‌لر
٩٥	سیلاب
٩٦	سیلاب مناسبتیله
٩٩	روس قونسلوسندن مکتوب
••	نظام‌الدکن وحجاج
١٠٠	دکن هندولری ومسلمانلر
١٠١	سرای منسوبیننه مخصوص عمامه
•••	حضوره مخصوص صقال
•••	حضورك عسکری
١٠٢	حضورك اداره‌سی
١٠٣	هندستانده نواب وراجه‌لرك موقعی
١٠٤	کاوه‌نپورده وحشت
١٠٥	دکن اطرافنده
١٠٦	مدینه مسجدنده

صحیفه	مطلب
١١٠	حیدر آباد دکن علماسی
١١١	دکندن عودت
١١٢	بومبایده بولنیورز
١١٤	عمرکهار جامع شریفنده میسیونرلر
١١٨	هندستان میسیونرلری
١٢٠	هندستان مجوسیلری
١٢٢	مجوسیلرده سویهٔ اخلاق
١٢٤	هندستانده دیانت اسلامیه
١٢٥	احراق میت
١٢٧	امواتی قوشلره بیدیرمك
١٢٧	جوکی وفقیرلر
١٣١	ساحرلر
•••	حریت مطبوعات
١٣٣	غزته‌لر
١٣٦	جوامع شریفه مسافرلری
١٣٩	بانقه مسئله‌سی
١٤٥	اسلامیتك هندستانه دخولی
١٤٦	مشاهیر نسوان اسلامدن زیب النسأ بیکم
١٤٩	عمر افندی یاما اوقا بومبایده
١٥١	اسلامیتده میسیونرلك
١٥٣	حجاب النسأ
١٥٥	هندستانده عمامه
١٥٦	بومبایده بر افغانلی ایله محاوره
١٦١	اتحاد اسلام نقطهٔ نظرندن شیعه وسنی‌لرك موقعی
١٦٢	اسلاملرك ایله مجوسیلرك برلشمه‌سی

صحیفه	مطلب
١٦٤	هندستانده معارف
١٦٩	انکلتره حکومتنك اسلامیته نظری
١٧١	قافله سالار بومبایده
١٧٢	عثمانلی شهبندرخانه‌سنده رفیع الدین صاحب
١٧٣	حاجیلره واپور بیلتی صاتیلیور میسیونرلرده ایش کوریور
١٧٤	حاجی واپورلری وسیمسارلر
١٧٧	هندستانده منور افکار
١٧٨	بومبایدن مفارقت تدارکلری
١٨٢	قافله سالار واپور اوزرنده
١٨٤	حجاج قمرانده
١٨٥	قرانتینه‌ده بش کون
١٨٦	قمرانده انکلیز قونسولی وعمر افندی
١٨٧	انکلیز قونسولی ومولوی عبدالرحیم صاحب
١٨٨	قرانتینه حقنده بنم فکرم
١٩٠	قمرانده حاجیلر
١٩١	حجه نیت اجرتی یدی روبیه
١٩٣	جده مکه یولی
...	الشیخ محمد مراد افندی
١٩٤	حجازده قزانلی تکیه‌لری وحاجی خانه‌لر
...	مکهٔ مکرمه‌ده
١٩٥	الشیخ محمد مراد افندی خانه‌سنده اجتماع
١٩٦	مکهٔ مکرمه

صحیفه	مطلب
١٩٩	خدیو عزیز مصر مکه‌ده
...	یوسنه‌یه مخصوص بعض غرائب
٢٠٠	زمزم شریف
٢٠١	یوم ترویه وعرفات تدارکاتی
٢٠٣	حجاج مسلمین میناده
٢٠٤	قربان کسمك وقربان اتلری
٢٠٥	حاجی بابالر میناده
...	مسجد خیفده نجاست
٢٠٧	حجاج کرام میناده
٢١٠	حجاج کرام ایله معارفه
٢١١	میناده معارفه خیمه‌سی
...	قولیرا وامراض ساریه
٢١٣	میناده خسته‌لق یوق
٢١٥	حجاج ذوی‌الابتهاج مکهٔ مکرمه‌ده
٢١٦	مکه‌ده حجاجك اجتماعی
٢١٨	مکه‌ده رحمت وسیلاب
٢٢٠	مکه‌ده صحیه مأمورلر اطبا
٢٢١	مکه‌دن مدینه‌یه سفر
٢٢٢	مکه‌ده ایکی نوع حکومت
٢٢٤	طیاره قافله‌سی
٢٢٦	مدینهٔ منوره‌یه وصول
٢٢٧	مدینهٔ منوره وحرم محترم
٢٢٩	مدینهٔ منوره
٢٣٠	دلیل ومزورلر
٢٣١	حرم نبوی اماملری
٢٣٢	مؤذنلر وخطیبلر

صحیفه	مطلب
۲۳۳	مدرسه و مدرسه‌لر
۲۳٤	کتبخانه‌لر
۰۰۰	حرم شریف روضهٔ مطهره حجرهٔ سعادت
۲۳۵	مدینه‌ده حجاج کرام اجتماعی
۲۳٦	عمر افندی یاما اوقا مدینه‌ده
۲۳۷	حجاز دمیر یولی
۰۰۰	شام شریف
۲۳۷	شامده مذهب تعصبی
۲٤۰	بیروتده

صحیفه	خطا	صواب	صحیفه	خطا	صواب
٥	منطره	منظره	٩٦	پاشانلر	پاشایانلر
٠٠	بند	بنده	١١٠	سزلرده	سنی‌لرده
٨	اولمسه	اولمزسه	٠٠٠	بر مذهب	بد مذهب
٩	شانمای	شاغای	١٣١	پابوجلربری	پابوجلردن بری
١٦	بر	بو	١٧١	جبل‌الله	بحبل‌الله
٠٠	واخرابنه	واضطرابنه	١٧٥	مأمورلری	مأمورلرك
١٨	کوخستان	کوهستان	١٧٨	تقریر	تو بر
٠٠	امانتینك	امارتنك	١٨١	موع	موقع
٠٠	اقندی	افندی	١٧٩	بزده	برده
٢١	مظم	معظم	١٩٠	کورینی	کوزنی
٠٠	اسلام	اسلامده	٠٠٠	فرزکلر	فرکلر
٢٤	ذلرك	بونلرك	١٩٢	هرچده	هله جده
٠٠	بزحه ٢١	بزجه	٢٠٠	شفادالما	شفاء لما شربله
٠٠	ادعالر ٢٦	اعدالر	٢٠١	طعامی	طعمی
٠٠	اعراض	اغراض	٢٠٦	سقلاط	خطیئات
٢٧	شن	طعن	٢٠٨	عاد سطر ٣	عاده
٢٩	منزل‌به	نزل به	٠٠٠	منفی	حنفی
٣٢	اولدن	اولان	٠٠٠	علمی ١٣	حلمی
٣٦	اولان شو	اسلامیت‌ده اولان	٠٠٠	ئومنلره ١٦	مؤمنلره
٤٣	دیدیکی	دیکنه‌کی س ٥	٠٠٠	اسلامیلك ٢٦	اسلامیتك
٤٦	دیدی س ١٥	دیدم	٠٠٠	بالطعم لانیر	بالطالانیر
٥٢	تویلراورپرر ١١	تویلری اورپه‌ریر	٢١٠	حیب‌الله	حبیب‌الله
٥٤	عصلشمشدم	عصبیاشمشدم	٢٢٤	اجرب	اجرت
٦٠	ایدیوردم	ایدیبورم	٢٢٦	بالا اختیار	بالاختیار
٦٦	اخلافك	امتك	٢٢٧	کلمس	کانمش
٦٩	استفاده	استفتا	٢٢٨	هیچ بر حاجی حسن	هیچ بر مقامده حاجی حسن
٧٠	طلعاقی	طلعاغدافی سبیل الله	٢٢٩	محبوبلر	محبوبلر
٧٣	شیغا	شیف پولیس	٢٣٣	اولنوبك	اولنوبده
٨٣	ظ س ٢١	ظلم	٢٣٨	آناکنه	آنا ماکنه‌لرینی
٨٨	سود	سوز			